

Latvijas Kultūras akadēmija

Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

MŪSDIENU LATVIJAS DARBA TIRGUS PERSPEKTĪVA
LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJAS, LATVIJAS MĀKSLAS
AKADĒMIJAS UN JĀZEPA VĪTOLA LATVIJAS MŪZIKAS
AKADĒMIJAS ABSOLVENTIEM

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Kultūras socioloģijas un menedžmenta apakšprogrammas
4. kursa studente Agnese Treimane
(ID Nr. 20103427)

Darba vadītājs/a:

Dr. sc. soc. Anda Laķe

Rīga

2014

SATURS

IEVADS.....	4
IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI UN JĒDZIENI.....	6
1. RADOŠO PROFESIJU PĀRSTĀVJU KĀ ĪPAŠAS SABIEDRĪBAS GRUPAS	
RAKSTUROJUMS.....	7
1.1. Radošo profesiju pārstāvju kā sociālas grupas specifika.....	9
1.2. Radošo profesiju pārstāvju kā profesionālas grupas specifika.....	12
1.3. Radošo profesiju pārstāvju kā darba tirgus grupas specifika.....	16
1.3.1. Radošās šķiras koncepts Ričarda Floridas teorijā.....	17
1.3.2. <i>Bohemian graduates</i> kā radošo profesiju pārstāvju grupas veidotāji.....	21
2. DARBA TIRGUS STRUKTŪRĀLĀS IZMAIŅAS UN ATTĪSTĪBA 21.GADSIMTĀ....	24
2.1. Darba tirgus struktūras izmaiņu vispārējās tendences.....	24
2.1.1. Darba paradigmas un darba struktūras attīstība un izmaiņas sākot no	
19.gadsimta.....	24
2.1.2. Aktuālās darba tirgus struktūras izmaiņu tendences: pašnodarbinātība, nepilnas	
slodzes darbs, darbs vairākās darba vietās, strādāšana mājās, multi-	
aktivitāte.....	31
2.1.3. Izmaiņas kultūras un mākslas radīšanā, pārdošanā un uztverē mūsdienās:	
ietekme uz kultūras sektora darba tirgu.....	39
2.2. Tendences Latvijas darba tirgus attīstībā kultūras nozares ietvaros.....	50
2.3.1. Latvijas darba tirgus un tā struktūra pasaules tendenču kontekstā.....	50
2.3.2. Darba tirgus pieprasījums: valsts un pašvaldību subsidēto kultūras nozares darba	
vietu raksturojums.....	53
2.3.3. Darba tirgus pieprasījums: radošo industriju sektors kā jauna niša kultūras	
nozares darba tirgū.....	55
3. MĀKSLU AUGSTSKOLU ABSOLVENTI KĀ GALVENIE KULTŪRAS NOZARES	
DARBA TIRGUS VEIDOTĀJI LATVIJĀ.....	62
3.1. Latvijas mākslu augstskolu specifika un savstarpējās saistības un atšķirības: vēsture,	
funkcijas, piedāvātās programmas.....	63
3.2. Latvijas mākslu augstskolu un to absolventu pētniecība un tās specifika.....	67
3.3. Latvijas Kultūras akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū: pētījuma analīze...70	
3.4. Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū: pētījuma analīze....75	
3.5. Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū:	
sekundāro datu analīze.....	80

3.6. Latvijas mākslu augstskolu absolventi Latvijas darba tirgū: sekundāro datu analīze...	85
4. MŪSDIENU LATVIJAS DARBA TIRGUS PERSPEKTĪVA LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJAS, LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS UN JĀZEPA VĪTOLA LATVIJAS MŪZIKAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTIEM.....	97
NOBEIGUMS.....	102
TĒZES.....	104
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	112
ANNOTATION.....	116
PIELIKUMI	
1. pielikums. Latvijas Kultūras akadēmijas absolventu aptauja: datu grafisks atainojums.....	115
2. pielikums. Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu aptauja: datu grafisks atainojums.....	127
3. pielikums. Radošo industriju uzņēmumu aptauja: datu grafisks atainojums.....	136
4. pielikums. Latvijas Kultūras akadēmijas absolventu aptauja (anketas paraugs).....	141
5. pielikums. Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu aptauja (anketas paraugs).....	145
6. pielikums. Radošo industriju uzņēmumu aptauja (anketas paraugs).....	154
7. pielikums: Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas absolventu darbavietas.....	153
8. pielikums. Mākslu augstskolu absolventu uzņemšanas un absolvēšanas statistika.....	154
9. pielikums. Mākslu augstskolu programmu specifika.....	155

Ievads

Dinamisko pasaules izmaiņu kontekstā mainās arī darba tirgus struktūra (darbaspēka pieprasījums un piedāvājums, darba attiecību īstenošanas modeļi un attieksme pret darbu) un vadošās tendences darba tirgū. Augstskolu absolventu iekļaušanās darba tirgū vienmēr ir bijis sociāli nozīmīgs pētniecības objekts un nesenie absolventi sabiedrības ietvaros vienmēr skatīti kā zināma bezdarba riska grupa, turklāt vērtīgi šos procesus ir pētīt mainīgās vides kontekstā. Latvijas mākslas augstskolu – Latvijas Kultūras akadēmijas, Latvijas Mākslas akadēmijas un Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas – absolventi ir specifiska Latvijas augstskolu absolventu daļa, jo to profesionālās intereses un iespējas saistāmas ar kultūras un radošo nozaru tirgu, kas ir īpaša ekonomikas un darba tirgus daļa, kuru veido noteikta radošo profesiju pārstāvju sabiedrības daļa.

Šī darba **galvenais pētnieciskais jautājums**: vai un kā Latvijas mākslas augstskolu absolventi kā radošo profesiju pārstāvji iekļaujas darba tirgū.

Darba **mērķis**: izpētīt radošo profesiju pārstāvju kā darba tirgus grupas specifiku un darba tirgus situācijas izmaiņas mūsdienās, analizēt pieprasījumu, piedāvājumu, iespējas un kopējās tendences Latvijas darba tirgū kultūras sektorā Latvijas mākslas augstskolu absolventiem. Atbilstoši galvenajam pētnieciskajam jautājumam izvirzīti sekojoši **pētnieciskie jautājumi**:

- Kāda ir radošo profesiju pārstāvju kā profesionālas un darba tirgus grupas specifika?
- Kādas izmaiņas vērojamas mākslas radīšanā, pārdošanās un uztverē mūsdienās? Kā tās ietekmē radošo profesiju pārstāvju iesaistīšanos darba tirgū?
- Kādas būtiskas izmaiņas notikušas darba tirgus struktūrā un darba veikšanā, darba konceptā pasaulē mūsdienās? Kā tās attiecas uz situāciju Latvijā?
- Kāds ir darba tirgus piedāvājums kultūras nozarē Latvijā?
- Kāds ir darba tirgus pieprasījums kultūras nozarē Latvijā?
- Kāda ir mākslas augstskolu un to absolventu specifika, iezīmes un vieta darba tirgū?

Pētniecisko jautājumu izpētei izvirzīti sekojoši **uzdevumi**:

- Izpētīt un analizēt darba tirgus izmaiņas mūsdienās;
- Izpētīt un analizēt izmaiņas mākslas un kultūras nozares tirgū un mākslas uztverē mūsdienās;
- Raksturot radošo profesiju pārstāvju kā sociālas grupas specifiku;
- Skatīt radošo profesiju pārstāvjus radošās šķiras koncepta ietvaros;
- Analizēt Latvijas darba tirgus piedāvājumu radošo profesiju pārstāvjiem valsts un pašvaldību sektorā;

- Analizēt alternatīvās iespējas darba meklēšanā radošo profesiju pārstāvjiem;
- Izpētīt Latvijas mākslu augstskolu absolventu iekļaušanos darba tirgū, darbības veidus un karjeras izaugsmi, veicot kvantitatīvo pētījumu;
- Salīdzināt Latvijas darba tirgus piedāvājumu un pieprasījumu radošo profesiju pārstāvjiem, veicot secinājumus un ieteikumus.

Būtiska šī darba daļa tiks veltīta situācijas kontekstuālajai izpētei. Pirmā nodaļa - radošo profesiju pārstāvju kā sociālas un profesionālas grupas specifikai, jo mākslas augstskolu absolventi skatāmi kā topošie radošie profesionāļi, kas tiks pamatots teorijās, īpaši balsoties radošās šķiras konceptā. Darba otrajā nodaļā detalizēti tiks aprakstītas darba tirgus izmaiņas pasaulē un Latvijā, jo mūsdienās (īpaši laikā no 2008.gada) notikušas būtiskas izmaiņas – darba tirgus ir pārstrukturējies, mainījies veids, kā cilvēki strādā, veidojušies jauni uzvedības modeļi un normas, tendences -, kas neatstāj neskartu arī kultūras sektora darba tirgu, kuru papildus ietekmē arī izmaiņas vispārējā mākslas radīšanas konceptā un principos. Šādu, kontekstuālu un situatīvu, apstākļu izpēte ir būtiska, lai izprastu, kādā vidē jāiekļaujas nesenajiem mākslas augstskolu absolventiem. Lai gan darbā tiks raksturotas vispārējās tendences, tās vienmēr attiecināms uz kultūras darba tirgu un mākslas augstskolu absolventiem.

Tēmas izpratni būtiski paplašina bakalaura darba pētījuma ietvaros iegūtie empīriskie dati. Izmantotas divas kvantitatīvās datu ieguves metodes: kontentanalīze un aptauja. Tika iegūti dati, kas raksturo gan darba tirgus piedāvājumu, gan pieprasījumu kultūras nozares ietvaros. Veikta radošo industriju uzņēmumu pilotaptauja, jo radošās industrijas ir būtiska mūsdienu kultūras darba tirgus niša, un sekundāru datu analīze par valsts sektora darbavietām darba tirgus pieprasījuma analīzei. Piedāvājuma raksturošanai veikta visu trīs mākslu augstskolu absolventu analīze – kvantitatīvi aptaujāti LKA studenti, kā arī LMA studenti (papildus analizējot jau veiktu aptauju datus) un JVLMA analīzei izmantoti augstskolas rīcībā esošie dati par absolventu darbavietām. Līdz ar absolventu darba gaitām pētījuma tēmas kontekstā īsi tiks analizēta arī augstskolu vēsture, savstarpējās atšķirības, piedāvātās programmas un pētniecības specifika.

Darba nosaukumā izmantotais jēdziens „mūsdienu” darbā tiks saprasts kā periods sākot no 20. un 21. gadsimtu mijas, jo tas ir salīdzinoši vēl neaptverts un jauns laika posms, kas ir aktuāls šobrīd. Uzsvars likts tieši uz pēdējo dekādi, precīzāk no 2008. gada, tāpēc, ka šajā laikā pasaulē finanšu un ekonomiskās krīzes iespaidā notika pagrieziens vairākās jomās, t.sk. darba tirgū. Savukārt ar „perspektīvu” šajā darbā tiks saprasta šī brīža darba tirgus struktūra, tendences, pieprasījums un piedāvājums, aktuālie modeļi, šķēršļi un konteksts, kādā jāiekļaujas augstskolu absolventiem, lai veiksmīgi atrastu savu vietu darba tirgū.

Kopumā šajā darbā tiks konstatētas notikušās izmaiņas darba tirgū un mākslas pasaulē un analizēta topošo radošo profesiju pārstāvju (mākslu augstskolu absolventu) specifika un iekļaušanās darba tirgū, kopējais darba tirgus pieprasījums un piedāvājums kultūras nozarē.

Izmantotie saīsinājumi un jēdzieni

A-b (a-b) – absolventi-bohēmisti

Latvijas mākslu augstskolas – kopīgs apzīmējums trim augstskolām (LMA, LKA un JVLMA)

JVLMA – Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija

LKA – Latvijas Kultūras akadēmija

LMA – Latvijas Mākslas akadēmija

LR KM – Latvijas Republikas Kultūras ministrija

RI – radošās industrijas

n – izlases apjoms (konkrētajā jautājumā/aptaujā atbildējušo respondentu skaits)

1. RADOŠO PROFESIJU PĀRSTĀVJU KĀ ĪPAŠAS SABIEDRĪBAS GRUPAS RAKSTUROJUMS

Pirmajā nodaļā tiks raksturota radošo profesiju pārstāvju grupa kopumā, iezīmējot būtiskākās grupas iezīmes un specifiku, salīdzinot ar citām sabiedrības un profesionālajām grupām. Izpētīt šīs grupas kopējās iezīmes ir būtiski, jo mākslu augstskolu absolventiem šī ir tieša referentgrupa, respektīvi, runājot par radošo profesiju pārstāvjiem, lielākajā daļā gadījumu Latvijā tiek domāts par mākslu augstskolu absolventiem. Attiecīgi, lai izprastu perspektīvu darba tirgū absolventiem, nepieciešams saprast, kāda ir profesionālās grupas, kurā tie pārsvarā iekļaujas pēc absolvēšanas, specifika.

Radošo profesiju pārstāvju raksturošanā un terminoloģijas izvēlē ir vērojama sadrumstalota pētnieciskā tradīcija: cilvēku, kuri īsteno ar radošumu saistītu karjeru un darbu, apzīmēšanai nav izveidots viens, kopīgs termins. Lielā mērā tas saistāms arī ar vienu no grupas problemātiskajiem punktiem – grupas robežu noteikšanu. Atkarībā no konteksta (politiska, ģeogrāfiska, sociāla utt.) jēdziens tiek pielāgots, katrā no gadījumiem izceļot citas šīs grupas iezīmes vai aspektus. Līdz šim izvirzītie varianti šīs grupas definēšanai ir *radošās personas*, *radošie darbinieki*, *radošie profesionāļi*, *mākslinieki*, *mākslas radītāji*, *kultūras/radošo nozari pārstāvošie cilvēki*, *radošā šķira*, *radošo profesiju pārstāvji*. Eiropas valstu dokumentos lielākoties dominē vārds ar sakni „māksla” tāpat arī Eiropas Savienības un UNESCO dokumentos (piem., „The Status of Artist in Europe”) tiek izmantots vārds *artists*, latviski – *mākslinieki*. Arī tādi sociologi kā Hanss Abings un Hovards S. Bekers savos darbos izmanto jēdzienu *mākslinieki*.

Latviešu valodā jēdziens *mākslinieki* primāri attiecināms uz vizuālās mākslas radītājiem, tāpēc Latvijas (un Baltijas valstu) vidē biežāk izmantoti jēdzieni, kas atvasināti no „radīt” – *radošās personas*, *radošie darbinieki*, *radošie profesionāļi*, *mākslas radītāji*. Latvijā, lielā mērā Latvijas Radošo savienību padomes iniciēts, visbiežāk lietots vārdu savienojums *radošās personas* (tajā pašā laikā padomes mājaslapā¹ dominē arī vārds *mākslinieki*). Ja salīdzina Latvijas un abu pārējo Baltijas valstu politikas dokumentus šajā jomā, redzams, ka Lietuvā politikas dokumentos oriģinālvalodā, piemēram, „Lietuvas Republikas radošo darbinieku un radošo darbinieku organizāciju statusa likums”², tiek izmantots vārdu savienojums *meno kūrējas*, kas brīvā tulkojumā nozīmē *mākslas radītājs*, kas saskan ar cita

¹ <http://www.makslinieki.lv/>

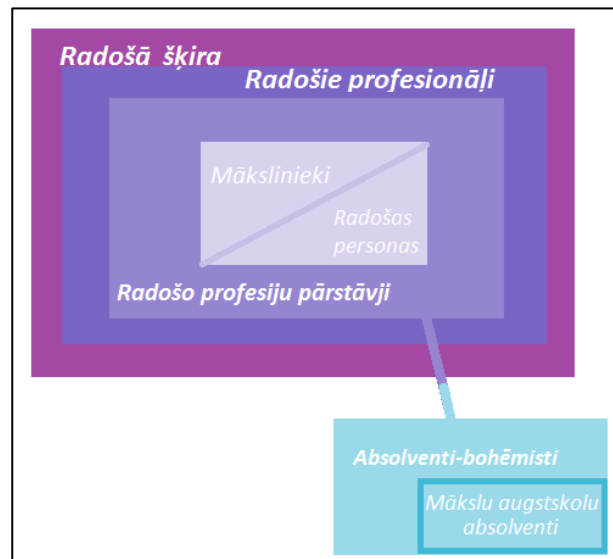
² LR MK (Lietuvas Republikas Ministru kabinets). *Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas*. Stājies spēkā no 2011.gada 1.janvārī.

likuma „Law on Artistic Creators and Their Organisations”³ tulkojumā izmantoto vārdu savienojumu *artistic creator* (mākslinieciskais radītājs). Savukārt Igaunijas likumdošanā („Radošo personu un radošo savienību likums”⁴), līdzīgi kā Latvijā, tiek lietots termins *radoša persona*, kas šī likuma ietvaros ir „autors vai izpildītājs Autortiesību likuma izpratnē, kas darbojas tēlotājmākslas, lietišķās mākslas, scenogrāfijas, audiovizuālās mākslas, skatuves mākslas, rakstniecības, mūzikas vai arhitektūras jomā.”⁵ *Radošas personas* kā apzīmējums ir atbilstošs, jo apzīmē cilvēkus, kas veic radošu, māksliniecisku darbu un rada kaut ko jaunu. Tomēr tas ir arī ļoti daudznozīmīgs apzīmējums, jo ļoti daudzu profesiju, ne tikai kultūras nozares, pārstāvji sevi uzskata par radošiem dažādās jomās. Radošuma jēdziens ir nekonsekvents un daudznozīmīgs, kas mūsdienās tiek piedēvēts teju katram darba ņēmējam. Kā adekvātāku risinājums varētu skatīt apzīmējumu *radošais profesionālis*, kas jau izmantots, piemēram, pētījumā „Radošo profesiju darbinieku statuss sabiedrībā”⁶. Izmantojot šo vārdu savienojumu, tiek uzsvērts tieši profesionālisma jeb profesijas aspekts, ne tik daudz cilvēks kā indivīds (kā tas ir ar vārdu *persona*).

Tomēr arī šeit ir nekonsekvence, jo viena no nozīmīgākajām radošo personu pētniecības figūrām, Ričards Florida, sava *radošās šķiras* koncepta ietvaros izmanto *radošo profesionāļu* jēdzienu paralēli *super-radošā kodola* jēdzienam. Šajā gadījumā *radošie profesionāļi* tiek klasificēti kā radošās šķiras daļa, profesijas, kas nav tieši mākslinieciskas (piem., likumdošanas, biznesa u.tml. jomu darbinieki). Lai gan R. Florida šīs profesijas dēvē par radošām (un radošajā šķirā ieskaitāmām), šī darba ietvaros uz radošumu un uz mākslu augstskolu absolventiem tās nav attiecināmas.

Kā optimālais un alternatīvs variants (kas izmantots nodaļu nosaukumos un turpmākajā raksturojumā) izvēlēts jēdziens *radošo profesiju pārstāvji* kā pietiekoši plašs un reizē arī precizēts termins vienlaikus. Redzamajā attēlā norādīts⁷, kā praksē

pastāvošos terminus iespējams apkopot tā, ka tie ietver viens otru. Redzams, ka radošo profesiju pārstāvji ietver kā māksliniekus, tā radošās personas un ir vistiešāk attiecināmi uz

³ LR MK (Lietuvas Republikas Ministru kabinets). *Law on Artistic Creators and Their Organisations*. Nav spēkā.

⁴ IR MK (Igaunijas Republikas Ministru kabinets). *Creative Persons and Artistic Associations Act*. Stājies spēkā 2005.gada 1.janvārī.

⁵ IR MK. *Radošo personu un radošo savienību likums*. Tulkojums latviešu valodā. Stājies spēkā 2005.gada 1.janvārī. 1.lpp

⁶ Baltijas Datu nams. *Radošo profesiju darbinieku statuss sabiedrībā*. Rīga: Baltijas Datu nams, 1996.

⁷ Šāds iedalījums veikts šī pētījuma kontekstā un nav universāls un izmantojams ārpus šī darba konteksta.

absolventu grupu, kamēr terminoloģiski ir šaurāks jēdziens kā radošie profesionāļi un radošā šķira. Attiecīgi šī darba ietvaros visbiežāk tiks izmantots *radošo profesiju pārstāvju* jēdziens.

Pirmajās apakšnodaļās tiks apskatīta radošo profesiju pārstāvju grupas kā sabiedrības daļas specifika, runājot par tādiem aspektiem kā grupas psiholoģiskās iezīmes (noslēgtība, individuālisms, radošums), specifika darba īstenošanā (netipisks darba mērķis, netipisks darba laiks un darba process, netipiska darba organizācijas forma) un kultūras un mākslas kā īpaša sektora īpatnībām (sakralitāte, ētisko un ekonomisko principu konflikts, ietekmes uz sabiedrību spektrs). Jāatzīmē, ka šī grupa līdz šim pētīta dažādu aspektu kontekstā, divi būtiskākie no tiem – kā sociāla grupa ar psiholoģiska tipa iezīmēm un kā profesionāla grupa ar darba tirgum un ekonomiskajai aktivitātei raksturīgām iezīmēm. Abu tipu specifika īsumā tiks raksturota.

Savukārt otrajā apakšnodaļā tiks skatīta radošo profesiju pārstāvju kā darba tirgus grupas specifika, izmantojot R. Floridas radošās šķiras koncepciju un raksturojot šīs šķiras iezīmes un vietu ekonomikā, kā arī saistību ar *absolventu-bohēmistu* jēdzienu.

1.1. Radošo profesiju pārstāvju kā sociālas grupas specifika

Par radošo profesiju pārstāvju grupas psiholoģiju un raksturiezīmēm pieminējis arī R. Florida, bet detalizēti runājis Hanss Abings (*Hans Abbing*), mūsdienu nīderlandiešu autors, kas vienlaicīgi ir radošas profesijas pārstāvis cilvēks (darbojas vizuālajā mākslā), ekonomists un sociologs, kurš, apvienojot savas profesionālās intereses, uzrakstījis darbu „Kāpēc mākslinieki ir nabadzīgi?”⁸ (2002). Šajā grāmatā autors analizējis gan mākslinieku profesijas īpatnības, skaidrojis, kāda ir mākslinieku grupas psiholoģiskā specifika, vēsturiskā attīstība, vieta ekonomikā un īpatnības darba īstenošanā. H. Abings ar šo darbu meklē atbildes uz jautājumu, kāpēc, neskatoties uz šīs profesijas problemātiku un mīnusiem, tik daudzi cilvēki izvēlas karjeru mākslas jomā. Autors pats atzīst, ka kā mākslinieks izjutis šīs problēmas un tāpēc kā ekonomists un sociologs bijis ieinteresēts šī temata izpētē. Viņa dotās un raksturotās mākslinieku un mākslas īpašības sasaucas arī ar Hovarda S. Bekera (*Howard S. Becker*), amerikāņu mākslas sociologa, darbā „Mākslas pasaules” (1982), kurā runāts par mākslinieku un citu mākslas pasaules dalībnieku veidoto tīklu un sadarbību, raksturoto mākslinieku mītu.

Šis mīts vienkopus raksturo radošo profesiju pārstāvju kā sociālas grupas specifiku, pretnostatot tos pārējai sabiedrībai (kas šajā gadījumā ir tie, kas nav mākslas radītāji). Tā kā „gan darbu radītāji, gan sabiedrība uzskata, ka mākslas darbu veido tie, kuriem ir īpašas spējas

⁸ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 367.p.

vai talants [...] un tikai daži spēj sasniegt pagodinošo titulu „mākslinieks”⁹, mīts paredz, ka māksliniekam¹⁰ kā cilvēkiem ar „īpašajām dotībām”, nevar piemērot tos pašus likumus, normas un noteikumus (jeb, kā autors to nosauc, piespiešanu (*constraint*)) kā citiem sabiedrības locekļiem. Viņi automātiski tiek iekļauti grupā „ne tādi kā pārējie”, kad tiek runāts par kārtības, nerakstīto likumu, uzvedības normu ievērošanu, tiem piedēvējot sava veida emocionālo un sociālo neadekvātumu. „Mīts” paredz to, ka sabiedrība apmaiņā pret šo „neadekvātību” uzvedību no mākslinieka saņem unikālu, neatkārtojamas kvalitātes darbu, kas ir svarīgs visai sabiedrībai. Tas, ka autors šo tendenci dēvē par mītu, norāda, ka šāds pieņēmums nav universāli patiess, tomēr vairākas turpmāk minētās pazīmes norāda, ka radošo profesiju pārstāvji, salīdzinot ar citām sabiedrības profesionālajām grupām, ir īpaši un atšķirīgi.

Šīs grupas būtiskākais raksturlielums ir radošums. Par radošumu mūsdienās runā gan pētnieki, gan citi eksperti, gan populārzinātniskās jomas pārstāvji. Kā norāda *TechCrunch* žurnālists Ēriks Šonfelds (*Eric Schonfeld*), raksturojot radošo šķiru un radošumu: „Laikā, kad ir augsts bezdarba līmenis un tradicionālās prasmes var aizvietot vai automatizēt, radošās spējas arvien tiek plaši meklētas un tiek augsti novērtētas. Šobrīd mēs visi gribam būt daļa no radošās šķiras [...] tā nozīmē darba stabilitāti.”¹¹ Radošo profesiju pārstāvjiem piemīt šīs kapitāls - to raksturojošā iezīme ir radošums kā vērtība. Radošus cilvēkus lielākā daļa darba devēju vēlas pieņemt darbā, jo tie spēj pielāgoties apstākļiem, ir ar jaunām idejām un citādu redzējumu kā pārējie darba tirgū pieejamie speciālisti, tāpēc arī šiem cilvēkiem ir samērā viegli atrast vairākus, vienu otru papildinošus darbus. R. Florida norāda: „Pat visnestabilāko jomu radošās šķiras strādniekiem piemīt prasmes un izglītība, kas tiem ļauj mainīt darbu un pat karjeras, kad tas ir nepieciešams – tā ir iespēja, kas lielākoties ir nepieejama pakalpojumu jomas darbiniekiem un *zīlajām apkaklītēm*.”¹² Tomēr radošums no apmācībās apgūtām prasmēm atšķiras - to ir grūti kontrolēt, tas ir nekonsekvents, tā neesamība nepieciešamajā brīdī var būtiski ietekmēt un aizkavēt darba procesu. Radošums ir smags darbs, jo var paiet ilgs laiks, līdz parādās tā augļi – bieži radošās „atklāsmes” atnāk negaidīti, tomēr līdz tam tik un tā jāiegulda ilgs sagatavošanās process¹³. Bez tam, lielākā daļa radošo profesiju pārstāvju augsti vērtē savu talantu un uzticas tā spēkam, kā arī apzinās savu darbu kā misiju „mākslas vārdā”, un tas viņus kavē darīt ne tik profesionāli saistošus, pilnībā atbilstošus vai mākslinieciski augstvērtīgus darbus, lai iegūtu papildus vai augstākus ienākumus („Māksla ir īpaša. Un tāpēc esmu pārliecināts, ka naudai nevajadzētu traucēt mākslai. Esot māksliniekam,

⁹ Becker, Howard S. *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press, 1982. p.14.

¹⁰ H. Bekers izmanto „mākslinieka” jēdzienu, bet mīts attiecināms arī uz radošo profesiju pārstāvjiem.

¹¹ Schonfeld, Eric. *The Rise of the „Creative” Class*. TechCrunch. 2011, 14.dec. Pieejams: <http://techcrunch.com/2011/12/14/creative-class/> [skatīts 21.03.2014.]

¹² Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.54

¹³ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.21

man jāidentificējas ar mākslu, nevis tirgu.[..] Es saprotu, ka, lai kalpotu augstākajam mērķim, man jāizdzīvo, un tam man nepieciešama nauda, bet tas nešķiet pareizi. Es vēlos, lai māksla pieder sakrālajai pasaulei, nevis naudas pasaulei.”¹⁴). Mākslas komercializācija un mākslas vērtības izteikšana materiālās vienībās vēl joprojām ir sensitīvs diskusiju temats. Mākslinieki vēl izteiktāk kā citu profesiju pārstāvji vēlas nodarboties tieši ar to, kas viņiem patīk un interesē, pieļaujot pēc iespējas mazāk atkāpju no savas profesionālās darbības jomas un personiskajām interesēm un kritērijiem¹⁵.

Intravertums un noslēgtība ir nākamā radošo profesiju pārstāvju iezīme. Šai grupai mazāk raksturīga ekstraverta darbība, kas nepieciešama, piemēram, biznesa vai finanšu jomā strādājošajiem, un tas saistāms ar darba specifiku un jau minēto radošumu. Šai grupai raksturīga izteikta koncentrēšanās uz sevi un savu darbu, tā sauktie „radošie meklējumi”, kas veicina zemu līdzdalības pakāpi un vāju kontaktu ar apkārtējo pasauli. „Daudzi pagātnes dižie domātāji bija cilvēki, kam nebija ciešu saišu ar citiem, jo tāda ir radošā darba daba – tas sevī iesūc visu. Viņiem ir daudz paziņu un kolēģu, bet maz tuvu draugu un nereti nav dzīvesbiedra vai bērnu.”¹⁶ Nereti tiem arī maza interese par sabiedrībā notiekošo, kas traucē sasniegt panākumus darba jomā, jo „lai gan radošumu nereti skata kā individuālu fenomenu, tas neizbēgami ir sociāls process. Pat radītājs, kurš strādā viens, pamatīgi paļaujas uz atbalstītāju/ziedotāju un līdzstrādnieku atbalstu.”¹⁷ Radošais darbs no tā darītāja prasa lielu atdevi (R. Florida - „iesūc sevī”), tāpēc šai grupai raksturīgas minētās noslēgtības un fatālisma tendences – koncentrēšanās uz esošo brīdi, neplānošana ilgtermiņā, spēcīga nodošanās darbam. Tāpat radošo profesiju pārstāvjiem bieži ir vājš laika un darba menedžments, maz zināšanu grāmatvedībā, birokrātijas jautājumos, projektu rakstīšanā, kas ir būtisks traucēklis, lai veiksmīgi orientētos un iekļautos mūsdienu ekonomikā un darba vidē.

Lai gan šķietami norādītas tikai īpašības ar negatīvu ievirzi, nodaļā norādītas tikai izteikti atšķirīgākās, salīdzinot ar citām grupām, radošo profesiju pārstāvju īpašības. Protams, šai grupai ir daudz citu, tomēr mazāk izteiktu un specifisku, raksturlielumu. Raksturotā specifika ir vispārīga un nav universāli un viennozīmīgi attiecināma uz visiem radošo profesiju pārstāvju grupas pārstāvjiem, tomēr ir vērā ņemama kā radošo profesiju pārstāvjiem kopumā piemītoša.

¹⁴ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. p.37.

¹⁵ Autore novērojusi, ka, piemēram, vizuālās mākslas pārstāvji savu strādāšanu reklāmas jomā uzskata par degradējošu un savām spējām neatbilstošu, radošā potenciāla nivelējošu darbību, lai gan reklāmnozare mūsdienās tiek atzīta par vienu no radošo industriju pamatsektoriem un būtu šo personu iegūtajai specialitātei teorētiski piemērota.

¹⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.21

¹⁷ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.22

1.2. Radošo profesiju pārstāvju kā profesionālas grupas specifika

Arī par radošo profesiju pārstāvju kā profesionālas grupas specifiku runājis amerikāņu pētnieks R. Florida, par to rakstījis arī minētais autors H. Abings, bet īpaši daudz grupa raksturota valstu un Eiropas Savienības pētījumu ietvaros, piem., „The Status of Artists in Europe” (2006)¹⁸, izdalot tādas īpašības kā netipiska darba īstenošanas loģika, multi-aktivitāte, netipiska finanšu piesaiste, pār-robežu mobilitāte, netipiskas ekonomiskās struktūras, netipisks rezultātu novērtējums, netipiski ietekme uz ekonomikas cikliem, profesijas popularitāte.

Ikvienas profesijas un darba īstenošanas viens no būtiskākajiem pamatelementiem ir darba veikšanas motivācija: radošo profesiju pārstāvjiem tā ir izteikti netipiska. Lielākoties šo cilvēku veiktā darba primārais mērķis ir nevis gūt ienākumus un peļņu, bet gan pašizpausme un sava radošā potenciāla apliecināšana. Hanss Abings raksta: „Lai gan peļņa kā darbības motīvs nav klāt neesoša, tomēr publiski mākslas ekonomiskais aspekts tiek noliegts.”¹⁹ Protams, daudzus radošos cilvēkus strādāt motivē arī atalgojums, tomēr primāri vēlmi strādāt nosaka iekšēja motivācija, apmierinājums un gandarījums par paveikto.²⁰ Tā kā mākslinieciskā kvalitāte un inovācijas kultūras nozarē ir mazāk tendētas uz peļņu, tās nevar paļauties tikai uz ieguldīto resursu atgriešanu un bieži ir nepieciešams atbalsts privātu ieguldījumu vai sabiedriskas iejaukšanās veidā (publiskā-privātā sektora sadarbība). Tādējādi iezīmējas konflikts starp intraverto un ekstraverto radošā produkta radīšanas daļu. „Radošais process ir sociāls, nevis tikai individuāls; organizējošas formas ir nepieciešamas. Bet tajā pašā laikā organizācija var apslāpēt radošumu un bieži to arī dara.”²¹ Mākslas un kultūras estētiskās un ekonomiskās puses konflikts un pretnostatījums mūsdienās būtībā ir nepamatots un ļoti traucējošs mūsdienu ekonomikas ietvaros. Arī R. Florida novērojis, ka māksla jeb radošā darbība nepieņem ekonomiskā labuma nepieciešamību un uztver mākslas komercializāciju skeptiski, tomēr viņš norāda, ka pieredze rāda, ka veiksmīgākie gadījumi ir tad, ja abus pretstatus – ekonomisko un māksliniecisko radošumu - apvieno (piem.,

¹⁸ European Institute for Comparative Cultural Research. *The Status of Artists in Europe*. Brussels: European Parliament, 2006. p.6.

¹⁹ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. p.47.

²⁰ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.21

²¹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.16

renesanses laika Florence), jo „dažādie radošuma veidi tiecas apvienoties un baroties viens no otra, veidojot apvienotus, daudzpusīgus radošos centrus.”²²

Netipisks ir ne vien darba mērķis, bet arī darba attiecību modelis. Jau kopš 20.gadsimta 2. puses visā darba tirgus struktūrā arvien izplatītāks kļuvis nestandarta darba modelis (sīkāk skatīt nodaļā 2.1). Īpaši plaši šis modelis sastopams radošo profesiju pārstāvju vidū. Lielākajai daļai nākas mainīt viena darba attiecību veidu un modeli uz citu īsā laika periodā vai, vēl vairāk, kombinēt dažādas darba attiecības paralēli (multi-aktivitāte). Tādēļ šī ir ļoti fleksibla grupa (salīdzinājumā ar, piemēram, medicīnas nozares darbiniekiem vai finanšu nozarē strādājošajiem), kam ir samērā viegli apvienot dažādus darbus, iemācīties jaunus pienākumus un pārvietoties no vienas darba vietas uz citu. Tomēr multi-aktivitāte radošajā nozarē saistāma ar tādiem problemātiskiem faktoriem kā dažādu (nesabalansētu) darba attiecību īstenošana paralēli, nedefinētas darba devējs-ņēmējs attiecības, netipisks darba devējs. Nereti, īstenojot darbu, ir ciešs privāto un profesionālo attiecību sajaukums, kā arī grūti izšķirt, kurā gadījumā radošā persona ir darba ņēmējs un kurā – darba devējs. Radošās profesijas pārstāvis var būt (arī vienlaicīgi): darba devējs, strādājot kopā ar citiem pie kāda projekta, darba devējs pats sev (vadot uzņēmumus vai esot pašnodarbinātais) vai darba ņēmējs kādā projektā vai kompānijā, uzņēmumā, organizācijā, kas var būt arī viņam pašam piederoša²³. Tāpēc šī grupa īpaši pakļauta šādiem faktoriem: sarežģīts laika un nodokļu maksājuma menedžments, nestabilitāte, nedrošība, pārslodze, nespēja strādāt savā nozarē.

Kultūras un radošajā nozarē ir liels skaits mazu, pat vienas personas uzņēmumu un biznesu, bet tiem jākonkurē ar milzīgām, starptautiskām grupām un organizācijām, kas pārvalda lielāko tirgus un patērētāju daļu, kamēr radošu personu radīto produktu un darba ietekme un spektrs sniedzas tālu pāri kultūras sfērai. Tie atstāj būtisku iespaidu uz tādiem industriāli un ekonomiski nozīmīgiem sektoriem kā mode, ar dizainu saistītie pakalpojumi un preces, tūrisms, elektroniskās ierīces u.c., kā arī iespaidu uz sabiedrību kopumā. Piemēram, radošo profesiju pārstāvju iestudēta un izveidota operas izrāde, kuru apskatīt dodas daudz cilvēku, dod finansiālu pienesumu tūrisma, ēdināšanas, transporta jomā, kā arī sniedz sabiedrībai atpūtu, estētisko baudījumu u.tml.

Radošajām personām (tomēr ne visu jomu pārstāvjiem²⁴) piemīt arī lielāka pār-robežu (starptautiska līmeņa) mobilitāte kā citu nozaru pārstāvjiem. Globalizācijas ietvaros zudušas dažādas robežas, ļaujot darba spēkam plūst daudz raitāk, tai skaitā mākslai un kultūrai ir lielāka iespēja izplatīties, pārvarot lokālo ierobežojumu. Mākslai nereti ir pašai sava „valoda”,

²² Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.20

²³ European Institute for Comparative Cultural Research. *The Status of Artists in Europe*. Brussels: European Parliament, 2006. p.17.

²⁴ Piemēram, literatūras un aktiermākslas pārstāvjiem ierobežojumus uzliek valodas barjera.

kas uzrunā cilvēku emocijas, tāpēc tās radītājiem ir lielāks potenciāls atrast savus klientus (īpaši interneta attīstības ietvaros) un tos „apkalpot”, neievērojot teritoriālus ierobežojumus. Mākslai ir plaša spektra tieša vai netieša ietekme uz apkārtējo sabiedrību garīgajā un emocionālajā dimensijā, kas ievērojami pārsniedz citu profesiju pārstāvju ietekmi uz pārējām sabiedrības grupām.

Ne vien darba motivācija, tā veikšanas modelis un ietekmes spektrs, bet arī paveiktā darba rezultātu izvērtējums ir netipisks salīdzinājumā ar citu saražoto produktu izvērtējumu. Panākumus kultūras nozarē un to ietekmes spektru nav iespējams mērīt ar tādiem pašiem instrumentiem un kritērijiem, kādus piemēro citiem tirgus sasniegumiem un aprītē esošajiem produktiem. Nereti rezultāti nav mērāmi finansiālās vai fiziski kvantitatīvās kategorijās, tie mēdz būt netverami, netaustāmi vai neredzami, tiem ir dažādas intensitātes pakāpes un ilgspēja, ko ietekmē patērētāju gaume, attieksme, atmiņa, nacionālās vērtības utt.

Noslēgumā jāmin, ka, neskatoties uz nozares problemātiku un specifiku, tomēr pastāv liels pieprasījums pēc attiecīgo profesiju apgūšanas un attiecīgo jomu darbinieku piedāvājums ir ļoti plašs un nebūt dramatiski nesamazinās, liekot pat spriest, vai nerodas pārprodukcija. Sociologs H. Abings šo tendenci skaidro ar to, ka cieņa pret māksliniekiem ir ļoti augsta, tādējādi cilvēks, kas pievienojas šai sabiedrības grupai, savā ziņā iegūst vienreizēju pieeju privilēģijām, kā arī gadsimtiem ilgi nopelnītu cieņu, kas šo profesiju dara pievilcīgu.²⁵ Vēl viens aspekts ir jau iepriekš minētā misijas apziņa un uzticība savam talantam un iekšējam aicinājumam. Bez tam, mākslas un radošās nišas ekonomikas puse ir ļoti neviennozīmīga - „no vienas puses tā ir krāšņa, izšķērdīga pasaule ar brīnišķīgām operu ēkām, elegantām pirmizrādēm, māksliniekiem ar ļoti augstiem ienākumiem un bagātiem ziedotājiem, kuru statusu paaugstina tas, ka viņu vārdu saista ar mākslu. No otras puses vairākums mākslinieku nopelna maz vai neko; zaudē naudu, ieguldot mākslā, un šos zaudējumus atpeln, strādājot otru darbu vai pieņemot atbalstu no partneriem. Un vēl vairāk, uz viņiem neattiecas lielākā daļa naudas līdzekļu, kas izsniegti sociālajam nodrošinājumam un pabalstiem.”²⁶ Attiecīgi šīs nozares spožā puse ir vilinoša un (ekonomiskiem un sabiedriskiem) apsolījumiem pilna. Bez tam māksla (un mākslinieki, kas to rada) atstāj tiešu vai netiešu iespaidu uz visu sabiedrību garīgā dimensijā, kas tiek skatīts kā būtisks spēks un iespēju pilns lauks, kas liek pievērsties šīm profesijām. „Mākslinieki, līdzīgi kā garīdznieki, sargā šo dārgumu krātuvi [māksliniecisko un vēsturisko bagāžu] un arvien pievieno tai ko jaunu.”²⁷ Un par to

²⁵ Abbing, Hans. Interview. <http://www.youtube.com/watch?v=olJyXppBjc0> [skatīts 08.04.2013.]

²⁶ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. p.12.

²⁷ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. p.24.

māksliniekus novērtē un ciena tā, kā nevienu citu sabiedrības un profesionālo grupu. Tādējādi humanitārā, īpaši mākslas un radošā joma, topošajiem nodarbinātajiem šķiet vilinoša, iespēju pilna, atvērta un inovācijas un brīvību sološa darbības joma ar bagātīgu vēsturi, kas attiecīgi arī atspoguļojas, piem., Latvijas mākslu augstskolu (vienmērīgi stabilajā) uzņemšanas statistikā²⁸.

Radošo personu īpašības vienā tēzē apkopo radošā darba pētnieks, sociologs P. M. Mengers (*Pierre-Michel Menger*) - mākslinieki, salīdzinot ar vispārējo darba spēku, ir vidēji jaunāki, labāk izglītoti, vairāk koncentrējas galvaspilsētās/metropoļu rajonos, daudz vairāk ir pašnodarbināti, bet arī daudz biežāk ir bez darba, kā arī daudz biežāk piedzīvo piespiedu bezdarbu²⁹.

Apkopojot nodaļās 1.1. un 1.2. izklāstīto, īsumā var izdalīt sekojošas radošo profesiju pārstāvju grupas īpašības:

1) peļņa/atalgojums kā nevis galvenais darba veikšanas mērķis, bet sekundāras nozīmes faktors, kas saistāms ar mākslas radīšanas ētisko un ekonomisko pušu konfliktu;

2) multi-aktviāte un fleksibilitāte – radošo personu grupai raksturīga vairāku darba attiecību balansēšana un īstenošana paralēli un fleksibla pārvietošanās darba tirgū, kā arī augstas pakāpes mobilitāte;

3) plaša spektra ietekme – kultūras sektorā īstenotais darbs un radītais produkts ietekmes ziņā pārsniedz kultūras sektora robežas un ir būtisks plašai patērētāju un iesaistīto pušu grupai;

4) radošums – kā šo cilvēku galvenais kapitāls, kura īstenošana, veicot darbu, ir specifisks process, kas atšķiras no darba procesa, ko veic fiziska darba veicēji;

5) intravertums, noslēgtība un radošā darba prasības (darba cikliskums, nepieciešamība pēc iedvesmas un uzticība darba „misijai”);

6) neskatoties uz nozares nepilnībām, ir daudz šo profesiju pārstāvju un ar tām saistītā izglītība ir plaši pieprasīta.

Šeit apskatītas un sagrupētas dažādu teoriju un pētījumu ietvaros izvirzītās radošo profesiju pārstāvju kā grupas spilgtākās iezīmes. Nākamajā nodaļā radošo profesiju pārstāvju grupa tiks analizēta Ričarda Floridas radošās šķiras koncepta ietvaros.

1.3. Radošo profesiju pārstāvju kā darba tirgus grupas specifika

²⁸ Latvijas Kultūras akadēmijā vidēji katru gadu bakalaura programmā vēlas iestāties ap 600 studentu (precīzais skaits svārstās no mazliet zem 500 līdz 750) -, no kuriem uzņem ne mazāk kā 200 studējošo, kā arī stabils JVLMA uzņemto studentu skaits (kopš 2008.gada tas ir starp 160 un 190 studentiem), tāpat arī LMA kopš 2008.gada bakalaura programmā uzņemto studentu skaits arvien pieaug. Detalizētāk skatīt 8.pielikumā.

²⁹ Menger, Pierre Michel. Artistic Labor Markets and Careers. *Annual Review of Sociology*. Vol. 25, 1999. P.545.

Turpinājumā radošo profesiju pārstāvji tiks skatīti Ričarda Floridas radošās šķiras koncepta kontekstā. Kopumā pastāv dažādi modeļi, kā var tikt skatītas un izdalītas darba tirgus grupas. Viena no populārākajām ir K. Marksa modelis, kur darba tirgus veidotāji iedalīti divās daļās: strādnieki jeb proletariāts (darbaspēks/ražošanas līdzekļi) un buržuāzija/valdošā šķira. M. Vēbers savukārt atzinis, ka kapitālistiskajā sabiedrībā var izdalīt četrus sociālos slāņus – augšslāni, kura īpašumā ir ražošanas līdzekļi, labi atalgotās „baltās apkaklītes” (ierēdņi, pakalpojumu sniedzēji), sīkburžuāziju un fiziskā darba strādniekus jeb „zilās apkaklītes”. Nereti mēdz izmantot tikai „apkaklīšu” dalījumu, kur „baltās apkaklītes” ir darbinieki, kas darbā izmanto zināšanas, intelektu, tiem nepieciešams noteiktas pakāpes izglītības līmenis, tie arī darbojas pakalpojumu jomā. „Zilās apkaklītes” savukārt ir fiziskā jeb roku darba veicēji, kuru veiktajā darbā lielāka nozīme ir praktiskām iemaņām un fiziskam spēkam, veiklībai. Šie darbinieki parasti darbojas ražošanas, mehānikas jomās. Vispārīgs darba tirgus un sabiedrības iedalījums ir augstā, vidus un zemākā šķira, kā arī darbaspēku mēdz iedalīt strādnieku šķirā, pakalpojumu sniedzēju šķirā, inteliģencē, zemniecībā. Darba tirgus iedalīšanai mēdz izmantot arī profesiju klasifikatoru³⁰. R. Florida radošo šķiru skata kā vienu no četrām esošajām šķirām (radošā šķira, pakalpojumu sniedzēju šķira, strādnieku šķira, zemniecība³¹), norādot, kā tā ir 21.gadsimtam raksturīga, nesen priekšplānā izvirzījusies, specifiska darba tirgus grupa, kas kļuvusi par ekonomikas virzītājspēku.

Radošās šķiras koncepta un šīs grupas specifikas izpēte šī darba ietvaros būtiska, jo šajā šķirā iekļaujas arī radošo profesiju pārstāvji un attiecīgi arī ar mākslu saistītu izglītību ieguvuši absolventi, tāpēc būtiski saprast, kāda ir šīs grupas specifiska un iezīmes R. Floridas skatījumā. Ar radošo šķiru saistīts arī absolventu-bohēmistu jēdziens, kas tieši attiecināms uz mākslu augstskolu absolventiem. Absolventi, kas ieguvuši augstāko izglītību ar mākslu vai kultūru saistītā jomā, veido radošās šķiras kodolu un tieši skatāmi radošās šķiras kontekstā.

1.3.1. Radošās šķiras koncepts Ričarda Floridas teorijā

Ričards Florida (*Richard Florida*) ir pētnieks, kas pēdējos piecpadsmit gadus pēta radošo šķiru un tās attīstību, ietekmi un saikni ar izmaiņām ekonomikā. Sākotnēji pievērsies tieši ASV radošās šķiras pētniecībai, pēdējos gados autors pētījis arī tendences visā pasaulē, t.sk.,

³⁰ Vadītāji, vecākie speciālisti, speciālisti, kalpotāji, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki, kvalificēti strādnieki un amatnieki, iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri, vienkāršās profesijas, nacionālo bruņoto spēku profesijas

³¹ Creative class, service class, working class, agriculture.

Eiropā. R. Floridu interesē urbānās vides pētniecība un ekonomikas teorijas, arī radošās šķiras pētniecību autors aizsācis tieši pilsētvides pētniecība kontekstā. Pētniecība vainagojusies ar vairākām publikācijām, no tām būtiskākā - „The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life” (2002.gadā), kam 2012.gadā izdots papildināts izdevums „The Rise of the Creative Class. Revisited”, kurā lielā mērā balstīta šī nodaļa un bakalaura darbs kopumā.

R. Floridam līdzīgas teorijas izvirzījuši arī citi autori, piemēram, Pols Fasels (*Paul Fussell*). Šis autors grāmatā „Class: A Guide Through the American Status System” (1983) runā par jaunas darba spēka šķiras (*X group*) izvirzīšanos priekšplānā. Par šīs grupas dalībnieku („x” personu) nepiedzimst, to nopelna caur pamatīgām pūlēm, kur nepieciešama ziņkārība un oriģinalitāte. Tikai atklājot, ka iespējams kļūt par „x” personu, iespējams izbēgt no šķirām. Jauni cilvēki, kas pulcējas pilsētās, lai nodotos „mākslai”, „rakstniecībai”, „radošam darbam” (patiesībā jebkam, kas tos atbrīvo no priekšnieka vai uzrauga klātbūtnes), kandidē uz x personas statusu. X personas ir neatkarīgi – tie nav ne pulksteņa, ne *dreskoda*, ne priekšnieka, ne noteikumu vergi. Tie dievina darbu, ko dara, un dara to, līdz ir pilnībā pieveikti, tādējādi „pensijai” esot terminam, kas attiecas tikai uz tiem, kas ir nolīgts personāls, vai algu vergiem, kas nicina savu darbu. Viņi negarlaikojas un izbauda dzīvi.³² Tomēr tieši R. Floridas teorija izraisījusi plašu rezonansi, uz to atsaucas liela daļa jauno pētnieku, bet autors arī saņēmis kritiku – pētnieki, žurnālisti un profesori neatbalsta viņa datu vākšanas metodi un neredz norādītās sakarības starp pilsētu attīstību un to, kāda ir šo pilsētu atvērtība un radošais potenciāls, tāpat R. Floridam pārmet pārmērīgu elitārismu (radošās šķiras slavināšanu un izcelšanu pāri citām šķirām), piemēram, Metjū Krofords (*Matthew Crawford*) autoram pārmet „radošuma kultu” un šīs šķiras veiktā darba pārmērīgu slavināšanu. Tomēr, tā kā šī darba ietvaros tiek analizēta tikai radošā šķira kā grupa pati par sevi (bez sasaistes ar urbāno vidi un pilsētu attīstību), R. Floridas teorija un konceptuālie pieņēmumi ir uzskatāmi par pamatotiem un analizējamiem.

Radošo šķiru R. Florida raksturo kā mūsdienu fenomenu. Tā ir jauna sabiedrības grupa, kuras kā šķiras jeb klases pamatā ir līdzīgu iezīmju un kvalitāšu apveltītu profesiju pārstāvju kopums. R. Florida uzskata, ka šī šķira kļūst par dominējošo darba tirgus ietvaros un kļūst par mūsdienu ekonomikas pamatu un virzītājspēku. Visus radošās šķiras pārstāvjus, pēc R. Floridas domām, vieno kopīgas ētiskās vērtības, ko tie īpaši augsti vērtē, – radošums, individualitāte, dažādība, sava darba nopelni, atvērtība, pašizpausme. Atšķirībā no citām darba tirgus šķirām, kas saņem atalgojumu par (vairāk vai mazāk) fiziska darba veikšanu, „radošajai šķirai maksā par to, ka tās pārstāvji izmanto savus prātus – visa spektra izziņas un

³² Fussell, Paul. *Class: A Guide Through the American Status System*. New York: Summit, 1983. P. 179-181

sociālās iemaņas.”³³ Tomēr būtiski ir nejaukt radošumu ar inteliģenci, jo radošuma nozīmes spektrs ir daudz plašāks. Radošums ir maņu, pieredzētā un spēju sintēze, lai rastos kas jauns (teorija, izgudrojums, estētiski baudāms darbs u.tml.), tas iekļauj spēju uzņemties risku un personas pārliecinātību par sevi.³⁴ Radošuma spēju ir iespējams arī attīstīt (arī caur attiecīgas izglītības iegūšanu), jo tā noteiktā apmērā dota katram cilvēkam, līdz ar to tā nav tikai noteikta skaita personu „izredzēto” monopols. Tomēr ne vienmēr radošās šķiras pārstāvji ir cilvēki, kas ieguvuši augstāko izglītību. Šīs grupas pārklājas, tomēr ne visiem radošās šķiras dalībniekiem ir augstākā izglītība. Radošās šķiras pārstāvji dara darbu, kura galvenā funkcija ir radīt jaunas, nozīmīgas formas (idejas, lietas, stratēģijas utt.)³⁵, un tam ne vienmēr ir nepieciešama noteiktas pakāpes izglītība. Tomēr jāatzīst, ka radošā šķirai raksturīga augstas pakāpes investēšana savas izglītības un spēju attīstīšanā. „Radošie darbinieki iegulda milzīga apmēra laiku un naudu viņu izglītībā. Vispirms, iegūstot pamata izglītību, lai darbotos izvēlētajā jomā, tad papildinot izglītību, ja jāmaina karjeras ceļš, un nemitīgi mācoties papildus un uzlabojot savas iemaņas.”³⁶

Radošo šķiru raksturo arī būtiska 21.gs. darba tirgus īpašība – elastīgums (sīkāk nodālā 2.1.1). Kā minēts nodaļā 1.1., radošo jomu pārstāvjiem piemītošais radošuma kapitāls ļauj tiem brīvi pārvietoties darba tirgū, pielāgojoties jauniem darba apstākļiem, darba vietām un prasībām, paliekot pieprasītiem kā darbaspēkam. Tomēr tiem ir neviennozīmīga, nereti noliedzoša attieksme pret organizējošu vai institucionalizētu sistēmu, jo tie augstāk vērtē individualitāti un pašizpausmi. Tajā pašā laikā šie cilvēki atbalsta smagu darbu, izaicinājumu un stimulu, tiecoties uzstādīt un sasniegt mērķus savas karjeras laikā. Būtiski, ka radošās šķiras pārstāvji vēlas, lai iemesls viņu sasniegumiem un virzībai uz augšu ir tas, ka viņi savu darbu dara labi un profesionāli³⁷. Viņu ambīcijas saistās ar tādu virzību augšup, ko nodrošina tieši viņu spējās un pūles. Radošās šķiras pārstāvji sagaida, ka darba vidē tiks uztverti kā neatkarīgi individuāli.

Radošās šķiras profesijām daudz biežāk raksturīgs elastīgs darba laiks, īpaši izceļot darbu uz projektu realizācija laiku. „Daudzi darbi tiek veikti projektu ietvaros, un šādi darbi notiek cikliski, saspringtiem periodiem mijoties ar mierīgākiem. Radošs darbs prasa lielu koncentrēšanos, tāpat kā dīkstāvi [...]”³⁸ Intensīvs darbs mijas ar pārtraukumiem, kuros tiek atjaunots radošais potenciāls un iekrāta enerģija, tiek gūta iedvesma, tāpēc darba laiku ir problemātiski ietvert 8 stundu normētā darba laikā. Vēl vairāk, „radošo domāšanu ir grūti

³³ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.9

³⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.18

³⁵ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.38

³⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.98

³⁷ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. 56

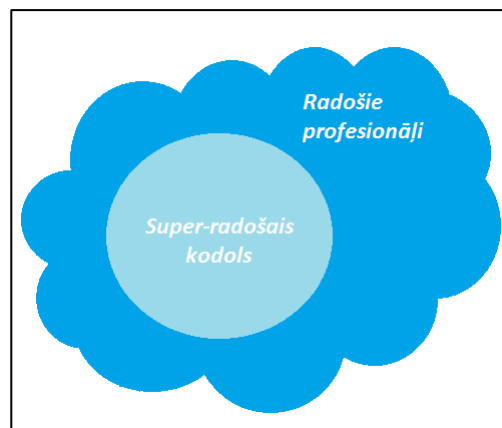
³⁸ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. 105

ieslēgt un izslēgt, kad nepieciešams. Tā ir dīvaina veida aktivitāte”, jo, tā kā tā cieši saistīta ar domāšanu un garīgu darbu, problēmas risinājums var parādīties negaidīti un neplānoti.³⁹

„Radošu darbu nevar disciplinēt tā, kā darbu rūpnīcā vai ofisā. Tā kā tas norisinās cilvēku galvās, tā darbību burtiski nav iespējams ieraudzīt – un nevar *teilorizēt*⁴⁰ to, ko nevar redzēt.”⁴¹

Autors radošajā šķirā iekļauj daudzas un dažādas profesijas un jomas, tāpēc (2007.gada pētījumā⁴²) šo grupu sadalījis sekojošās 10 apakšgrupās: (1)business un operācijas ar finansēm; (2)profesijas, kas saistītas ar datoriem un matemātiku; (3)pārdošanas menedžments; (4)māksla, dizains, izklaide, sports un mediji; (5)menedžments; (6)arhitektūra un inženierija; (7)tieslietas; (8)dzīves, fiziskās un sociālās zinātnes; (9)veselības aprūpe; (10)izglītība un apmācība⁴³. Kā redzams, radošā šķira aptver plašu profesiju loku, tāpēc kopumā R. Florida izdala divas lielas apakšgrupas – *radošie profesionāļi* un *super-radošais kodols*. Grupu raksturošanai autors izmanto konkrētas profesijas. Attiecīgi, super-radošo kodolu veido zinātnieki, inženieri, augstskolu profesori, rakstnieki, dzejnieki, aktieri, izklaidētāji, dizaineri, arhitekti, mākslinieki, kuru ekonomiskā funkcija ir radīt jaunas idejas, tehnoloģijas un saturu⁴⁴, kā arī redaktori, kultūras figūras, sabiedriskās domas pētnieki, analītiķi u.c. sabiedrības viedokļa veidotāji⁴⁵. Šie cilvēki veic augstākās formas radošo darbu – „rada jaunas formas un veidus, kas ir brīvi pielāgojami un plaši noderīgi, piemēram, izveido patēriņa produktu, ko var ražot un pārdot; izdomā teorēmu vai stratēģiju, ko var pielietot vairākos gadījumos; sacer mūziku, ko var atskaņot atkal un atkal.”⁴⁶ Svarīgi, ka visi šie cilvēki savu darbu veic regulāri un tekoši – tas ir darbs, par ko viņiem maksā. Viņu uzdevums ir ne vien problēmu risināšana, bet arī problēmu identificēšana.

Šim „kodolam” apkārt ir plašā radošo profesionāļu grupa, ko sastāda tā saucamie *zināšanu darbinieki*⁴⁷, kas ir

³⁹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. 105

⁴⁰ Teilorisms (saistāms ar inženieri F. Teiloru) ir vadīšanas koncepcija, kas paredz, ka daudzas roku darba operācijas var pilnīgāt un padarīt efektīvākas, ja tiek veikti īpaši novērojumi, mērījumi, izmantotas loģikas un analīzes metodes. Teilorisma idejas cieši saistāmas arī ar fordisma efektvas ražošanas principiem.

⁴¹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.113

⁴² Florida, Richard, Mellander, Charlotta, Stolarick, Kevin. *Inside the Black Box of Regional Development: Human Capital, the Creative Class and Tolerance*. 2007. P. 27

⁴³ 1. Business and financial operations, 2. Computer and mathematical occupations, 3. High end sales and sales management, 4. Arts, design, entertainment, sports and media, 5. Management, 6. Architecture and engineering, 7. Legal, 8. Life, physical and social sciences, 9. Healthcare and 10. Education and Training.

⁴⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.8

⁴⁵ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.38

⁴⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.38

⁴⁷ Kas nozīmē, ka tiem savā darbā plaši jāizmanto savas zināšanas, kas ir galvenais šo cilvēku kapitāls.

likumdošanas, veselības aprūpes, finanšu pakalpojumu, biznesa, augsto tehnoloģiju (high-tech) jomās strādājošie⁴⁸. Šie cilvēki iesaistīti sarežģītu un specifisku problēmu risināšanā, kur nepieciešams neatkarīgs spriedums un augsts izglītības līmenis vai liels cilvēkkapitāls.⁴⁹ Lai gan radošie profesionāļi nereti izstrādā metodes vai produktus, kas var izrādīties plaši pielietojami, šādas darbības nav viņu galvenais darbs. Tas, ko no viņiem tekoši patiešām sagaida, ir spēja domāt patstāvīgi, pielietot vai kombinēt standartizētas metodes jaunos, unikālos veidos, lai tie būtu piemēroti dažādām situācijām, attīstītas spriešanas un lēmuma pieņemšanas spējas, kā arī dažreiz izmēģināt ko radikāli jaunu.⁵⁰ Attīstoties viņu karjerai, atsevišķi radošie profesionāļi var nonākt radošajā kodolā, kur radīt jaunas formas kļūst par viņu primāro pienākumu. Kopumā šīs šķiras aprises un robežas nemitīgi mainās, tomēr autors pamatā saglabā savu sākotnēji izvirzīto iekļaujamo profesiju modeli.

Minētās profesijas iespējams iedalīt vienā no trim, savstarpējā mijiedarbē esošiem, radošuma veidiem – tehnoloģiskais radošums (izgudrojumi), ekonomiskais radošums (uzņēmējdarbība), mākslas un kultūras radošums⁵¹. Šī pētījuma uzmanības centrā, protams, ir mākslas un kultūras radošuma grupa, kā arī radošās šķiras kodolā atrodamās profesijas un to pārstāvji. Lai gan uz tiem attiecas visas radošajai šķirai raksturīgās īpašības, tā nenoliedzami ir specifiskāka radošās šķiras apakšgrupa.

Šī darba autore R. Florida koncepciju kopumā uzskata par adekvātu un pamatotu. Diskutablas ir pētnieka izvirzītās šķiras robežas, kas ir diezgan plašas un aptver daudzskaitlīgu profesiju loku. Tomēr, ja uzmanību vērš tieši uz *super-radošo kodolu*, tad radošās šķiras koncepts noteikti pilnībā attiecināms uz radošo profesiju un mākslu augstskolu absolventu grupu.

1.3.2. *Bohemian graduates* kā radošo profesiju pārstāvju grupas veidotāji

Radošajā šķirā, par kuru sīkāk runāts nodaļā 1.2.1., iekļaujas cilvēki, kuru cilvēkkapitāls (talants un inteliģence) pārspēj tradicionāli iegūtās izglītības nozīmi, kas nozīmē, ka šīs šķiras pārstāvji iegūst ko vairāk par standarta augstāko izglītību. Tā ir izglītība ar pievienoto vērtību, un vienlaicīgi izglītība un šo cilvēku cilvēkkapitāls ir viens otra pievienotā vērtība. Izglītība ir būtisks faktors radošās šķiras raksturošanā.

Absolventi-bohēmisti ir savdabīgi pielāgots jēdziens, ko izmanto radošo profesiju pārstāvju, kuri ieguvuši augstāko izglītību, apzīmēšanai. Pirms jēdziena sīkāka skaidrojuma

⁴⁸ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.39

⁴⁹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.8

⁵⁰ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.39

⁵¹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.20

jāpiebilst, ka izglītība (tās iegūšana) un izglītības iestādes absolvēšana ne vienmēr ir viens un tas pats, tomēr lielākajā vairumā gadījumu izglītības iegūšana rezultējas izglītības iestādes absolvēšanā. Tāpat svarīgi, ka bohēmisti ir plaša grupa, kuras ietvaros ir gan izglītību ieguvuši indivīdi, gan cilvēki bez izglītības. Vēl vairāk, izglītību ieguvušie bohēmisti var būt gan mākslas izglītību, gan cita veida izglītību ieguvušie. Tādēļ absolventi-bohēmisti nav ekvivalenti visai bohēmistu grupai, tomēr ir būtiska šīs grupas veidotājdaļa.

Absolventu-bohēmistu jēdzienā būtiski izprast tieši tā otro daļu. Tradicionāli ar bohēmistu jēdzienu tiek apzīmēta cilvēku grupa, kam raksturīgs „brīvāks” dzīvesveids kā citām sabiedrības grupām (piem., finansistiem, skolotājiem u.tml.). Mūsdienās tā tiek skatīta jau kā plašāka sabiedrības daļa, kas balstās ne tikai mākslinieciskos, bet arī ekonomiskos principos⁵². Kā šādu, plašāku, grupu to raksturojis arī Ričards Florida: bohēmisti ir radošās šķiras apakšgrupa, kas ietilpst grupā *māksla, dizains, izklaide, sports un mediji*.⁵³ To definēšanu R. Florida balstījis datos par profesijām, veidojot konceptu (savas teorijas ietvaros) par *bohēmistu indeksu*. Bohēmisti ir „mākslinieciskāk” ievirzītā daļa no radošās šķiras. Specifiski - „autori, dizaineri, mūziķi, komponisti, aktieri un režisori, daiļamatnieki, gleznotāji, tēlnieki, mākslinieciskās apdrukas mākslinieki, fotogrāfi, dejotāji, izpildītāji un ar šīm jomām saistītie strādnieki.”⁵⁴ Attiecīgi absolventi-bohēmisti (*bohemian graduates*) ir bohēmistu apakšgrupa (skat. att.). Tie ir bohēmisti (radošais potenciāls) ar augstāko izglītību (augstu „formālo” cilvēkkapitālu). Viņu izglītības grāds iegūts ar mākslu saistītos priekšmetos augstākās izglītības iestādēs jeb viņi apguvuši tā saucamos bohēmiskos priekšmetus (*bohemian subjects*), pie kuriem Lielbritānijā veiktajā pētījumā „Unrewarded careers in the creative class: the strange case of bohemian graduates” (2010) tiek pieskaitīti radošās mākslas, izpildītājmāksla, dizains, masu komunikācija, multimediji, programmatūru dizains, mūzikas ieraksti un apstrāde, arhitektūra un ainavu dizains⁵⁵. Salīdzinot R. Floridas nosauktās bohēmistu grupas profesijas un Lielbritānijas pētījumā uzskaitītos apgūstamos mācību priekšmetus/jomas, redzams, ka apgūstamo priekšmetu uzskaitījums ir garāks: papildus minētas tādas jomas kā masu komunikācija, multimediji, programmatūru dizains, arhitektūra un ainavu dizains. Tomēr šīs jomas tiek īstenotas tādu R. Floridas minētu profesiju kā

⁵² Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates. 2010. P.3 Pieejams: http://www.creative-regions.org/uploads/1/0/9/7/10973203/comunian_faggian_li_workingpaper.pdf [skatīts 16.04.2014]

⁵³ Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates. 2010. P.5

⁵⁴ Florida, Richard. Bohemians and economic geography. *Journal of Economic Geography*. Oxford university Press, 2002. P. 59. Pieejams: http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/6%20Bohemia_and_Economic_Geography.pdf [skatīts 21.03.2014.]

⁵⁵ Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates. 2010. P.6

dizaineri, mākslinieki, ar jomām saistītie darbinieki ietvaros. Programmatūru dizains un multimediji savukārt vairāk mūsdienās iekļaujami radošo industriju nozarē, tomēr pilnībā saistāmi ar bohēmistu grupu un tai raksturīgajām iezīmēm.

Absolventi-bohēmisti ir cilvēki, kas darbā apvieno cilvēkkapitālu (talantu un izglītību) ar radošumu un tieši pretendē uz radošajām profesijām darba tirgū. Šim raksturojumam tieši atbilst LR Kultūras ministrijas pakļautībā esošās trīs Latvijas mākslu augstskolas, kas savu studiju programmās iekļauj līdzīgus priekšmetus un tēmas tām, kādas izvirzītas iepriekš minētajā pētījumā un ir atbilstošas bohēmisko priekšmetu terminam. Vairāk par Latvijas mākslu augstskolu programmām skatīt 3. nodaļā.

Absolventi-bohēmisti ir būtiska radošās šķiras un darba tirgus sastāvdaļa, jo ir tiešam riskam pakļautā darba grupa ne tikai tāpēc, ka teju visi nesenie absolventi iekļaujami sabiedrība riska grupā, bet īpaši tāpēc, ka radošā un kultūras nozare ir izteikti neviendabīga, nestabila un neadekvāti apmaksāta. Arī iepriekš minētais Lielbritānijas pētījums balstās problēmjautājumā, kāpēc absolventi-bohēmisti ar grūtībām atrod labi apmaksātas un stabilas pozīcijas darba tirgū, kādi ir šīs situācijas iemesli un vai tiešām tie atrodas algu ziņā neizdevīgākā stāvoklī kā citu profesiju pārstāvji.

Absolventi-bohēmisti kā grupa ir būtiski, jo, kā atzīst R. Florida, tie ir radošās ekonomikas virzītājspēks. „Jauni, nesen skolu beigušie absolventi ir daudzu radošās ekonomikas sektoru darba zirgi. Tiem ir pašas jaunākās iemaņas jomās, kurās nepieciešama augsta specializācija [...] un, tā kā tie ir jauni un bez saistībām, var strādāt neiedomājami garas stundas. [...] tos ātri iemet pirmajās rindās, lai redzētu, uz ko ir spējīgi, un viņi ar uzviņu attaisno uz sevi liktās cerības [...] jo laikā, kad tirgus ir tik mainīgs, šis ir laiks, kad sevi pierādīt.”⁵⁶

Šajā apakšnodaļā izklāstītie mākslu augstskolu absolventu kā grupas aspekti atspoguļo arī šī pētnieciskā darba problēmjautājumu: kāda ir mākslu augstskolu absolventu perspektīva (iespējas un šķēršļi) darba tirgū, kā arī vai augstāko izglītību ieguvušajiem radošajiem profesionāļiem ir priekšrocība attiecībā pret citiem radošajiem profesionāļiem.

Nodaļas kopsavilkums

Šī darba pirmā nodaļa veltīta radošo profesiju pārstāvju grupas analīzei, raksturojot tos kā sabiedrības un profesionālo grupu un izdalot būtiskākās grupas vispārīgās iezīmes. Grupa skatīta arī plašākā aspektā - Ričarda Floridas radošās šķiras ietvaros, to analizējot kā vienu no

⁵⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.131

mūsdienu ekonomikas virzītājspēkiem un skatot tās īpašības un funkcionēšanu darba tirgū. Šāda, grupas plašāka apskate, nepieciešama, lai izdarītu secinājumus par mākslu augstskolu absolventu kā topošo radošo profesiju pārstāvju perspektīvu, respektīvi, par to grupu, kurā absolventi visticamāk pēc augstskolas absolvēšanas iekļausies un funkcionēs. Izprotot tādas grupai raksturīgas īpašības kā multi-aktivitāte, mobilitāte, elastība, radošums kā kapitāls, noslēgtība, nozares neviendabība, profesiju pieprasījums, iespējams izdarīt secinājumus par to, kāds ir darba tirgus šo profesiju pārstāvjiem. Analizētais R. Floridas radošās šķiras koncepts ir būtisks, jo raksturo jaunās sabiedrības grupas un ekonomisko sistēmu, un tās vērtības mūsdienās. Papildus šajā nodaļā skatīta tieši absolventu-bohēmistu – mākslu augstskolu absolventu – nozīme un specifika.

2. DARBA TIRGUS STRUKTURĀLĀS IZMAIŅAS UN ATTĪSTĪBA 21.GADSIMTĀ

2.1. Darba tirgus struktūras izmaiņu vispārējās tendences

Lai spriestu par kultūras un radošās nozares darba tirgu un mākslu augstskolu absolventu iekļaušanos tajā, svarīgi izprast vispārējās tendences, aktualitātes un novatoriskās parādības darba tirgus struktūrā un tajā, kā darbs tiek uztverts, kopumā. Tādējādi iegūstams šī brīža konteksts un vide, kurā funkcionē kultūras nozares darba tirgus. Tādas tendences kā pašnodarbinātība vai multi-aktivitāte, kas īpaši raksturīgas personām, kas veic radošu darbu, ir globāla konteksta darba tirgus parādības, kas ir darba socioloģijas vieni no izpētes fokusi. Tāpat tādas vispārējās tendences kā individualizācija un riska kā ikdienas dzīves sastāvdaļas veidošanās (ko īpaši pēta vācu sociologs Ulrihs Beks (*Ulrich Beck*)) un straujo izmaiņu konteksts (ko *plūstošās modernitātes* ietvaros raksturo poļu sociologs Zigismunds Baumanis (*Zygmunt Bauman*)) neatstāj neskartu arī darba tirgus jomu.

Tāpat būtiski saprast, ka mākslas/kultūras radīšana un pārdošana, kā arī pirkšana būtiski atšķiras no iepriekšējo gadsimtu procesiem. Veids, kā tiek uztverta māksla un tās vērtība, kā arī kā tā tiek izplatīta, tādu apstākļu kā masu patēriņa, globalizācijas, tehnoloģiju attīstības ietekmē ir mainījies un ietekmē mākslas radītāju – darba tirgus dalībnieku – funkcionēšanu darba tirgū.

Izejot no vispārējā konteksta, otrajā apakšnodaļā tiks apskatīta situācija Latvijas darba tirgū, vēršot uzmanību uz darbavietu piedāvājumu valsts un pašvaldību sektorā, kā arī radošo industriju sektoru kā jaunu darba tirgus nišu.

Minētās tēmas tiek apskatītas šī darba otrajā nodaļā, iezīmējot galvenās tendences un pieturas punktus, kas raksturo kopējo darba tirgus situāciju kultūras, mākslas un radošajā nozarē, kā arī situāciju Latvijā.

2.1.1. Darba paradigmas un darba struktūras attīstība un izmaiņas sākot no 19.gadsimta

To, kādas izmaiņas darba paradigmā (darba uztverē un tajā īstenošanas modelī, kas tiek uztverts kā norma) notikušas, sākot ar pēdējo (20.-21.) gadsimtu miju, izskaidrot palīdz vēsturiskais konteksts - līdz šim izmaiņu punktam pastāvējušie uzskati par darbu, tā nozīmi, kā arī pastāvējušās sistēmas un no tām izrietoši darba attiecību modeļi. Turpinājumā tiks

raksturota darba tirgus vispārējā attīstības vēsture, sākot tieši ar 19.gadsimtu⁵⁷, akcentējot izmaiņas, kopsakarības un kontrastus, salīdzinot tos ar tendencēm mūsdienās.

Zigismunds Baumanis par darba kā koncepta vietu pasaules uztverē agrāk saka, ka „darbs” bija kolektīvas pūles, kurā savu daļu jāiegulda ikvienam cilvēces dalībniekiem. Viss pārējais bija tikai izrietošais [...]”⁵⁸ Tas vērojams līdz pat fordisma paradigmas iestāšanās brīdim, kad pirmo reizi parādās zināms individualizācijas konteksts. Līdz tam darbs tiek redzēts kā vienots, visu cilvēku veikts veselums un neatņemama dzīves sastāvdaļa, cilvēka „dabiskais stāvoklis” un primārā aktivitāte, „un būt bez darba ir nenormālība; [...] šī dabiskā stāvokļa „pamešana” vainojama pastāvošajā nabadzībā, nelaimes, zaudējumos un izvirtībā.”⁵⁹ Šādu darba paradigmu, īpaši industriālajā kapitālismā, veicināja pastāvošā protestantisma ētika, kuras pamatā ir „ideja par cilvēka Zemes dzīves nosacītību un katra kristieša galvenā jautājuma – dvēseles glābšanas – atrisināšanu. Atbilžu meklējumi uz šo jautājumu tiek risināti ar apzinīga ikdienas darba palīdzību [...] Protestantisma ētikas būtība – darbs ir cilvēka galvenais dzīves mērķis.” Tas nozīmēja, ka cilvēki radīti, lai kalpotu citiem, un tiem jābūt produktīviem, noderīgiem un lieliskiem tajā, ko dara. Strādāt bija cilvēka pienākums⁶⁰. Mūsdienās darbs vairs nav centrālā cilvēka dzīves daļa un „droša ass, ap ko veidot visus pašdefinēšanās veidus, identitātes un dzīves plānus. Tāpat tas vairs netiek uzņemts kā sabiedrības ētiskais pamats vai individuālās dzīves ētiskais centrs. Tagad darbs līdz ar citām aktivitātēm iegūst pārsvarā estētisku nozīmi. No tā tiek sagaidīts, ka tas dos prieku pats par sevi, nevis tiks mērīts pēc tā, cik lielu, patiesu vai šķietamu, efektu tas atstāj uz citiem cilvēces „brāļiem un māsām” vai valsts un nācijas varenību, nemaz nerunājot par nākamajām paaudzēm.”⁶¹ Līdz ar 20.gs. beigām protestantisma ētiku nomaina hēdonsiki virzītā bohēmistu ētika, kur vērtība tiek saskatīta baudā un priekā, ko rada pieredzes gūšana un visa dzīves sniegtā novērtēšana. Šī ētika ir bāzētā estētikā, atbalstot intuīciju, radošo, garīgo un individuālismu⁶². Mūsdienās darbs līdz ar daudzām citām cilvēka dzīves jomām kļūst par individualizācijas objektu – tas tiek nodots katra paša cilvēka kontrolē, atstājot viņa varā kā teikšanu par savām izvēlēm un iespēju darīt to, kas sniedz gandarījumu, tā atbildības uzņemšanos par neveiksmēm un neizdošanos pašam.

„[...] (ikviena) neveiksme ir personīgā neveiksme, tā vairs netiek uzskatīta par šķiras kopēju pieredzi „nabadzības kultūrā”. No tā izriet dažādas paš-atbildības formas. Kamēr agrāk

⁵⁷ Jo tieši šajā laika posmā var sākt runāt par masveida nodarbinātību un darba tirgus kā vienota koncepta veidošanos līdz ar industrializācijas iestāšanos.

⁵⁸ Bauman, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. P. 137

⁵⁹ Bauman, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. P. 137

⁶⁰ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 159

⁶¹ Bauman, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. P. 139

⁶² Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 160

slimība, atkarība, bezdarbs un citas novirzes no normas (deviances) tika uzskatītas par likteņa izraisītiem triecieniem, tagad uzsvars tiek likts uz individuālo atbildību un vainu. Tādējādi savas dzīves dzīvošana tagad nozīmē atbildības uzņemšanos par personīgajām neveiksmēm un neparedzētiem notikumiem. [...] visa sabiedrība tādējādi tiek skatīta kā kopums, kurā indivīdi nav pasīvi, apstākļu noteikti, dalībnieki, bet gan aktīvi savas dzīves veidotāji un noteicēji dažāda līmeņa noteikumu kontekstā.”⁶³ Darbs, tā izvēle, menedžments, izraisītās sekas, panākumi un neveiksmes ir katra indivīda personīgās dzīves daļa, arvien samazinoties valstu un institūciju ietekmei šajos jautājumos. „Cilvēki šodien uzņemas daudz lielāku personīgo risku kā korporatīvā un strādnieku šķira organizāciju laikmetā.”⁶⁴ Minētās individualizācijas tendences tieši darba sfērā saistāmas ar destandartizācijas tendencēm, kas radās, nomainoties fordisma paradigmai.

Fordisms attīstījās industriālā kapitālisma ietvaros 19.gadsimta beigās, būtiskas tendences ieviešot 20.gs. ražošanā. Industriālais kapitālisms pastāv arī 21.gadsimtā, tomēr tam piemīt jaunas, laikmetam atbilstošas īpašības. Šī bakalaura darba ietvaros būtiski konstatēt industriālajā kapitālismā pastāvējušo darba paradigmu: 19.gs. pirmajā pusē dominējošais darba koncepts balstījās 4 pīlāros, t.i., darbs ir industriāls, kapitālistisks, patriarhāls un moderns⁶⁵. Kopumā šī darba paradigma nozīmē, ka darbs jeb nodarbinātība ir standartizēti – ar līgumu, fiksētu darba vietu un laiku. Analizējot sīkāk⁶⁶, kapitālistiskais faktors nozīmēja, ka organizācijas ir orientētas uz peļņu, tirgus sistēma balstīta aprēķinos un paredzējumos, darbs tiek veikts apmaiņā pret stingru samaksu. Industriālais paredzēja darbu ārpus mājām - (birokratizētās) organizācijās ar līgumos balstītiem darba noteikumiem, t.sk. fiksētām darba stundām. Modernais faktors - darbs tiek iedalīts katram individuāli, balstoties universālos un bezpersoniskos kritērijos. Savukārt patriarhālais modelis paredzēja, ka tipiski darba veicējs ir pieaudzis vīrietis, kas strādā pastāvīgu pilnas slodzes darbu. (Z. Baumanis norāda, ka darbs cilvēku vidū ierosinājis sieviešu un vīriešu segregāciju pēc tā, kāds ir viņu ieguldītā darba pienesuma apmērs⁶⁷, kur tradicionāli sievietes (fiziskā) darba apjoms tiek uztverts kā mazāk derīgs un efektīvs. Šāda dzimumu nevienlīdzība redzama arī industriālajam kapitālismam raksturīgajam patriarhālismam.) Šajā darba modelī, tam attīstoties 19.gs.otrajā pusē,

⁶³ Beck, Ulrich and Elisabeth Beck-Gernsheim. *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications, 2002. P. 24

⁶⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 11

⁶⁵ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.27

⁶⁶ Turpat, 27

⁶⁷ Bauman, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. P. 137

raksturīgi, ka „ja kāds no darba spēka palika bez darba, tas tika uzskatīts par bezdarbnieku un tiesīgu saņemt atbalstu – sākotnēji no labdarības rakstura organizācijām, vēlāk no valsts.”⁶⁸

Industriālais kapitālisms ar laiku pārvērtās masu produkcijā, kuru, sākot ar 20.gs., apzīmē arī ar fordismu, atsaucoties uz Henrija Forda ieviestajām reformām gadsimta sākumā ražošanas efektivitātes celšanai. Ar fordismu saprata metodi, kuras galvenais mērķis – maksimāli efektīvi saražot vienu lietu. Balstīts masu patēriņā un standartizācijā, tas pārņēma lielās fabrikas ar konveijera lentēm. Čārlzs Seibls (*Charles Sables*) izdala 5 fordisma galvenās īpašības⁶⁹: organizācija balstās uz milzīgu, visbiežāk nekvalificētu darbaspēku; masveidā ražots standartizēts produkts; produkta dizains veidots tā, lai precī viegli varētu samontēt; tiek lietota produktam un tā ražošanas sistēmai specializēta mašīnērija; ir stingra kontrole pār darba procesu, ko nodrošina stingri izveidoti darba novērtēšanas kritēriji. H. Fords meklēja iespēju, kā efektīvi un lielos apmēros izmantot daudzskaitlīgo nekvalificēto darbaspēku, samazinot vajadzību pēc augsti kvalificētiem speciālistiem.⁷⁰ Izveidojot speciāli pielāgotas mašīnas (kvalitatīvas un drošas) un samazinot darbību skaitu, kas jāveic katram darbiniekam, un sadalot uzdevumus pēc iespējas sīkākās vienībās (fragmentācija), viņš šo iespēju atrada.⁷¹ Tika izveidots konveijera letes princips, kas drīz vien papildināja elektriski kustīgā lente. „Fordisma jēdziens kļuva par sinonīmu standartizācijai: standartizētu produktu ražo standartizēta mašīnērija, izmantojot standartizētas metodes, un standartizēts cilvēku darbaspēks, nolīgts uz standarta darba dienu.”⁷² Jāatzīmē, ka H. Forda uzņēmumos mainījās arī attieksme pret darbiniekiem – tika veicināta sociālā drošība (piem., veselības aprūpe), personiskā izaugsme (piem., iespēja papildināt valodas zināšanas) un darba ētika (punktualitāte u.tml.). Forda „labās uzvedības modelis” rosināja attīstīties arī valsts labklājības politiku, kas centās nodrošināt ekonomisko drošības „tīklu” bezdarbniekiem.⁷³ Attiecīgi, sākot no 19.gs. otrā puses, ja kāds no darba spēka palika bez darba, tas tika uzskatīts par bezdarbnieku un tiesīgu saņemt atbalstu – sākotnēji no labdarības rakstura organizācijām, vēlāk no valsts, un jau 20.gs. sākumā jebkurš cits darba veids, piemēram, neapmaksāts darbs mājās, tika izslēgts no darba statistikas un uz to attiecās citādi – kā mazāk svarīgu darba

⁶⁸ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.28

⁶⁹ Fincham, Robin, Peter S. Rhodes. *The Individual, Work and Organization: Behavioral Studies for Business and Management*. 2nd edition. Oxford University Press, Inc. New York (Oxford). 1992. P.336

⁷⁰ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 91

⁷¹ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.92

⁷² Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 96

⁷³ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.93

veidu. Strādāt nozīmēja iemainīt savu darba dzīvi pret atalgojumu un drošību. Būtībā „ilgtermiņa darbs un mēreni stabila karjera vienas firmas ietvaros ir relatīvi nesens fenomens, kas saistāms ar industriālo revolūciju[...].”⁷⁴

Tomēr uzņēmumiem, kas darbojās fordisma, kura galvenais mērķis bija maksimāla efektivitāte, ietvaros, piemita būtisks trūkums – nespēja ātri un veiksmīgi pielāgoties mainīgajiem tirgus apstākļiem. „Fordisms lieliski darbojas, kad jārāž tikai viens konkrēts produkts, bet nespēj pielāgoties jaunām prasībām. [...] (tā) krīzi radīja trīs faktori: maz uzticams un neapmierināts darba spēks, masu ražošanas lejupslīde un konveijera tipa ražošanas efektivitātes limita sasniegšana.”⁷⁵ Ārēju un iekšēju faktoru ietekmē darba tirgū ienāca jaunas tendences – fragmentācija, specializācija, un (kas īpaši būtiskas šī bakalaura darba ietvaros) elastība (*flexibility*)⁷⁶. Elastība ir atslēgvārds, kas raksturo menedžmentā un ražošanas organizācijā notikušās pārmaiņas. Tā nozīmē „darbaspēka un resursu stratēģisku izmantošanu, lai ļautu ražošanas sistēmām veiksmīgāk reaģēt uz tirgus izmaiņām. Elastīgums nozīmē profesionālo šķēršļu samazināšanu, lai racionāli izmantotu darbaspēku, un jaunu prasmju radīšanu, lai operētu ar plašu uzdevumu diapazonu. Šāda līmeņa pielāgošanās ir ļoti svarīga konkurences un tirgus nenoteiktības apstākļos.”⁷⁷

Kopumā vērojama darba vides destandartizācija – sākotnēji darba vietā un veidā, vēlāk arī pašā darba spēkā. Jauno darba modeli ietekmēja un raksturoja četras tendences⁷⁸, no kurām vispirms jāmin feminisma otrais vilnis 20.gs. 2. pusē, kas paredzēja, kas darbiniece var būt arī pieaugusi sieviete, kas strādā noturīgu, pilna laika darbu. Otrkārt, arvien attīstījās arodbiedrības un dažādas bezpeļņas organizācijas, kas saistāms ar ne-kapitālistisko tendenci (peļņas un ienākumu nozīme samazinās). Treškārt, moderno specializācijas un universālisma tendenci nomaina tradicionālismam raksturīgais partikulārisms un darba piemērošana personas īpašībām. Kā ceturta iezīme jāmin globālais post-industriālisms, kam raksturīga strādāšana no mājām vai mājas apstākļos un līgumos balstītas striktas regulācijas samazināšanās, kā arī elastīgs darba laiks. Šo notikumu ietekmē radās jaunas, deviantas (no darba paradigmas atšķirīgas) darba formas⁷⁹. Nestandarta apmaksātā darba formas, par kurām tiks runāts nākamajā nodaļā, ieņēma arvien nozīmīgāku lomu darba tirgū, līdz 21.gadsimta,

⁷⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 94

⁷⁵ Fincham, Robin, Peter S. Rhodes. *The Individual, Work and Organization: Behavioral Studies for Business and Management*. 2nd edition. Oxford University Press, Inc. New York (Oxford). 1992. P. 338-339

⁷⁶ Fleksibilizācija – termins, ar kuru apzīmē darba veida, vietas, laika un formas dažādošanos un elastības pieaugumu.

⁷⁷ Fincham, Robin, Peter S. Rhodes. *The Individual, Work and Organization: Behavioral Studies for Business and Management*. 2nd edition. Oxford University Press, Inc. New York (Oxford). 1992. P. 334

⁷⁸ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.27

⁷⁹ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 145

īpaši pēc ekonomiskās krīzes 2008.gadā, tās kļuvušas īpaši nozīmīgas. Darbs kļūst arvien individuālāks un, jāpiebilst, arī nestabilāks un nedrošāks. Ričards Florida atzīst, ka „vecie līgumi bija orientēti uz grupu un uzsvēra darba drošību. Jaunie ir pielāgoti indivīda vajadzībām un vēlmēm.”⁸⁰

Standarta un nestandarta darbs atšķiras 4 dimensijās: telpas, laika, dzimumu un līguma. Kolektīvu lēmumu un augstu regulācijas⁸¹ pakāpi nomaina individuāla darba dalīšana un de-regulācija. Atsevišķu (ārpus māju) un koncentrētu darba telpu nomaina vairākas darba vietas un iespēja variēt ar darba telpu (strādāt mājās, piemēram). Pilna laika un pastāvīgu darbu nomaina nenoturīgs, variējama laika darbs. Vīrieti-maizes pelnītāju un sievieti-mājās strādātāju nomaina dubulta maizes pelnīšana un dalīts darbs mājās.⁸² Darba spēku šādas izmaiņas ietekmē kā pozitīvi, tā negatīvi. No vienas puses tie iegūst zināmas pakāpes brīvību tajā, kā tiek organizēta darba un ārpus darba dzīve, tomēr tiem pastiprināti jānorūpējas par nodarbinātības nestabilitāti un fordismam raksturīgās stabilitātes un institucionālās aizsardzības samazināšanos. Bez šīm darba devēja, arodbiedrību vai valsts garantijām individuālais darba ņēmējs atrodas vēl nevienlīdzīgākās attiecībās ar kapitālismu kā agrāk. Jaunā darba struktūra rada sociālās izstumtības un nevienlīdzības risku. „Mūsu arvien pieaugoši nevienlīdzīgā sabiedrība ir kļuvusi ļoti sašķelta, sašķirota, segmentēta pēc izglītības līmeņa, pēc darba, ko darām, pēc dzīvesvietas[...].”⁸³

Standartizētā darba pastāvēšanas posmu R. Florida dēvē par *organizāciju laikmetu* (*Organizational Age*) un saka, ka tagad ir iestājies jauns – radošais laikmets. „Ne tikai internets, jauno tehnoloģiju attīstība, un pat globalizācija apgrieza ar kājām gaisā mūsu darbu, dzīves un sabiedrību, lai gan tie bija būtiski. Zem šīs virskārtas, daudzu nepamanīts, bija sācis darboties daudz dziļāks spēks – radošums kā fundamentāls ekonomikas dzinējspēks un jauna sociālā šķira.”⁸⁴ Ir radušās citas prioritātes, cita struktūra un citi darba veikšanas standarti. Vēl vairāk – pēc ekonomiskās lejupslīdes 2008.gadā, radošā šķira un to profesiju pārstāvji ir nostabilizējušies vēl vairāk. „Gan darbā, gan citās dzīves jomās, mēs radošumu novērtējam augstāk un kultivējam daudz intensīvāk kā jebkad agrāk.”⁸⁵ Mēs šo laiku saucam par informācijas vai tehnoloģiju laiku, bet šajā ekonomikā galvenais ekonomiskais resurss ir

⁸⁰ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 91

⁸¹ Tiek regulētas darba stundas, samaksa, atļaušana, veselība, drošība un tādi „labumi” kā pensija, brīvdienas, veselības sociālās garantijas utt.

⁸² Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 145

⁸³ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 11

⁸⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. VII

⁸⁵ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 5

zināšanas. Tomēr „zināšanas un informācija lielākoties ir tikai radošuma materiāls un līdzekļi. Inovācija [...] ir tās produkts.”⁸⁶

Jaunā darba tirgus paradigma ir vērsta uz elastību, individualitāti, radošu domāšanu un patstāvību. R.Florida raksta – ja studentiem liek izvēlēties starp divām darba opcijām – rūpnīcu vai frizieru salonu –, tie visbiežāk izvēlas friziera karjeru, jo šāda darba vide ir daudz stimulējošāka, elastīgāka, izaicinājumu pilna, tajā var pieņemt radošus lēmumus, darba darītājs pats ir noteicējs un var iemācīties jaunas lietas, uzreiz redzot darba rezultātu.⁸⁷ Sāra Horovica (*Sarah Horowitz*) papildina – „tik nozīmīgas izmaiņas darbaspēkā nav notikušas kopš transformācijas no zemkopības uz industriālu ekonomiku [...] darbinieki pamet tradicionālo darbavietu un cenšas paši vienpersonīgi veidot savu profesionālo dzīvi”⁸⁸. Šis ir laiks, kad darbinieki daudz mazākā mērā ir gatavi upurēt savu brīvību, elastību, izaicinājumu un piepildījuma pilnu darbu drošības un algas dēļ. Tajā pašā laikā darba stabilitāte, samaksa un dažādi bonusi turpina būt būtiski, ieņemot jaunu darba pozīciju. Tādejādi darbinieki nonāk pretrunās („Cilvēki nevēlas, lai tos atstāj novārtā, tajā pašā laikā negrib tikt kontrolēti ikvienā sīkumā. Viņi negrib saņemt pavēles, bet grib, lai tiem dod norādes.”⁸⁹) un dzīvo riska sabiedrībā. „Radošā ekonomika ir balstīta izmaiņās un ātrumā. Ja uzņēmums vēlas izdzīvot, tam jāpārspēj iepriekšējā dienā paveiktais. Darbiniekiem nemitīgi jānāk klājā ar jaunām idejām, nemitīgi izdomājot ātrākus, lētākus, labākus veidus, kā darīt lietas, un tas ir ļoti uztraucoši.”⁹⁰ Nodarbinātības nestabilitāte ir mūsdienu jaunais dzīvesveids.⁹¹

No šajā nodaļā raksturotā var secināt, ka mūsdienu ekonomiskā sistēma un darba tirgus situācija, kā arī darbinieku vēlmes ir tiešas iepriekšējās sistēmas izraisītas sekas. Fordisma masveida ražošana un industrializācija, kuras modelis, ka „ražošana sinhronizē darbu un standartizē tā rezultātu (Noteikta modeļa minidisku atskaņotājs ir pilnīgi vienāds ar visiem pārējiem, un, ja atskaņotājs ar kaut ko atšķiras, tas ir brāķis. Turpretī amatnieku sabiedrībā katra lieta ir unikāla, tai ir savs raksturs)”⁹², jau ir sevi izsmēlis. Cilvēkiem to saražotais kļuva svešs un ar sevi neidentificējams un rezultātā atalgojums vairs nebija galvenais un vienīgais faktors, kas sniedz gandarījumu, meklējot, pieņemot un veicot darbu. Tieši tāpēc elastība, brīvība, patstāvība, radošums mūsdienās ir aktuālākās vērtības un īpašības darba vidē. Šāda

⁸⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 30

⁸⁷ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 66

⁸⁸ Horowitz, Sarah. *The Freelance Surge Is the Industrial Revolution of Our Time*. The Atlantic. 2011, 1.sept. Pieejams: <http://www.theatlantic.com/business/archive/2011/09/the-freelance-surge-is-the-industrial-revolution-of-our-time/244229/> [skatīts 25.05.2014]

⁸⁹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 113

⁹⁰ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 113

⁹¹ Ciulla, Joanne. *The Working Life: The Promise and Betrayal of Modern Work*. New York: Times Book, 2000. P.

230

⁹² Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mirkļa tirānija*. Rīga: NORDEN AB, 2004. 67.lpp

vide, savukārt, ir labvēlīga, lai aktualizētos jau esošas tendences un rastos novatoriskas, par kurām tiks runāts nākamajā nodaļā.

2.1.2. Aktuālās darba tirgus struktūras izmaiņu tendences: pašnodarbinātība, nepilnas slodzes darbs, darbs vairākās darba vietās, strādāšana mājās, multi-aktivitāte

Fordisma ekonomiskā modeļa nomaiņas un darba destandartizācijas tendenču kontekstā aktualizējušies tādi darba īstenošanas veidi kā pašnodarbinātība, nepilnas slodzes darbs, strādāšana mājās, multi-aktivitāte. Saskaņā ar U. Beka individualizācijas konceptu, šādu, jaunu, darba formu veidošanās ir tikai likumsakarīga, jo aizvien vairāk iniciatīvas un izvēļu nokļūst indivīdu rokās. „Iezīme, kas raksturo moderno kapitālismu, ir dažādu dzīves jomu atsavināšana komerciālām attiecībām. Vērtības, kas agrāk nepameta mājas sienas, piemēram, zeme, cilvēku darbaspēks, ražošana un sabiedriskā darbība, ir absorbējis tirgus, un nu tās ir pārvērstas par plaša patēriņa precēm.”⁹³ Tas nozīmē, ka darbs un tirgus ienāk cilvēku personīgajā laikā un telpā. Darbinieki darbu ņem uz mājām vai strādā no mājām, kļūst par pašnodarbinātajiem, tādējādi kļūstot par sava darba un laika menedžeriem, darba vietas kļūst atvērtākas, elastīgākas, zaudējot stingru darba laiku, formāla apgērba nepieciešamību u.tml. Laika izmantošana ir manāmi intensificējusies, ikvienu brīdi vēlamies izmatot lietderīgi, piepildot to ar dažāda veida pieredzēm, līdz ar to, sākot ar 20.gs. 2.pusi, vairs nepastāv strikts darba un māju laika nodalījums⁹⁴. Kopumā visas minētās tendences iekļaujas darba destandartizācijas paradigmā. Par nestandarta darbu līdzīgās kategorijās runā pētnieki Manuels Kastells (*Manuel Castells*) un U. Beks. M. Kastells fokusējas uz nepilnas slodzes darbu (part-time), nepilna laika darbu (temporary) un pašnodarbinātību. U. Beks fokusējas uz nepilnas slodzes darbu (part-time), nebūtisku(inconsequential)/triviālu un īslaicīgu darbu, un dažādām (viltus) pašnodarbinātības formām. Abi autori uzsver, ka visas jaunās darba formas pārklājas, veidojot jaunus darba modeļus.

Kā pirmais no aktuālajiem darba modeļiem tiks skatīta **pašnodarbinātība**. Pirms industriālā kapitālisma iestāšanās neatkarīgs zemkopis, amatnieks, kurpnieks, tirgotājs, komponists, tēlnieks utt. bija darba struktūras pamatforma. Pieaugot ražošanas apjomiem, attiecīgi palielinājās sacensība par kapitālu⁹⁵ un īpašumtiesības (un vara) kļuva par nedaudzu personu priekšrocību un kapitālu, atņemot iespējas kļūt par biznesa īpašniekiem daudziem pārējiem. Pašnodarbinātība kļuva netipiska industriālajā kapitālismā, kur centrālā bija nodaļa

⁹³ Rifkins, Džeremijus. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 90.lpp

⁹⁴ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.125

⁹⁵ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.151

2.1.1. minētā darba paradigma. Tomēr kopš 1970. gada, īpaši strauji 20.gs. pēdējā dekādē, pašnodarbināto skaits sācis atkal pieaugt. Tas saistāms ar vairākiem ekonomiska, politiska un sociāl-kulturāla rakstura faktoriem, kas stimulējuši pašnodarbinātības izplatību, piemēram, de-industrializācija un pakalpojumu jomas aktivizācija, kas paredzēja mazākus izdevumus, lai uzsāktu biznesu, tāpat organizāciju pārstrukturēšana un vēršanās uz elastīgumu un izdevumu samazināšanu.⁹⁶ Virzība arvien tuvāk nišu mārketingam (individualizēts patēriņš) radīja jaunas tirgus struktūras un darbavietas, no kurām daudzām varēja piemērot pašnodarbinātības darba modeli. Lai gan ekonomika piespiedusi daudzus pievērsties neatkarīgam darbam, daudzi to izvēlas paši elastības dēļ – šāds modelis ļauj izbēgt no drūmās biroja vides un koncentrēties uz projektiem, kas nes personīgu piepildījumu.⁹⁷ Tāpēc lielākā daļa pašnodarbināto strādā vieni. Pašnodarbinātība ir vistiešāk saistāma ar risku sabiedrību un individualizācijas tendencēm mūsdienu pasaulē.

Latvijā ar pašnodarbinātu personu tiek saprasta persona, kas veic saimniecisko darbību (jebkura sistemātiska, patstāvīga darbība par atlīdzību) un ir reģistrēta kā šāda persona⁹⁸. Nereti pašnodarbinātības jomu dēvē arī par *freelance* jomu, kas nozīmē, ka šādā veidā nodarbinātās personas ieņem kādu pozīciju uzņēmumā/projektā bez ilgtermiņa saistībām ar kādu konkrētu darba devēju. *Freelance* jomā ietilpināmi ir arī individuālie komersanti, kas strādā līdzīgi kā pašnodarbinātie, bet kuru darbības joma līdzinās uzņēmējdarbībai⁹⁹ (vairāk kā pieci padotie un noteikta apjoma ienākumi). Pašnodarbinātībai ir dažādas modifikācijas, piemēram, „padotie pašnodarbinātie”, kam izveidota ilglaicīga sadarbība un atkarība no viena uzņēmuma. Mūsdienās pašnodarbinātība ir raksturīga tādām jomām kā tulkošana, kino, mūzika, literatūra, izpildītājmāksla, dizains, programmēšana, tūrisms, fotomāksla, pētniecība u.c. Pilnīgos apstākļos tipiskam pašnodarbinātajam pieder ražošanas līdzekļi un ir autonomija, veicot savu darbu. Bet šāds statuss nav viennozīmīgs – tas aptver amplitūdu no nepilnas slodzes pašnodarbinātības bez citiem darbiniekam līdz pilna laika pašnodarbinātībai ar (visbiežāk neatalgotu) ģimenes locekļu darbaspēku vai apmaksātu ne-ģimenes locekļu darba spēku.¹⁰⁰ Visus pašnodarbinātības veidus vieno viens elements – autonomija.

Pašnodarbinātība ir fenomēns, kas tieši saistāms ar līguma destandartizācijas tendenci. Arvien biežāk mūsdienās netiek izmantots darba līgums, kurā sīki precizēti dažādi aspekti,

⁹⁶ Turpat, 152

⁹⁷ Horowitz, Sarah. *The Freelance Surge Is the Industrial Revolution of Our Time*. The Atlantic. 2011, 1.sept.

⁹⁸ <http://www.liaa.gov.lv/lv/uznemejdarbibas-abc/uznemuma-registracija/pasnodarbinata-persona>

⁹⁹ Neliela izmēra uzņēmumu uzplaukums un to skaita palielināšanās ir mūsdienu tendence, kas loģiski izriet no cilvēku vēlmēs pašiem noteikt savu laiku, ieņēmumus, darbības jomu, kā arī no vēlmēs pēc individuālas, personiskās pieejas. Kā raksta R. Florida: „Mazā uzņēmumā ikvienam darbiniekam ir nozīme.”

¹⁰⁰ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.150

t.sk. darba laiks (stundas) un atalgojums. Attiecīgi darba devējs pret pašnodarbināto attiecas citādi, īpaši svarīgi tas ir tieši nodokļu un sociālo pabalstu piešķiršanas jautājumā. Salīdzinot ar standarta darba veicēju, pašnodarbinātais ir izslēgts no tām sociālās aizsardzības jomām, kuras fordisma paradigmas laikā tika sakārtotas starp darba ņēmējiem, devējiem, arodbiedrībām un valsti. Lai gan šķiet, ka būt pašnodarbinātajam ir lieliska iespēja, jo tiek iegūta neatkarība no darba devēja, iespējams plānot laiku pēc saviem ieskatiem un tamlīdzīgi, *freelance* jomā nodarbinātie ir pakļauti augstam riskam. „Pieņemot, ka jūs esat noteicēji, jums ir opcijas – būt izvēlīgam, pieņemot (tikai sev tīkamus) darba piedāvājumus, un samierināties ar mazāku samaksu, vai darīt daudz lietu, kas jums īsti nepatīk, tieši tāpat, kā to dara citi darbinieki, un nopelnīt vairāk.”¹⁰¹ Atsakoties no klasiskajām darba devējs-ņēmējs attiecībām, cilvēki neizbēg no konkurences – tā vēl joprojām pastāv un varbūt pat vairāk kā pārējā darba tirgū. Kad pastāv iespēja izvēlēties, ļoti iespējams, ka konkrēto pašnodarbināto darba devējs neizvēlēties. Lai cik lielu brīvību solītu pašnodarbinātā statuss, tiklīdz cilvēks iesaistās kādā projektā, tam vienai ir jāiekļaujas termiņos, jāapmierina pasūtītāja/klienta vēlmes, jāierodas laikā utt.¹⁰² Pašnodarbinātie, lai gan ir mazāk atkarīgi no darba devēja kontroles, tik un tā ir atkarīgi no klientiem un ierēdņiem (netiešā kontrole), tie strādā garas, nesabiedriskas (sociāli nošķirtas) stundas par nenoteiktu un relatīvi zemu atalgojumu, paļaujoties uz ģimenes locekļiem kā palīgpersonālu.¹⁰³

Arī S. Horovica, *free-lance* darba eksperte, atzīst trīs galvenās pašnodarbināto cilvēku skaita palielināšanās problēmas: (1) valdībai tos ir arvien grūtāk apsekot un reģistrēt, līdz ar to arī izprast un kontrolēt darbaspēku (ir neskaidrs to skaits, ekonomiskā atdeve, darbības virzieni u.tml.); (2) šāds darbs vairs nenodrošina aizsardzību un drošību, kā tas bija agrāk (veselības apdrošināšana, bezdarbnieka pabalsts, pensiju plāns, aizsardzība pret algu neizmaksāšanu), tagad tā jāmeklē katram pašam, ja tie to var atļauties, jo valstis vēl nav pielāgojušās jaunajai situācijai; (3) jāveido jauna sistēma, lai veidotu ekonomisko stabilitāti arī tiem, kas nestrādā tipiskās darba devēja-darba ņēmēja attiecībās.¹⁰⁴ Pašnodarbinātos kā darba grupu arī daudz vairāk skar nenormēta darba laika un darba stresa izraisītas problēmas, kā arī problēmas ģimenes un darba sabalansēšanā, jo tie nereti sastopas ar pārstrādāšanos (pārlietu lielu darba slodzi)¹⁰⁵. Pašnodarbinātība kā darbaspēka struktūras pamats ir pretējs „vienotībai, kas kādreiz iedzīvināja darbaspēka kustību. *Freelanceri* ar grūtībām atrod viens

¹⁰¹ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.91

¹⁰² Turpat, 91

¹⁰³ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.151

¹⁰⁴ Horowitz, Sarah. *The Freelance Surge Is the Industrial Revolution of Our Time*. The Atlantic. 2011, 1.sept.

¹⁰⁵ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 151

otru, jo strādā katrs viens pats. Un apstākļi liek tiem vienam otru primāri uztvert par konkurentiem, nevis kolēģiem.”¹⁰⁶

Arvien pieaugošo pievēršanos pašnodarbinātībai var skaidrot ar vairākiem faktoriem: (1) darbinieks zaudē darbu lielā organizācijā un nolemj organizēt savu darba dzīvi pats; (2) vēlme pārņemt kontroli – nebaidīties, ka var tikt atlaisti, netērēt laiku noteikumu ievērošanai, nesamierināties ar priekšnieku nekompetenci; (3) darīt darbu patiesa vai sava mērķa labad, nevis kāda cita vēlmju dēļ¹⁰⁷. Lai gan šīs izmaiņas šķietami rada individuālu darbinieku izvēle, būtībā tie ir blakus sekas dziļām strukturālām izmaiņām darba struktūrā: agrāk tipiskais darba modelis bija vertikāls (jo ilgāk strādā vienā darba vietā, jo avancētāks un profesionālāks kļūst, kāpjot pa karjeras kāpnēm), bet mūsdienās, pieaugot specializācijai, katrs darbinieks māk kaut ko unikālu, ko nezina cits, tāpēc vertikāls karjeras kāpums vairs nav tik viennozīmīgs¹⁰⁸ un ir iespējas ilgstoši (horizontāli) veiksmīgi darboties vienā jomā, bet dažādās darbavietās, īstenojot to kā pašnodarbinātajam.

Nākamā aktuālā tendence ir **portfolio tipa karjeras jeb multi-aktivitāte**. Viena no darba tirgū vērojamajām izmaiņām ir darba attiecību veida pluralizācija un izmaiņas veidā, kā tiek īstenots darbs. Arvien vairāk cilvēku kombinē dažāda veida darba attiecības, īstenojot tās paralēli – karjeras īstenošana tikai vienas profesijas ietvaros vairs nav vienīgais darba modelis.

Berijs Hopsons (*Barrie Hopson*) un Sāra Bruksa (*Sarah Brooks*) ir vieni no autoriem, kas jauno multi-aktivitātes trendu raksturo ar jēdzienu *portfolio karjeras* un to īstenoņus par *slashers* (*slīpsvītrinieki*).¹⁰⁹ Žurnālists, fotogrāfs, pasniedzējs vienā personā – tā ir izplatīta parādība mūsdienu ekonomikā un darba struktūrā. Tā saucamie *slīpsvītrinieki* (žurnālists/fotogrāfs/pasniedzējs) ir daļa no tendences, kas arvien palielinās mūsdienās, ko sauc par *portfolio karjerām*. Šādiem cilvēkiem jāiemācās operēt ar savu laiku, sadalot to mazākās, nošķirtās vienībās, un mainīgs, nestabils darba grafiks ir viņu ikdiena. Ja indivīds ir apveltīts ar nepieciešamajām spējām un personību, šāds karjeras tips var izrādīties ļoti ienesīgs un gandarījumu sniedzošs. *Portfolio* tipa karjeras veidojas, operējot ar vairākām identitātēm. Šo indivīdu ienākumus veido nepilna laika nodarbinātība, īslaicīgi darbi, pašnodarbinātībā veikti uzdevumi. Vai arī tie strādā pilna laika darbu, paralēli īstenojot intereses, kas ienes arī peļņu. „Atbilstoši mūsdienu terminoloģijai Leonardo da Vinči būtu īstenojis *portfolio* karjeru. Kā gleznotājs, skulptors, izgudrotājs, arhitekts, mūziķis, rakstnieks un vēl daudz kas cits viņš bija renesanses vīrs tradicionālā uztvērumā. Šāds jēdziens šķiet novecojis, tomēr personības tips –

¹⁰⁶ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 99

¹⁰⁷ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 95

¹⁰⁸ Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P. 96

¹⁰⁹ *Portfolio Careers: Is the Latest Work Trend Right For You?* Forbes. 2013, 27.feb.

nav. Patiesībā portfolio karjeras īstenotāju – renesanses tipa vīriešu un sieviešu mūsdienu tvērumā – skaits arvien palielinās.”¹¹⁰

Portfolio tipa karjeru uzplaukums saistāms ar ekonomiskā krīzes iestāšanos, kad šāda tipa darbu nodarbinātie sāka īstenot nepieciešamības spiesti – pietiekami nopelnīt varēja tikai, strādājot vairākus darbus. Tie, kuriem trūka darba, sāka paši radīt jaunas darbavietas vai uzsāka strādāt papildus pusslodžu darbus. Lai gan krīze ir beigusies, šī karjeru tendence nav samazinājusies - nemaz ne tik daudz nodarbināto atgriežas atpakaļ „viena virziena” (*single track*) karjerā. Berijs Hopsons saka, tas ir tāpēc, ka cilvēki arvien vairāk apjauš, ka nevēlas katru dienu darīt vienu un to pašu. Kāpt pa karjeras kāpnēm vienas profesijas ietvaros, nomainot tikai darba vietas, vairs nav īsti aktuāli.¹¹¹ Šāda tipa karjera ļauj īstenot tādu darba dzīvi, kas sniedz daudz lielāku gandarījumu, un tam ir vairāki iemesli:

1) brīvība – *portfolio* karjeras īstenotāju rīcībā ir lielāka (izvēles, rīcības) brīvība. Caur vairākiem darbiem īstenojas dažādība un iespēja attīstīt un īstenot vairākas intereses vienlaicīgi. Ja indivīds vēlas darīt vairākas lietas (dziedāt, zīmēt, veidot dizainu), tam nav jāizvēlas tikai viena karjera. Visas intereses var kombinēt, lai rezultātā veidotu savus ienākumus tik lielus, cik tos pats vēlas. Tāpēc *portfolio* karjeras īpaši labi der radošo profesiju pārstāvjiem. Ir grūti pietiekami nopelnīt, īstenojot radošo karjeru tikai mākslā, rakstniecībā, dizainā, bet, ja apvieno vairākas šīs karjeras, ir lielāka iespēja gūt panākumus un lielākus ienākumus. Nereti šāda tipa karjera radošiem cilvēkiem izveidojas neapzināti un pavisam dabiski, jo radošo profesiju pārstāvjiem mēdz būt vairākas profesionālās intereses vienlaicīgi;

2) darba drošība – šāds darba stils ir drošāks tādā aspektā, ka ļauj nodrošināties pret atlaišanu un štatū samazināšanu, kas ir tradicionālās ekonomikas būtiska sastāvdaļa un īpašība. Attiecīgi, ja tiek īstenota *portfolio* karjera, zaudējot vienu darbu, vēl paliek citi, ar kuriem nopelnīt tik ilgi, līdz tiek aizvietots zaudētais ienākumu avots. Šiem cilvēkiem ir vieglāk operēt ar karjerām un uzsākt ko jaunu;

3) izaicinājums – cilvēki, kuriem nepatīk standartizācija un ir nepieciešams lielāks izaicinājums un līdz ar to gandarījums no paveiktā, šāda karjera ir piemērotāka. Lai gan ne visi šī karjeras tipa īstenotāji ir pašnodarbinātie, tomēr tiem ir vairāk kontroles pār viņu karjeras potenciālu un virzību. Tas prasa daudz laika, apņēmības un radošuma, lai sasniegtu šo pašpietiekamību savā darbā un karjerā, tomēr ir cilvēki, kam tieši tas ir nepieciešams¹¹².

Šāda tipa karjera ir mūsdienu ekonomikai un cilvēku vēlmēm atbilstošāka un loģiski izrietoša, jo pieļauj daudz lielāku mobilitāti darba tirgū, sniedz lielāku drošību un atbalstu (ja

¹¹⁰ Hopson, Barrie. „*Portfolio Careers: Unveiling Latest Trend*”. Portfolio Careers. 2014, 3.mar.

¹¹¹ *Portfolio Careers: Is the Latest Work Trend Right For You?* Forbes. 2013, 27.feb.

¹¹² Hopson, Barrie. „*Portfolio Careers: Unveiling Latest Trend*”. Portfolio Careers. 2014, 3.mar.

ir iespējamība zaudēt darbu), cilvēkā attīsta tādas būtiskas īpašības kā spēju adaptēties un elastību, kā arī bagātina ikviena cilvēka spēju un pieredzes repertuāru, ļaujot būt piemērotiem dažādām darba pozīcijām. Tomēr skaidrs, ka šāds darba modelis pagaidām mūsdienām vēl ir netipisks un nav piemērots visiem cilvēku tipiem. Lai cilvēki veiksmīgi īstenotu šāda tipa karjeru, tiem jāpiemīt sekojošām īpašībām: spējai darīt vairākus darbus reizē un menedžēt savu laiku; vēlmei pēc elastības un radošuma; jābūt labi organizētiem un atvērtiem jaunām iespējām un piedāvājumiem; jābūt ar lielu entuziasmu un enerģiju, lai spētu balansēt ar darbu, kas sevī paredz neregularitāti un nevienmērību. Būtiski arī, lai vismaz viens no darbiem, kas veido *portfolio* karjeru, ir stabils un pastāvīgs, lai ienākumu līmenim būtu stabila pamatbāze (un drošības pēc, ja tas iespējams, jāizveido iekrājumi neparedzētiem gadījumiem.). Šis darbs veido centrālo asi, kamēr pārēji tiek sakārtoti „orbītā” apkārt tam¹¹³.

Kā minēts, multi-aktivitāte jeb *portfolio* karjera raksturīga tieši māksliniekiem jeb, izmantojot R. Floridas terminoloģiju, radošajam kodolam. Darba attiecību pluralitāte atrodama vairākos līmeņos: visai grupai kopumā raksturīgi ļoti dažādi darba attiecību modeļi, viena persona atsevišķi var īstenot vairākas darba attiecības, kā arī vienai personai šīs dažādās darba attiecības var tikt īstenotas paralēli vienā laika periodā. Šis modelis radošu profesiju pārstāvjiem ir piemērots un izdevīgs, tomēr tam ir vairāki mīnusi: jau minētā sociālā nenodrošinātība, neregulārs atalgojums, ienākumu līmeņa svārstības (saistāms ar ciklisku darbu), radošā profesija kļūst par sekundāro, nevis pamata profesiju, kā arī nav iespēju saņemt bezdarbnieka statusu.

Trešā darba īstenošanas aktualitāte ir **strādāšana mājās kā telpas destandartizācijas rezultāts**. Strādāšana mājās (no mājām) nav inovatīva parādība (zemniecības slānī šāda darba aktivitāte vienmēr bijusi norma), tomēr tā ir netipiska industriālajai un kapitālistiskajai ekonomikai, kas pastāv pēdējos gadsimtus, kad iestājās strikta darba un māju nodalīšana gan telpiskā, gan idejiskā līmenī un „konsekvents telpiskais māju un darba nodalījums kļuva par sociālās konstrukcijas centrālo elementu darba standartizācijas formātā.”¹¹⁴ Attīstoties iepriekš minētajām tendencēm – pašnodarbinātībai, multi-aktivitātei –, kā arī komunikāciju un informācijas tehnoloģijām, transporta iespējām u.tml., un rodoties jaunām, uz fleksibilitāti un ražošanas izmaksu samazināšanu vērstām menedžmenta stratēģijām¹¹⁵, samazinājusies¹¹⁶ iepriekšējā darba paradigmā pastāvējusī nepieciešamība un pārlicība, ka atalgots darbs tiek

¹¹³ *Portfolio Careers: Is the Latest Work Trend Right For You?* Forbes. 2013, 27. feb.

¹¹⁴ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.156

¹¹⁵ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.158

¹¹⁶ Tomēr šāds darbs, ko veic mājās, tradicionālā izpratnē (to veic ar rokām un pārsvarā sievietes) turpina pastāvēt pārsvarā mazāk attīstītās sabiedrībās un diskrētāk, mazākā apmērā arī attīstītākās sabiedrībās.

veikts ārpus mājām tam speciāli paredzētā vietā (ofisā, fabrikā u.tml.). „Jaunās tehnoloģijas un tas, ka smaguma punkts no industrijas pārvirzās uz informāciju, nozīmē, ka daudziem darba ņēmējiem ik dienas darba vietā vairs nav jānopūlas no deviņiem līdz četriem pēcpusdienā. Viņi var strādāt mājās, lidmašīnā (vai arī lidostā, gaidot lidmašīnu, kas ir aizkavējusies), parkā vai automašīnā. Fiziska klātbūtne veselas diena garumā vairs nav nepieciešama.”¹¹⁷

„Pēc definīcijas strādāšana mājās (homeworking) paredz apmaksāta darba uzsākšanu mājās, kas kā darbavieta vēl joprojām uzskatāma kā netipiska lokācijas vieta mūsdienu sabiedrībā. Darbs, kas atrodas mājās, variē laika (pastāvīgs/īslaicīgs un/vai pilna/nepilna laika) un nodarbinātības statusa (darba devējs, pašnodarbinātais, darbinieks) ietvaros. Līdz ar pašnodarbinātajiem, mājās strādātāju statuss ir problemātisks.”¹¹⁸ Gan tāpēc, ka var tikt īstenots dažādos veidos, gan tāpēc, ka tie, kas strādā no mājām, ir izslēgti no sociālā nodrošinājuma pakalpojumiem klasiskajā tirgus modelī. 2009. gadā izpētīts, ka Eiropas Savienībā kultūras sektorā mājās strādājošo skaits ir divtik liels kā mājās strādājošo skaits visā nodarbināto grupā.¹¹⁹

Papildus šim darba modelim ir savas, individuālas, īpašības un problēmpunkti. Tā kā „tiek apvērsta kopš industriālā kapitālisma aizsākumiem pastāvējusī tendence, ka darbs ir koncentrēts speciālās darba telpās ārpus mājām”¹²⁰, tiek sajaukta pārsvarā intīmā un emocionālā māju un ģimenes vide ar bezpersonisko un bezkaislīgo darba vidi, tāpēc ir jānosprauž robežas un jāīsteno īpašs laika un vides menedžments, kas nereti nodarbinātajam rada problēmas un stresu. Tāpēc strādāšanā mājās (tāpat kā pašnodarbinātībā) visbūtiskākā ir spēja sevi menedžēt (self-management). Protams, laika elastīgums ir viena no galvenajām šīs darba formas priekšrocībām. Vīriešiem - lai apvienotu darbu un atpūtu, sievietēm - lai apvienotu darbu un mājas soli. Raksturīgi, ka vīriešiem, kas strādā mājās, darbs ir drošāks un labi apmaksāts, bet sievietēm – ar mazāk garantijām un zemāk apmaksāts¹²¹. Savukārt darba devējam mājās strādājošs padotais ir izdevīgs, jo prasa mazāk izmaksu. Tomēr to ir grūtāk kontrolēt un tieši deleģēt.¹²² Tādējādi darbs mājās saistāms ar tādiem pašiem plusiem un mīnusiem kā pašnodarbinātība.

¹¹⁷ Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mirkļa tirānija*. Rīga: NORDEN AB, 2004. 163.lpp

¹¹⁸ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.157

¹¹⁹ Eurostat. *Cultural Statistics*. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2011. P. 68

¹²⁰ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.158

¹²¹ Turpat, 160

¹²² Turpat, 159

Savukārt **laika destandartizācijas rezultāts ir īslaicīgs un nepilna laika (slodzes) darbs.**

Laikā dimensijā destandartizēts darbs var izpausties divos veidos: tas var būt ar fiksētu laika periodu (īslaicīgs) pretēji pastāvīgam darbam (kur līgumā nav noteikts darba beigu termiņš), vai arī tas var notikt proporcionālā daļā no standarta darba nedēļas, tādējādi esot nevis pilnas slodzes, bet pusslodzes/ nepilnas slodzes darbs. Šīs divas formas var pārklāties kā savā starpā, tā arī ar pašnodarbinātības statusu.¹²³ Tomēr, atšķirībā no pašnodarbinātības, šāda veida darbs ir daudz drošāks un tajā daudz biežāk iesaistās tieši sievietes, tādējādi tas nereti ir ar augstu kvalitāti un biežāku izplatību¹²⁴.

Īslaicīgais darbs izplatījās 80. un 90.gados 3 faktoru ietekmē: (1)izmaiņas likumos attiecībā uz regulējumiem darba tirgū (atļauja darba devējiem daudz vieglāk nolīgt un atlaist darbiniekus efektivitātes veicināšanai); (2)izmaiņas darba devēju izvēlētajās stratēģijās, lai veicinātu elastību un samazinātu izdevumus un darbaspēka izmaksas; (3) darba ņēmēju vēlēšanās iegūt vairāk brīvības, elastīgāku darba laiku un sabalansēt darba un personīgo dzīvi¹²⁵. Nepilnas slodzes darbs īpaši aktuāls kļuva Otrā pasaules kara laikā un pēc tam, kad trūka vīriešu darbaspēka un darba tirgū aktīvi iesaistījās sievietes.

Protams, salīdzinot ar standarta darba modeli, šādam darba attiecību veidam ir tādi paši mīnusi kā pašnodarbinātībai vai strādāšanai mājās: apgrūtināts laika menedžments, sociālā nenodrošinātība, riski, zems atalgojums u.tml. Tomēr nepilna laika un pusslodžu darbs vairāk raksturīgs tieši sievietēm un jauniem cilvēkiem, īpaši skolēniem un studentiem, jo nereti šāda tipa darbos nepieciešams neilgs apmācības laiks un ir zems atalgojums¹²⁶. Laikā destandartizētais darba modelis cieši saistāms ar *portfolio* karjerām un pašnodarbinātības tendenci, un pusslodžu un īstermiņa darbs viennozīmīgi uzskatāmi par mūsdienu darba tirgus aktuālākajām tendencēm.

Nodaļā 2.1.2. izceltās un raksturotās darba tirgus tendences – pašnodarbinātība, nepilnas slodzes darbs, *portfolio* tipa karjeras, darbs mājās – ir spilgtākās un šī darba ietvaros būtiskākās aktualitātes, kas raksturo darba tirgus pārstrukturēšanos mūsdienās un ir plaši izplatītas ar radošo profesiju pārstāvju darba īstenošanā.

¹²³ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.160

¹²⁴ Turpat, 161

¹²⁵ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.161

¹²⁶ Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P. 162

2.1.3. Izmaiņas kultūras un mākslas radīšanā, pārdošanā un uztverē mūsdienās: ietekme uz kultūras sektora darba tirgu

Notikušas ne tikai izmaiņas darba spēkā un darba struktūrā kopumā, par ko runāts iepriekšējā nodaļā, bet arī mainījies mākslas radīšanas, pārdošanas un patēriņa iespējas. Valters Benjamins (*Walter Benjamin*) esejā raksta, ka K.Markss paredzēja izmaiņas bāzē, kas arī diezgan straujā tempā notika, savukārt apvērsums virsbūvē notika daudz lēnāk, teju pusgadsimtu. Beidzot (eseja rakstīta 1936.gadā) izmaiņas ražošanā ir neizbēgami sasniegušas arī kultūras jomu.¹²⁷ Šī darba ietvaros tiks apskatīti tādas aktualitātes kā sociologa, patērētāju sabiedrības pētnieka, Džordža Ricera (*George Ritzer*) raksturotais *prosumeriānisms*, filozofa un pētnieka V. Benjamina aprakstītais reproducējamības pieaugums, Krisa Andersona (*Chris Anderson*) ideja par nišu mārketingu interneta vidē, sociālā teorētiķa Džeremija Rifkina (*Jeremy Rifkin*) atzinumi par kultūras un tehnoloģiju saistību u.tml. Visas turpmāk raksturotās aktualitātes veido kontekstu videi jeb darba tirgum, kurā mūsdienu radošās profesijas pārstāvim ir jāieklaujas.

Izmaiņas mākslas radīšanas procesā un visā nozarē kopumā raksturo Ričarda Keivsa (*Richard Caves*) izvirzītie septiņi radošo industriju¹²⁸ raksturojošie principi¹²⁹:

1) „neviens nezina” princips – pastāv pieprasījuma nenoteiktība un mainība, jo patērētāju reakcija uz produktu, kas tiks piedāvāts, ir iepriekš grūti paredzama (vai vispār neparedzama) un tikpat grūti izpētāma un izprotama vēlāk;

2) māksla mākslas pēc – darbiniekiem (radītājiem) rūp oriģinalitāte, savu spēju attīstība augstā pakāpē un profesionalitāte, harmonija ar sevi u.c. tamlīdzīgi labumi, tāpēc tie labprātāk samierinās ar zemāku atalgojumu, nevis dara „garlaicīgu”, ikdienišķu un vidusmēra darbu, kur nav iespējams īstenot savu radošo potenciālu, bet maksā vairāk. Tas izskaidro, kāpēc radošajā nozarē tik izplatīta ir pašnodarbinātība un mikrouzņēmumi;

3) „raibā bara” princips – lai radītu relatīvi kompleksāku radošo produktu (piem., filmu), nepieciešams ieguldīt daudz un dažādas prasmes. Katram prasmju ieguldījumam jābūt klātesošam un jāīstenojas vismaz minimālā apjomā, lai beigās rastos vērtīgs rezultāts. Tātad šāda māksla ir komplekss process, kur rezultāta radīšanā piedalās liels skaits iesaistīto. Šādi

¹²⁷ Benjamins, Valters. Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. 154.lpp

¹²⁸ Tā kā radošās industrijas ir mūsdienu fenomens un kļuvušas par milzīgu ekonomikas sektoru, kurā apvienojas kultūra un mākslas, pamatoti var pieņemt, ka īpašības, kas raksturīgas RI sektoram, attiecināmas arī uz visu mākslas un kultūras radīšanas nozari.

¹²⁹ Caves, R. E. *Creative industries: Contracts between art and commerce*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.

produkti, piemēram, filmas, tiek radīti projektu jeb īslaicīga darba/līguma ietvaros – konkrētas profesijas ir pieprasītas tikai cikliski, ar pārtraukumiem;

4) *A list/ B list* – prasmes tiek vertikāli diferencētas, t.i., mākslinieki tiek sarindoti un sašķiroti, balstoties viņu prasmēs, oriģinalitātē, zināšanās un lietpratībā konkrētajā procesā vai produktā. Tiek veidots nepazināti saranžēts *saraksts*, lai zinātu, kurš mākslinieks ir labākais savā jomā. Īsto cilvēku izvēle ir būtiska, jo nelielas atšķirības spējās un talantā var rezultēties lielās atšķirībās (finansiālajos) panākumos. Lielākas izredzes saņemt darba piedāvājumu ir tiem, kas izveidojuši plašu kontaktu loku, kam pierādījuši savas prasmes un talantu;

5) bezgalīga daudzveidība – produkti viens no otra atšķiras ar kvalitāti un unikalitāti: katrs no tiem ir atšķirīga ieguldīto prasmju un laika kombinācija, kas paredz bezgalīgi daudz iespēju un variāciju iespējamību;

6) laiks – mūsdienās laikam un ātrumam ir nozīme, īpaši koordinējot un veidojot projektus, kur nepieciešama daudzu dažādu spēju un talantu piesaiste (mākslas radīšana vairs nav lēns, ilgstošs process kā agrāk);

7) *ars longa* – māksla un radoši radītais dzīvo ilgāk kā tā radītājs. Dažiem radošajiem produktiem piemīt ilgstamības aspekts, kas rada autortiesību aizsardzību un ļauj tā radītājam iekasēt maksu vairākkārtīgi un ilgākā laika posmā (paildzinās produkta dzīves cikls).

Šīs iezīmes skaidrojamas gan ar izmaiņām darba tirgū kopumā, gan ar tendencēm, kuras tiks raksturotas turpmāk.

Viena no ievērojamākajām tendencēm ir **ar tehnoloģijām saistītas izmaiņas (reproducējamība¹³⁰)**. Par iespējam mākslu reproducēt un šīs iespējas nozīmi rakstījis filozofs Valters Benjamins esejā „Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā”. Lai gan darbs publicēts 1936.gadā, aprakstītās iezīmes saistībā ar tehnoloģiju straujo attīstību ir vēl aktuālākas mūsdienās. Autors skaidro, ka mākslas darbi vienmēr ir tikuši reproducēti (to darījuši kā studenti mācību ietvaros, paši meistari, pavairojot darbus, tā arī tie, kas no pavairošanas grib gūt peļņu). „Tomēr mākslas darbu tehniskā reproducēšana ir kaut kas jauns, kas vēsturē īstenojas ar pārtraukumiem, skaidri saskatāmos izrāvienos un tomēr kopumā – ar pieaugošu intensitāti.”¹³¹ Senajiem grieķiem bija divi reproducēšanas veidi: atlējums un izkalums, tiem ar laiku pievienojās grafikas reprodukcijas un 19.gadsimtā - litogrāfija. Paralēli, līdz ar iespiešanas tehniku, arvien vairāk reproducēts tika arī rakstītais teksts. Litogrāfija, kas bija „krietni īsāka procedūra, kas atšķiras ar zīmējuma pārvešanu uz akmens, nevis tā iegrebšanu koka klucī vai kodināšanu vara plāksnē, pirmo reizi sniedza grafikai

¹³⁰ Kopēšana un/vai pavairošana.

¹³¹ Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. P.154

iespēju tās ražojumus ne tikai masveidā izplatīt[...], bet ik dienas laist tos pārdošanā jaunā veidolā.”¹³² Neilgi pēc tam nāca fotogrāfija, kas no pienākuma atbrīvoja roku un visu uzticēja acij (kas raugās objektīvā). Acs uztvere, protams, ir daudz ātrāka kā rokai zīmējot. „Kinooperators paviljonā griež rokturi un fiksē attēlus tādā pašā ātrumā, kādā aktieri runā.”¹³³ Mākslā ienāca ātrums, masveidīgums, kas ātri vien saskanēja ar vispārējām tirgus prasībām. 20.gs. aizsākās skaņas masveida reproducēšana, fotogrāfiju pavairošana, TV attīstība, ar tehniku radīta grafika un dizains utt. Arī mākslai tika atņemts lēnīgums, process kā vērtība, emocionalitāte un ģenialitātes piedeva. Par cilvēku dzīves paātrināšanos visos aspektos rakstījis norvēģu socioantropologs T. H. Ēriksens (*Thomas Hylland Eriksen*): „Ātrums noved pie vienkāršošanas [...] līdz 19.gadsimta 40.gadiem bija jāvēršas pie mākslinieka portretista, ja bija vēlme saglabāt savu tēlu pēcnācējiem. Cilvēku laipni piespieda pozēt stundām ilgi. [...] (tad ilgu laiku) cilvēkiem nācās posties, lai dotos pie fotogrāfa, bet pēc tam vairākas dienas gaidīt attēlus.[...] Pēc kara parādījās „Polaroid” fotoaparāti, kas automātiski attīstīja bildes [...] tagad ir digitālās fotogrāfijas [...] Laiks no idejas līdz gatavai fotogrāfijai no dažām nedēļām ir sarucis līdz nullei.”¹³⁴ Minētajā piemērā iezīmējas trīs būtiskas jaunas tendences mākslas radīšanā: (1)mākslinieks kā konkrēta darba veicējs vairs nav unikāls (fotogrāfs, kurš vienīgais māk apieties ar kameru), bet gan katrs pats var kļūt par „mākslas radītāju”; (2) māksla pavisam tieši ienāk ikdienas dzīvē un kļūst viegli īstenojama mājās (nav jādodas uz fotosalonu kā „īpašu mākslas radīšanas vietni”, lai radītu attēlu, to var izdarīt mājās); (3) izejot no iepriekš sacītā, māksla zaudē savu sakralitāti. Savukārt sakralitāte, kā apgalvo H. Abings, ir būtiska mākslas īpatnība un vērtība: „Mākslas darbs ir apdvēseļots. Darbā garīgi iemiesojies ne vien mākslinieks pats, bet arī Dievs vai kāds pārdabisks spēks. [...] mākslinieki ir apdāvināti. Tā kā šīs apdāvinātības avots ir nezināms, mākslas radīšanā ir ietverts brīnums, kas stāv pāri cilvēka saprašanai. [...] Neatkarotjams mākslinieka nospiedums – stils, paraksts, iezīmes – vienmēr kaut kā pamanās iezagties viņa mākslas darbā. [...] Tieši tāpēc cilvēki uzskata, ka oriģināls ir neaizstājams [...]”¹³⁵ Tādējādi zūd daļa mākslas radīšanas un iegūšanas jēgas un nozīmīguma, jo „[...] ”īsta” mākslas darba vienreizīgās vērtības pamats ir rodams rituālā, caur kuru tam piemita sākotnējā un pirmā lietojuma vērtība. Lai cik atšķirīgi to pasniegtu, pat visprofānākajās skaistuma kulta formās tā ir atpazīstama kā sekularizēts rituāls.”¹³⁶

¹³² Turpat, 154

¹³³ Turpat, 155

¹³⁴ Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mirkļa tirānija*. Rīga: NORDEN AB, 2004. 84.lpp

¹³⁵ Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. p.24-25.

¹³⁶ Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. P.160

Reproducējamība un vēlme pēc tās ir mūsdienu sabiedrības raksturlielums - „[...] masas vēlas lietas telpiski un cilvēciski „tuvināt sev” tieši tikpat kaislīgi, kā tām piemīt tendence pārvarēt it visa dotā vienreizīgumu ar tā reprodukcijas pārņemšanu. Dienu no dienas arvien neatlaidīgāk kļūst izjūtama vajadzība tuvās apkārtnes priekšmetus notvert tēlā, drīzāk gan - attēlā, reprodukcijā.”¹³⁷ Cilvēku ikdienas neatņemama sastāvdaļa ir dzīves iemūžināšana un eksplicēšana: tiek nofilmēts, ierakstīts, nofotografēts materiāls (visu to iespējams izdarīt ar, piem., telefona palīdzību), kas tiek ielikts *instagram*, *twitter* vietnē, par to tiek ierakstīts personas sociālajā portālā (*facebook*) vai blogā. Mainījies cilvēku uztveres veids – oriģināls vairs netiek skatīts kā vienīgā vērtība -, un tas izraisa mākslas darbu auras zudumu (reprodukcijai trūkst autentiskuma auras). „Pat vispilnīgākajai reprodukcijai piemīt kāds trūkums – tai pietrūkst mākslas darba „šeit un tagad”, tā vienreizējās klātbūtnes vietā, kur tas atrodas.”¹³⁸ Aura zaudē nozīmi, jo vienreizīgumu aizstāj masveidīgums („Industriālā ražošana [...] standartizē tā rezultātu. Noteikta modeļa minidisku atskaņotājs ir pilnīgi vienāds ar visiem pārējiem, un, ja atskaņotājs ar kaut ko atšķiras, tas ir brāķis.”¹³⁹), bet lietas īstums jeb autentiskums ir tas, kas piešķir mākslai pievienoto vērtību (tāpēc par visaugstākajām cenām tiek pārdoti aizvadīto gadsimtu mākslinieku radītie darbu oriģināli), „kādas lietas īstums ir ietverts kopumā: no izcelsmes līdz pārmantotajam, no materiālās ilgstamības līdz pat vēsturiskajam apliecinājumam.”¹⁴⁰ Īstuma joma nepakļaujas tehniskai – un, protams, ne tikai tehniskai – reproducējamībai. Tomēr reproducēts materiāls atšķiras no vienkārša viltojuma, jo ir patstāvīgs. Tam piemīt divas pozitīvas īpašības – tajā var izcelt vai pastiprināt kādas oriģināla īpašības vai detaļas un ar to panākt tuvāk lietotājam (ir ērtāk, vieglāk, tuvāk, vairāk pieejams). Lai gan paradoksāli, tomēr tieši reproducējamības iespēja mūsdienās arī palielina daudzu mākslinieku un radošo profesiju pārstāvju ienākumus caur patentu un autortiesību likumiem – jo vairāk mākslinieka radītais tiek izmantots vai atdarināts, jo lielāku atlīdzību par radīto mākslas darbu mākslinieks saņem.

No iepriekš minētā izriet sekojošs mūsdienu sabiedrības raksturlielums – katrs pats zināmā mērā var kļūt par mākslinieku (vai atlasīt un iegūt savā īpašumā to mākslu, ko vēlas). **Katrs indivīds var būt radošs mākslinieks.** Reproducējamības lielākais pluss ir padarīt oriģinālu pieejamu plašam un daudzskaitlīgam patērētāju lokam. Ikdienā tas novērojams sekojošā piemērā: patērētājam nav jāiegādājas iemīļotākā Vinsenta van Goga glezna miljonu apmērā, jo iespējams tās attēlu lejupielādēt no interneta un izvietot kā sava datora ekrānsaudzētāju.

¹³⁷ Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. P.159

¹³⁸ Turpat, 155

¹³⁹ Ēriksens, Tomass Hillanns. Mirkļa tirānija. Rīga: NORDEN AB, 2004. 67.lpp

¹⁴⁰ Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. P. 157

Protams, tas nav oriģināls un tam nav tik lielas vērtības, tomēr mākslas darbs pilda savu funkciju – izklaidē, emocionāli uzlādē, priecē tā patērētāju. Internetā ievietotā gleznas fotoreprodukcija padarījusi darbu pieejamu un viegli sasniedzamu. Tādējādi tas ir ne vien lētāks un ērtāks pieejams, bet sniedz patērētājam arī lielāku izvēles brīvību, elastību un radošumus. Patērētājs jebkurā brīdī var šo gleznu nomainīt pret citu lejupielādētu darbu vai to izdzēst, ko būtu grūti izdarīt ar īstu mākslas darbu, kas karājas pie sienas.

No reproducējamības iespējamības un indivīda izvēles iespējām savukārt izriet tas, ka mūsdienās **mākslas radītāju ir vairāk kā lietotāju (piedāvājums pārsniedz pieprasījumu)**, kas īpaši novērojams, piem., rakstniecības jomā. „Gadsimtiem ilgi rakstniecībā pastāvēja situācija, ka nelielam rakstītāju skaitam pretim stāvēja daudzu tūkstošu liels lasītāju skaits. Pagājušā gadsimta beigās šajā jomā iestājās pārmaiņas. Līdz ar augošo preses izplatību, kas piedāvāja lasītājam ikreiz jaunus politiskus, reliģiozus, zinātniskus, profesionālus un vietējus izdevumus, aizvien lielāka lasītāju daļa – iesākumā nejauši – nokļuva starp rakstošajiem. [...] Tādējādi autora un publikas nošķirums grasās zaudēt noteicošo raksturu, tas kļūst funkcionāls un mainīgs no reizes uz reizi. [...] Literārās pilnvaras [...] kļūst par sabiedrisku labumu.”¹⁴¹ To, protams, veicinājusi arī tehnoloģiju attīstība, kas palīdz ietaupīt laiku un sniedz lielākas iespējas. „Elektroniskā teksta apstrādes programma uzspiež cilvēkiem rakstāmmašīnas loģiku. Tā rada vēl lielāku distanci starp autoru un tekstu [...] (tā) mazina berzi rakstīšanas gaitā, toties ir līdzvainīga milzīgajā tekstu radīšanas pieaugumā pēdējos desmit gados.”¹⁴² Līdzīgi piemēri meklējami arī mūzikas, vizuālās mākslas, izpildītājmākslas u.c. nozarēs.

Par produktu piedāvājumu, pieprasījumu un tā radītājiem rakstījis sociologs Džordžs Rīcers (*George Ritzer*). Viņš norāda, ka mūsdienu ekonomikā notikusi paradigmu maiņa – vairs strikti nenodala ražotāju un patērētāju, tie arvien vairāk saplūst vienā veselā *prosumer*, protams, atstājot nedaudzas jomas, kur viens no tiem tomēr ir galvenais. Tādējādi ***prosumeriānisms*¹⁴³ skatāms kā patērētāju sabiedrības aktuālā tendence**. Lai gan šāda tipa ekonomiskā aktivitāte vērojama jau viduslaiku zemniecības kārtā (zemnieki sevi izaudzēto patērē pārtikā), tā ir šķietami netipiska mūsdienu industriālās rūpniecības iekārtai, kur valda uzskats, ka patērētājs un ražotājs ir viens otra pretstati (industriālās revolūcijas laikā svarīgāks ir ražotājs, pēc Otrā pasaules kara priekšplānā izvirzās patērētājs). Mūsdienu sabiedrībā binārās opozīcijas arvien tiek nojauktas un pretstati pārplūst viens otrā.

¹⁴¹ Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. P.172

¹⁴² Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mirkļa tirānija*. Rīga: NORDEN AB, 2004. 39.lpp

¹⁴³ Prosumerianism – pastāvošās kārtības apzīmējums. Tas ir divu līdz šim nodalītu jēdzienu – consumer un producer – apvienojums. Šis jēdziens sevī ietver ražotāja un patērētāja saplūšanu vienā cilvēkā, ko dēvē par *prosumer*.

Darbā „Sabiedrības makdonaldizācija”, kurā runāts par ātrās ēdināšanas principu ienākšanu visās dzīves jomās, Dž. Ricers *prosumeriānismu* raksturo kā likšanu klientam strādāt¹⁴⁴. Šāda tendence parādās jau 50.-60.gados ar lielveikalu un ātrās ēdināšanas iestāžu uzplaukumu, kad patērētājs un tā vēlmes izvirzās priekšplānā. Šeit pirmo reizi klientam pašam ir jāsāk „strādāt”, lai iegūtu kāroto preci/pakalpojumu. Dž. Ricers sniedz sekojošus piemērus: pašam ieliet degvielu, izņemt naudu no bankomāta (nevis to kasieris izsniedz bankā), pašam piekrāmēt iepirkumu grozu (nevis preces iedod pārdevējs) un pašam noskenēt preci pie izveidotajiem automātiem, ārstēt slimības (pašam nopērkot zāles), negriežoties pie ārsta, izmantot e-veikalus, izmantot elektroniskos kioskus nevis kases un reģistrācijas (lidostā, viesnīcā, teātrī u.tml.¹⁴⁵) u.c. Tas skar arī kultūru, mākslu un izklaides industriju: klients var ietekmēt šova norisi, piezvanot vai nobalsojot; nofilmēt notikumu un iesūtīt TV ziņām; lietot sociālos portālus; veidot blogus, ierakstus *wikipedia* u.tml.; veidot reklāmu, daloties (*share, retweet*) ar ziņu virtuālajā vidē u.c.

Vēl vairāk, patērētājs tiešā veidā var būt produkta ražotājs, pabeidzot salikt to kopā, pats dizainējot vai izgatavojot preci. Uzņēmumi un interneta vietnes, kas piedāvā pašdizainētu produktu (kreklus, kalendārus, krūžu, albumu utt.) preču radīšanu kļūst arvien populārākas un pieprasītākas. Cilvēki, vēloties izpaust savu individualitāti un radīt unikālu produktu, labprātīgi veic lielāko daļu darba. Uzņēmumi tādējādi iegūst, bet mākslinieki – zaudē. Vēl iepriekšējā gadsimta beigās, lai iegūtu portretu, bija jāvēršas pie profesionāla fotogrāfa vai gleznotāja, bet mūsdienās ģimenes portretu var nofotografēt pati ģimene, neizejot no mājas, ielādēt to datorā un izprintēt uz lapas vai nosūtīt fotosalonam izdrukai. Līdzīgs piemērs ir mūzikas ieraksti – ikviens var izveidot pats savu mūzikas izlasi CD vai MP3 formātā, lejupielādējot dziesmas un ierakstot tās datu pārnēsējā, tādējādi veidojot savu „koncertu”, kur nav nepieciešams ne tiešais mūzikas izpildītājs, ne ierakstu kompānija.

Pēc Dž. Ricera domām, mēs dzīvojam *prosumeriāta* kapitālismā, kur eksistē neapmaksāti ražotāji un prece bez skaidri nosakāmas cenas un izmaksām. *Prosumers* labprātīgi veic darbības, kas būtu jāveic produkta/pakalpojuma piedāvātājam, jo tādējādi tas jūt lielāku varu, brīvību, noteikšanu, radošumu un jūtas patstāvīgāks un kā situācijas noteicējs. *Prosumers* uzņēmējam ļauj ietaupīt uz personāla darba rēķina, jo cilvēki izdara lietas par velti, tādējādi attiecīgi kapitālismam to var dēvēt par patērētāju ekspluatāciju. Būtībā ir sasniegts kapitālisma paradigmas ideāls – darbinieks, kurā ieguldīt pēc iespējas mazāk –, jo eksistē „darbinieks”, kuram nav jāmaksā vispār.

¹⁴⁴ Ritzer, George. *Focusing on the Prosumer: On Correcting an Error in the History of Social Theory*. P. 1

¹⁴⁵ Ritzer, George. *Focusing on the Prosumer: On Correcting an Error in the History of Social Theory*. P.11

Prosumeriānisma attīstība ikvienā cilvēkā aktivizē divas īpašības – individuālismu (patstāvību) un radošumu -, kas būtiski samazina mākslinieku un radošu profesionāļu kā unikālu profesiju pārstāvju lomu un nepieciešamību. Piemēram, cilvēki tā vietā, lai nopirktu gatavu gada plānotāju, izvēlas to izgatavot sev paši, tādējādi lietu padarot personīgāku un unikālāku, iespējams ietaupot arī līdzekļus. Tomēr uz šo tendenci nevar skatīties viennozīmīgi, jo šī pati situācija tajā pašā laikā ierosina arī radošo personu skaita palielināšanos, jo cilvēki ar izteiktu radošo potenciālu izmanto šos aspektus peļņas gūšanai. Tas pats situācijas modelējums: cilvēks vēlas oriģinālu un pašdarinātu gada plānotāju, bet nevēlas veidot tādu pats. Šis patērētājs izvēlas iegādāties ierobežotā limitā izdoto žurnālistes un blogeres Agnese Kleinas plānotāju. Šajā gadījumā Agnese no *prosumer* kļūst par *producer* (ražotāju), tādējādi šajā kapitālismā paveras arī jaunas iespējas māksliniekiem un cilvēkiem ar radošo potenciālu. Šajā gadījumā tikai ir jāmāk meklēt attiecīgā tirgus niša.

Par **nišu mārketingu kā mākslas pārdošanas līdzekli mūsdienās** runā Kriss Andersons (*Chris Anderson*). Viņš uzskata, ka 21. gadsimtā hiti un atrašanās topu un sarakstu augšgalos vairs nav ekvivalents panākumiem un peļņai, ko veicinājusi interneta vides straujā paplašināšanās un ieņemta vieta cilvēku dzīvē. „Pēkšņi popularitātei vairs nepieder ienesīguma monopols.”¹⁴⁶ Nākotnes izklaide un sasniegumi mākslā balstās miljonos jauno nišu interneta vidē. Jaunais princips ir vienkāršs - auditorija/klients vairs nenāk pie produkta sniedzēja, tam ir jāiet pie klienta.

Autors grāmatā „Long Tale” skaidro, ka internets atver jaunu telpu un iespēju loku, jo tādējādi tiek pārvarēti divi kultūras nozarei uzliktie fiziskās pasaules ierobežojumi. „Galvenā problēma ir tāda, ka mēs dzīvojam fiziskā pasaulē, un pavisam vēl nesen tajā dzīvoja arī izklaides industrija. Bet šāda pasaule uzlika divus būtiskus ierobežojumus. Pirmā – vajadzība atrast lokālu auditoriju.[..] Tas attiecas uz DVD izīrēšanas kioskiem, videospēļu veikaliem, grāmatu veikaliem, ziņu stendiem”¹⁴⁷, kinoteātriem, koncertzālēm utt. Piemēram, kinoteātrim ir jāpiesaista konkrēts cilvēku skaits noteiktā laika posmā, lai atmaksātos rādīt kādu filmu. Un šo cilvēku skaitu var rast tikai vietējā auditorijā. „Mazumtirgotāji paturēs tikai to, kas spēj radīt pietiekošu pieprasījumu, lai atmaksātos to paturēšana. Un katrs no tiem var iegūt tikai no ierobežota apjoma lokāliem iedzīvotājiem”¹⁴⁸ zināma attāluma rādiusā ap tirdzniecības vietu. Attiecīgi auditorija, kas ir pārāk izkaisīta, ir tikpat vērtīga kā nekāda auditorija. Tiešsaistes pakalpojumiem savukārt piemīt daudz lielāka kapacitāte – tie piedāvā daudz plašāku klāstu kā jebkurš lielveikals. Bez tam, tādas vietas kā *Amazon*, piedāvā daudz tādu produktu, kas

¹⁴⁶ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P. 9

¹⁴⁷ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P. 4

¹⁴⁸ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.6

lielveikalā nav pieejami (ir novecojuši, nav pietiekami populāri, neatbilst lokālajai publikai u.tml.).

„Otra fiziskās pasaules problēma ir pati fizika”¹⁴⁹ – dienā ir tikai 24 stundas, kurās pārraidīt TV, vienā radio var būt noteikts skaits programmu, veikalā var iebūvēt noteiktu skaitu plauktu utt. „Ekonomika, kuru virza hits, ir gadsimta, kurā nekad nav pietiekoši daudz vietas lietām, kas patiktu visiem, rezultāts. Nepietiekami daudz plauktu saražotajiem diskos un spēlēm. Nepietiekami daudz ekrānu, lai parādītu visas filmas. Nepietiekami daudz kanālu visām TV programmām, nepietiekami daudz radio viļņu, lai spēlētu visu radīto mūziku, un par maz stundu dienā [...] šī ir deficīta pasaule. Tagad ar tiešsaistes izplatīšanu un mazumtirdzniecību mēs ieejam pārpilnības pasaulē.”¹⁵⁰ Interneta pārdotuvēm nav ražošanas izmaksu, nav „jābūvē plaukti”, kur produkciju izlikt, tādējādi tās var atļauties pārdot to, kas neienes tikai miljonus, bet patīk simts, desmit vai pat vienam cilvēkam. Mūzikas interneta veikals „Rhapsody” pārdod visneiedomājamāko veidu un žanru mūziku, veidojot nišu nišas ikvienam klientam¹⁵¹. Lai gan vēl joprojām „esam iestrēguši hita ievirzītā domāšanā – ja kaut kas nav hits, tas nenopelnīs naudu un tādējādi neatmaksāsies tā ražošana”¹⁵², šī aksioma vairs nav patiesa. Interneta veikaliem ir nebūtiski, cik tuvu viens otram un viņu ofīsam atrodas pircēji, cik bieži tie iegriežas un atgriežas, jo galvenais, ka tie ir piesaistīti. „Rezultātā teju visu ir vērts piedāvāt, jo tam var atrasties pircējs.”¹⁵³ Izklaides un mākslas industrijas pārstāvjiem jāvirzās uz nišu mārketingu un jāmeklē sava auditorija vai jādara viss iespējamais, lai auditorija no visas pasaules atrastu viņus. Pateicoties sociālajiem tīkliem, lapām, kur var augšupielādēt video, mājas lapām, blogiem u.tml. iespējām, tas ir iespējams tik lielā apmērā un ātrumā kā nekad agrāk.

Vēl viens mūsdienu tirgus aspekts un raksturlielums ir alternatīvas. Mūsdienās līdz ar masu ražošanu, cilvēkam ir pieejamas daudzas izvēles opcijas un līdz ar to alternatīvas. Un to skaits arvien palielinās, līdz cilvēks nemaz neapzinās, cik daudz iespēju veidot savu gaumi un izvēlēties viņam ir. Neierobežotas izvēles parāda, cik izvēlīgi ir cilvēki, katrs meklē sev atbilstošo. Vairs neizvēlas tikai pirmo hitu, kas ir saraksta augšgalā, bet lasa līdz saraksta apakšgalam jebkurā interneta katalogā, iepirkšanās vietā utt. Jo vairāk cilvēki var „klejot” pa šiem piedāvājuma plašumiem, jo vairāk tie atklāj savu gaumi, tās īpatnības un vajadzības.¹⁵⁴ „Jo vairāk mēs izpētām, kādas ir alternatīvas, jo vairāk mēs kādai no tām piesiejamies.”¹⁵⁵ Arī

¹⁴⁹ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.7

¹⁵⁰ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.7

¹⁵¹ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.11

¹⁵² Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P. 9

¹⁵³ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.13

¹⁵⁴ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.3

¹⁵⁵ Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. P.7

šo cilvēku vēlmi pēc alternatīvām un unikālītāti var izmantot produkta piedāvātāji, izmantojot tā saucamo pozitīvo atsauksmju cilpas principu tādās vietnēs kā *Amazon.com*, kur caur „ieteikumiem” un „patīk” opcijām veidojas saikne starp līdzīgiem produktiem, piedāvājumiem un iespējām. Izmantot saiknes (*linkus*) starp mājas lapām, produktiem, reklāmām un līdzīgiem piedāvājumiem ir obligāta prasība, lai veiksmīgi darbotos nišu ekonomikā.

Andersons kopumā izdala šādus noteikumus veiksmīgai darbībai mūsdienu izklaides industrijām un mākslai:

1) „visu padarīt pieejamu” – ir pirmais solis auditorijas piesaistīšanā, tas nozīmē visus iespējamus produktu veidus padarīt pieejamus visiem;

2) palīdzēt atrast – izveidot saiknes starp līdzīgiem produktiem, norādes, kur atrast produktus, reklamēt, ļaut rakstīt atsauksmes, dalīties ar *linkiem*. „Ieteikšanas” un „no mutes mutē” princips;

3) izdarīt un tad prāt – „neviens nezina” princips paredz, ka ir vērts darīt un pamēģināt bez iepriekšējas analīzes. Tā kā vairumā gadījumu nevar paredzēt ne auditoriju, ne tās reakciju, ne patēriņa apjomu un produkta veiksmīgumu, tad ir vērts ikvienai idejai un produktam dot iespēju;

4) nemitīgi meklēt nišu – iet pie klienta, izmantojot visas iespējas un ceļus.

Viss iepriekš minētais lielā mērā īstenojies tāpēc, ka mūsdienās stabilu vietu un milzu nozīmi ieguvušas informācijas tehnoloģijas un internets. **Interneta vide vērtējama kā jauna telpa un niša kultūras produktu pārdošanai un pirkšanai.** „Elektroniskie tīkli faktiski nojauc robežas un noārda sienas. Atšķirībā no industriālā laikmeta ģeogrāfiskā tirgus, ko veidoja neatkarīgi un autonomi pārdevēji un pircēji, kuri iesaistījās diskrētos darījumos neatkarīgi cits no cita, kibertelpas ekonomika liek uzņēmējiem veidot sarežģītus, savstarpēji atkarīgus tīklus”¹⁵⁶, kas nozīmē, ka preču, t.sk. mākslas, izplatībai ir mazāk robežu un ierobežojumu. Tas savukārt nozīmē, ka vairākkārtīgi palielinās konkurence. „Vietēja mēroga mākslai un kultūrai grūti konkurēt ar elektroniski veidotām kultūras formām, tādām kā kinofilmas un radiopārtraides.”¹⁵⁷ Ja patērētājam Latvijā tiek nodrošināta pieeja visas pasaules filmām, sākot ar Holivudas plašo piedāvājumu, latviešu kino nokļūst teju neuzveicamas konkurences vidū. Bet arī „lielajām” filmām nākas saskarties ar problēmām - daļu peļņas, ko varētu gūt, rādot filmu kinoteātrī, tās zaudē, jo cilvēki filmu lejupielādē un noskatās mājās vai tiešsaistē caur datoru. Pateicoties jaunajām komunikāciju tehnoloģijām un mākslinieciski „veidotajiem informācijas starpniekiem, kapitālistiskais tirgus ieguva lielas priekšrocības

¹⁵⁶ Rifkins, Džeremijš. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 21. lpp

¹⁵⁷ Rifkins, Džeremijš. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 130. lpp

salīdzinājumā ar tradicionālajiem kultūras starpniekiem – glezniecību, deju, dziesmu, teātri, kostīmu drāmām, parādēm, festivāliem, sporta pasākumiem un spēlēm, un pilsoniskiem pasākumiem, kas prasa personīgu piedalīšanos, ja vien cilvēki vēlas kopīgi baudīt to sniegtās izjūtas. Tagad kultūru iespējams izteikt bitos un baitos, ko ar elektronisku starpnieku palīdzību ātri iespējams nosūtīt¹⁵⁸ - operu var noskatīties kinoteātrī, koncertu noklausīties radio, gleznu apskatīt virtuālajā vidē.

Ir notikusi **mākslas komercializācija un radošums tiek skatīts kā prece**. Tehnoloģiju attīstība, patērētāju uztveres maiņa, globalizācija un interneta vide veicinājusi to, kas ilgu gadsimtus bijis nepieņemams – mākslas komercializāciju. Mūsdienās arī kultūra un māksla funkcionē kā preces un tās ir jāpadara pārdodamas. „Pagājušā gadsimta gaitā politikas un kultūras vērtības arvien vairāk tika pārvērstas precēs un ierautas ekonomikā. [...] kultūra kādu laiku kalpojusi par patvērumu tiem kritiķiem, kas brīdināja, ka visu savā varā pārņems materiālās vērtības”¹⁵⁹, tomēr arī tā kļuvusi par tirgus un ekonomikas sastāvdaļu. „Māksla, kas reiz bija tirgus ienaidniece, kļuva par tā galveno apustuli un nozīmīgāko tā vērtību paudēju”¹⁶⁰, jo, izmantojot mākslu kā kanālu, daudz veiksmīgāk (maskēti) varēja pārdot vai reklamēt produktus (tieši tāpēc reklāmbizness un sabiedriskās attiecības kļuvušas par radošajām nozarēm). „Tas, kā patēriņa ētika un sevis īstenošanas ētika, kas sākotnēji bija pilnīgi nesavienojamas, atrada kopīgu pamatu kapitālisma tirgū divdesmitajā gadsimtā, ir viena no interesantākajām un nozīmīgākajām lappusēm komercijas vēsturē. Spēks, kas apvienoja šīs šķietami pilnīgi nesavienojamās vērtības, bija māksla – primārais kultūras normu pārraidītājs. [...] Atšķirībā no ekonomiskās un politiskās izpausmes veidiem māksla organizē un nodod tālāk sabiedrības pieredzi tā, ka tas aizkustina cilvēku līdz pašām dvēseles dziļēm.”¹⁶¹ Māksla, izklaide, atpūta, pieredze un radošums kļuva par būtiskiem spēkiem un vērtībām, pēc kā tiecas cilvēki. „Vecajā kapitālisma sistēmā, kas orientējās uz ražošanu, tika apspiests radošais potenciāls, pašizpaušme un vēlme gūt baudu un izkļaidēties, turpretim jaunais kapitālisms, kas orientējās uz klientiem, deva vaļu līdz šim nomāktajām psiholoģiskajām vajadzībām un ar mākslas palīdzību radīja jaunu plašu patēriņa kultūru. Jaunais, uz klientiem orientētais tirgus aizvilināja mākslu no kultūras valstības, kur tā agrāk bija primārais sabiedrībā valdošo kopīgo vērtību izpausmes veids, un ievada to tirdzniecības pasaulē, kur tā kļuva par reklāmas aģentūru un mārketinga konsultantu ķīlnieci un sāka pārdot „dzīvesveidu”. [...] radošais potenciāls, pašizpaušme, vienotības sajūta un garīgais pacēlums – lietas, kas agrāk tika meklētas kultūras valstībā, - drīz vien kļuva par kultūras precēm un

¹⁵⁸ Rifkins, Džeremij. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 129. lpp

¹⁵⁹ Rifkins, Džeremij. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 127. lpp

¹⁶⁰ Rifkins, Džeremij. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 130. lpp

¹⁶¹ Rifkins, Džeremij. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 128. lpp

pakalpojumiem, ko iespējams iegādāties tirgū.”¹⁶² Jebkura pieredze, arī kultūras, izklaides un mākslas, mūsdienās kļūst par preci. Arī radošums ir prece ar vērtību darba tirgū, tieši tāpēc tiek runāts par mūsdienu radošo ekonomiku.

Nodaļas noslēgumā tiks izveidota vienota mākslas pārdošanas vides aina, balsoties iepriekš minētajā. Kultūras un mākslas nozarē jaunās ekonomikas ietvaros iestājis pretrunīgs laiks. No vienas puses, laikā, kad radošums tiek vērtēts tik augstu kā nekad agrāk, un pastāv attīstīts nišu mārketinga, ir plašas iespējas sasniegt patērētāju un iespēja darboties globāli plašā telpā un laikā. Tajā pašā laikā arī konkurence ir augusi milzīgā mērā, krities pieprasījums un ir jākonkurē ar alternatīvām, ko patērētājiem piedāvā pasaule. Mākslas radītājiem jāmeklē jaunas nišas, jāapgūst jaunas prasmes, nemitīgi jārada inovācijas un jārada jaunas formas, līdzekļi, jāmeklē jaunas vietas un veidi kā radīt produktu un kā piedāvāt to patērētājam, vienlaicīgi īstenojot arī savas ētiskās un profesionālās intereses. Māksliniekiem un radošo profesiju pārstāvjiem vairāk kā jebkad agrāk jābūt zinošiem par apkārt notiekošo, jāapzinās savas iespējas, alternatīvas, jābūt informētiem par tendencēm un iespējām, kā arī jābūt gataviem pielāgoties un samierināties ar noteikumiem, ko izvirza jaunā ekonomika un sabiedrība, patērētāji.

2.2. Tendences Latvijas darba tirgus attīstībā kultūras nozares ietvaros

Tā kā mākslu augstskolu absolventi veido kultūras nozares darba tirgus piedāvājumu, būtiski analizēt, kāds ir darba tirgus pieprasījums un pieejamās darbavietas – iespējas absolventiem uzsākt darbu savā specialitātē. Šajā apakšnodaļā tiks raksturots, kā Latvijas darba tirgus tendences samērojamas ar pasaules darba tirgus tendencēm. Īpaša uzmanība tiks veltīta valsts un pašvaldību sektoram kā stabiliem darbavietu piedāvātājiem un radošo industriju sektoram kā jaunam un alternatīvam darbavietu meklēšanas un piedāvājuma sektoriem. Protams, būtisks kā darbavietu nodrošinātājs ir arī privātais sektors, tomēr tas ir sekundārs un sarežģīti pētāms, tāpēc šī darba ietvaros atsevišķi skatīts netiks.

2.3.1. Latvijas darba tirgus un tā struktūra pasaules tendenču kontekstā

Latvijā vērojamas līdzīgas tendences kā pasaulē un Eiropā, runājot par darba tirgus struktūru: pašnodarbinātība, strādāšana mājās, multi-aktivitāte, nepilnas slodzes darbs,

¹⁶² Rifkins, Džeremijss. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004. 129. lpp

projektu tipa darbs, tendence uz elastību, radošuma kā vērtības pieaugums – tas viss attiecināms arī uz situāciju Latvijā.

Runājot par novatoriskajām tendencēm darba struktūrā, tās iespējams ilustrēt ar statistikas datiem. Attiecīgi dati liecina, ka 2013.gadā Latvijā vidēji 6.5% nodarbināto bija pašnodarbināto statusā¹⁶³, kamēr 2008.gadā tie bija tikai vidēji 5.5%, bet 2002.gadā – vidēji 6,4%, kas nozīmē, ka pašnodarbināto līmenis Latvijā ir vienmērīgs un stabils un tā uzskatāma par stabilu tendenci. Savukārt nepilna laika darbā 2013.gadā strādāja vidēji 8% nodarbināto. 2002.gadā to skaits bija 9.9% no nodarbinātajiem, bet 2008.gadā tas bija ievērojami krities – 6.7%, tomēr pēckrīzes laikā, 2010.gadā, tas atkal sasniedza 9.7%¹⁶⁴. Runājot par Latvijas nodarbināto, kas strādā mājās, īpatsvaru, 2012.gadā tie bija 3,2% nodarbināto¹⁶⁵. 2011.gadā 4%, bet 2012.gadā gandrīz 5% nodarbināto (no tiem 69.7% kā algoti darbinieki) strādāja vairākās darbavietās (īstenoja blakus darbu), kas ir izplatītāka tendence tieši sievietēm (atbilstoši pasaules tendencēm)¹⁶⁶. Tas nozīmē, ka darba telpas fleksibilitāte ir mazāk pārstāvēta kā laika fleksibilitāte, jo nepilna laika darbs ir samērā populārs, bez tam 2012.gadā piektdaļa nodarbināto strādājuši vismaz divās brīvdienās mēnesī (sestdienās – 21.5%, svētdienās – 13.7%)¹⁶⁷. Jaunajā darba paradigmā nereti apvienojas laika un līguma fleksibilitāte jeb destandartizācija (darbs ir uz īslaicīgu laiku) – Latvijā 2012.gadā darbs uz noteiktu, ierobežotu laiku bijis 4.7% darba ņēmēju (2011.gadā tas bijis 6.6%)¹⁶⁸. Protams, *portfolio* tipa karjeras visspilgtāk tiek izmantotas radošajā un kultūras nozarē, ko parādīja 2013.gadā veiktais pētījums „Radošo personu situācija 2012.gadā”: atbildot par darba attiecību veidiem, kas īstenoti pēdējā gada laikā (ne tikai radošajā jomā), apmēram puse respondentu norādījuši kā darba līgumu, tā autoratlīdzību līgumu, bet 26% - neoficiālu darbu.¹⁶⁹ Pētot šā pētījuma datus un respondentu atbildes, var secināt, ka vairāku darbu īstenošana paralēli kultūras nozarē ir tiešām izplatīta.

Arī radošums kā vērtība Latvijā ieņem tikpat nozīmīgu vietu kā pasaulē. Valsts kultūrpolicies pamatnostādnes “Radošā Latvija 2014 – 2020”, plānošanas dokuments „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam” (viens no norādītajiem mērķiem –

¹⁶³ Centrālās statistikas pārvalde. *Nodarbinātie pēc statusa un dzimuma pa ceturkšņiem*.

¹⁶⁴ Centrālās statistikas pārvalde. *Normālu un nepilnu darba laiku nodarbinātie pa ceturkšņiem*.

¹⁶⁵ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbaspēka apsekojuma galvenie rādītāji 2012.gadā. Statistisko datu krājums*. Rīga: 2013. 29.lpp

¹⁶⁶ Turpat, 30

¹⁶⁷ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbaspēka apsekojuma galvenie rādītāji 2012.gadā. Statistisko datu krājums*. Rīga: 2013. 29.lpp

¹⁶⁸ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbaspēka apsekojuma galvenie rādītāji 2012.gadā. Statistisko datu krājums*. Rīga: 2013. 31.lpp

¹⁶⁹ Kultūras akadēmija, Latvijas. *Radošo personu situācija Latvijā 2012.gadā*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2013. 13.lpp.

radošas sabiedrības veidošana, viens no stratēģiskajiem principiem - jaunrade)¹⁷⁰, pētījumi „Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai” un „Radošo personu situācija 2012.gadā” u.c. parāda radošuma vietu un nozīmi valsts un nozaru līmeņa politikā un sabiedrībā.

Visbeidzot, attiecībā uz izmaiņām mākslas radīšanā un uztverē, arī Latvijā attiecināmas visas iepriekš darbā minētās tendences – *prosumeriānisms*, reproducējamība, digitalizācija, tehnoloģiju būtiskums, mākslas radītāju pārsvars pār patērētājiem, jauno nišu meklējumi - , tomēr īpaši jāņem vērā Latvijas vēsturiskā un ģeopolitiskā uzbūve, kas veidojusi situāciju, kurā Latvija, pirmkārt, ir teritoriāli un iedzīvotāju skaita ziņā neliela valsts, kas paredz mazāku un šaurāku mākslas apriti, tirgu un pieprasījumu. Otrkārt, izrietot no iepriekš minētā, Latvijā ir specifiska (t.i. maz pārstāvēta un globāli konkurēt nespējīga) valoda, kas ierobežo literatūras vai izpildītājmākslas radīšanu un patēriņu – šāda māksla daudz grūtāk pārvar nacionālās un valstu robežas, lai gan tās mūsdienās ir tik atvērtas. Treškārt, Latvijā lielā apjomā ienāk ārvalstu tendences un produkti, kas ir būtiski konkurenti lokāli ražotajam, bez tam šeit nav tik bagātīgu un senu mākslas (radīšanas, uzglabāšanas, pirkšanas) tradīciju, kas nedaudz pazemina mākslas nozīmi sabiedrības vidū. Kā arī var vērot iezīmi, ka jaunajai mākslai tiek pievērsta maza nozīme, jo sabiedrības apziņā mākslas darbi ar vēsturisko un laika pievienoto vērtību ir būtiskākas (atmodas laika mūzika, jaunstrāvnieceku dzeja, padomju laika filmas u.tml.). Ceturtkārt, valstī politikas un ekonomikas jomas vēl joprojām ir nestabilas un nesakārtotas, attiecīgi, laikā, kad valsts piedzīvo finansiālas grūtības, kas neatstāj neskartu sabiedrību, māksla un kultūra nekad nevar tikt izvirzīta kā būtiskākā dzīves daļa vai primārais sektors individuālā un visas valsts līmenī. Tomēr, neraugoties uz iepriekš minēto, Latvijā vienmēr būtiska bijusi nacionālo vērtību saglabāšanu un kultūras kā valsts pamata stiprināšana, tāpēc mākslas un radošuma vērtība vienmēr ir aktuālas, īpaši aktivizējoties tādu notikumu kā *Rīga2014* ietvaros.

Attiecīgi var secināt, ka Latvija veiksmīgi iekļaujas kopējo pasaules tendenču un norišu kontekstā, no tām neatpaliekot, tomēr atšķiroties ar atsevišķām nacionālām un valstiskām iezīmēm. Tādēļ uz mūsdienu Latvijas (mākslas/kultūras) darba tirgu pilnībā attiecināmas iepriekšējās nodaļās izvirzītās tēzes un aprakstītās tendences. Tomēr, lai specifiski pētītu tieši darba tirgus pieprasījumu un darbavietu piedāvājumu, nākamajās apakšnodaļās tiks raksturoti valsts, pašvaldību un radošo industriju sektoru darbavietu piedāvājumu.

¹⁷⁰ Latvijas Republikas Saeima. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Pieejams: http://baltadaba.lv/wp-content/uploads/2013/04/latvija2030_lv.pdf [skatīts 04.05.2014]

2.3.2. Darba tirgus pieprasījums: valsts un pašvaldību subsidēto kultūras nozares darba vietu raksturojums

Lai gan mākslu augstskolu absolventi var ieņemt darbavietas visdažādākajos sektoros, tomēr, tā kā Latvijas mākslu augstskolas atrodas LR Kultūras ministrijas pakļautībā un šo skolu absolventu specialitātes primāri atbilst tieši kultūras sektora darba tirgum, kā primārais darbavietu piedāvājums tiek skatītas tieši tās darba vietas, ko nodrošina un subsidē Kultūras ministrija kā galvenā par kultūras sektoru atbildīgā institūcija. Autores rīcībā ir KM sagatavoti dati¹⁷¹ par darbavietu¹⁷² skaitu laika posmā 2008. - 2013.gads, tie šajā apakšnodaļā tiks izmantoti kā galvenais analīzes objekts, lai izprastu darbavietu skaitu un struktūru valsts un daļēji ar pašvaldību kultūras sektorā.

Sākotnēji jāmin, ka iestādes, kas saistāmas ar KM, ir divējādas: pašvaldību pārraudzībā esošās un valsts pārraudzībā esošās. Pašvaldību muzeji, kultūras centri, dažādi kultūras darba organizētāji un darbinieki pārvaldes institūcijās novados un pilsētās, pašvaldību publiskās bibliotēkas, kultūrizglītības iestādes (mūzikas un mākslas skolas) politiski un likumiski atrodas KM pārraudzībā, tomēr finansiāli un tieši ir saistītas ar pašvaldībām, kurās atrodas. Tas nozīmē, ka šeit izmaiņas (darbinieku samazināšana vai nomaīņa u.tml.) var notikt daudz nemanāmāk un intensīvāk, pēkšņāk. Piemēram, kā liecina dati, krīzes ietekmē visdramatiskāk kritās tieši novadu kultūras darba organizētāju skaits (2008.gadā – 544 darbinieki, 2009.g. – 223 d., 2010.g. – 73 d.). Savukārt KM padotībā esošās valsts iestādes ir konkrēti uzskaitāmas un pārbaudāmas. Tās ir Latvijas Nacionālais arhīvs, Nacionālais Kino centrs, Latvijas Nacionālais kultūras centrs, Kultūras informācijas sistēmu centrs, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 8 valsts muzeji¹⁷³, 3 bibliotēkas (Latvijas Nacionālā, Latvijas Neredzīgo un LU Akadēmiskā), kas tikai netieši skatāmas kā mākslu augstskolu absolventu potenciālās darbavietas, 18 (profesionālās ievirzes, profesionālās vidējās un augstākās) kultūrizglītības iestādes¹⁷⁴. Publiskais nodibinājums Valsts Kultūrkapitāla fonds atrodas

¹⁷¹ LR Kultūras ministrijas personīgajā arhīvā esošie dati un statistika par kultūras nozares darbavietām.

¹⁷² Jāņem vērā, ka norādīts ir visu attiecīgajā jomā vai institūcijā esošo darbavietu skaits, nevis tikai to, kas pilnībā vai daļēji saistāmas tieši ar kultūru vai radošo darbību.

¹⁷³ Latvijas Nacionālais mākslas muzejs; Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs; Rundāles pils muzejs; Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs; Memoriālo muzeju apvienība (6 rakstnieku muzeji); Latvijas Nacionālais vēstures muzejs; Rakstniecības un mūzikas muzejs; Īpaši aizsargājamais kultūras piemineklis – Turaidas muzejrezervāts;

¹⁷⁴ Latvijas Kultūras akadēmija; Latvijas Kultūras koledža; Latvijas Mākslas akadēmija; Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija; Liepājas Dizaina un mākslas vidusskola; Rēzeknes Mākslas vidusskola; Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola; Daugavpils Mūzikas vidusskola; Ventspils mūzikas vidusskola; Rīgas horeogrāfijas

Ministru kabineta pārraudzībā, kas pārraudzību īsteno ar kultūras ministra starpniecību. Tāpat valsts sektorā darbojas 8 profesionālie teātri: Kultūras ministrija ir kapitāla daļu turētāja septiņās valsts sabiedrībās ar ierobežotu atbildību¹⁷⁵ un sadarbojas ar Liepājas Pilsētas teātri. Vēl bez teātriem izpildītājmākslu pārstāvošas institūcijas, kuru kapitāla daļu turētāja ir KM, ir Valsts SIA „Rīgas Cirks”, „Latvijas Koncerti”, „Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris”, „Liepājas Simfoniskais orķestris”, „Valsts Akadēmiskais koris „Latvija” ”, „KREMERata Baltica” un „Latvijas Nacionālā opera”. Ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja arī AS „Rīgas kinostudijā” un SIA „Starptautiskā rakstnieku un tulkotāju mājā”. Kā valsts sektora būtisks darba vietu lauks ir arī valsts pārvaldes institūcijas - gan pati Kultūras ministrija, gan citas ministrijas, kā arī vēstniecības u.tml.

No minētajām institūcijām, protams, ne visās (vai arī dažās vairāk kā citās) iespējams strādāt tieši tajās profesijās, kurām gatavoti tiek tieši Latvijas mākslu augstskolu absolventi. Daudz tiešāka un iepriekš noteikta saikne ar valsts sektoru augstskolu absolventam ir tad, ja izvēlēts apgūt ar izpildītājmākslu saistītu profesiju (tādas programmas kā „Vokālā mūzika” JVLMA vai „Dramatiskā teātra aktiera māksla” LKA) – aktieriem, mūziķiem (vokālajiem un instrumentālajiem), arī režisoriem, horeogrāfiem galvenie darba vietu nodrošinātāji ir valsts profesionālie teātri, koncertorganizācijas vai tādas institūcijas kā LNO. Vēl izteiktāka šī saikne ir absolventiem, kas apguvuši ar muzejniecību vai kultūrizglītību saistītu programmu (piem., LKA – maģ. „Muzeju un kultūras mantojuma studijas”; LMA – bak. „Vizuālās mākslas un kultūras vēsture un teorija”; JVLMA – prof. bak. „Vispārējās izglītības mūzikas skolotājs”) – valsts un pašvaldību sektorā daudz tiešāk atrodamas atbilstošas darbavietas. Būtiski, ka vairāku absolventu gadījumā tieši absolvētā augstskola kļūst par absolventa darbavietu. Tomēr arī tiem absolventiem, kas apguvuši vispārīgākas programmas (visvairāk tieši LKA un atsevišķas programmas LMA) – menedžmentu, sabiedriskās attiecības, vides dizainu, starpkultūru komunikāciju u.tml. – arī visatbilstošākais ir darbs tieši šajās kultūras institūcijās, jo šie absolventi ir visvairāk pietuvināti procesiem nozarē un KM kā pārvaldes institūcijai.

Kopumā, skatot datus par darbavietām (to skaitu), redzamas trīs tendences: pirmkārt, pēc 2008.gada (ekonomiskās krīzes ietekmē) vairumā jomu un institūciju darbavietu skaits ievērojami kritās (muzejos, izglītības iestādēs, cirkā, teātros, arhīvos u.c.¹⁷⁶); otrkārt, posmā 2008.-2010.g. trīs institūciju grupās – valsts koncertorganizācijās, LNO un augstākās

vidusskola; Jelgavas mūzikas vidusskola; Alfrēda Kalniņa Cēsu mūzikas vidusskola; Emīla Dārziņa mūzikas vidusskola; Emīļa Melngaiļa Liepājas mūzikas vidusskola; Jāņa Ivanova Rēzeknes mūzikas vidusskola; Jaņa Rozentāla Rīgas Mākslas vidusskola; Jāzepa Mediņa Rīgas mūzikas vidusskola; Rīgas Doma kora skola;

¹⁷⁵ Jaunais Rīgas teātris, Dailes teātris, Daugavpils teātris, Latvijas Nacionālais teātris, Valmieras Drāmas teātris, Latvijas Leļļu teātris, Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātris.

¹⁷⁶ Teātros: 928 (2008.) – 882 (2010.); prof. ievirzes kultūrizgl. iestādēs: 3675– 2665; muzejos: 2048 – 1766 utt.

kultūrizglītības iestādēs – nodarbināto skaits mainījās minimāli vai pat turpināja augt¹⁷⁷; treškārt, ap 2012.gadu darbavietu skaits vairumā jomu kopumā atkal pieaudzis, tuvinoties 2008.gada apmēriem, tomēr pilnībā tos nerasniedzot. Tas vedina domāt, ka pēdējos divos gados mākslu augstskolu absolventiem iespējas atrast darbu publiskajā sektorā ir atkal būtiski palielinājušās, kas ir būtiski, jo šajā sektorā darbavietas ir daudz stabilākas un noturīgākas, ar garantētu sociālo nodrošinājumu un drošību, salīdzinājumā ar darbību privātajā sektorā vai pašnodarbinātu/individuāli nodarbinātu personu darbību.

Tomēr, neskatoties uz valsts un pašvaldību sektora priekšrocībām un drošību, tas nekļūst par mākslu augstskolu absolventu primāro izvēli, meklējot darbu. Tajā, visticamāk, trūkst radošās brīvības, elastības un izaicinājuma, tāpēc to izkonkurē privātais sektors un strauji plaukstošais radošo industriju sektors, par kuru sīkāk runāts nākamajā apakšnodaļā.

2.3.3. Darba tirgus pieprasījums: radošo industriju sektors kā jauna niša kultūras nozares darba tirgū

Radošās industrijas (turpmāk RI) kā jauna tirgus niša strauji attīstās, kļūstot par būtisku izpētes objektu pēdējo piecu gadu laikā kā pasaulē, tā Eiropā, t.sk., Latvijā. 2013.gadā veiktais pētījums „Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai” dod ieskatu radošo industriju procesos Latvijā.

Šī pētījuma vadītājs Gints Klāsons atzīst, ka „notiek pārorientēšanās kā globālā, tā lokālā līmenī no tradicionālām, resursus tērējošām ražošanas nozarēm uz pakalpojumu un inovāciju jomām, kur būtiska loma ir radošumam un jaunradei.”¹⁷⁸ Tieši tāpēc tik būtiski pētīt un apzināt radošās industrijas un to ietekmi. Lielbritānijas pētnieki RI raksturo kā „individuālā radošumā, spējās un talantā balstītas industrijas, kam ir potenciāls vairot darbavietas un bagātību caur intelektuālā kapitāla radīšanu un izmantošanu.”¹⁷⁹

Jau radošo industrijas jēdziens sevī ietver radošuma konceptu, kas loģiski saistāms ar radošo profesiju pārstāvju/ mākslinieku aktivitātēm; tātad šis sektors skatāma kā viena no tiešajām darba tirgus nišām, kurās iekļauties mākslu augstskolu absolventiem. Darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma struktūru un sadalījumu radošajā nozarē parāda Lielbritānijas pētnieku izveidotā shēma¹⁸⁰ (skat. attēlu): piedāvājuma grupu veido radošā šķira, cilvēki ar augstu cilvēkkapitālu un bohēmisti, kuros var apvienoties kā radošās šķiras, tā cilvēkkapitāla

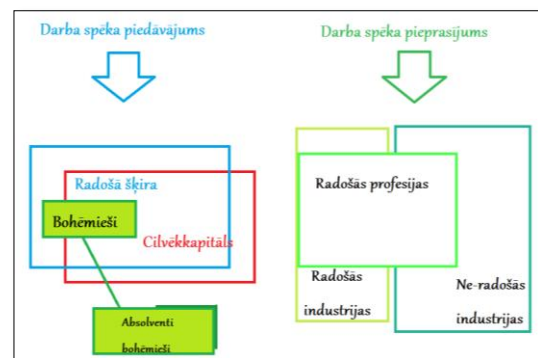
¹⁷⁷ LNO: 534 (2008.) – 530 (2010.); koncertorganizācijās: 318 – 380; augstskolās: 594 – 590.

¹⁷⁸ Klāsons, Gints. *Latvijas radošo industriju attīstības izaicinājumi*. 1.lpp

¹⁷⁹ Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. *Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates*. 2010.

¹⁸⁰ Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. *Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates*. 2010. P. 6

pārvaldītāju īpašības (bohēmistu grupa vistiešāk saistīta ar absolventiem-bohēmistiem); savukārt pieprasījuma nišas ir trīs – radošās profesijas (ko īsteno radošo profesiju pārstāvji), kas var būt autonomas vai atrasties gan radošo industriju, gan ne-radošo industriju (kā kultūras sektors, tā ar kultūru un mākslu nesaistīti uzņēmumi un institūcijas) sektoros. Lai gan ne-radošo industriju sektors, protams, ir plašāks, tieši radošo profesiju un radošo industriju sektorā pieprasījums pēc radošo profesiju pārstāvjiem ir daudz intensīvāks. Lai gan Latvijas darba tirgū radošās industrijas ir radošo profesiju pārstāvju vēl samērā neapgūts sektors, tas noteikti ir un arvien vairāk kļūst par plaša spektra alternatīvu darba vietu izvēļu loku radošajiem profesionāļiem, kas meklē darbu.

Lai gan radošās industrijas viennozīmīgi ietver tās jomas, kurās darbojas mākslinieki un radošo profesiju pārstāvji (arhitektūra, dizains, mode, kino, mūzika, izdevējdarbība, vizuālā māksla, televīzija, radio un interaktīvie mediji, reklāma, datorspēles un interaktīvās programmatūras, atpūta, izklaide¹⁸¹, kā arī antikvariātu bizness, daiļamatniecība, izpildītājmāksla¹⁸²), tomēr ar radošo industriju jēdzienu nereti tiek saprasts daudz vairāk (tajā tiek iekļautas, piem., arī tādas jomas kā pasākumu rīkošana, šūšana un tekstilapstrāde, muzeji, radošās darbnīcas, biedrības u.c.). Radošo industriju kā starpsektora gadījumā sarežģīti precīzi noteikt kādas nozares atbilstību vai neatbilstību radošajam sektoram. Daļēju risinājumu sniedz pieeja nodalīt „tīrās” radošās industrijas un ar tām saistītās nozares, kuras pašas nebūtu uzskatāmas par radošām, bet kuras pastāv un attīstās, pateicoties radošo industriju radītajiem un nodrošinātajiem produktiem un pakalpojumiem (īpaši ražošanas un tirdzniecības sektoros).¹⁸³ Protams, šī darba ietvaros būtiskākas ir „tīrās” RI, jo daudz tiešāk atbilst specialitātēm, ko iegūst Latvijas mākslu augstskolu absolventi.

Lai gan RI tiek skatītas kā industrijas ar lielu potenciālu valsts ekonomiskās labklājības veicināšanā un darbavietu vairošanā, Latvijā šī sektora potenciāls pilnībā vēl neīstenojas, jo, pirmkārt, tas ir samērā jauns tirgus sektors (tikai no 2005.gada RI jautājumi tiek risināti politikas līmenī, jēdziens valstiskā līmenī Latvijā pirmo reizi minēts „Valsts kultūrpolitikas vadlīnijās 2006.-2015.gadam”), ko autores veiktajā pilotaptauja atzīst arī paši RI uzņēmumu pārstāvji – kopā 85% aptaujāto uzskata, ka RI sektors šobrīd ir tikko sācis attīstīties un nav izveidojies kā vienots veselums (neviens nenorāda, ka sektors ir augstākajā attīstības

¹⁸¹ Klāsons, Gints. *Latvijas radošo industriju attīstības izaicinājumi*. 1.lpp

¹⁸² Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. *Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates*. 2010.

¹⁸³ Klāsons, Gints. *Latvijas radošo industriju attīstības izaicinājumi*. 2.lpp

pakāpē)¹⁸⁴. Otrkārt, „lai gan radošo industriju un ar tām saistīto nozaru uzņēmumu skaits pēdējo četru gadu laikā pieaudzis kopumā par 22%, to nodarbināto īpatsvars kopējā Latvijas nodarbināto kopskaitā nav mainījies. Vienlaikus - nodarbināto kopskaita kritums radošajās industrijās bijis ievērojami lielāks kā Latvijā kopumā (attieciņi – 25% un 14%).”¹⁸⁵ Tas liecina par nozares un sektora nestabilitāti, mainīgumu un specifisku attīstību. Treškārt, 57% respondentu norāda, ka uzņēmumam nepieciešamo darbinieku pieejamība šobrīd ir nepietiekama, taču tikpat kā neviena no nosauktajām visvairāk nepieciešamajām profesijām (IT programmētāji un IT speciālisti, galdnieki, šuvēji, projektu vadītāji, tehniskie strādnieki un tehniskie speciālisti)¹⁸⁶ neattiecas uz specialitātēm, ko iegūst Latvijas mākslu augstskolu absolventi. Tomēr interesanti, ka šī bakalaura darba ietvaros veiktajā radošo industriju uzņēmumu pilotpētījumā vērojamas citādas tendences attiecībā uz to, kādu profesiju pārstāvju trūkumu izjūt RI uzņēmumi¹⁸⁷: visvairāk norādīti dažāda tipa dizaineri, speciālisti vadzinībā/menedžmentā/producēšanā, video un filmu veidošanas mākslinieki, skaņu un gaismu režisori, mārketinga speciālisti, arhitekti, IT speciālisti u.c.¹⁸⁸. Lai gan respondentu skaits ir neliels, tomēr ir redzamas tendences, kādu radošo profesiju pārstāvji ir visvairāk nepieciešami RI sektorā. Būtiski piebilst, ka liela daļa respondentu (gandrīz puse) norāda, ka ir nevis darbinieku/sadarbības partneru trūkums vispār, bet trūkst kvalitatīvu, profesionālu un atbildīgu darbinieku, kā arī tādu, kuriem būtu bagātīgs radošais potenciāls un iemaņas vairākās specialitātēs (piem., dizaineris ar būvinženiera izglītību).

Ceturtkārt, nozarei un sektoram raksturīga individuāla darbība – ir daudz pašnodarbināto, individuālā darba veicēju vai uzņēmumu ar nelielu darbinieku skaitu. Vidēji vienā radošo industriju uzņēmumā strādā 5 (2011.gadā) nodarbinātie, un šis skaits ir krities kopš 2008.gada¹⁸⁹. Tas signalizē, ka brīvo darba vietu nav tik daudz vai arī tās ir specifiskas un īpaši jāmeklē. Kā liecina pilotaptaušanas dati, trīs galvenie veidi, kā RI uzņēmumā tiek meklēts radošas profesionālis¹⁹⁰ ir: darbā tiek aicināti konkrēti cilvēki, vērsties pie tiem personīgi (49%); tiek pieņemti cilvēki, ar kuriem jau iepriekš bijusi sadarbība vai saziņa (49%); ir

¹⁸⁴ Pētījuma dati 3. pielikumā

¹⁸⁵ SIA „Baltijas konsultācijas”, SIA „Konsorts”. *Ziņojums: Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai*. Rīga, 2013. 65.lpp

¹⁸⁶ SIA „Baltijas konsultācijas”, SIA „Konsorts”. *Ziņojums: Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai*. Rīga, 2013. 90.lpp

¹⁸⁷ Uz jautājumu “Domājot par Jūsu uzņēmumam nepieciešamajiem darbiniekiem/sadarbības partneriem, lūdzu, norādiet, kuru profesiju vai jomu darbinieku pieejamība darba tirgū šobrīd ir nepietiekama!” atbildi sniedza 67% respondentu.

¹⁸⁸ Sīkāku atbilžu sadalījumu skatīt 3.pielikumā

¹⁸⁹ SIA „Baltijas konsultācijas”, SIA „Konsorts”. *Ziņojums: Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai*. Rīga, 2013. 86.lpp

¹⁹⁰ Uzdotot jautājumu, precizēts, ka ar radošajiem profesionāļiem jāsaprot cilvēki, kas uzņēmumā tā vai citādi veic radošu darbu, kas būtiski ietekmē produkta/pakalpojuma radīšanu. Piemēram ,aktieris, dizaineris, mārketinga speciālists u.tml. (nevis grāmatvedis, šoferis u.tml.).

atvērts konkurss, sludinājumu ievietojot internetā vai uzņēmuma mājaslapā (29%). Atbildes parāda, ka, visticamāk radošais profesionālis ieņems darbvietu RI uzņēmumā, ja būs jau sadarbojies vai bijis pazīstams ar konkrēto uzņēmumu vai darba devēju, kas nozīmē, ka absolventam ir relatīvi mazāk šādu iespēju. Tajā pašā laikā, piem., 50% LKA absolventu un 79% LMA absolventu, kas piedalījušies aptaujā, norāda, ka, viņuprāt, viņu darbības joma ir saistāma ar radošo industriju sektoru, kas nozīmē, ka šiem absolventiem RI šķiet pievilcīgs un profesijas īstenošanai atbilstošs.

Būtiski, ka RI, salīdzinot ar valsts vai pašvaldību rīcībā esošajām darba vietām, vairāk atbilst mūsdienu ekonomikas un darba tirgus prasībām un galvenajām vērtībām, kas būtiskas radoša produkta radītājiem: autonomija un patstāvība, uzsvars uz radošumu kā saražotās preces galveno vērtību un raksturlielumu, elastība un zināma brīvība, mākslinieciskums un autentiskums. Radot RI atbilstošu produktu, ražotājs ir daudz pietuvinātāks savai profesionālajai interesei un vairāk īsteno savus mākslinieciski radošos mērķus, kā tas būtu strādājot, piem., valsts iestādē. Tādi piemēri kā kinopilsēta „Cinevilla”, „MADARA” kosmētika, “AERODIUM”, „Stendera Ziepju Fabrika”¹⁹¹ u.tml. ir radošā, autonomā un zināmā mērā netipiskā, inovatīvā idejā balstīti uzņēmumi, kas veiksmīgi īsteno savu koncepciju un vīziju. Tajā pašā laikā minētie ir ekonomiski un finansiāli stratēģiski plānoti un īstenoti uzņēmumi. RI būtisks aspekts ir tieši ražošana (tendence uz peļņu, kas nav tik tipiska kultūras iestādēm), kas paredz finansu stratēģijas, budžeta plānošanu, biznesa plānu u.c. mākslai un radošām nozarēm nebūt ne raksturīgas prasmes un instrumentus. Uzņēmējdarbībai arī raksturīgi (un RI nav izņēmums), ka uzņēmumu pastāvēšanas laiks mēdz būt ļoti īss vai neveiksmīgs. Tajā pašā laikā uzņēmumu skaits arvien pieaug, saglabājot īpatsvaru 5%-6% apmērā Latvijas uzņēmumu kopskaitā.¹⁹² Līdz ar to RI joma ir ļoti savdabīga un neviennozīmīgi interpretējama niša darbvietu meklētājiem.

Šī sektora potenciāls un savdabība pētīta, veicot pilotpētījumu (izmantojot internetaptauju) radošo industriju uzņēmumu vidū. Respondentu sasniegšanai tika izmantots klasificēto RI uzņēmumu kontaktu saraksts (ar 3071 uzņēmuma/personu kontaktiem, no kuriem 1600 bija norādīta e-pasta adrese, no kurām apmēram trešdaļa tika uzrādītas kā nederīgas). 126 respondenti izvēlējās aizpildīt aptauju, taču tikai 79 no tiem aptauju izpildīja līdz galam, tādēļ veiktais pētījums klasificējams kā pilotaptauja, tomēr parāda galvenās tendences un aptuvenu viedokli RI uzņēmumu vidū.

¹⁹¹ Radošo industriju piemēri www.mk.gov.lv/doc/2005/KMzinp2_040808.doc [skatīts 28.04.2014]

¹⁹² SIA „Baltijas konsultācijas”, SIA „Konsorts”. Ziņojums: *Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai*. Rīga, 2013. 14.lpp

Visvairāk atbildējušo respondentu pārstāv dizaina (produktu, pakalpojumu, grafiskais, iepakojuma, interjera, vides u.tml.) nozari (35%), reklāmas un mārketinga komunikācijas nozari (37%), arhitektūru (17%) un vizuālo mākslu (15%), tomēr jāņem vērā, ka jautājumā varēja atzīmēt vairākus atbilžu variantus, tāpēc ka viens uzņēmums var darboties vairākās jomās. Lielākā daļa uzņēmumu, atbilstoši nozarei, ir jauni: līdz 5 gadiem veci - 42%, 6-10 gadus veci - 27%. 75% uzņēmumu atrodas Rīgā. Visi respondenti uzskatīja, ka viņu pārstāvētā uzņēmējdarbība ir saistāma ar RI sektoru¹⁹³, kā galveno iemeslu minot *jo ražojam preci/pakalpojumu ar augstu radoši-māksliniecisko (pievienoto) vērtību* (52%); otrā populārākā atbilde (33%) uz šo jautājumu bija *jā, jo ražojam preci/pakalpojumu, kas ir unikāls*. Interesanti, ka tikpat daudz respondentu atzīmējuši *jā, jo mūsu uzņēmumā strādā mākslas vai kultūrizglītību ieguvuši darbinieki*, tātad viens no RI uzņēmumu pašidentifikācijas veidiem ir to darbinieki un viņu iegūtā izglītība un specialitāte.

Respondentiem (86%), kas norādīja, ka viņu pārstāvētajā uzņēmumā strādā vairāk kā 1 cilvēks, tika jautāts, kā parasti uzņēmumā tiek piesaistīti jaunie darbinieki (skat. iepriekš nodaļā) un cik būtisks šajā procesā ir kandidāta izglītības faktors. 61% atzina, ka tas, kādu izglītību ieguvis potenciālais darbinieks, ir būtiski (21% - ļoti būtiski), tomēr 30% atzīmējuši, ka tas ir drīzāk nebūtiski. Tomēr, norādot būtiskākos faktorus, kas būtu svarīgi, pieņemot darbā radošo profesionāli, kā 4 būtiskākie atzīmēti: kandidāta praktiskās iemaņas (78%), kandidāta pieredze (prakse un darbs iepriekšējās darbavietās) (69%), kandidāta radošais potenciāls (62%) un kandidāta personība un rakstura iezīmes (57%). Arī šajā jautājumā iegūtā izglītība ir relatīvi zemu vērtēts faktors: 22% atzīmējuši „kandidāta iegūtās izglītības atbilstība ieņemamajam amatam”. Atbildot uz jautājumu, ar kādām problēmām uzņēmums sastapies, meklējot un piesaistot darbiniekus, visbiežāk tiek norādīts darbinieku atbildības trūkums un pieredzes/prakses trūkums. Pāris respondenti norāda, ka jaunajiem darbiniekiem trūkst motivācijas, ir neadekvātas prasības (vēlas pārlietu lielu atalgojumu), kā arī tiem trūkst zināšanu, ir nepietiekama izglītība un pārāk zema kvalifikācija un darba spējas.

Ar šīs aptaujas palīdzību būtiski bija noskaidrot, vai un kā RI uzņēmumi redz mākslu augstskolu absolventus kā potenciālos darbiniekus un cik būtiska ir darbinieka iegūtā izglītība. 44% respondentu drīzāk, un 24% respondentu pilnībā piekrīt, ka, izvēloties darbinieku uzņēmumam, tiktu dota priekšroka kandidātam ar augstāko izglītību, tomēr lielākā daļa aptaujāto nepiekrīt, ka dotu priekšroku kandidātam, kurš absolvējis kādu no mākslu augstskolām. Vērtējot apgalvojumu „mūsu uzņēmumā strādā kādas Latvijas mākslas augstskolas absolvent/-i”, respondentu atbildes ir neviendabīgas – 47% vairāk nepiekrīt, bet

¹⁹³ Jautājums anketā: “2. Vai, Jūsaprāt, Jūsu pārstāvētā uzņēmuma uzņēmējdarbība ir vai nav saistāma ar radošo industriju sektoru?”

43% - vairāk piekrīt šādam apgalvojumam. Pozitīvi vērtējams tas, ka lielākā daļa respondentu (kopā 68%) uzskata, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi ir ieinteresēti meklēt darbu radošo industriju sektorā, bez tam 44% pilnībā piekrīt, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi, izvēloties darba sektoru, dod priekšroku radošo industriju (nevis pašvaldību vai tml.) sektoram. Tas nozīmē, ka RI uzņēmumu pārstāvji ir atvērti šiem absolventiem kā potenciālajiem darbiniekiem.

Novērtējot šos apgalvojumus, respondentiem bijis grūti formulēt atbildi, jo nereti atbilžu variantu „grūti pateikt” atzīmējuši trešdaļa respondentu, kas nozīmē, ka RI sektora pārstāvjiem ir samērā grūti identificēt un novērtēt mākslu augstskolu un to absolventu ieguldījumu un potenciālu saistībā ar radošajām industrijām. 33% drīzāk piekrīt, ka RI sektors un augstāko mākslas izglītību ieguvuši absolventi ir savstarpēji darba tirgū tieši saistīti un atkarīgi, tajā pašā laikā kopumā 28% tam nepiekrīt, bet 29% ir grūti pateikt. Visbeidzot trešdaļa respondentu drīzāk piekrīt, bet trešdaļai ir grūti pateikt, vai Latvijas mākslas augstskolu absolventi šobrīd saņem RI sektoram atbilstošu un derīgu izglītību, un 30% sliecas šādam apgalvojumam drīzāk nepiekrīt. Tomēr pozitīvi vērtējams, ka 34% atzinuši, ka ir nodrošinājuši mākslas vai kultūrizglītības iestāžu studentiem prakses vietas, veicinot sadarbību. Tikai kopā 10% respondentu norādījuši, ka paši ir mācījušies kādā no Latvijas mākslu augstskolām.

Var secināt, ka RI sektors ir jauna un vēl neattīstījusies darba tirgus niša Latvijā, kura ir ar plašu potenciālu un ir viennozīmīgi būtiska alternatīva niša, kur mākslas augstskolu absolventiem meklēt darbu. Nozare un uzņēmumi prasa tādas profesijas, kādas apgūst mākslu augstskolās, un absolventiem ir iespējas tieši šajā sektorā veiksmīgi īstenot savu karjeru, kā arī pašiem veidot jaunas darbavietas, veidojot savus uzņēmumus.

Nodaļas kopsavilkums

Darba otrajā nodaļā analizēti jaunie mākslas pasaules un darba tirgus koncepti: reproducējamība un jaunās tehnoloģijas kā mākslinieku problēma (atņemot mākslai sakrālumu, īpašo auru, oriģināla vērtību) un ieguvums (kā iespēja pietuvināties patērētājam, autortiesības kā papildus ienākumi), ikviena cilvēka radošā potenciāla slavinājums un *prosumeriānisms* (katrs cilvēks kļūst par mākslas radītāju, tā vairs nav vienai cilvēku grupai pilnībā piederoša sfēra), mākslas piedāvājums pārsniedz pieprasījumu, interneta vide kā tirgus paplašinājums un nišu mārketinga kā jaunā kultūras tirgus stratēģija, radošuma kā preces uztvērums.

Uzsvērts, ka uz Latvijas situāciju attiecināmi visas minētās pasaules tendences gan darba tirgū kopumā, gan tieši kultūras sektorā, īpaši atzīmējot tādas Latvijas specifiskās iezīmes kā nelielā teritorija un mākslas tirgus, specifiska valoda, tendence uz bijušās mākslas novērtēšanu, kultūras sekundārā nozīme. Raksturots darbavietu piedāvājums valsts un daļēji pašvaldību sektorā – analizēti KM dati par valsts apmaksātajām darbavietām, secinot, ka lielākas izredzes strādāt šajā sektorā ir tiem, kas apgūst ar izpildītājmākslu, izglītību, vadību vai muzejniecību saistītas profesijas, kā arī ka šobrīd atjaunojas stabila situācija darbavietu skaitā un iespējās atrast darbus. Skatīts radošo industriju sektors kā alternatīva darbavietu meklēšanas niša, secinot, ka tas ir īpaši atbilstošs mūsdienu radošo profesiju pārstāvjiem, jo sniedz lielāku brīvību un iespējas. Pētījuma dati apliecina, ka tiek RI nozarē tiek meklēti jauni, spējīgi un radoši cilvēki, un šīs nozares uzņēmumi ir atvērti mākslu augstskolu absolventu pieņemšanai darbā.

3. MĀKSLU AUGSTSKOLU ABSOLVENTI KĀ GALVENIE KULTŪRAS NOZARES DARBA TIRGUS PIEDĀVĀJUMA VEIDOTĀJI LATVIJĀ

Būtiskas izmaiņas notikušas ne tikai darba tirgū pasaules līmenī, bet arī Latvijas darba tirgū, jo 21.gadsimts ir jaunu pagriezienu laiks, īpaši izglītības un darba tirgus saistības jautājumā. Izglītības sistēma un tās funkcionēšana Latvijā ir jauns process, kas vēl atrodas attīstībā: līdz ar neatkarības iegūšanu 1991.gadā tika veidota jauna izglītības sistēma, pirms kuras pastāvēja PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas vadīta un reglamentēta augstskolu sistēma.

Latvijas PSR laikā par darba tirgū augstskolu absolventiem mūsdienu izpratnē nemaz īsti runāt nevar, jo pastāvēja pavisam citāds augstskolu-darbavietu attiecību modelis, kas savos pamatprincipos neatšķīrās pa augstskolām vai iegūtajām profesijām. Lielākā daļa studentu/absolventu pēc augstskolas absolvēšanas tika novirzīti uz konkrētām darba vietām darba vietām saskaņā ar augstskolu absolventu sadales valsts plānu, tādējādi daudz mazākā mērā tiem bija jāsaskaras ar tādiem mūsdienu darba tirgus aspektiem kā konkurence, darba meklējumi pēc augstskolas beigšanas, sociālā nodrošinājuma nesaņemšanas riski u.tml. Tāpat arī darba tirgus pieprasījums (cik profesiju pārstāvju nepieciešams katrā nozarē) tika samērā strikti pielīdzināts piedāvājumam vai otrādi, un studentu pārprodukcija kādā nozarē bija maz iespējama. Šāds modelis mūsdienās ir piemērojams autoritārā politiskā sistēmā, kur arī izglītības un nodarbinātības sektorā ir absolūts valsts regulējums, bet demokrātijas un tirgus ekonomikas kontekstā nav realizējams, tomēr Latvijas darba vidi, īpaši kultūras jomā, šī PSRS laikā piedzīvotā sistēma stipri ietekmējusi.

Vēsturiskā konteksta izpratne ir būtiska, tāpēc šajā nodaļā īsi tiks aprakstīta Latvijas mākslu augstskolu vēsture, šī brīža situācija un piedāvātās programmas, skaidrojot, kādas ir šo trīs augstskolu kopīgās īpašības un atšķirības. Papildus tiks sniegts ieskats, kāda ir šo augstskolu un to absolventu pētniecības specifika un kā tas ietekmējis autores iespējas pētīt šim bakalaura darbam interesējošo tēmu un problēmjautājumus. Galvenokārt šī nodaļa atspoguļo darba ietvaros veiktā pētījuma rezultātus, raksturojot absolventu darba gaitas, karjeras izaugsmi un iekļaušanos darba tirgū pēc augstskolu absolvēšanas.

3.1. Latvijas mākslu augstskolu specifika un savstarpējās saistības un atšķirības: vēsture, funkcijas, piedāvātās programmas

Latvijas Mākslas akadēmija, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija un Latvijas Kultūras akadēmija, dēvētas par Latvijas mākslu augstskolām, un to absolventi kā kultūras darba tirgus dalībnieki ir šī bakalaura darba centrālais izpētes objekts. Visām trim augstskolām ir būtiski vienojošie elementi un oficiāli noslēgtas saistības (piem., sadarbības līgumi), tomēr katra augstskola individuāli ir atšķirīga un autonoma ar savu vēsturi, principiem un specifiku.

Sākotnēji jārūnā par vēsturisko kontekstu, kas saista divas no trim augstskolām, – Latvijas izglītības sistēmu PSRS ietvaros, kad izglītībai „tika pievērsta liela uzmanība, un nenoliedzami pozitīvi bija tas, ka tā kļuva ne tikai lēta un pieejama absolūtajam vairākumam iedzīvotāju – līdz pat augstākajai izglītībai”¹⁹⁴. Kā minēts 3.nodaļas ievadā, augstākā izglītība tika strikti regulēta. „Valsts noteica, cik studentu tiks uzņemts katrā specialitātē, paredzot sekmīgākajiem studentiem stipendijas. Papildu studiju vietas par individuālu samaksu netika paredzētas. Studiju ilgums – 5 gadi, jo vienlaikus ar akadēmisko izglītību students ieguva arī profesionālo – pedagoga, muzeja darbinieka, arhivāra u.tml. specialitāti. [...] vidusskolas absolventam nācās izvēlēties tikai vienu augstskolu un vienu specialitāti. Ja reflektants izkrita kādā no eksāmeniem vai neizturēja konkursu, studijas nācās atlikt uz nākamo gadu.”¹⁹⁵ Tādējādi studējošo skaits tika ierobežots un mācības uzsāka tikai labākie un atbilstošākie, attiecīgi neradās absolvējošo pārprodukcija un nevienmērīga konkurence absolventu vidū. „Konkursu uz studiju vietām noteica gan valstī pasludinātās prioritātes, gan jau tradicionāli par elitārām uzskatītās specialitātes, piemēram, mediķis. Arī Valsts Konservatorijas Teātra fakultātē bija ļoti liels konkurss, jo tur uzņēma tikai 6 vai 8 studentus, turklāt ne katru gadu. Jāņem vērā, ka arī mākslas specialitātēs pastāvēja „valsts sadale” – tas nozīmēja, ka arī aktieri bija jānodrošina ar darbu.”¹⁹⁶ Valsts sadale pa darbavietām nozīmēja to, ka „pēc augstskolas beigšanas jaunais speciālists tika norīkots darbā pēc valsts sadales plāna prasībām. Ja nenotrādāja obligātos divus gadus valsts nozīmētajā darbavietā, diploms varēja tikt anulēts.”¹⁹⁷

Padomju savienībā „pēc kara darbojās četras augstskolas, kas bija pastāvējušas arī pirms Otrā pasaules kara, - Latvijas Valsts Universitāte, Latvijas Lauksaimniecības akadēmija, Mākslas akadēmija un Konservatorija”¹⁹⁸, kā arī 1940.gadā nodibinātais Valsts Pedagoģiskais

¹⁹⁴ Bleiere, Daina, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Antonijs Zunda. *Latvijas vēsture. 20.gadsimts*. Rīga: JUMAVA, 2005. 372.lpp

¹⁹⁵ Kreituse, Ilga. *Pagājušo gadu Latvija: 1945-1990*. Rīga: Apgāds ZVAIGZNE ABC, 2009. 46.lpp

¹⁹⁶ Turpat, 48

¹⁹⁷ Turpat, 46

¹⁹⁸ Latvijas Mūzikas akadēmija

valodu un literatūras institūts [..].¹⁹⁹ Tādējādi LMA (dibināta 1919.gadā, darbojas no 1921.) un JVLMA (dibināta 1919.gadā) ir augstskolas ar senu vēsturi, nostiprinātām akadēmiskām tradīcijām un stipriem pamatiem. Latvijas Kultūras akadēmija (dibināta 1990.gadā, darbojas no 1991.gada) savukārt ir jauna, šobrīd pastāvošajā izglītības sistēmā veidojusies mācību iestāde, tomēr ar tikpat stipriem pamatiem un ideoloģiju. Skola veidojusies Latvijas neatkarības iegūšanas periodā, kas ideoloģiski un ētisko vērtību ziņā to vieno ar abām iepriekšējām, jo visas trīs augstskolas veidojušās nacionālu vēsmu ietekmē un vēsturiskajā kontekstā. Kamēr LMA un JVLMA saista temporālas saiknes, LKA un JVLMA (Konservatoriju) saista specialitātes – agrāk Konservatorijas pārziņā esošās Teātra fakultāte (ar aktieru un režijas nodaļām), Kultūras darbinieku nodaļa (TV režisori, Kultūras namu metodiķi u. c.) un Horeogrāfijas nodaļa šobrīd darbojas LKA ietvaros.

Dziļāka vēsturiskā konteksta izpēte šī darba ietvaros nav nepieciešama, tomēr autore vēlas norādīt uz visu trīs augstskolu ideoloģisko un vēsturisko saistību, tajā pašā laikā atgādinot, ka LMA un JVLMA ir uzkrāta daudz lielāka pieredze, kas ļāvusi izstrādāt noteiktu pieeju, vērtības un nostāju, kas to atšķir no LKA kā jaunākas augstskolas²⁰⁰. Tādēļ augstskolu vidū tomēr vērojamas atšķirības un kontrasti. Viena no būtiskākajām atšķirībām saistāma ar studiju procesu. Kad Latvijā 1991. izglītības likums augstākajā izglītībā ieviesa sekojošas izmaiņas - par studijām augstskolā nosaka ikgadējo maksu, kamēr noteiktai daļai studentu mācību maksu sedz valsts, tiek ieviests akadēmiskās un profesionālās izglītības jēdziens, nodala bakalaura un maģistra grādus un profesionālās izglītības diplomus – tas neatstāj neskartas arī mākslu augstskolas. Pirmo reizi mākslas izglītība tiek sadalīta profesionālajā un akadēmiskajā izglītībā (skat. pie programmu apraksta) un iespējams mācīties, studentam maksājot pašam vai ieņemot valsts finansētu budžeta vietu. LKA un JVLMA pastāv dalīta sistēma – daļa studentu mācības apmaksā paši, daļai (ar augstākajām sekmēm) mācības apmaksā valsts, savukārt LMA izveidota cita pieeja – uzņemto studentu skaits ir neliels (konkurss uz vienu budžeta vietu – apmēram 3 cilvēki, kursā ap 10 cilvēku), tomēr visu studentu mācības finansē valsts budžets.

Visas trīs augstskolas vieno ne tikai vienots izglītības (mākslas un kultūras) profils, kurā tās darbojas, bet arī augstskolu apmēri – visās augstskolās katrā vidēji studē ne vairāk kā 200 studentu²⁰¹. Tās vieno arī iestāde, kuras pakļautībā tās atrodas. Pēc Kultūras ministrijas

¹⁹⁹ Bleiere, Daina, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Antonijs Zunda. *Latvijas vēsture. 20.gadsimts*. Rīga: JUMAVA, 2005. 373.lpp

²⁰⁰ Tas vērojams arī augstskolu teritoriālajā izvietojumā: LMA un JVLMA atrodas Rīgas (vēsturiskajā, sabiedriskajā) centrā kultūrvēsturiski nozīmīgās ēkās, kamēr LKA izvietota, lai gan arī kultūras pieminekļi, bet ne tik prestižā, Rīgas priekšpilsētā.

²⁰¹ Skatīt 8.pielikumā

nolikuma²⁰² līdz ar citām kultūrizglītības iestādēm LKA, LMA un JVLMA atrodas LR Kultūras ministrijas pakļautībā; tās ir vienīgās augstākās izglītības iestādes Latvijā, kuras neatrodas LR Izglītības un zinātnes ministrijas pakļautībā. Tādējādi šīm augstskolām ir ne vien citāds statuss un attiecības ar valsts pārvaldi, bet arī citādi, specifiski nosacījumi budžeta jautājumos, kā arī konkrētas saistības ar LR KM. Tāpēc tieši šo trīs mākslu augstskolu absolventi tiek skatīti kā tiešie kultūras nozares veidotāji, KM nodrošināto un pārraudzībā esošo valsts un pašvaldības darbavietu vakanču aizpildītāji un darba tirgus piedāvājuma veidotāji. KM finansē šo augstskolu darbību un studentu budžeta vietas, tāpēc loģiskā atgriezeniskā saite sagaida, ka šo skolu absolventi strādās KM pakļautībā esošajās darbavietās.

Augstskolu programmu piedāvājums un mācību priekšmetu specifika

Protams, mākslu augstskolas nav vienīgās mācību iestādes Latvijā, kas sagatavo kultūras un radošajai nozarei atbilstošas profesijas un nodrošina šīs jomas darba tirgus piedāvājumu. Tādas augstskolas un programmas kā RISEBA (programmas „Arhitektūra”, „Audiovizuālā mediju māksla”), Liepājas Universitāte (programmas „Dizains”, „Fotomāksla”, „Kultūras vadība”), Rīgas Stradiņa Universitāte (programmas „Sabiedriskās attiecības”, „Organizāciju un menedžmenta socioloģija”), Latvijas Universitāte (programma „Kultūras un sociālā antropoloģija”, „Māksla”)²⁰³ veido vērā ņemamu konkurenci mākslu augstskolām (jāatzīst, JVLMA ir vismazākā konkurence Latvijas ietvaros piedāvāto programmu laukā).

Tomēr, vērtējot augstskolu piedāvāto profilu kopumā, tieši mākslu augstskolas piedāvā studiju programmas un apakšprogrammas, kas eventuāli atbilst kultūras sektorā nepieciešamajām profesijām. Nodaļā, kurā runāts par absolventiem-bohēmistiem, nosaukti mācību priekšmeti, kādus visbiežāk apgūst šie studenti²⁰⁴. Latvijas mākslu augstskolu piedāvātās programmas lielā mērā atbilst šiem izvirzītajiem mācību priekšmetiem, kas ļauj secināt, ka šo augstskolu absolventi atbilst a-b grupai. Visās augstskolās tiek piedāvāti tādi mācību priekšmeti kā ar mākslām (mūzikas, dizaina, mākslas, dejas, teātra u.tml.) saistīta teorija un vēsture, radošās mākslas (dziedāšana, skatuves runa, dizains, mode, režija), izpildītājmāksla (aktiermāksla, instrument spēle, teātra papildnozares – kostīmu un scenogrāfijas māksla) u.tml.

Jāatzīmē, ka kopējās izmaiņas darba tirgū raksturo arī topošo darbinieku sagatavošana tam – arvien mazāk programmu veidotas tā, lai studentus sagatavotu tikai vienai, konkrētai

²⁰² LR Ministru Kabinets. Kultūras ministrijas nolikums. Stājies spēkā 2003.gada 29.aprīlī.

²⁰³ Autore izvēlējusies norādīt tikai dažas no augstskolām un programmām, lai ilustrētu kopējo situāciju.

²⁰⁴ Radošās mākslas, izpildītājmāksla, dizains, masu komunikācija, multimediji, programmatūru dizains, mūzikas ieraksti un apstrāde, arhitektūra un ainavu dizains.

profesijai (kontrastā PSRS laika sistēmai, kur definētas profesijas apgūšana bija izglītības mērķis). Mūsdienās lielākoties izglītība tendēta uz plaša profila kādas jomas speciālista izveidi, kas jo īpaši raksturīgi humanitārajai jomai (un mākslu augstskolām). Līdz ar to absolventam (kas arī atbilst sociologu virzītajiem individualizācijas un riska konceptiem) pašam ir jāizlemj, kā izmantot iegūtās zināšanas un izglītību, kādu profesiju no piedāvātā lauka izvēlēties un tajā arī pašam individuāli jāmeklē darbs, pielāgojot tam savas iegūtās zināšanas. Runājot par mākslu augstskolām, šī tendence vairāk raksturīga LKA un LMA un to programmām. Galvenokārt tas tā ir tāpēc, ka JVLMA piedāvātās pamatstudijas ir profesionālais bakalaurs, savukārt LKA un LMA piedāvā tikai akadēmisko izglītību visos studiju līmeņos, vēl vairāk – absolvējot abas augstskolas, tiek iegūts vienāda nosaukuma diploms: grāds „Mākslās”. Lai gan arī JVLMA lielākā daļa programmu atbilst studiju virzienam „Mākslas”, iegūtais grāds ir ar citādu nosaukumu (izņemot akadēmiskajam maģistram)²⁰⁵. Protams, iegūtās izglītības saturs ir būtiskāks kā iegūtā grāda nosaukums, tomēr nevar noliegt, ka, salīdzinot LMA un LKA absolventa CV, darba devējs var nesaskatīt atšķirību starp iegūtajām izglītībām, jo nosaukums par to nesignalizē. Tā kā JVLMA absolventi pārsvarā iegūst profesionāla tipa izglītību, tie ir ciešāk saistīti pēc absolvēšanas ar konkrētām darbavietām jau zināmās institūcijās, organizācijās vai iestādēs.

Būtiski, ka atšķiras veids, kā tiek īstenotas izglītības programmas katrā no trim augstskolām: atšķiras to nosaukumi, iegūstamo pakāpju specifika un iedalījumi. Studiju īstenošanas laiks visās trīs augstskolās ir vienāds (bakalaurs – 4 gadi, maģistrs – 2), tomēr būtiska atšķirība ir tā, ka JVLMA un LMA katru gadu uzņem studentus visās piedāvātajās programmās, atšķiras tikai studējošo skaits, kas katrā programmā tiek uzņemts. Savukārt LKA katru gadu apakšprogrammu piedāvājums mainās (katru gadu, piem., bakalaura programmās tiek piedāvātas vidēji 5-6 programmas, kopumā tikušas piedāvātas vairāk kā 20 programmas), nereti piedāvājot arī jaunas apakšprogrammas, kādas līdz šim nav piedāvātas, vai tādas, kas izmainītas vai savā starpā apvienotas. Tas nozīmē, ka LKA ir fleksiblāka un šajā ziņā mūsdienīgāka (attiecībā pret saikni ar darba tirgu) nekā pārējās divas augstskolas, kā izglītības iestāde darba tirgum piedāvājot vienādi labi kvalificētus, bet diferencēta profila darbiniekus, cenšoties neradīt pārprodukciju. Vēl viena, ar iepriekšminēto saistīta, atšķirība starp LKA un abām pārējām augstskolām – programmu mērķis. Respektīvi, JVLMA caur piedāvāto programmu studentiem sniedz šaurāka spektra izglītību (piem., students absolvē kā pianists, vai kā pūšaminstrumentu skolotājs u.tml.), kas līdzīgi ir arī LMA (izņemot tādas apakšprogrammas kā, piem., vides mākslas, kas ir nedaudz plašākas), kamēr LKA caur lielāko

²⁰⁵ Sīkāku augstskolu programmu sadalījumu un grāda iegūšanas pakāpju specifiku, to atšķirības skatīt 8.pielikumā.

daļu piedāvāto apakšprogrammu veido kultūras jomas speciālistus ar plašu zināšanu loku un iespējām strādāt dažādās profesijās un amatos pēc augstskolas absolvēšanas. Katrai no šiem izglītības īstenošanas tiptiem ir savi mīnusi un savi ieguvumi. Kamēr absolventi, kas ieguvuši plašu un vispārīgu izglītību, ir elastīgāki un daudzdimensionālāki savās prasmēs kā tie, kas ieguvuši konkrētu specializāciju, tiem ir grūtāk identificēt savu darbības jomu un spējas, atbilstību konkrētas darbavietas prasībām, tādējādi apgrūtināta darbavietas izvēle.

Izejot no visa minētā, Latvijas mākslu augstskolas noteikti skatāmas kā viena sektora daļas un veidotājas, tāpēc ir salīdzināmas un analizējamas kontekstā viena ar otru. Vēsturiskais, politiskais, izglītības profila virziens visām augstskolām ir kopīgs, tomēr katra savu darbību, t.sk. arī attīstību un pētniecību, īsteno citādāk.

3.2. Latvijas mākslu augstskolu un to absolventu pētniecība un tās specifika

Lai atbildētu uz izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem – kāds ir darba tirgus piedāvājums kultūras nozarē Latvijā un kāda ir mākslas augstskolu absolventu iekļaušanās darba tirgū – tika veikts empīrisks pētījums, kura ietvaros tika iegūtas un/vai analizētas vairākas datu kopas. Tika iegūti primāri dati, kā arī analizēti jau esošu pētījumu (sekundāri) dati. Šajā nodaļā tiks aprakstīta pētījumu metodoloģija un gaita. Tiks raksturota arī šo augstskolu pētniecības specifika, jo pētnieciskā procesa rezultātā konstatētas būtiskas atšķirības augstskolu pētnieciskajās interesēs, kas saistāmas arī ar šo iestāžu ieinteresētību izaugsmē un attīstībā, un sadarbībā. Šis apraksts nozīmīgs arī tāpēc, ka esošā situācija būtiski ietekmējusi iespējas veikt plānotos pētījumus un izpētīt izvirzītos problēmjautājumus, un sasniegt šī darba mērķi, liekot izvēlēties sākotnēji paredzētajai pētniecībai alternatīvas metodes.

Lai pētītu visu trīs augstskolu absolventus laika posmā 2008.-2013.gads, par atbilstošāko tika izvēlēta kvantitatīvā metodoloģija ar metodi anketēšana, kā instrumentāriju atbilstoši mūsdienu tendencēm izvēloties internetaptauju. Tika veidota daļēji strukturēta anketa, kurā jautājumi aptvēra sekojošus tēmu lokus: absolvētā programma, nodarbinātība pēc LKA absolvēšanas, šī brīža nodarbinātība (veids, joma, amats), īstenotās darba attiecības, attieksme pret iegūto izglītību (tās atbilstību darba tirgum), informācija par respondentu. Respondentus tika plānots sasniegt ar e-pastu palīdzību, kontaktu sarakstus nodrošinot attiecīgajām

augstskolām²⁰⁶. Anketēšanas periods: aprīļa vidus. Tomēr, kā raksturots iepriekš, plānotā internetaptauja tika veikta tikai LKA un LMA absolventiem.

Mākslas akadēmijas absolventi raksturojami kā grūti sasniedzama respondentu grupa. LMA pārstāvji konfidencialitātes dēļ nevēlējās pētījuma īstenošanai sniegt absolventu kontaktus, lai gan anonimitāte un datu drošība tika garantēta. Tomēr tika piedāvāts sadarbību turpināt, īstenojot citu respondentu sasniegšanas veidu. Uzaicinājums piedalīties aptaujā tika publicēts LMA mājaslapā un vairākkārt sociālajos tīklos, tomēr tas paredzēja, ka sasniegtā response būs zema un salīdzinoši neprezentatīva. Lai paaugstinātu response līmeni, uzaicinājums piedalīties aptaujā no augstskolas administrācijas elektroniski tika izsūtīts arī LMA studējošajiem²⁰⁷ un darbiniekiem, kā arī uzaicinājums vienu reizi publicēts radi! *twitter* vietnē. Neskatoties uz pielietoto socioloģiski neefektīvo respondentu sasniegšanas veidu, autore secina, ka LMA vidi pārstāvoši cilvēki paši par sevi ir grūti pētāma mērķgrupa, jo nav ieinteresēti dalībā pētījumos un savu laiku maz velta ar mākslu nesaistītām nodarbēm. To apliecina tas, ka teju puse respondentu, kas sākuši pildīt anketu, nav to pabeiguši (53 no 94 resp. to pabeiguši). Pozitīvi vērtējams tas, ka augstskolas vadībai ir svarīga institūcijas attīstība un ir pētnieciskās intereses: LMA veikts kvantitatīvs absolventu pētījums Latvijas Mākslas akadēmijas stratēģiskās rīcības plāna 2012.–2020. gadam ietvaros. Piedalīties šajā pētījumā absolventi (kas absolvējuši 2010.-2012.gadā) arī tika aicināti caur LMA mājaslapu²⁰⁸, un sasniegtā response bija tikai 75 absolventi, lai gan šajā laika posmā LMA kopumā absolvējuši 495 studenti, kas uzskatāmi par šāda pētījuma ģenerālo kopumu. Sasniegtā response šim pētījuma vērtējama kā pārāk zema un salīdzinoši nerepresentatīva, kā arī aptaujai izveidotā anketa vērtējama kā vidējas kvalitātes. Arī šis fakts apliecina augstskolas zemo pētniecisko aktivitāti. Šīs aptaujas dati tiks analizēti kā papildus materiāls LMA absolventu izpētē.

Citāda situācija vērojama LKA – augstskolā pastāvošā spēcīgā pētnieciskā tradīcija un īstenotā Kultūras socioloģijas un menedžmenta apakšprogramma absolventus veido par sociāli aktīviem sabiedrības locekļiem – par to liecina samērā augstā response (239 atbildes, no tām 191 pabeigta) un vairāku absolventu lūgums iepazīstināt tos ar pētījuma gala datiem pēc pētījuma noslēgšanas. Augstskolai ir svarīgi pētīt kā studējošo viedokli, tā absolventu uzskatus, lai veiksmīgi turpinātu darbību un attīstītos, kā arī augstskolai ir rūpīgi

²⁰⁶ Apmaiņā pret sniegtajiem kontaktu sarakstiem, augstskolām tika piedāvāts sniegt izanalizētus šī pētījuma rezultātus, nepieciešamības gadījumā pētot arī augstskolām individuāli interesējošus jautājumus ar šīs anketas palīdzību.

²⁰⁷ LMA raksturīgi, ka bakalaura programmas absolventi turpina studēt maģistrantūrā vai vēl kādā bakalaura programmā, vai turpina strādāt LMA, kas tos padara par atbilstošu mērķgrupu.

²⁰⁸ <http://lma.lv/index.php?parent=2006> [skatīts 06.05.2014]

uzkrāti un sistematizēti absolventu saraksti un kontakti. Tādējādi plānotā pētījuma metodoloģija pilnībā tika piemērota LKA absolventu aptaujāšanai.

Visproblemātiskākā komunikācija un pētniecība bija JVLMA gadījumā. Augstskolai un tās vadībai nav izteiktas intereses pētniecībā, un komunikācija ir apgrūtināta un lēna, attiecīgi plānotā sadarbība neizveidojās. JVLMA, sargājot absolventu konfidencialitāti, nevēlējās sniegt to kontaktus, bez tam informācija par absolventiem, t.sk. kontaktinformācija, šajā augstskolā netiek sistemātiski uzkrāta un glabāta, kas liecina par to, ka augstskolai nav izteiktas atgriezeniskās saites ar saviem studentiem un ka JVLMA ir vāja pētnieciskā interese un iespējas to īstenot. Tomēr augstskola kopš 2010.gada vāc informāciju par absolventu ieņemtajām darbavietām. Šī informācija galvenokārt tiks izmantota absolventu analīzei.

Kopumā var secināt, ka ir samērā problemātiski īstenot pētniecību, balstoties tikai sadarbībā ar mākslu augstskolām. Augstskolām ar specializāciju mākslās nav raksturīga izteikta pētnieciskā interese un tradīcija. To parāda arī tas, ka 2007.gadā aptaujātie augstskolu mācību spēki atzīst, ka viņu rīcībā nav precīzu un pilnvērtīgu ziņu par viņu augstskolu absolventu rīcību pēc augstskolas beigšanas, jo šādi pētījumi netiek veikti.²⁰⁹ Protams, kopš 2007. gada situācija ir ievērojami uzlabojusies. Vairākos pētījumos parādās, ka pētījumu ietvaros aktīvāki ir LKA studenti (piem., KM veiktajā 2011.gada pētījumā ir sekojošs sadalījums augstskolu starpā - 30% ir LKA absolventu, 12% - JVLMA, 7% - LMA²¹⁰). Tāpēc, lai gūtu maksimāli plaša spektra analīzi par absolventu iekļaušanos darba tirgū, tiks izmantoti Ievas Rozentāles bakalaura darba ietvaros veiktais pētījums par mākslu augstskolu absolventiem un Kultūras ministrijas ierosinātie pētījumi par kultūrizglītības iestāžu absolventiem. Šo pētījumu dati tiks izmantoti, lai raksturotu tādus aspektus kā darba tirgū iesaistīto pušu attieksme pret augstskolu piedāvāto izglītību, absolventu sagatavotība darba tirgum un iekļaušanās tajā, darba īstenošanas specifika un modeļi.

3.3. Latvijas Kultūras akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū: pētījuma analīze

Izmantojot nodaļā 3.2. raksturoto metodi, aptaujājot Latvijas Kultūras akadēmijas absolventus, tika sasniegti 239 respondenti, no kuriem 191 bija anketu aizpildījuši līdz galam²¹¹. Kopumā e-pasti tika izsūtīti uz 769 adresēm, no kurām apmēram sestā daļa tika uzrādītas kā nederīgas vai nerasniedzamas. Tādējādi kopumā respondences apjoms vērtējams

²⁰⁹ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 24lpp

²¹⁰ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 4.lpp

²¹¹ Tādējādi šī pētījuma izlase ir 191 respondents.

pozitīvi. Turpmāk dati tiks analizēti pa sekojošiem tēmu lokiem: absolvētā apakšprogramma, nodarbinātība LKA absolvēšanas laikā, šī brīža nodarbinātība, respondentu ieņemto darbavietu raksturojums, attieksme pret iegūto izglītību un tās atbilstību darba tirgum

Absolvētā apakšprogramma

90% respondentu ir absolvējuši kādu no LKA bakalaura programmām. Visvairāk respondentu absolvējuši *Kultūras teorija un vadībizinība* apakšprogrammu (30%), 12% - *Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Francija*, 8% - *Kultūras socioloģija un menedžments*. Nevienam no respondentiem nav absolvējis *Modernās dejas horeogrāfijas* apakšnozari un atsevišķas starpkultūru sakaru apakšprogrammas, minimāli pārstāvētas ir arī *TV režijas māksla* un *Teātra, kino un TV dramaturģija*. Visvairāk atbildējušo bakalaura programmu absolvējuši 2012.gadā (25%) un 2013.gadā (24%), 15% - 2011.gadā, 13% - 2008.gadā, 11% - 2010.gadā. Tikai 21% respondentu ir absolvējuši kādu LKA maģistra programmu: 39% programmu *Kultūras menedžments*, 29% - *Kultūras teorija*. 29% to darījuši 2013.gadā, 27% - 2011.gadā, 15% - 2012.gadā. Nevienam no respondentiem nav absolvējis LKA doktora programmu.

Nodarbinātība LKA absolvēšanas laikā posmā

58% bakalaura programmas absolventu norādījuši, ka bijuši nodarbināti jau laika posmā, kad absolvējuši LKA. 15% kļuvuši par nodarbināto 1 - 3 mēnešus pēc absolvēšanas, savukārt 10% - 1-3 gadus pēc absolvēšanas. Tikai 4% atzīst, ka vēl nav bijuši nodarbināti, ko pamato ar faktu, ka darba tirgus nepiedāvā vēlamās (atbilstošas profesijai un ar pietiekamu atalgojumu) darbavietas vai arī nav laika (turpina izglītību vai velta to ģimenei), ko veltīt darbam²¹². 29% respondentu atzīst, ka darbs, ko veica laika posmā, kad absolvēja LKA, bija saistīts ar iegūto izglītību, un 29% respondentu atzīst, ka šis darbs nebija saistīts ar iegūto izglītību. 22% atzīst, ka šis darbs drīzāk nebija saistīts ar iegūto izglītību, kas nozīmē, ka vairums šo absolventu strādājuši neatbilstoši iegūtajai specialitātei. Komentējot šī brīža attiecības ar šo darbavietu, vairums (61%) absolventu atzīst, ka ir mainījuši darbavietu un šajā darbā vairs nestrādā. Tas vērtējams pozitīvi, ja pieņem, ka tas noticis tāpēc, ka absolventi atraduši savai specialitātei atbilstošu darbu. Arī lielākā daļa (76%) maģistru bijuši nodarbināti jau brīdī, kad absolvēja skolu.

LKA absolventu šī brīža nodarbinātība

Vairāk kā puse (56%) respondentu savu šī brīža nodarbinātības statusu raksturo kā pilna laika nodarbinātību (8% ir nepilna laika nodarbinātībā). 11% norāda, ka turpina izglītību un strādā pilna laika darbu, kamēr 8% turpina mācības, paralēli strādājot nepilnas slodzes darbu.

²¹² Uz šo jautājumu atbild tie bakalaura programmas absolventi (6%), kas norādījuši „grūti pateikt” (2%) un „vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā” (4%).

Tikai 2% ir bezdarbnieka statusā un darbu nemeklē. Iepriekšējā gada ietvaros visbiežāk respondenti darbu veikuši uz darba līguma pamata (84%), 32% - uz autoratlīdzības līguma pamata, 20% - bez līguma, 15% - uz projektu realizācijas laiku. 28% norādījuši, ka iepriekšējā gada vidējie mēneša ienākumi bijuši Ls 201-350 (€285-498), 24% - Ls 351-500 (€500-712). Tikai kopumā mazāk kā 10% saņēmuši mazāk kā Ls 200 (€ 284), ko daļēji var izskaidrot ar to, ka kopumā 7% šobrīd ir bezdarbnieka statusā, savukārt 4% turpina izglītību, paralēli nestrādājot. 7% absolventu saņēmuši Ls 651-800 (€926-1138).

Negatīvi vērtējams, ka 34% absolventu norādījuši, ka strādā, viņuprāt, ar kultūru nesaistītā jomā, kas ir vispopulārākā atbilde uz šo jautājumu. 17% kā savu darbības jomu norādījušo izpildītājmākslu un ar to saistītās institūcijas, 14% - izklaidi, atpūtu un tūrismu, tāpat 14% - starpkultūru attiecības (t.sk. tulkošanu un valodu apmācību), 11% - literatūru, presi un poligrāfiju, vēl 11% - izglītības jomu. No strādājošajiem absolventiem 64% uzskata, ka darbojas privātajā sektorā, 26% - valsts sektorā. (LKA veiktajā ikgadējā absolventu aptaujā²¹³ parādās procentuālas atšķirības šajā jautājumā: 46% privātajā sektorā, 43% - valsts sektorā.) 50% uzskata, ka kāda no viņu darbības jomām saistāma ar RI sektoru. 51% uzskata, ka viņu visaugstāk ieņemamais amats ir vidēja līmeņa, 22% - ka virs vidējā līmeņa.

Respondentu ieņemto darbavietu raksturojums

Respondenti atzīst, ka visbiežāk uzaicinājumu ieņemt darbavieta saņēmuši personīgi no darba devēja (31%), savukārt 29% par vakanci uz savu šī brīža darbavieta uzzinājuši no paziņām, draugiem. Trešā populārākā atbilde (22%): „informāciju par vakanci atradu internetā (sludinājumu portālos un sociālajos tīklos)”. Tikai 3% vakanci atraduši caur LKA resursiem. Atbildot par faktoriem, kas ir visbūtiskākie, meklējot un pieņemot darbu, 68% norādījuši algas apmēru, 50% - darba laiku un grafiku, 50% - darba vietu (uzņēmumu, organizāciju), 45% - amata atbilstību personībai, 36% - iespējas radoši izpausties. Visnebūtiskākais no faktoriem ir darba prestižums.

Lielākā daļa strādājošo respondentu sliecas piekrist, ka viņu pašreizējais ieņemamais amats drīzāk kopumā neatbilst LKA apgūtajam studiju virzienam (24% - „pilnībā neatbilst”), tomēr 39% norādījuši, ka amats drīzāk atbilst apgūtajai programmai. No 166 respondentiem, kas norādījuši savu primāro darbavieta, 36 norādījuši ar kultūru tieši nesaistītu uzņēmumu (piem., restorāns, *Statoil*, banka, IT servisa pakalpojumi u.c.). Nākamā visbiežāk minētā darbavieta ir izpildītājmākslas organizācijas (teātri, operas, koncertzāles, festivāli), trešā visbiežāk minētā darbavieta – uzņēmumi, kas nodrošina tūrisma un atpūtas pakalpojumus (viesnīcas, tūrisma aģentūras u.tml.), un dažāda veida izglītības/apmācības iestādes (skolas, mācību centri, apmācības, kursi, konsultācijas u.c.). Bieži minētas arī pārvaldes institūcijas (ministrija,

²¹³ 2010., 2011., 2012. gada LKA absolventu elektroniskā aptauja, veikta 2013.gadā. Respondentu skaits: 176.

pārstāvniecība, vēstniecība, pašvaldība). Respondenti, kas norādījuši vairākas darbavietas, visbiežāk min darbu, ko veic kā pašnodarbinātais, kā *freelance* vai projektu ietvaros, vai kādu ar kultūru tieši nesaistītu institūciju. Visvairāk (apmēram piektdaļa atbildējušo respondentu) kā savu amatu norāda ar kultūru nesaistītu profesiju (pārdevējs, oficiants, loģistiķis, sekretāre, šoferis u.tml.). Otrais visbiežāk minētais amats - projektu vadītājs/asistents/koordinators. Trešais visbiežāk ieņemtais amats – biroja darbinieks (sekretāre, asistente, administratore, klientu apkalpotājs). Bieži minēts arī vadītājs (direktors, valdes loceklis, nodaļas vadītājs) amats un pasniedzēja amats. Respondenti, kas norādījuši vairākus amatus, kā otro un trešo amatu visbiežāk norādījuši radošu profesiju (rakstnieks, dramaturgs, operators, fotogrāfs u.tml.), vadītāja amatu un izglītības darbinieka amatu.

Attieksme pret iegūto izglītību un tās atbilstību darba tirgum

Piecu punktu skalā novērtējot, cik lielā mērā LKA iegūtās teorētiskās zināšanas ir noderīgas viņu ieņemamajā amatā, 21% ne piekrīt, ne nepiekrīt (3), bet 21% drīzāk piekrīt (4) šim apgalvojumam. Daudz mazāk respondentu piekrīt, ka LKA iegūtās praktiskās iemaņas būtu noderīgas ieņemamajā amatā: 27% šo apgalvojumu vērtējuši ar 3, 22% - ar 2, 17% - ar 1. 58% uzskata, ka LKA piedāvātās prakses/darba iespējas nemaz nav noderējušas darba meklējumos, tikai 8% pilnībā piekrīt, ka prakses bijušas noderīgas. Tāpat vairāk respondentu negatīvi vērtē izteikumu, ka LKA iegūtie kontakti noderējuši darba meklējumos un amata pienākumu pildīšanā (30% pilnībā nepiekrīt). 20% nav pārliecināti, vai fakts, ka iegūta izglītība tieši LKA, ietekmējis iespējas tikt pieņemtam darbā. 33% uzskata, ka tam nemaz nav bijusi nozīme.

61% pilnībā piekrīt, ka LKA iegūtā pieredze un zināšanas attīstījušas personību kopumā, un 23% tam piekrīt gandrīz pilnībā. Kāda no respondentēm pēc aptaujas izpildīšanas raksta: „Nenožēloju ne minūti no LKA pavadītā laika! Tur bija un palika mana sirds. Un jutos personīgā ziņā tikai un vienīgi ieguvēja. Bet diemžēl ne bakalaura, ne maģistra studijas [..] nedeļa pilnīgi nekādas iespējas darba tirgū uz normālu, atalgoātu darbu atbilstošā, saistītā nozarē. Jāatzīst, ka arī kontaktu un paziņu kultūras jomā man nebija. Tādēļ pārkvalificējos un ieguvu citu maģistra grādu - tad nu pateicoties tam arvien kāpu uz augšu karjerā, līdz beidzot esmu vietā, kur varu ar prieku strādāt [..] Es it nemaz nenožēloju LKA izglītību! Bet diemžēl manā pieredzē tas darba tirgum nenoderēja pilnīgi nemaz.” Šis komentārs atspoguļo iepriekš aprakstītos kvantitatīvo datus – lai gan respondenti novērtē iegūto izglītību, tie lielākoties atzīst, ka iegūtās iemaņas vai kontakti maz noderējuši darba dzīves īstenošanā.

Respondentu grupas sociāldemogrāfiskais raksturojums

88% respondentu ir sievietes, 12% - vīrieši. Puse respondentu ir vecumā līdz 25 gadiem (tātad absolvējuši LKA pēdējo trīs gadu laikā), 40% ir 26-30 gadus veci, 31-35 gadus veci ir

7% respondentu. Vairums (66%) LKA absolventu kā savu šī brīža dzīvesvietu norādījuši Rīgu, 8% citu pilsētu (kas nav Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Jūrmala, Rēzekne). 17% norādījuši, ka dzīvo ārpus Latvijas, kā galvenos trīs iemeslus tam minot: tur dzīvo respondenta ģimene (21%), respondents tur iegūst izglītību (16%), šajā valstī par savu darbu saņem apmierinošu atalgojumu (16%). Tātad personiska rakstura iemesli ir dominējošie.

Kopumā var izdarīt sekojošus secinājumus:

1) Tā kā skaitliski mazāk respondentu vidū pārstāvētas tādas programmas kā *deju horeogrāfija, TV režija un teātra, kino un TV dramaturģija, aktiera māksla, operatora māksla*, tad šajā aptaujā salīdzinoši mazāk datu ir par profesijām, kuras varētu dēvēt par tīri radošām un absolventiem-bohēmistiem visraksturīgākajām;

2) Visvairāk pārstāvētā programma ir *Kultūras teorija un vadzinības*, trešā visvairāk pārstāvētā – *Kultūras teorija un menedžments*, kas atspoguļojas atbildēs par ieņemamo amatu: otrā un trešā visvairāk sniegtā atbilde ir projektu vadītājs vai biroja darbinieks, tāpat bieži minēts arī vadītāja amats. Lai gan vairums šo profesiju nav tieši saistītas ar kultūru, var secināt, ka šīs apakšprogrammas absolventi kvalitatīvi apguvuši vadzinības un menedžmentu;

3) Tikai 21% no visiem respondentiem absolvējuši LKA maģistra programmu, no tiem 54% ir tādi, kas absolvējuši kādu no LKA bakalaura programmām. Tātad lielāko daļu maģistra programmas studentu sastāda LKA bakalaura programmas absolventi;

4) Kopējā tendence absolventu vidū rāda, ka iekļaušanās darba tirgū notiek samērā ātri. 58% bakalaura programmas studentu bijuši nodarbināti jau absolvēšanas laikā, 15% kļuvuši par nodarbinātajiem 3 mēnešu laikā pēc absolvēšanas, tomēr vairumā gadījumu šis darbs, kā atzīst paši respondenti, bijis iegūtajai specializācijai neatbilstošs. Tas nozīmē, ka LKA absolventiem uzreiz pēc augstskolas absolvēšanas ir problemātiski uzsākt darbu tieši savā specializācijā. Tas, ka 61% absolventu atzinuši, ka šajā darbavietā vairs nestrādā, signalizē, ka pirmais darbs pēc LKA beigšanas parasti ir īslaicīgs un nenoturīgs;

5) 34% absolventu norādījuši, ka šobrīd strādā ar kultūru nesaistītā jomā, un 24% arī norāda, ka pašreizējais ieņemamais amats pilnībā neatbilst LKA apgūtajam studiju virzienam, kas liecina, ka vismaz ceturtdaļa aptaujāto absolventu apgūtajā specialitātē nestrādā. To ilustrē arī norādītie amati un darbavietas. Lai gan kā darbavietas visbiežāk minētas kā ar kultūru nesaistītas, tā saistītas institūcijas, vairums respondentu kā amatu norāda ar kultūru nesaistītu profesiju;

6) Analizējot norādītās darbavietas un amatus, vērojama tendence, ka LKA absolventi nereti strādā pārvaldes institūcijās (kas daudz mazāk raksturīgi LMA un JVLMA absolventiem), daļa respondentu darbu īsteno izglītības jomā. Izteikti radoši ievirzīti amati daļēji nosaukti arī kā primārās darbavietas, tomēr vairāk tās dominē tieši sekundārajos darbos;

7) Visbiežāk respondenti darbavietu atrod ar personīgas pazīšanās palīdzību – par vakanci pastāsta draugi vai ieņemt darbavietu personīgi uzaicina darba devējs. Absolvēto augstskolu kā resursu darba meklējumiem respondenti tikpat kā neizmanto;

8) LKA absolventiem, meklējot darbu, būtiskākais faktors ir piedāvātās algas apmērs, darba laiks un darba vieta (uzņēmums, organizācija). Tikai pēc tam kā būtiski norādīti personiskāki faktori kā darba atbilstība personībai un iespēja radoši izpausties, kas liecina, ka LKA absolventiem vairāk būtiski ir darba vispārējie parametri, darba saturam atstājot sekundāru nozīmi;

9) Vairums respondentu ir sievietes (atbilstoši vidējam LKA studentu dzimumu sadalījumam) vecumā līdz 30 gadiem, kas nozīmē, ka LKA iegūtā izglītība, visticamāk, tām ir pirmā augstākās izglītība un darbs, par kuru tiek atbildēts, ir viens no pirmajiem pēc akadēmijas absolvēšanas, kas ļauj iegūt informāciju par aktuālākajām tendencēm mūsdienu tirgus ietvaros;

10) Divas trešdaļas kā savu dzīvesvietu norāda Rīgu, kas ir saistāms ar ieņemtajām darbavietām – tipiski lielākas iespējas kultūras nozarē atrast darbu ir tieši galvaspilsētā vai tās apkaimē. Rīga ir valsts ekonomiskais, sabiedriskais un kultūras centrs, bez tam šeit ir ātrāka darba tirgus aprīte, straujāk rodas jaunas darba vietas vai jau esošajās notiek darbinieku nomaina. Tas nozīmē, ka vairums LKA studentu, kas nāk no citiem Latvijas reģioniem, savu karjeru īsteno valsts galvaspilsētā;

11) Teju piektdaļa (17%) respondentu norādījuši, ka dzīvo ārpus Latvijas, kā galveno iemeslu minot to, ka ģimene dzīvo ārzemēs. Tomēr no šiem respondentiem 16% kā iemeslu norādījuši apmierinoša atalgojuma faktoru, 11% kā iemeslu min nespēju atrast sev piemērotu darbu Latvijā, 15% vēlējušies iegūt ārvalstu pieredzi. Lai gan neapmierinājums ar darba tirgu Latvijā nav dominējošais faktors, tomēr daļa respondentu tieši tādēļ uzsākuši darbu ārzemēs. 16% norādījuši, ka uzturas ārzemēs, jo tur iegūst izglītību, kas nozīmē, ka LKA absolventiem ir iespējas un vēlme papildināt savu izglītību arī ārpus Latvijas;

12) Vairums respondentu piekrīt, ka studijas LKA ir noderīgas personības attīstībai un personiskai izaugsmei, tomēr iegūtās zināšanas un iemaņas drīzāk neredz kā noderīgas ieņemamajā amatā. Tāpat lielākā daļa respondentu negatīvi vērtējuši izteikumu, ka LKA piedāvātās prakses/darba iespējas noderējušas darba meklējumos, tāpat arī vairums neuzskata, ka LKA iegūtie kontakti un pazīšanās būtu bijuši noderīgi turpmākajās darba gaitās. Šis vērtējums rada neviennozīmīgu kopainu, kas vedina domāt par LKA absolventu drīzāk negatīvo attieksmi pret iegūto izglītību un tās noderību darba tirgū. Tajā pašā laikā iespējams, ka vairums respondentu šos izteikumus vērtējuši vairāk negatīvi tāpēc, ka šobrīd neīsteno iegūtajai izglītībai atbilstošu profesiju.

Par Latvijas Kultūras akadēmijas absolventiem iegūtie dati snieguši reprezentatīvu un izsmelšu informāciju par absolventu darba gaitām un attieksmi pret iegūto izglītību, parādot galvenās tendences veidā, kā šie absolventi iekļaujas darba tirgū.

3.4. Latvijas Mākslas akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū: pētījuma analīze

LMA absolventu izpētei izmantota iepriekš raksturotā internetaptaujas metode (papildus analizēti sekundārie dati). Uz anketas jautājumiem atbildējuši 53 LMA absolventi. Dati tiks analizēti pa sekojošiem tēmu lokiem: absolvētā apakšprogramma, nodarbinātība LMA absolvēšanas laikā, šī brīža nodarbinātība, respondentu ieņemto darbavieta raksturojums, attieksme pret iegūto izglītību un tās atbilstību darba tirgum.

Absolvētā apakšprogramma

Lielākā daļa (83%) absolvējuši kādu no LMA bakalaura programmām: 27% Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozarē, 14% Glezniecības apakšnozarē, mazliet mazāk – Tēlniecības, Funkcionālā dizaina, Grafikas un Vides mākslas apakšnozarē. Nevienam no respondentiem nepārstāv modes, metāla dizaina un restaurācijas apakšnozares. Vairums (41%) no šiem absolventiem bakalaura programmu absolvējuši 2006.gadā vai agrāk, kas īsti neietilpst sākotnēji izvēlētajā mērķgrupā, tomēr kopumā 29% respondentu LMA absolvējuši pēdējo trīs gadu laikā. 51% respondentu absolvējuši arī LMA maģistra programmu: no tiem trešdaļa (37%) Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozarē un trešdaļa laika posmā 2010.-2013.gads. Tikai 1 respondents ir absolvējis arī LMA doktora programmu. Interesanti, ka LMA veiktajā pētījumā²¹⁴ divreiz vairāk respondentu absolvējuši maģistra (61%) kā bakalaura (36%) programmu. Šeit, tāpat kā autores pētījumā, visaktīvākie respondenti bijuši no Mākslas vēstures un teorijas apakšnozares (19%), savukārt 15% respondentu norādījuši Tekstilmākslas nozari, kas autores pētījumā nav tik plaši pārstāvēta. Kā jau minēts iepriekš, šajā aptaujā piedalījās tikai tie absolventi, kas LMA beiguši posmā 2010.-2012.gads.

Nodarbinātība LMA absolvēšanas laikā

48% bakalaura programmas absolventu atzīst, ka bijuši nodarbināti jau LMA absolvēšanas laikā, kas ir pozitīvi skatāms fakts, tomēr jāņem vērā, ka tas ne vienmēr ir tieši ar kultūras nozari vai absolvēto programmu saistīts darbs. Tomēr 54% norādījuši, ka darbs, ko veica laikā, kad absolvēja LMA, bija saistīts ar iegūto izglītību. 60% arī norāda, ka ir mainījuši

²¹⁴ Šeit un turpmāk izmantoti LMA personiskajā arhīvā esošie dati, kas atspoguļo absolventu aptaujas, kas veikta LMA stratēģiskās rīcības plāna 2012.–2020. gadam ietvaros, rezultātus. Respondentu skaits: 75.

darbavietu un šajā, LMA absolvēšanas laikā ieņemtajā darbavietā, vairs nestrādā. Tie pāris absolventi, kuri atzīmējuši, ka līdz šim nav atraduši darbu, kā iemeslu minējuši, ka Latvijas darba tirgus nepiedāvā pietiekoši daudz iespēju atrast darbu un tie nav atraduši darba vietu, kas atbilstu iegūtajai izglītībai, prasmēm. Arī 59% no maģistra programmas absolventiem bijuši nodarbināti jau laika posmā, kad absolvēja LMA. Tas saskan arī ar LMA pētījuma datiem: visvairāk (44%) respondentu norādījuši, ka darbu savā nozarē izdevies atrast jau studiju laikā.

LMA absolventu šī brīža nodarbinātība

Raksturojot pašreizējo nodarbinātības statusu, visvairāk respondentu (32%) strādā pilnu darba dienu, 15% turpina izglītību un nav nodarbināti, 13% turpina izglītību, bet paralēli strādā pilnu darba laiku. 9% ir nodarbināti kā pašnodarbinātie vai brīvmākslinieki. Visbiežāk LMA absolventi darbu īsteno uz darba līguma pamata (60%) vai autoratlīdzības līguma pamata (42%), bet 23% strādā bez līguma. Šie dati liecina, ka lielākā daļa respondentu īsteno drošas un līgumiski regulētas darba attiecības. LMA pētījumā 36% absolventu ir darba ņēmēji, bet 25% darba devēji vai pašnodarbinātie. Salīdzinot ar abām pārējām augstskolām, LMA (2011.gadā) absolventi daudz biežāk strādā kā pašnodarbinātie²¹⁵.

Lielākā daļā respondentu par vakanci uz darbavietu, kur strādā šobrīd, uzzinājuši no personiskā cilvēku loka: 26% uzaicinājumu ieņemt darbavietu saņēmuši personīgi no darba devēja un 19% par vakanci uzzinājuši no draugiem, paziņām. Tā kā ir daļa respondentu, kas īsteno darbu kā pašnodarbinātie vai paši dibinājuši uzņēmumus, tad trešā populārākā atbilde uz šo jautājumu ir „pats (-i) veido/dibina sev darbavietu”. Kopumā, meklējot un pieņemot darbavietu, kā 5 būtiskākos faktorus respondenti norādījuši: iespējas radoši izpausties (55%), algas apmērs (51%), darba (amata) atbilstība prasmēm un zināšanām (43%), darba laiks un grafiks (40%), darba vieta (organizācija, uzņēmums utt.) (40%).

Respondentu ieņemto darbavietu raksturojums

Visvairāk respondentu, atbildot par savu visaugstāk ieņemamo amatu, uzskata, ka tas ir vidēja (28%) vai virs vidējā līmeņa (26%) darbs. Visplašāk pārstāvētā joma ir dizains – tajā darbojas 30% respondentu, savukārt 25% respondentu darbojas kā vizuālās mākslas, tā izglītības jomās, 17% pārstāv datorgrafiku. Atbildot par sektoru, kurā respondenti darbojas, 47% norādījuši privāto sektoru, 36% - valsts sektoru. Lielākā daļa (79%) absolventu uzskata, ka kāda no viņu darbības jomām saistāma ar RI sektoru. Atbildot par uzņēmumu/institūciju, kurā tie strādā, visvairāk respondentu (12 resp.) norādījuši kādu izglītības iestādi (visvairāk

²¹⁵ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P.33

LMA), nākamā visbiežāk minētā (8 resp.) iestāde ir uzņēmumi, kas sniedz ar dažāda veida dizainu saistītus pakalpojumus, mazliet mazāk (6) respondenti norādījuši muzeju vai mākslas galeriju kā savu darbavietu. Tiem respondentiem, kas norādījuši arī otro vai trešo darbavietu, visvairāk pārstāvētā institūcija ir izglītības iestāde vai arī ir norādīti darbi kā pašnodarbinātajam vai uz projektu laiku. Attiecīgi visbiežāk pārstāvētās profesijas (10 resp.) ir izglītības darbinieks (lektors, docētājs, pedagogs), dizaineris (9 resp.), projektu u.c. vadītājs (6 resp.), muzeja darbinieks (5 resp.). Respondenti, kas minējuši otro, trešo amatu, visvairāk minējuši izglītības darbinieka un mākslinieka profesijas.

Attieksme pret iegūto izglītību un tās atbilstību darba tirgum

Respondentiem tika uzdoti arī jautājumi par iegūto izglītību un tās nozīmi darba tirgū un darba meklēšanā. Pozitīvi vērtējams tas, ka lielākā daļa absolventu uzskata, ka LMA iegūtā izglītība kopumā atbilst to ieņemamajam amatam (38% drīzāk piekrīt, bet 23% pilnībā piekrīt šim apgalvojumam). Arī LMA pētījumā 29% absolventu norāda, ka šobrīd strādā tieši tajā apakšnozarē, kurā ieguva izglītību LMA, bet 17% norāda, ka strādā mākslas jomā, tomēr citā apakšnozarē nekā ieguva izglītību LMA, un tikai 4% norāda, ka strādā nozarē, kas nav saistīta ar kultūru un RI. Autores pētījumā, atbildot sīkāk par iegūtās izglītības aspektiem, vairāk absolventu piekrīt, ka LMA iegūtās praktiskās iemaņas ir noderīgas to darbā, kā tam, ka LMA iegūtās teorētiskās zināšanas ir noderīgas to darbā. Lai gan divas trešdaļas respondentu norāda, ka LMA piedāvātās prakses/darba iespējas nav noderējušas, meklējot darbavietu, vairums respondentu vairāk piekrīt, ka LMA iegūtie kontakti, pazīšanās ir bijuši noderīgi, meklējot darbu un pildot amata pienākumus. Savukārt LMA pētījumā uz jautājumu „vai studiju process jūs pietiekami sagatavoja profesionālajai darbībai”, visvairāk respondentu (35%) snieguši neviennozīmīgu atbildi (3 no 5 punktiem), kamēr pilnībā piekrituši vien 12%. 40% respondentu pilnībā piekrīt, ka izglītības iegūšana tieši LMA ir būtiski ietekmējusi iespējas tikt pieņemtam darbā. Tāpat teju visi respondenti vairāk sliecas piekrist apgalvojumam, ka mācību LMA laikā iegūtā pieredze un zināšanas attīstījušas absolventa personību kopumā. LMA pētījumā vairums absolventu norāda, ka iespējas saskarties ar profesionālo jomu/industriju un prakses iespējas uzņēmumos bijušas nepietiekamas (5 punktu skalā kopumā 72% respondentu iespējas novērtējuši ar 3 vai zemāk), lai gan 32% norādījuši, ka šai aktivitātei bijusi ļoti liela nozīme. Savukārt iespējas līdzdarboties izstādēs un mākslas projektos 32% novērtējuši ar 4, bet 20% ar 5 punktiem piecu punktu skalā. Kopumā absolventi atzinīgi vērtē studiju kvalitāti: 40% kā augstu (ar 4 punktiem piecu punktu skalā), 19% kā ļoti augstu. Tomēr, vērtējot kvalitāti absolvētajā apakšnozarē, kā augstu to vērtē 32%, bet visvairāk respondentu (36%) to vērtē kā vidēju.

Respondentu grupas sociāldemogrāfiskais raksturojums

85% respondentu ir sievietes, 15% vīrieši. Vairāk kā puse (53%) respondentu ir vecumā līdz 30 gadiem, 30% respondenti ir vecuma grupā 31-40 gadi. 81% respondentu dzīvesvieta ir Rīga, 10% tā ir cita pilsēta. Ceturtdaļai respondentu vidējie mēneša ienākumi bijuši grupā Ls 351-500 (€500-712), nedaudz mazāk – piektdaļai – tie bijuši zemākā ienākumu grupā Ls 201 - 350 (€285 - 498), neviena respondenta ienākumi nepārsniedza Ls800 (€1138).

Apkopojot abu pētījumu rezultātus, var izdarīt sekojošus secinājumus:

1) Visvairāk respondentu pārstāv vēstures un teorijas apakšnozari, kas nozīmē, ka LMA studenti, kuru specialitāte ir vairāk teorētiska kā praktiska (kura ir tiešāk saistīta ar jaunradi), ir aktīvāki respondenti un vairāk saistīti ar LMA notikumiem pēc absolvēšanas. Šie dati arī apliecina māksliniekam raksturīgās noslēgtības un individuālisma pastāvēšanu radošo profesiju pārstāvju vidū;

2) Atbilstoši datiem, vidējais pēdējās dekādes LMA absolvents ir ap 30 gadiem veca sieviete, kas dzīvo Rīgā un kurai ir vidēji augsts ienākumu līmenis;

3) Pozitīvi vērtējams, ka vairums LMA absolventu ātri iekļaujas darba tirgū pēc skolas absolvēšanas, bez tam lielāka daļa no tiem savā nozarē vai ar radošo jomu un kultūru saistītā nozarē (tātad arī iegūtā izglītība atbilst ieņemamajam amatam). 48% bakalauru un 59% maģistru bijuši nodarbināti jau LMA absolvēšanas laikā;

4) Tas, ka 60% bakalaura programmas beidzēju ir mainījuši darbu, un tas, ka ceturtdaļa respondentu norādījuši vairāk kā vienu amatu, apliecina, ka māksliniekam raksturīga fleksibla darba īstenošana – multi-aktivitāte un mobilitāte;

5) Kopumā 45% strādā pilna laika darbu, un 60% darbu īstenojuši uz darba līguma pamata, kas liecina, ka lielākā daļa neseno LMA absolventu veiksmīgi iekļaujas darba tirgū, īstenojot sociāli nodrošinātas un noturīgas darba attiecības;

6) LMA absolventi visbiežāk par iespējām strādāt uzzina no tuva paziņu loka: par vakanci pastāsta draugi, paziņas, vai uzaicinājumu strādāt saņem tieši no darba devēja, kas nozīmē, ka vislielākās iespējas atrast darbu LMA absolventiem ir tad, ja jau agri ir izveidots plašs un noturīgs paziņu un kontaktu loks attiecīgajā jomā. Tieši tāpēc 32% procenti ļoti lielu nozīmi piešķirušai iespējai studiju ietvaros saskarties ar profesionālo jomu un iesaistīties praksēs uzņēmumos;

7) Kā būtiskāko faktoru, meklējot sev piemērotu darbavietu, LMA absolventi nosaukuši iespēju radoši izpausties, kā nākamo būtiskāko minot algas apmēru. Amata atbilstība absolventa prasmēm un zināšanām ir trešā svarīgākā, kas nozīmē, ka mākslas izglītību ieguvušajiem absolventiem mazāk būtiski ir tas, kādā jomā tie strādā vai kādi ir amata pienākumi, būtiskākais ir tas, cik daudz sava radošā potenciāla tie šajā darbā varēs izmantot.

Interesanti, ka atalgojuma faktors nebūt nav būtisks, kas kontrastē ar pieņemumu par mākslas ekonomiskās un ētiskās puses konfliktu;

8) Vairums šo radošo profesiju pārstāvju darbojas privātajā sektorā, lai gan visvairāk respondentu kā darbavietu norādījuši kādu izglītības iestādi. 79% respondentu savu darbību saista ar RI sektoru, kas liecina, ka RI kā nozare attīstās ir nozīmīgs potenciālo darbavietu sektors mākslas absolventiem;

9) Var noprast, ka LMA studentiem būtiskāka ir praktisko iemaņu apgūšana un attīstīšana, izmantošana studiju laikā, jo vairāk respondentu uzskata, ka darbā vairāk noder tieši LMA iegūtās praktiskās, nevis teorētiskās zināšanas. Līdz ar praktiskajām iemaņām, kā viens no galvenajiem ieguvumiem no studijām LMA, kurus kā būtiskus atzīst absolventi, ir iegūtie kontakti un pazīšanās, kas noderējuši darba meklēšanā un pienākumu pildīšanā. Kopumā respondentu attieksme pret iegūto izglītību un studijām vērtējama pozitīvi;

10) Dati liecina, ka lielākajai daļai LMA absolventu ar iegūto izglītību veiksmīgi izdevies atrast darbu, kas atbilst to izvirzītajiem kritērijiem un prasmēm, kā arī ir saistīts ar kultūru vai radošo jomu. Ar iegūto izglītību absolventi kopumā ir apmierināti un uzskata, ka mācības LMA ir bijušas kvalitatīvas un vispārīgi sagatavojušas darba tirgum, ļaujot apgūt nepieciešamās prasmes. Lielākajai daļai LMA absolventu veiksmīgi izdodas pielāgoties jaunajai tirgus situācijai un atrast atbilstošas/apmierinošas darba vietas.

Lai gan LMA absolventu aptaujas izlase ir maza un nav vērtējama kā pilnībā reprezentatīva, tā norāda uz tendencēm LMA absolventu vidū, kas, papildinātas ar otra pētījuma datiem, adekvāti izmantojamas, lai vispārināti spriestu par LMA absolventu iekļaušanos darba tirgū.

3.5. Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas absolventu iekļaušanās darba tirgū: sekundāro datu analīze

Kā jau minēts, Jāzepa Vītola Mūzikas akadēmijas absolventu analīze veikta, balstoties nevis kvantitatīvā absolventu aptaujā, bet sekundāru datu analīzē. Analizēta tiks JVLMA apkopota informācija²¹⁶ par (2010., 2011., 2012., 2013.gada) absolventu darbavietām – uzņēmumiem, institūcijām, organizācijām, kolektīviem, kurās darbavietas ieņēmuši šie absolventi. Sarakstos atainotas tikai darbavietas, nenorādot, cik absolventu strādā katrā konkrētajā darbavietā, tas nozīmē, ka kādā no uzņēmumiem var strādāt vairāki JVLMA absolventi vai viens absolvents strādā vairākās darbavietās. Tāpat būtiski atzīmēt, ka norādītas

²¹⁶ JVLMA personīgā arhīva dati.

tikai darba vietas, nevis ieņemamie amati (izņemot atsevišķus gadījumus, kur norādīts „diriģents”), kas nozīmē, ja, piemēram, norādīta izglītības iestāde, nav noteikts, ka absolvents strādā kā pedagogs (tas var būt izglītības procesa vadītājs, mākslinieciskais vadītājs u.tml.). Norādītās darbavietas šī darba ietvaros tematiski sagrupētas vieglākai un uzskatāmākai datu analīzei.

2013.gadā JVLMA absolvējuši 136 studenti, bet ir informācija par 77 ieņemtajām darbavietām. Tātad vismaz puse²¹⁷ (56%) absolventu veiksmīgi atraduši darbu un iekļāvušies darba tirgū uzreiz pēc augstskolas beigšanas. Visvairāk absolventu strādā Mākslas vai mūzikas (vidus)skolās – šīs iestādes sastāda 32% no darbavietu saraksta. Šīs izglītības iestādes pārstāv dažādus Latvijas reģionus – minētas Rūjienas Mūzikas skola, Ventspils Mūzikas vidusskola, Juglas Mūzikas skola, Cēsu Mūzikas vidusskola, Olaines Mūzikas un mākslas skola u.tml. Otrā visvairāk minētā darbavieta ir jebkura līmeņa izglītības iestāde (kas nav mūzikas vai mākslas skola) – tādas ir 26%, no tām vairums atrodas Rīgā. Trešā visvairāk ieņemtā darbavieta ir kāds instrumentālās mūzikas kolektīvs (orķestris, kamerorķestris, bigbends, ansamblis) – tā dalībnieks vai vadītājs (16%). Tikpat daudz absolventu ieņēmuši darbavietu vokālās mūzikas kolektīvā (koris, ansamblis, grupa), visbiežāk esot tā vadītājs. Pārējās fiksētās darbavietas ir dažādas – Latvijas Nacionālā opera, pašvaldība, SIA.

2012.gadā JVLMA absolvējuši 120 studenti, bet fiksētās darbavietas ir 68. Šeit vērojama līdzīga situācija kā 2013.gadā – vismaz puse absolventu neilgi pēc absolvēšanas atraduši darbu savā nozarē. Visvairāk šī gada absolventu ieņēmuši darba vietu kādā Mākslas, mūzikas, kora skolā (t.sk. JVLMA) – 34% no visām fiksētajām darbavietām -, no kurām vairums atrodas Rīgā un tās rajonā. Nākamās visvairāk pārstāvētās darbavietas ir kāda vispārējās izglītības iestāde vai vokālās mūzikas kolektīvs, visbiežāk koris (abos darbavietu veidos 19% no visām norādītajām darbavietām). Atšķirībā no 2013.gada, neliela daļa (6%) absolventu uzsākuši darbu kādā deju kolektīvā. Pārējās darbavietas ir instrumentālās mūzikas kolektīvi (9%) un citas dažādas institūcijas (kultūras centrs, teātris u.tml.) – 13%.

Datus, kas vākti pirms 2012.gada, nevar viennozīmīgi analizēt, jo fiksēto darbavietu skaits uz visu absolventu skaitu ir neliels: 2011.gadā JVLMA absolvējuši 134 studenti, bet fiksētās darbavietas ir 51, savukārt 2010.gadā JVLMA absolvējuši 124 studenti, bet fiksētās darbavietas ir tikai 29. Datu nelielo skaitu var interpretēt dažādi – iespējams, dati ir vākti virspusēji un nav iegūts maksimālais informācijas apjoms (jāatzīmē, ka 2010.gads ir pirmais, kad augstskola izlēmusi šādus datus vākt), vai arī šajā laikā tiešām mazāk absolventu kā 2012. un 2013.gadā pēc augstskolas absolvēšanas iekļāvās darba tirgus aprītē. Autore apvienojusi 2010. un 2011.gada datus un analizē tos kopā. Šeit redzama tā pati tendence, kas pārējos

²¹⁷ Pieņemot, ka katrā nosauktajā darbavietā (katrā faila šūnā) strādā vismaz viens absolvents.

gados – visvairāk ieņemto darbavietu ir mūzikas un mākslas skolās (36%) un citās izglītības iestādēs (25%). Kopumā 19% darbvieta sastāda instrumentālās mūzikas kolektīvi, 16% sastāda vokālās mūzikas un deju kolektīvi, pārējās darbavietas ir dažādas un sīkāk negrupējamas.

Analizējot tikai šos datus var secināt, ka primārais JVLMA absolventu darba lauks ir izglītības iestādes (gan vispārējās, gan ar mūzikas specialitāti), kas attiecināmas uz valsts sektoru (kā tas norādīts jau nodaļā 2.3.2.). Tomēr, tā kā tās ir ne tikai skolas ar mūzikas novirzienu, tad liela daļa JVLMA absolventu ieņemto darbavieta nav attiecināmas uz Kultūras ministrijas pārvaldi un tiešo kultūras sektora darba tirgu. Šai absolventu grupai visticamāk ir stabilas un drošas darba attiecības, atbilstošas izvēlētajai un apgūtajai specialitātei.

Kā otrais darba tirgus sektors mūzikas akadēmijas absolventiem skatāma izpildītājmākslas nozare – tā kā vairums bakalaura programmu vērstas uz mūzikas izpildīšanas apgūšanu (instrumentālā mūzika, diriģēšana, vokālā mūzika, kompozīcija, horeogrāfija), tas ir loģiski izrietoši. Arī šeit nozīmīgu daļu veido valsts sektors: „Latvijas Koncerti” (ar šo koncertorganizāciju cieši saistīti arī Latvijas Radio koris, kamerorķestris „Sinfonietta Rīga” un Spīķeru koncertzāle), „Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris”, „Liepājas Simfoniskais orķestris”, „Valsts Akadēmiskais koris „Latvija””, „KREMERata Baltica” un „Latvijas Nacionālā opera”, kas atrodas KM pārraudzībā un pakļautībā, bieži ir absolventu darba devēji.

Interesanti, ka datus kopumā maz parādās cita tipa organizācijas vai institūcijas (pāris reizes minēti teātri, deju studijas, ansambļi vai citi uzņēmumi), kas iespējami var signalizēt par to, ka privātajā vai pašvaldību sektorā JVLMA absolventi darbojas samērā maz. Tajā pašā laikā ļoti iespējams, ka datu apkopotājiem un vācējiem nav bijis saistoši apzināt tos absolventus, kas nestrādā valsts sektorā un ar zināmu prestižu saistītās darbavietās. Nešķiet ticami, ņemot vērā mūsdienu tendences, ka JVLMA absolventi nav izvēlējušies pašnodarbinātā statusu, nav uzsākuši savu uzņēmēj vai radošo darbību, nav iesaistījušies RI sektorā, vai nav mainījuši kvalifikāciju. Tāpat vēlreiz jāatzīmē, ka datus minētās darbavietas skaita ziņā ir uz pusi mazāk kā absolventu, tāpēc nav izslēdzams, ka pārējie absolventi ieņēmuši darbavietas citos sektoros, bet šajā datu apkopojumā šī informācija neparādās.

Raksturotos datus izvēlēts papildināt ar 2011.gadā Ievas Rozentāles pētījuma par Latvijas mākslu augstskolu datiem par JVLMA absolventiem. 45.9% JVLMA bakalaura programmas absolventu, kas piedalījušies aptaujā, ir absolvējuši instrumentālās mūzikas programmu, 35.1% - vienu no divām mūzikas pedagogijas programmām. Arī 40% JVLMA maģistra programmas absolventu norāda, ka ir absolvējuši vai vēl studē instrumentālo mūziku, 20.5% -

mūzikas pedagoģiju²¹⁸. Tas izskaidro, kāpēc JVLMA datos kā divi visvairāk pārstāvētie ieņemto darbavietu tipi ir izglītības iestādes un instrumentālās mūzikas kolektīvi. I. Rozentāle norāda - 48% Rīgā dzīvojošo JVLMA absolventu darbojas izpildītājmākslas jomā, 41% strādā kultūras izglītības jomā.²¹⁹ Redzama tendence, ka nozīmīga daļa šo absolventu cenšas apvienot mūziķa karjeru ar pedagoģiju (vienai no tām esot galvenajam ienākumu avotam). Kopumā, balstoties šīs aptaujas rezultātos, JVLMA studenti daudz biežāk kā abu pārējo (LKA, LMA) augstskolu absolventi paliek savā studijās apgūtajā profesijā un jomā. Būtiski arī, ka gandrīz visi šeit analizētie JVLMA absolventi ir nodarbināti valsts sektorā²²⁰, kas saskan ar šajā nodaļā jau iepriekš secināto par JVLMA absolventu un valsts sektora ciešo saikni. Dati arī parādījuši, ka, salīdzinot visas trīs augstskolas, augstākais absolventu nodarbinātības līmenis ir tieši JVLMA absolventiem²²¹. To var izskaidrot ar šajā pētījumā tādiem secinātiem faktiem kā (1) JVLMA no trim augstskolām ir visspecifiskākā specializācija, bez tam, kā norāda tās pārstāvji, tā cenšas reaģēt uz aktuālajām darba tirgus vajadzībām (piem., 2010.gadā izveidota jauna programma *skaņu režija*)²²², (2) visiem JVLMA studējošajiem praktiskās darbības, tāpēc kopumā šie studenti jūtas drošāki un gatavāki darba tirgum pēc absolvēšanas, (3) galvenais to darbības sektors ir valsts sektors, kas ir stabilāks un drošāks kā citi darbības sektori. Tajā pašā laikā JVLMA absolventi, vērtējot iegūto izglītību, tikpat daudz kā pārējo augstskolu absolventi norāda, ka studijās visvairāk trūcis praktisko iemaņu apgūšanas, prakses (to vairāk norāda LKA un JVLMA) un saiknes ar „tiešo realitāti”, t.i., vairāk informācijas par aktualitātēm apgūstamajā jomā – teorijām, tehnoloģijām, praksēm, atklājumiem, ziņām. Tas saskan ar pētnieku teorijām, ka augstskolas ar mākslu specializāciju, par maz nodrošina praktisko iemaņu apmācību, kas ļautu absolventam būt vairāk sagatavotam darba tirgum²²³.

Kopumā, analizējot datus par JVLMA absolventiem, var secināt, ka:

1) Absolventi veiksmīgi iekļaujas darba tirgū neilgi pēc absolvēšanas, t.i., atrod savai specialitātei piemērotu darbu. Par to liecina dati par absolventu darba vietām (kur vismaz

²¹⁸²¹⁸ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P.19

²¹⁹ Šeit izglītības joma ir kā otrā visbiežāk pārstāvētā joma, jo informācija sniegta tikai par Rīgā dzīvojošajiem. Kamēr JVLMA vāktajos datos lielu daļu izglītības iestāžu sastāda ārpus Rīgas situētas skolas, kas liek izglītības jomai būt visvairāk pārstāvētajai.

²²⁰ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. 34

²²¹ Turpat, 30

²²² Turpat, 25

²²³ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. 26

pusei absolventu skaitliski ir atbilstošas darbavietas), kā arī I. Rozentāles pēdējais, ka JVLMA absolventi visvairāk no visiem trīs augstskolu absolventiem veiksmīgi uzsāk darba gaitas;

2) JVLMA un tās absolventiem ir visciešākā saikne tieši ar kultūras nozares valsts sektora darba tirgu (izpildītājmākslas institūcijas, izglītības iestādes, muzikālie kolektīvi), kas nozīmē, ka šiem absolventiem ir potenciāli stabilākas, drošākas un noturīgākas darba attiecības. Šiem absolventiem daudz mazāk raksturīga darbošanās kā pašnodarbinātajiem, arī RI sektors tiem ir mazāk saistošs kā pārējiem absolventiem;

3) Absolventiem, kas apguvuši instrumenta spēli, vokālo mūziku, diriģēšanu, raksturīgi īstenot multi-aktivitātes modeli, paralēli strādājot pedagoģijā (gūstot stabilus ienākumus) un īstenojot radošo potenciālu kā mūziķim (ārpus stabilajām darba attiecībām). Nereti šo modeli īsteno apgrieztā veidā, pedagoģijas karjeru īstenojot kā papildus, nevis primāro profesiju. Tajā pašā laikā absolventi īsteno viena tipa karjeru (piem., pedagoģijā), bet vairākās darba vietās (vairākās izglītības iestādēs). Līdzīgi mēdz rīkoties arī instrumentālie mūziķi u.c. Kopumā JVLMA absolventu vidū *portfolio* tipa darba modelis ir diezgan tipisks;

4) Galvenā JVLMA absolventu darbības joma ir izglītības iestādes ar mūzikas novirzienu (mūzikas, mākslas, kora skolas), kur tie, visbiežāk, strādā par pedagogiem vai radošo kolektīvu vadītājiem, atbilstoši iegūtajai izglītībai. Vērā ņemama daļa absolventu darba gaitas uzsāk arī ar mūziku tieši nesaistītās izglītības iestādēs, t.sk., arī pirmsskolas izglītības iestādēs;

5) Otra lielākā joma, atbilstoši arī JVLMA piedāvātajām izglītības programmām, ir izpildītājmāksla – JVLMA absolventi galvenokārt ir potenciālie orķestru, koru, ansambļu, deju kolektīvu u.tml. dalībnieki vai mākslinieciskie vadītāji;

6) Tā kā izglītības iestādes un dažādi radošie (profesionālie un amatieru) mākslas kolektīvi, kas ir galvenās absolventu darbavietas, atrodas arī reģionos, ne tikai galvaspilsētās, tad JVLMA absolventi vērtējami kā samērā mobils darbaspēks darba tirgū;

7) Analizētie dati liecina, ka JVLMA absolventi strādā savā specialitātē vai vismaz ar kultūru saistītā jomā. Nav datu, kas liecinātu par to absolventu darba gaitām, kas neiekļaujas darba tirgū savā nozarē un izvēlas pārkvalificēties vai izvēlējušies kādu citu, netipiskāku, darba attiecību vai karjeras modeli, tomēr nevar izslēgt, ka šādu absolventu nav.

Kopumā jāsecina, ka veikt adekvāti attiecināmus un universālus secinājumus par JVLMA absolventiem, balstoties tik virspusēja satura datos, pilnībā nav iespējams. Izpētītā informācija ir vispārināta, tomēr parāda būtiskākās tendences.

3.6. Latvijas mākslu augstskolu absolventi Latvijas darba tirgū: sekundāro datu analīze

Kultūrizglītības iestāžu un Latvijas mākslu augstskolu absolventu un to atbilstības darba tirgum pētniecība ir viens no būtiskiem LR KM pārziņā esošiem pētniecības laukiem. No šajā jomā īstenotajiem pētījumiem sekundārai datu analīzei izvēlēti divi nesenākie pētījumi - „Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums” (2007) un „Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum” (2011) - , lai gūtu papildinājumu šī darba ietvaros vāktajiem datiem. Šajā apakšnodaļā izmantoti dati arī no I. Rozentāles mākslu augstskolu absolventu pētījuma (2011), kur absolventi pētīti radošo industriju un radošās pilsētas koncepta kontekstā. Nosaukto pētījumu dati kombinētā veidā tiks analizēti salīdzinājumā ar primārajiem, iepriekš raksturotajiem pētījuma datiem, tādējādi iegūstot plašāku un longitudinālu mākslu augstskolu absolventu kā darba tirgus piedāvājuma veidotāju raksturojumu.

Tā kā KM pārziņā ir ne tikai mākslu augstskolas, tad abos pētījumos pētīti kā vidējās profesionālās kultūrizglītības iestādes, tā augstākās izglītības iestādes. Pētījumā „Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums” aptaujāti 2005.-2007.gada kultūrizglītības iestāžu absolventi, izmantojot telefonaptaujas metodi, un izglītības iestāžu un to nodaļu vadītāji (ekspertaptauja)²²⁴. Arī pētījums „Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum” strukturēts divās daļās: kultūrizglītības iestāžu absolventu darba devēju²²⁵ aptauja un kultūrizglītības iestāžu absolventu internetaptauja (vai telefonintervija)²²⁶. Šo pētījumu datu analīze veicama kritiski, jo pētījuma dati, ja nav norādīts citādi, attiecināmi uz plašāku grupu (kultūrizglītības iestāžu absolventi) kā tikai mākslu augstskolu absolventi, tomēr ir adekvāti. I Rozentāles pētījumā izmantota absolventu aptauja (n=156), no kuriem detalizēti, atbilstoši savām pētnieciskajām interesēm, pētniece analizējusi Rīgā dzīvojošos, un augstskolu pārstāvju (mācību spēka u.tml.) aptauja.

Dati tiks analizēti pa šādiem tēmu lokiem: izglītības kvalitātes un sagatavotības darba tirgum vērtējums, iespējas iekļauties darba tirgū, nodarbinātības un tās veidu raksturojums, izglītības un darba apvienošana, to saistības, darbavietu un darbinieku atrašana tendences, vidējie ienākumi, absolvēšanas laika posmā ieņemto darbavietu raksturojums.

²²⁴ Kopā 57 eksperti un 220 absolventi (no tiem 54% jeb 119 mākslu augstskolu absolventi).

²²⁵ 40% atrodas Rīgā, 60% darbojas pašvaldību sektorā. 31 uzņēmums pārstāv mūzikas jomu, 21 – mākslas, 13 – dizaina, 11 – dejas, 9 – teātra jomu.

²²⁶ Kopā 53 darba devēji un 680 absolventi (no tiem kopā 49% jeb 334 mākslu augstskolu absolventi: 30% - LKA (205), 12% - JVLMA (80), 7% - LMA (50)).

Izglītības kvalitātes un absolventa sagatavotības darba tirgum vērtējums

Vispirms jāsalīdzina absolventu un ekspertu uzskati par apgūstāms izglītības kvalitāti un absolventu gatavību darba tirgum pēc absolvēšanas, jo augstskolas ne tikai nodrošina izglītību, bet dod iespēju rast kontaktus, ievada profesionālajā vidē, nodrošina izaugsmes un sadarbības iespējas u.tml. 2011.gadā aptaujāto absolventu trīs galvenie motīvi, izvēloties mācību programmu, bijuši „interesēja mācību programmas saturs”, „vēlme izkopt savas mākslinieciskās spējas” un „šajā jomā ir interesants darbs”. Tomēr, analizējot atsevišķi tieši trīs mākslu augstskolas, parādās nedaudz atšķirīga tendence. LKA absolventiem galvenie motīvi bijuši „interesēja mācību programmas saturs”, „labas atsauksmes par mācību iestādi”, „šai jomā ir interesants darbs”. LMA absolventiem: „saistība ar iepriekš iegūto kvalifikāciju”, „vēlme izkopt savas mākslinieciskās spējas”, „vienīgā iespēja apgūt interesējošo specialitāti”, „interesēja mācību programmas saturs”. JVLMA absolventu trīs galvenie motīvi: „saistība ar iepriekš iegūto kvalifikāciju”, „vēlme izkopt savas mākslinieciskās spējas”, „vienīgā iespēja apgūt interesējošo specialitāti”. Šeit atspoguļojas JVLMA un LMA līdzības piedāvāto programmu specifikā – tā kā šīs augstskolas piedāvā apgūt specifiskas profesijas (bet LKA vairāk tendēta uz vispusīgu zināšanu sniegšanu), tad piedāvāto programmu unikalitāte ir dominējošs faktors, kas liek studentiem izvēlēties šo augstskolu. Savukārt LKA daudz biežāk izvēlēta labo atsauksmju dēļ.

Kopumā vērojama pozitīva tendence augstskolu attīstībā. Vairāki eksperti 2007.gada pētījuma ietvaros norāda, ka viņu pārstāvēto augstskolu programmas saturs, viņuprāt, pēdējos piecos gados ir uzlabojies un ir arī pieaudzis profesiju kultūras nozarē prestižs²²⁷. Tāpat augstskolu un nodaļu vadītāji savu absolventu sagatavotību darba tirgum vērtē augstu – viena trešdaļa kā ļoti labu, bet divas trešdaļas kā drīzāk labu, ko pamato ar augstākās izglītības vērstību uz vispusīgu speciālistu, kam ir plašs redzesloks un zināšanas, labas svešvalodas zināšanas un komunikatīvās prasmes, sagatavošanu, līdz ar to lielākā daļa beidzēju var atrast labi atalgotus darbus. Vairāki eksperti norāda arī uz to, ka paša absolventa talants, darba spējas un ieinteresētība ietekmē iespējas iekļauties darba tirgū. Savukārt, novērtējot kultūrizglītības iestāžu sniegto izglītību dažādos aspektos, darba devēji (2011) vispozitīvāk vērtējuši šos aspektus: ieguldījumu absolventu spēju attīstībā, konkurētspēju darba tirgū Latvijā, praktisko pielietojamību. Bet visnegatīvāk novērtētas iespējas absolventiem atrast darbu savā specialitātē (23 tās vērtē kā drīzāk sliktas)²²⁸. Var secināt, ka, lai gan iestāžu

²²⁷ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 22.lpp

²²⁸ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 25.lpp

piedāvātā izglītība tiek vērtēta pozitīvi, respondenti neuzskata, ka tā pietiekoši sagatavotu darba tirgum, kas ir viens no galvenajiem izglītības iegūšanas mērķiem.

Absolūtais vairākums (2011.g.) kultūrizglītības iestāžu absolventu novērtē, ka ir apmierināti ar mācībām iestādē, kuru absolvējuši – 41% ir pilnībā apmierināti un 50% - drīzāk apmierināti. Sīkāk analizējot mākslu augstskolu absolventus: „drīzāk apmierināts” visbiežāk atzīmējuši LKA studenti, „pilnībā apmierināts” – LMA absolventi, „drīzāk neapmierināts” – JVLMA absolventi, tomēr atšķirības visos vērtējumos augstskolu starpā nav statistiski nozīmīgas²²⁹. Savukārt negatīvie novērtējumi visbiežāk sniegti par materiāli tehnisko nodrošinājumu (32%) un izglītības iestādes prakses iespējām mācību, studiju laikā (38%). Sūdzības par prakses nepietiekamību mākslu augstskolu studentu vidū ir bieži izteiktas. Absolventi norāda, ka studijās visvairāk trūcis praktisko iemaņu apgūšanas, prakses (vairāk LKA un JVLMA) un saiknes ar „tiešo realitāti, t.i., vairāk informācijas par jauno un tekošo – teorijām, tehnoloģijām, praksēm, atklājumiem.”²³⁰ Tas atspoguļojas arī LKA absolventu aptaujā – apmēram puse respondentu LKA iegūtās praktiskās iemaņas neuzskata par savā darbā noderīgām. Arī darba devēji (2011) kā galveno iemeslu kultūrizglītības iestādēs sagatavoto speciālistu neatbilstībai viņu uzņēmuma vajadzībām min pieredzes un prakses trūkumu²³¹ (līdzīgi atbildējuši arī aptaujātie RI uzņēmumu pārstāvji – skat. nodaļu 2.3.3.).

Absolūtais vairākums absolventu (2011) novērtē, ka ir labi sagatavoti darbam iegūtajā specialitātē pēc mācību iestādes absolvēšanas – 56% sniedz atbildi „drīzāk labi”, kamēr 29% - „ļoti labi”, kā arī absolūtais vairākums aptaujāto ir pozitīvi par zināšanu derīgumu - 31% uzskata, ka gandrīz visas iegūtās zināšanas bijušas noderīgas ikdienas darbā, 44% - ka lielākā daļa²³². Arī I. Rozentāles pētījumā kopumā mazliet vairāk kā puse visu absolventu uzskata, ka bija diezgan labi sagatavoti darba tirgum, 16.8% uzskata, ka bija ļoti labi sagatavoti, 21.4% uzskata, ka nebija labi sagatavoti darba tirgum un karjeras uzsākšanai²³³. Absolūtais vairākums aptaujāto darba devēju - 48 no 53 – arī novērtē, ka kultūrizglītības iestādēs Latvijā sagatavoto speciālistu sagatavotība darbam iegūtajā specialitātē ir laba. Jāpiebilst gan, ka tikai neliela daļa – 10 no 53 – apgalvojuši, ka sagatavotība ir ļoti laba, biežāk sniedzot atbildi

²²⁹ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 33.lpp

²³⁰ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P. 26

²³¹ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 18.lpp

²³² Turpat, 10

²³³ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P. 29

„drīzāk laba”. Kā arī vairākums (49 no 53) norādījuši, ka Latvijas kultūrizglītības iestādēs sagatavotie speciālisti atbilst viņu iestādes/ uzņēmuma vajadzībām.

Iespējas iekļauties darba tirgū (profesiju pieprasījums)

Iegūtā izglītība gan no absolventu, gan darba devēju puses kopumā tiek vērtēta kā darba tirgum atbilstoša un kvalitatīva, tomēr tas ne obligāti nozīmē, ka kultūrizglītības iestāžu absolventiem ir viegli atrast sev piemērotu darbu. Vērtējot laika posmu līdz 2007.gadam, eksperti uzskatījuši, ka iespējas atrast darbu savā specialitātē Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir būtiski uzlabojušās (kopumā tās vērtējot kā drīzāk labas vai ļoti labas), jo, lai gan kopumā ir samazinājies konkurētspējīgu speciālistu skaits, ir palielinājušās iespējas iesaistīties privātajos uzņēmumos, starptautiskos projektos un iekļauties ārvalstu institūciju darbā²³⁴. Šeit redzams, ka privātais sektors un ārzemes tiek skatītas kā jauns, potenciālais darba tirgus paplašinājums, lai gan iespējas atrast darbu ārzemēs eksperti šajā laika posmā vērtē kritiski (14 eksperti uzskata, ka tās ir drīzāk sliktas), to pamatojot ar kultūras sfēras noslēgtību un aizsargātību ārzemēs (absolventam jābūt izcilai personībai, kas guvusi starptautisku atzinību, lai tiktu pamanīts, jo ārzemēs priekšroka tiek dota „savējiem”)²³⁵. Pozitīvākās izmaiņas eksperti redzējuši dizaineru, datorgrafikas, tūrisma, kultūras menedžmenta specialitātēs. Šīs ir nozares, kas ciešāk saistītas ar RI attīstību un vairāk pietuvinātas ekonomikas sfērai, un skatāmas kā mazāk radošas. Atsevišķi eksperti uzskatīja, ka pēdējos piecos gados absolventi biežāk meklē darbu tieši savā specialitātē, kur var īstenot savas iegūtās zināšanas un iemaņas, un arī darba tirgus piedāvājums ir paplašinājies²³⁶.

Attiecībā uz apgalvojumiem par darba vietu piedāvājumu un pieprasījumu kultūras jomā lielākajā daļā ekspertu uzskata, ka pieprasījums pēc speciālistiem kultūras jomā Latvijā netiek apmierināts, tikai trīs eksperti no 41 uzskata, ka sagatavoto speciālistu ir par daudz.²³⁷ Savukārt 2011.gadā vairākums aptaujāto darba devēju – 37 no 53 – uzskata, ka šobrīd darbinieku, kuri ieguvuši izglītību kultūrizglītības iestādēs, pieejamība darba tirgū ir pietiekama, lai gan par to, ka tā ir pilnībā pietiekama, pārliecināta bijusi salīdzinoši neliela daļa – 11 no 53²³⁸. Arī absolventi šajā laika posmā speciālistu skaitu redz kā apmierinošu. Atbildot par speciālistu skaitu absolventu specialitātē/kvalifikācijas jomā, visu trīs mākslu augstskolu absolventi pārsvarā piekrīt, ka šādu speciālistu ir tik, cik nepieciešams. Salīdzinoši LKA absolventi vairāk uzskata, ka var rasties pārprodukcija (10% uzskata, ka speciālistu

²³⁴ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 5.lpp

²³⁵ Turpat, 23

²³⁶ Turpat, 24

²³⁷ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 26.lpp

²³⁸ Turpat, 8

skaitis ir pārāk mazs, 28% - ka pārāk liels.) JVLMA vairāk kā pārējo divu augstskolu absolventi (20%) domā, ka speciālistu skaits ir pārāk mazs.²³⁹ Arī vairums (74%) no darba devējiem (2011) neuzskata, ka kādu speciālistu (kas ieguvuši kultūrizglītību) piedāvājums darba tirgū būtu pārsātināts²⁴⁰.

Laika posmā ap 2007.gadu kā eksperti, tā absolventi negatīvi vērtē iespējas strādāt reģionos (akcentēts tieši pedagogu un kultūras darbinieku trūkums reģionos), Rīgu redzot kā dominējošo darbavietu piedāvājuma veidotāju un pievilcīgāko vietu darba meklējumiem. 56% I.Rozentāles aptaujāto absolventu dzīvo Rīgā. Apmēram 40% respondentu, kas pirms mācībām dzīvoja citur, tagad dzīvo Rīgā. Visvairāk no aptaujātajiem Rīgā dzīvo LKA absolventi – 46% no tiem (38% no JVLMA, 16% no LMA šobrīd dzīvo Rīgā vai tās rajonā)²⁴¹. Arī vairums šī darba ietvaros aptaujāto LKA un LMA absolventu dzīvo Rīgā, kas nozīmē, ka Latvijas galvaspilsēta uztverama kā primārais kultūras nozares darba tirgus. Kā problēma (2007) norādīta arī zema atalgojums un pārslodze valsts un pašvaldību kultūras iestādēs, kas liek absolventiem izvēlēties citu darbības jomu un kvalifikāciju²⁴². Norādīta arī absolventu tendence strādāt vairākās darbavietās paralēli (40% absolventu strādā divās vai vairāk darbavietās, biežāk vairākās darba vietās strādā tieši pedagogijas specialitāti apguvušie²⁴³), kas tiek vērtēta kā negatīva, jo to izraisa līdzekļu trūkums un nesakārtota likumdošana. Īpaši izcelts mūzikas pedagogu trūkums. Arī 2011.gadā kā profesijas, kas trūkst darba tirgū, norādīti instrumenta spēles speciālisti (12 no 53)²⁴⁴. Šīs, nosauktās, profesijas primāri apgūst JVLMA. Analizējot JVLMA absolventu darbavietu datus, noskaidrots, ka lielākā daļa 2010.-2013.gada JVLMA absolventu strādā tieši izglītības iestādēs un nodarbojas ar instrumentālo mūziku, kas nozīmē, ka starp datiem ir neatbilstība (pastāv iespējamība, ka šo profesiju iztrūkums pēdējos 3 gados ir mazinājies).

Nodarbinātības raksturojums

Kopumā no visiem 2007.gadā aptaujātajiem mākslu augstskolu absolventiem nodarbināti bija – 89% (no visiem respondentiem nodarbināti - 77%). Skatot datus laika perspektīvā, redzams, ka 2007.gada aptaujāto absolventu vidū ir vairāk jauniešu, kas ir iesaistīti darba tirgū, kā agrāk, bet ir salīdzinoši nedaudz mazāk jauniešu, kas strādā tieši savā specialitātē

²³⁹ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 50.lpp

²⁴⁰ Turpat, 19

²⁴¹ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vītols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P. 19

²⁴² Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 5.lpp

²⁴³ Turpat, 7

²⁴⁴ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 19.lpp

(2002.gadā tie bija 79%, 2007.gadā – 73%)²⁴⁵. Attiecībā pret strādājošo skaitu, to proporcija, kas strādā savā nozarē, nav mainījies²⁴⁶. Līdz ar to, lai gan palielinājies nodarbinātības līmenis, nav palielinājies apgūtajā specialitātē strādājošo skaits.

Arī vairākuma 2011.gadā aptaujāto kultūrizglītības iestāžu absolventu darbs ir saistīts ar iegūto kvalifikāciju, lai gan tikai 44% ir tādu, kuri apgalvo, ka darbs ir pilnībā saistīts, bet 22% tādu, kuri novērtē, ka darbs ir lielā mērā saistīts, un vēl 16% tādu, kuri apgalvo, ka darbs ir nedaudz saistīts ar iegūto kvalifikāciju. Vērtējot laika griezumā, novērojams, ka trīs gadu (2009., 2010., 2011.) laikā būtiski pieaudzis to absolventu īpatsvars, kuru darbs nav nemaz saistīts ar iegūto specialitāti – pieaugums no 17% līdz 25%. Tie, kuru pamatdarbs nav saistīts ar iegūto kvalifikāciju, kā iemeslu visbiežāk norādījuši faktu, ka nav iespējams Latvijā atrast darbu atbilstoši savai kvalifikācijai (51% gadījumu). Aptuveni 1/3 norāda uz pārāk zemu, neapmierinošo atalgojumu²⁴⁷, bet ceturtdaļa – citā specialitātē ir labākas karjeras iespējas. Arī aptaujāto LKA absolventu vidū visbiežāk minētā darbavieta ir ar kultūru nesaistīta institūcija vai uzņēmums.

Tajā pašā laikā 2011.gadā aptaujāto darba devēju uzņēmumos un iestādēs lielākā daļa darbinieku ir nodarbinātie ar kultūrizglītības iestādēs iegūtu izglītību – ja vidējais nodarbināto skaits ir 32, tad 21-22 no tiem ir kultūrizglītības iestādes absolvējuši darbinieki, bet lielākā daļa norāda, ka šo darbinieku skaits tuvāko gadu laikā nemainīsies (12 no 53 pataujātajiem norāda, ka šobrīd viņu iestādē ir vakances kultūrizglītību ieguvušiem speciālistiem). Tie, kuri uzskatījuši, ka tomēr šis skaits palielināsies, visbiežāk minējuši mūziķus un pedagogus kā tās specialitātes, pēc kurām pieprasījums pieaugs.²⁴⁸ Šeit atspoguļojas darba devēju minētais pedagogu un mūziķu iztrūkums. Pozitīvi vērtējams arī tas, ka 20 no 53 uzņēmumiem regulāri sadarbojušies ar izglītības iestādēm izglītības un prakses jautājumos, 17 sadarbojušies dažreiz²⁴⁹. Bez tam vairums šo sadarbību vērtē kā pozitīvu.

Attiecībā uz nodarbinātības tendencēm, daļai absolventu vienmēr bijusi raksturīga multi-aktivitāte. 40% 2007. gada absolventu, visbiežāk pedagoģijas specialitāti apguvušie, strādā divās vai vairāk darbavietās²⁵⁰, un precīzāk 41% mākslu augstskolu absolventu strādā vismaz

²⁴⁵ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 30.lpp

²⁴⁶ Turpat, 6

²⁴⁷ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 13.lpp

²⁴⁸ „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 7.lpp

²⁴⁹ Turpat, 26

²⁵⁰ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 7.lpp

divās darbavietās²⁵¹. Vairāk kā pusei kultūrizglītības (2011) iestāžu absolventu (55%) bez pamatdarba ir arī vēl kāds cits darbs vai nodarbošanās – 21% tas ir regulārs darbs, bet 34% - neregulārs²⁵². Arī liela daļa I. Rozentāles aptaujāto studentu-nodarbināto strādājuši paralēli vairāk kā vienu darbu. Ar iegūto izglītību nesaistīto darbu veica, lai nopelnītu līdzekļus, bet otru – lai iegūtu pieredzi. Apmēram 35% Rīgā dzīvojoši respondentu īsteno divas darba attiecības, bet 16.3% - trīs aktivitātes (sekundārās aktivitātes visbiežāk īsteno kā pašnodarbinātie).

Vairums 2007.gadā aptaujāto strādājuši valsts sektorā (54%) vai privātās iestādēs (40%). Tikai 5% darbojušies kā brīvmākslinieki vai pašnodarbinātie. Privātajā sektorā un kā brīvmākslinieki ievērojami biežāk nodarbināti ir tie, kas, beidzot skolu, ieguvuši specialitāti kādā no lietišķās mākslas veidiem. 40% mākslu augstskolu absolventu strādāja privātajā, 56% - valsts sektorā, 4% bija pašnodarbinātie (2002. gadā tādi bija 15%). Valsts sektorā vairāk nodarbināti bijuši pedagogijas, diriģēšanas un horeogrāfijas specialitātes ieguvušie absolventi²⁵³, kas saskan ar iepriekš izteiktajām hipotēzēm par JVLMA absolventu ciešo saikni ar valsts sektora darbavietām. Nākamajā pētījumā 62% no visiem kultūrizglītības absolventiem tobrīd (2011.g.) bija algoti darbinieki, savukārt 31% - studenti. Tikai 14% bija pašnodarbināto²⁵⁴, kas tomēr ir trīsreiz vairāk kā 2007.gadā. 39% strādā valsts sektorā, 32% ir nodarbināti privātajā sektorā, bet 21% - pašvaldību sektorā. 5% strādā nevalstiskajā sektorā. Redzams, ka pašnodarbinātības tendence pēdējo gadu laikā atkal aktualizējusies (2007.g. – 4%, 2011.gadā – 14%), ko var izskaidrot ar ekonomiskās krīzes iestāšanos un darba tirgus tādejādu pārstrukturēšanos. Salīdzinot ar abām pārējām augstskolām, LMA absolventi daudz biežāk ir pašnodarbinātā statusā²⁵⁵.

Izglītības un darba apvienošana, to saistības

Pētījuma dati atspēko arī R. Floridas apgalvojumu, ka radošajai šķirai raksturīga augstas pakāpes investēšana savā izglītībā un kvalifikācijas celšanā. Vēl vairāk, mākslu augstskolu absolventiem īpaši raksturīgi apvienot mācības ar darbu vai iegūt vairākas izglītības. Tas saistīts arī ar darba tirgus prasībām vai nespēju ar jau iegūto izglītību atrast darbu. Atsevišķi eksperti (2007) atzinuši, ka studentu specializācija mēdz būt pārāk šaura, un studentam reālajā

²⁵¹Turpat, 33

²⁵² Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija", SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 13.lpp

²⁵³ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 7.lpp

²⁵⁴ Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija", SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 12.lpp

²⁵⁵ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P.33

darba tirgū, kur šaura specializācija ir mazāk pieprasīta, bet sagaida speciālistus ar universālām zināšanām, var nākties papildināt augstskolā iegūtās zināšanas un prasmes. Arī vairākums 2011.gadā aptaujāto darba devēju sliecas piekrist, ka absolventiem nepieciešams iegūt vēl papildus izglītību, apmācības, lai iekļautos darba tirgū pēc absolvēšanas. (21 no 53 uzskata, ka noteikti nepieciešams, 24 – ka drīzāk nepieciešams). Arī 37% absolventu uzskatījuši, ka papildus izglītība vai pārkvalifikācija, lai sekmīgi strādātu, ir bijusi nepieciešama. Kopumā 68% kultūrizglītības iestāžu absolventi pēc mācību beigšanas ir ieguvuši vēl kādu papildus izglītību savā specialitātē. 28% to darījuši pašmācības ceļā, 25% – studējot izglītības iestādē, bet 12% – mācotiesursos. 36% absolventu ieguvuši kvalifikāciju citā nozarē pēc kultūrizglītības iestādes absolvēšanas, kā galvenos iemeslu minot – redzesloka paplašināšana, augstāka izglītības līmeņa ieguve un interesants mācību saturs.

Ja 2002.gadā aptaujāto absolventu vidū, kas ieguvuši augstāko izglītību, 44% bija tādi, kas tikai strādā, un 24% – tādi, kas gan studē, gan strādā, tad 2007.gadā no visiem aptaujātajiem augstskolu absolventiem 60% tikai strādā, bet 29% gan strādā, gan studē.²⁵⁶ Kopumā 55% no 2011.gadā aptaujātajiem kultūrizglītības iestāžu absolventiem ir strādājuši algotā darbā jau studiju laikā un vēl 10% – bijuši pašnodarbinātie, kamēr tikai 37% bijuši tādi, kuri nav strādājuši. Arī 87.2% I. Rozentāles aptaujāto mākslas augstskolu absolventu norāda, ka strādājuši paralēli mācībām. No tiem 73.3% norāda, ka šis darbs nebija saistāms ar iegūto izglītību vai studiju ietvaros. No tiem apmēram 7% bija pašnodarbinātie, 50% strādāja pilna laika darbu, 13% strādāja uz līguma laiku, 30% strādāja nepilna laika darbu. Lielākā daļa (vairāk kā 60%) strādājuši publiskajā sektorā (vairums izglītības vai izpildītājmākslu jomā). 32% no studentiem, kas paralēli mācībām strādāja, norāda, ka darbojušies ar iegūto izglītību saistītā jomā.²⁵⁷ Kopumā mācību turpināšana pēc absolvēšanas ir kultūrizglītības iestāžu absolventiem raksturīga rīcība.

Darbavietu un darbinieku atrašanas tendences

Šajos pētījumos analizētie dati par veidiem, kā absolventi nonāk savās darbavietās, saskan ar LMA un LKA absolventu atbildēm, kur populārākās bija *uzaicinājumu ieņemt darbavietu saņēmuši personīgi no darba devēja* un *par vakanci uzzinājuši no draugiem, paziņām*. Tipiskākās trīs atbildes, kā mākslu augstskolu absolventi (2007.gada aptaujā) ir atraduši darbu, ir līdzīgas: darbu atraduši paši saviem spēkiem (39%), 35% – darba devējs pats piedāvājis darbu, 26% to atraduši ar draugu, paziņu palīdzību, tikai 6% – ar pedagogu

²⁵⁶ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 29.lpp

²⁵⁷ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P. 26-27

palīdzību. 40 no 53 darba devējiem (2011.gadā) norāda, ka kultūrizglītības iestādēs sagatavotos speciālistus (kā savus darbiniekus) atrod ar draugu, paziņu palīdzību, 29 – ar kultūrizglītības iestāžu pedagogu palīdzību, 12 atzīst, ka studenti, absolventi paši piesakās. Daudz retāk tiek izmantoti sludinājumi vai konkursi²⁵⁸. Kultūrizglītības iestāžu absolventi (2011) darbu visbiežāk – 35% gadījumu – atraduši pašu spēkiem vai – 28% gadījumu – darba devējs pats piedāvājis darbu. Aptuveni 1/4 darbu atraduši ar draugu vai paziņu palīdzību. Ievērojami retāk – tikai 16% - absolventu darbā stājušies ar konkursa vai sludinājuma palīdzību²⁵⁹.

Visbiežāk minētās problēmas, ar kurām saskārušies darba devēji, piesaistot kultūrizglītības iestādēs izglītību ieguvušos speciālistus, ir uzņēmuma/ iestādes atrašanās vieta (vajadzīgie speciālisti nav pieejami konkrētajā dzīves vietā, kā arī nevēlas pārcelties uz to), speciālistu vājā sagatavotība. Atalgojums ir tikai trešā biežāk minētā atbilde²⁶⁰. Absolūtais vairākums darba devēju novērtē, ka viņu iestādē/ uzņēmumā kultūrizglītības iestādēs sagatavoto speciālistu saņemtais atalgojums neatbilst darba apjomam un saturam, pie tam liela daļa uzskata, ka tas nemaz neatbilst²⁶¹.

Vidējie ienākumi

Analizējot absolventu vidējos ienākumus, tendence ir visnotaļ vienmērīga. 24% no visiem 2007.gadā aptaujātajiem absolventiem vidēji mēnesī pelnījuši līdz Ls 150, 22% ienākumi ir no Ls 151 līdz 250, 23% ienākumi ir no Ls 251 līdz 400, bet 26% ienākumi pārsniedz Ls 400.²⁶² 2011.gada aptaujas dati liecina līdzīgi: 29% mēnesī pelnījuši Ls 151-300, 23% pelnījuši Ls 301-500, 10% vairāk kā Ls 500. Vairums absolventu no I. Rozentāles pētījuma nopelna € 282-564 (Ls 198-396) mēnesī, vairāk LMA absolventu kā citu absolventu nopelna starp € 564 un 864 (Ls 396 un 607), lai gan no LMA absolventiem nav neviena, kas pelna vairāk kā € 846 (Ls 594), kamēr no abām pārējām augstskolām ir pārstāvji šajā ienākumu grupā²⁶³. Kā raksturots iepriekš, līdzīgi tas ir arī LMA absolventiem (24% pelnījuši Ls 351–500, 21% - Ls 101-200) un LKA (24% - Ls 351–500, 28% - Ls 201-350). Vidēji

²⁵⁸ Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija", SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 18.lpp

²⁵⁹ Turpat, 54

²⁶⁰ Turpat, 7

²⁶¹ Turpat, 9

²⁶² Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 42.lpp

²⁶³ Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011. P. 35

kultūrizglītības iestāžu absolventu ienākumi pieskaitāmi vidēja līmeņa ienākumu grupai (vidēji Ls 300-350/ € 427-498).

Absolvēšanas laika posmā ieņemto darbavietu raksturojums

No visiem respondentiem (2011) 51% norāda, ka savu darbu atraduši jau mācību laikā, vairāk tas raksturo tieši augstskolu absolventus, kuru vidū mācību laikā darbu atraduši 57% strādājošo absolventu (23% to atraduši neilgi pēc absolvēšanas). 14% visu respondentu atzīmē, ka darbu meklējuši vairākus mēnešus.²⁶⁴ To īpatsvars, kuri noteikti vēlējušies strādāt savā specialitātē (2011), laika griezumā nav mainījies, savukārt ievērojami krities to īpatsvars – no 38% līdz 24%-, kuriem svarīgākas par atbilstību kvalifikācijai bijušas citas prasības. Novērojams arī, ka, salīdzinot ar senāku gadu absolventiem, lielāks ir to īpatsvars, kuri novērtē, ka viņiem bijis vienalga, kādu darbu strādāt (pieaugums no 6% uz 10%)²⁶⁵. LMA un JVLMA studentu vidū vairākums absolventu atzīmējuši, ka pēc studiju beigšanas noteikti vēlējušies strādāt atbilstoši iegūtajai specialitātei (72% no LMA, 86% no JVLMA absolventiem). Savukārt LKA absolventiem šāda izvēle raksturīga daudz mazāk: tikai 49% norādījuši, ka vēlas strādāt iegūtajai specialitātei atbilstošu darbu, kamēr 40% norādījuši, ka citas prasības bija svarīgākas par darba atbilstību kvalifikācijai. To parāda arī LKA absolventu (2014) norādītie būtiskākie faktori darbavietas izvēlei, kur dominējošie faktori ir algas apmērs un laika grafiks.

39% aptaujāto (2011) kultūrizglītības iestāžu absolventu pēc iestādes absolvēšanas turpināja strādāt tajā pašā darba vietā, kur studiju laikā, savukārt 29% uzsāka darbu citā darba vietā. 23% meklēja darbu, kamēr kopumā 41% turpināja studijas savā vai citā specialitātē. Trīs gadu (2009.-2011.) laikā samazinājies to īpatsvars, kuri ir turpinājuši darbu tajā pašā darba vietā, kur studiju laikā (kritums no 43% uz 30%), kā arī to, kuri uzsākuši darbu citā darba vietā (no 29% līdz 24%). Vienlaikus izteikti pieaudzis to īpatsvars – no 18% līdz 31% - kuri meklējuši darbu, kā arī to, kuri turpinājuši studijas savā (no 19% līdz 29%) vai citā (no 16% līdz 20%) specialitātē. Sekojoši iespējams secināt, ka arvien mazāk kultūrizglītības absolventu pēc studijām iekļaujas darba tirgū, bet vairāk – kļūst par darba meklētājiem vai turpina studijas.²⁶⁶

Kopsavilkums

Redzams, ka salīdzinot 2007. un 2011. gadā vāktos datus ar aktuālo informāciju, veidojas diezgan viendabīga kopaina. Kultūrizglītības iestāžu absolventi visos laika posmos bijuši

²⁶⁴ Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007. 32.lpp

²⁶⁵ Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija", SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 12.lpp

²⁶⁶ Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija", SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. 12.lpp

drīzāk apmierināti ar iegūto izglītību, kaut tajā pašā laikā kā darba devēji, tā ņēmēji uzskata, ka ar tikai augstskolā iegūtām prasmēm nepietiek un nepieciešama papildus kvalifikācija, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū. Noteiktai daļai absolventu vienmēr raksturīga multi-aktivitāte un pamatdarbs ar iegūto izglītību nesaistītā nozarē, tāpat piektā daļa šo absolventu darbojas kā pašnodarbinātie. Neskatoties uz to, publiskajā sektorā ir visvairāk nodarbināto. Galvenās nozares problēmas ir zemais atalgojums, nevienmērīga darbaspēka izplatība (darbinieku trūkums reģionos) un nepieciešamība strādāt vairākās darbavietās.

Nodaļas kopsavilkums

3. nodaļā analizēts darba tirgus piedāvājums, raksturojot Latvijas mākslu augstskolu absolventus kā tā galvenos veidotājus. Salīdzinātas LKA, LMA un JVLMA kā izglītības institūcijas, secinot to galvenās līdzības un atšķirības. Galvenās atšķirības rodamas augstskolu vecumā un piedāvāto programmu specifiskā (un izglītības iegūšanas procesā), galvenokārt tajā, kāda veida izglītību absolvents saņem (profesionālo/ akadēmisko) un cik plaša spektra tā ir. Veikto pētījumu kontekstā raksturota arī mākslu augstskolu un to absolventu pētniecības specifika, norādot uz topošajiem radošo profesiju pārstāvjiem kā grūti pētāmu mērķauditoriju. Tupinājumā detalizēti analizēti pētījuma ietvaros veikto aptauju rezultāti par LKA un LMA absolventu iekļaušanos darba tirgū, analizēti sekundāri dati JVLMA absolventu izpētei, un analizēti jau iepriekš veikto pētījumu dati plašākas izpratnes par mākslu augstskolu absolventu darba gaitām gūšanai.

4. MŪSDIENU LATVIJAS DARBA TIRGUS PERSPEKTĪVA LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJAS, LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS UN JĀZEPA VĪTOLA LATVIJAS MŪZIKAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTIEM

Darba pēdējā nodaļa tiks veltīta izpētītās informācijas kopsavilkumam, veidojot mūsdienu Latvijas darba tirgus perspektīvas kopainu mākslu augstskolu absolventiem. Izejot no kopējās darba tirgus situācijas, absolventu kā radošo profesiju pārstāvju un kultūras nozares specifiskas konteksta, tiks salīdzināts analizētais darba tirgus piedāvājums un pieprasījums, veicot secinājumus par mākslas augstskolu absolventu iespējām iekļauties darba tirgū.

Konstatētās darba tirgus tendences, kas kļuvušas aktuālas 21.gs. ietvaros, attiecināmas arī uz kultūras sektoru, tomēr tās nav dēvējamas par novatoriskām. Lai gan kopējā darba tirgus kontekstā pašnodarbinātība un *portfolio* tipa karjeras ir salīdzinoši jauns trends, kultūras sektorā nodarbinātajiem (un īpaši māksliniekiem) vienmēr aktuāla bijusi pašnodarbinātība, kā arī multi-aktivitāte ir plaši izplatīts darba modelis. Vērtējot laika nogrieznī veiktos pētījumus par kultūrizglītības iestāžu absolventiem, vidēji vismaz trešdaļa šo absolventu strādā divās vai trijās darbavietās vienlaicīgi, no kurām, diemžēl, lielākoties vismaz viena nav saistīta ar iegūto specialitāti. Tāpat līdz 20% liela daļa darbu veic kā pašnodarbinātie. Arī īstermiņa darba attiecības (piem., darbs uz projektu laiku vai kā *freelance*) kultūras nozarē ir tendence, kas biju aktuāla²⁶⁷ jau pirms šo darba attiecību veida aktualizēšanas kopējā darba tirgū. Tādējādi secināms, ka šo tendenču aktualizēšanās kopējā darba tirgū, iespējams, nedaudz pastiprina tendenču izplatību arī kultūras jomā, tomēr pārāk būtisks pašnodarbināto vai uz īsu laika periodu strādājošo pieaugums kultūras nozarē nav manāms. Vēl vairāk, iespējams spriest, ka šo tendenču kopējā aktualizēšanās veicina darba veikšanu tieši kultūras nozarē, šāda veida darba attiecības padarot par normu.

To nodarbināto, kas izvēlējušies kultūras un radošo jomu, viennozīmīga priekšrocība mūsdienās ir radošuma kulta tendence, ko visspilgtāk raksturo radošo industriju uzplaukums. Radošums kā augsti vērtēta kvalitāte mūsdienās kļuvusi par daudzu uzņēmumu, pašvaldību un valsts prioritāti, kas paaugstina radošo profesiju pārstāvju lomu un statusu sabiedrībā. Taču, pievēršot uzmanību kultūras sektoram kā mākslas un radošu preču ražotājam un radītājam, jāpiebilst, ka vērojamas zīmīgākas novitātes, kas vērtējamas kā tādas, kas varētu samazināt pieprasījumu pēc profesionāļiem, kas ražo radoša satura produktus un pakalpojumus. Radošo profesiju pārstāvju, kas tiešā veidā ražo māksliniecisku produktu (mūziķi, gleznotāji, aktieri

²⁶⁷ Piemēram, jau renesanses laika gleznotāji tika nolīgti uz „projekta laiku” – uz viena konkrēta darba radīšanas laiku.

u.tml.), jaunais darbības princips ir nišu izmantošana, tiecoties sasniegt plašu publiku, izmantojot jauno tehnoloģiju un interneta palīdzību. Mūsdienu tirdzniecības pasaulē dominējošais ir „neviens nezina” princips – pieprasījums ir nenoteikts, jo patērētāju reakcija uz produktu, kas tiks piedāvāts, ir iepriekš grūti paredzama (vai vispār neparedzama). Ir grūtāk tieši ieraudzīt savu patērētāju, tāpēc prece vienkārši jāpadara pieejama, cerībā, ka atradīsies tās patērētājs vai auditorija. Radošo profesiju pārstāvjiem jāpieliek daudz lielākas pūles kā agrāk, lai vispārējās konkurences, *prosumeriānisma* (laikā, kad ikviens var kļūt par mākslinieku), reproducējamības un dublikātu laikmeta, individualizācijas u.tml. tendenču ietvaros, padarītu ne vien savu produktu unikālu, pieejamu un auditorijai ieraugāmu un simpatizējošu, bet arī saglabātu mākslas statusu sabiedrībā. Kultūra un māksla mūsdienās tās ražotājiem primāri ir jāskata kā produkts un jāpieņem tās komercializācija.

Šādā, vispārējās mākslas radīšanas un pārdošanas kontekstā, mākslu augstskolu absolventiem jāizvēlas, kādā sektorā un nozarē pēc absolvēšanas iekļauties. Analizējot visu trīs augstskolu absolventus kā vienu veselum, jāņem vērā, ka, atkarībā no apgūtās programmas, absolventa specialitāte un prasmes atšķiras. Vairums JVLMA un LMA, un daļa LKA absolventu iegūst šaura profila, uz vienu specialitāti vērstu izglītību, kas virza absolventu ieņemt apgūtajai programmai atbilstošu darbavietu (kultūras nozarē) vai pārkvalificēties, ja darbavietas pagūtajā profesijā nav atrodamas. Savukārt lielākā daļa LKA absolventu un atsevišķu LMA un JVLMA programmu absolventi iegūst plaša profila izglītību, pēc absolvēšanas kļūstot par nozares speciālistiem. Šiem absolventiem ir plašākas izvēles iespējas, kas ļauj darbavietas meklēt arī citos, ar kultūru nesaistītos, sektoros (piemēram, kļūt par sabiedrisko attiecību speciālistu bankā). Protams, izvēloties ne-kultūras sektoru, jāņem vērā lielā konkurence no citu augstskolu absolventu un darba tirgū jau esošu darbinieku puses. Diemžēl šī pētījuma rezultāti parādījuši, ka tie, kas ieguvuši plašāka profila izglītību, bieži savu izvēli izdara par labu ar kultūru nesaistītam sektoram. Pētījumu dati liecina, ka visbiežāk iemesls tam ir neapmierinošs atalgojums vai nespēja atrast sev piemērotu darbu, kas vērtējami kā nozares lielākie mīnusi, kas jāņem vērā augstskolu absolventiem.

Neatkarīgi no tā, kādā nozarē tiek ieņemta darbavieta, tā vienmēr pārstāv kādu no (publiskā, privātā/ valsts, pašvaldību utt.) sektoriem. Kā primārais darbavietu nodrošinātājs skatāms valsts sektors, kura galvenās priekšrocības ir darba stabilitāte, noturīgums, sociālās garantijas. Pieņemot, ka mākslu augstskolu absolvents izvēlas ar kultūru pietiekami lielā mērā saistītu darbavietu, visbiežāk tā būs vienā no trim nozarēm: izglītība, pārvalde vai kultūra. T.i., daļa mākslu augstskolu absolventu kļūst par pedagogiem gan ar mākslu, mūziku un kultūru saistītās iestādēs (t.sk. savā absolvētajā augstskolā) vai vispārējās izglītības iestādēs. Liels skaits LKA starpkultūru sakaru programmu absolventi darbojas arī valodu apmācības

jomā. Izglītības iestādēs, visbiežāk JVLMA absolventi, kļūst ne tikai par pedagogiem, bet arī radošo kolektīvu (koru, deju pulciņu u.tml.) vadītājiem. Tā kā nereti tikušas izteiktas sūdzības par valsts reģionos trūkstošiem pedagogiem, šis sektors skatāms kā viens no perspektīvākajiem darbavietu meklēšanā. Nākamais samērā plaši pārstāvētais valsts sektors ir pārvalde. Mākslu augstskolu absolventi, visbiežāk LKA studenti, kļūst par nodarbinātajiem valsts ministrijās, arī vēstniecībās, vai tādās kultūras pārvaldes institūcijās kā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija vai Nacionālais Kino centrs. Savukārt lielākā daļa absolventu, kas ieguvuši radošo profesiju (aktieri, horeogrāfi, režisori, instrumentālās mūzikas izpildītāji, diriģenti u.tml.), pretendē uz darbavietām tādās valsts pārvaldē esošās institūcijās kā profesionālie teātri, Latvijas Nacionālā opera, orķestri, muzeji. Publiskajā (kā valsts, tā pašvaldību) sektorā kā perspektīvas darbavietas skatāmas arī tādas institūcijas kā bibliotēkas, kultūras centri, tomēr šīs darbavietas absolventi norāda salīdzinoši daudz retāk un uz šīm darbavietām pretendē arī citi kultūrizglītību ieguvuši absolventi.

Privātajā sektorā, protams, ir līdzīgas izvēles iespējas (izpildītājmākslas organizācijas, izglītības iestādes, atpūta, izklaide, tūrisms), ko papildina viss ar kultūras nozari nesaistītais uzņēmumu un institūciju spektrs. (Vairums LKA absolventu un gandrīz puse LMA absolventu norādījuši privāto sektoru kā savu darbības jomu.) Privātais sektors ir plašs un sarežģīti pētāms sektors, tāpēc sīkāk netika analizēts. Tomēr būtiska ne-publiskā sektora daļa ir radošo industriju sektors, kas kļuvis par vienu no tiešajām darba tirgus nišām, kas piedāvā plaša spektra alternatīvu darbavietu izvēļu loku, kurās iekļauties mākslu augstskolu absolventiem. Radošo industriju sektors ir absolventiem saistošs arī tāpēc, ka apvieno daļu kultūras un daļu ne-kultūras jomu, radot zināmu strapnišu. RI tajā strādājošajiem piedāvā tādas vērtības kā autonomija un patstāvība, uzsvars uz radošumu kā saražotās preces galveno vērtību un raksturlielumu, elastība un zināma brīvība, mākslinieciskums un autentiskums. Radot RI atbilstošu produktu, ražotājs ir daudz pietuvinātāks savai profesionālajai interesei un vairāk īsteno savus mākslinieciski radošos mērķus, kā tas būtu strādājot, piem., valsts iestādē. Tā kā RI sektorā darbojas dažāda profila uzņēmumi, ne visas šajā sektorā pieprasītās darbavietas var ieņemt absolventi ar kultūrizglītību. Tomēr 50% LKA absolventu un 79% LMA absolventu, kas piedalījušies aptaujā, norāda, ka, viņuprāt, viņu darbības joma ir saistāma ar radošo industriju sektoru, kas nozīmē, ka RI sektors ieņēmis vietu kā potenciālais darba tirgus. Lielākā daļa aptaujāto RI uzņēmumu (kopā 68%) uzskata, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi ir ieinteresēti meklēt darbu radošo industriju sektorā, bez tam 44% pilnībā piekrīt, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi, izvēloties darba sektoru, dod priekšroku radošo industriju (nevis pašvaldību vai tml.) sektoram. Respondenti atzinuši, ka izglītības faktors, pieņemot darbā darbinieku, ir mazāk būtisks kā kandidāta praktiskās

ieņemšanas, pieredze (prakse), radošais potenciāls un personība. Tas parāda, ka, lai strādātu RI sektorā, mākslas augstskolu absolventam izglītības iegūšanas laikā jāattīsta savas radošās spējas, jāizmanto piedāvātās prakses iespējas, jāattīsta ne tik daudz formālās, cik neformālās zināšanas un spriestspēja.

Atsevišķs darba tirgus un potenciālo darba vietu sektors ir ārzemes. Nevar neievērot arī šo izplatīto darba tirgus tendenci – darbaspēka pārrobežu mobilitāte. Arī daļa kultūrizglītību ieguvušo nodarbināto strādā ārzemēs. Šis sektors nebija šī darba izpētes fokusā, jo neattiecas uz darba tirgu Latvijā, tomēr tāpēc to nedrīkst neņemt vērā. Pastāvīgs darbs ārzemēs kā perspektīva vairāk piemērojama tiem absolventiem, kas guvuši plašāka spektra izglītību (17% LKA absolventu norādījuši, ka šobrīd dzīvo ārzemēs), jo lielākajai daļai mākslu augstskolu absolventu iegūtās izglītības specifika traucē būt izteikti mobiliem starptautiskā tirgū.

Pirms pētniecības izvirzītās ekspektācijas lielā mērā nav attaisnojušās. Pieņemums, ka mākslu augstskolu absolventi saskaras ar izteiktām grūtībām iekļauties Latvijas darba tirgū kopumā, kam par iemeslu ir notikušas izmaiņas darba tirgus struktūrā, netika apstiprināts. Diskutabls ir fakts, cik viegli absolventi atrod darbu tieši savā nozarē vai pietuvināti tai. Ja salīdzina absolventus ar laika distanci, vērojama tendence, ka, lai gan nodarbināto skaits pat mazliet aug, salīdzinoši arvien mazāk absolventu drīz pēc augstskolas absolvēšanas atrod darbu tieši savā nozarē, izteikti daudz studentu kā alternatīvu darba meklējumiem izvēlas studiju turpināšanu, nereti to izmantojot kā iespēju pārkvalificēties. Kopumā izveidot vienotu perspektīvu visu trīs augstskolu absolventiem ir sarežģīti, jo absolventa iespējas iekļauties darba tirgū un atrast darbu lielā mērā ir atkarīgas no izvēlētajām un apgūtām mācību programmas, laika posma, kad absolvēta augstskola, pašas augstskolas specifikas un visbeidzot paša absolventa personiskajām iezīmēm. Ir absolventi, kuriem pēc augstskolas absolvēšanas ir teju garantētas darbavietas valsts sektorā, ir absolventi, kuru karjeras ambīcijas saistītas darbu ārzemēs, citi absolventi apzināti izvēlas nestrādāt ar iegūto izglītību saistītā nozarē utt. Tā kā brīvās tirgus ekonomikas un konkurences apstākļos rūpēties par darbavietu atrašanu un veidot karjeru, izvēloties atbilstošus darba attiecību modeļus, ir katra individuālā nodarbinātā pienākums, tajā, ka daļa absolventu neatrod darbavietu apgūtajā specialitātē, nevar viennozīmīgi vainot darbavietu piedāvājuma šaurību.

Kopumā secināms, ka augstskolas sagatavo kompetentus profesionāļus attiecīgajās jomās, kas ir konkurētspējīgi un kopumā apmierināti ar iegūtās izglītības kvalitāti, lai gan vēlētos vairāk prakses studiju ietvaros. Uzņemto absolventu skaits visās trīs augstskolās „pēckrīzes” situācijā (kopš 2008.gada) nav būtiski samazinājies, kas nozīmē, ka interese par profesijām un augstskolu prestižs nav krities. Tādējādi kopējais darba tirgus piedāvājums (mākslu

augstskolu sagatavoto studentu ietvaros) ir adekvāts un esošajai darba tirgus situācijai atbilstošs.

Kopējā darba tirgus perspektīva mākslu augstskolu absolventiem ir pozitīva: darba tirgus pieprasījums ir pietiekoši plašs (valsts sektora darbavietu skaits pēdējo trīs gadu laikā atjaunojies, tuvinoties 2008.gada darbavietu skaitam; radošo industriju sektors apliecina lielisku potenciālu un arvien palielinās; alternatīvas iespējas atrodamas arī privātajā sektorā; kā papildus alternatīva ir ārzemju darba tirgus) un atbilst piedāvājumam.

Nobeigums

Šī bakalaura darba fokusā atradās Latvijas mākslu augstskolu absolventi kā galvenie kultūras nozares darba tirgus veidotāji. Darba ietvaros tie analizēti dažādos darba tirgus aspektos, tādējādi gūstot izpratni par šiem absolventiem kā grupu. Liela uzmanība pievērsta arī darba tirgus konteksta izpētei. Kopumā rasta atbilde uz izvirzīto pētniecisko jautājumu - kā un vai mākslu augstskolu absolventi iekļaujas mūsdienu darba tirgū.

Secināts, ka atbilstoši pasaules tendencēm, arī Latvijā mākslu augstskolu absolventi īsteno tādus darba attiecību modeļus kā multi-aktivitāte, pašnodarbinātība, nepilnas slodzes darbs. Publiskais sektors ir visbiežāk izvēlētais darbības sektors (primāri skatāmas valsts, Kultūras ministrijas, pārziņā esošas darba vietas), kur biežāk strādā JVLMA absolventi un zināma daļa LKA absolventu. Tomēr tikpat būtisku vietu ieņem privātais sektors, kura jauna niša ir radošās industrijas, kas izpētīta kā absolventiem būtiska, alternatīva darbavietu ieņemšanas niša. Vairāk kā puse mākslu augstskolu absolventi neilgā laikā pēc absolvēšanas veiksmīgi uzsāk darba gaitas, tomēr ievērojama daļa no tiem nedarbojas kā radošo profesiju pārstāvji. Tendence, ka absolventi neturpina strādāt iegūtajā specialitātē, ir arvien pieaugusi. Izpētīts arī, ka mākslu augstskolu absolventi kā homogēna grupa ir problemātiski pētāma, jo atšķirības augstskolu un absolventu starpā ir visnotaļ ievērojamas. Tas nozīmē, ka katra absolventa iekļaušanās darba tirgū ir individuāli skatāma, un visus absolventus nevar viennozīmīgi analizēt kā radošo profesiju pārstāvjus. Tādējādi uz darba galveno pētniecisko jautājumu – kā un vai absolventi iekļaujas darba tirgū kā radošo profesiju pārstāvji – darba ietvaros rasta daudzdimensionāla un izsmeļoša atbilde.

Kopumā šajā darbā izvērtēta mūsdienu darba tirgus perspektīva, salīdzinot laika posmu no 2008.gada līdz šim brīdim, secinot, ka kopējais konteksts un aktuālākās tendences kultūras nozarē laika gaitā nav būtiski mainījušās. Vērojamas stabilas tendences procesā, kā darba tirgū iekļaujas radošo profesiju pārstāvji, no kurām galvenās ir rēķināšanās ar konkurenci, jaunu iespēju apgūšana un alternatīvu meklēšana, kontaktu veidošana jau studiju laikā, darba iespēju meklēšana plaša spektra laukā, izvēle par labu ar kultūru nesaistītam sektoram. Secināts, ka pilnīgi visu (100%) absolventu iespējas un vēlme strādāt ar iegūto izglītību saistītā profesijā ir neeksistējoša un nerealizējama, bet tāpēc nav skatāma kā negatīva tendence, kurā vainojams darba tirgus pieprasījums vai piedāvājums. Šajā aspektā kultūras sektors neatšķiras no citiem darba tirgus sektoriem, kas darbojas brīvā tirgus konkurences apstākļos. Augstskolu sagatavoto topošo darbinieku kvalitāte ir augsta un atbilstība darba tirgum apmierinoša, kas nozīmē, ka kopējā mūsdienu darba tirgus perspektīva LKA, LMA un JVLMA absolventiem ir plaša, adekvāta un daudzveidīga.

Šim darbam iespējama plaša spektra turpmākā pētniecība. Mākslu augstskolu absolventu un kultūras sektora savstarpējās kolerācijas darba tirgus ietvaros iespējams pētīt vēl sīkāk (atsevišķi pētīt kā valsts, tā privāto un radošo industriju sektoru), pievēršot uzmanību tieši mākslu augstskolu absolventu individuāliem viedokļiem un karjeras gaitām, tādējādi veidojot salīdzinošus, kvalitatīva rakstura pētījumus par visu trīs augstskolu savstarpējām atšķirībām un līdzībām, veidojot plašāku kopainu. Nepieciešams arī atkārtoti veikt katras augstskolas absolventu aptaujas, lai iegūtu laika ietvaros salīdzināmu kopainu par izmaiņām absolventu darba gaitās katras augstskolas ietvaros. Pētnieciskās iespējas saskatāmas arī mākslu augstskolu absolventu un globālā darba tirgus attiecību pētīšanā.

Kopumā izvirzītais darba mērķis (izpētīt radošo profesiju pārstāvju kā darba tirgus grupas specifiku un darba tirgus situācijas izmaiņas mūsdienās, analizēt pieprasījumu, piedāvājumu, iespējas un kopējās tendences Latvijas darba tirgū kultūras sektorā Latvijas mākslu augstskolu absolventiem) ir sasniegts, šo bakalaura darbu, kurā sniegts plašs situācija apraksts, veidojot par potenciālu pamatbāzi turpmākiem pētījumiem šādā tematikā.

TĒZES

1. Mākslu augstskolu absolventi skatāmi kā topošie radošo profesiju pārstāvji kopējā darba tirgū. Šo grupu iespējams dēvēt dažādi (*radošās personas, radošie darbinieki, radošie profesionāļi, mākslinieki, mākslas radītāji, radošā šķira, radošo profesiju pārstāvji*), atkarībā no konteksta, kādā par grupu tiek runāts. Šī darba ietvaros kā optimālais variants izvēlēts jēdziens *radošo profesiju pārstāvji* kā pietiekoši plašs un detalizēts termins vienlaikus.

2. Raksturojot radošo profesiju pārstāvju grupu kā sociālu grupu, izceļamas tādas iezīmes kā vispārpieņemtajām normām neatbilstošas rīcības akceptācija, radošums kā priekšrocība un traucēklis, intravertums, uzticība talantam, „misijas” apziņa, mākslas estētikas un ekonomisko aspektu konflikts, individuālisms.

3. Radošo profesiju pārstāvju kā profesionālas grupas vienas no spilgtākajām iezīmēm ir netipiska darba īstenošanas motivācija (nav tendēta uz peļņu), netipiska finanšu piesaiste un ekonomiskās struktūras, multi-aktivitāte, mobilitāte, netipisks rezultātu novērtējums, profesijas izplatības neatkarība no profesijas problemātikas.

4. Viens no darba tirgus iedalījuma veidiem mūsdienās ir tās dalīšana šķirās. Plašu rezonansi ieguvušais Ričarda Floridas radošās šķiras koncepts ir viens no šiem iedalījuma veidiem, kur autors radošajai šķirai piešķir mūsdienu ekonomikā dominējošās un būtiskākās šķiras statusu.

5. Radošo šķiru kā grupu vieno kopīgas ētiskās vērtības - radošums, individualitāte, dažādība, sava darba nopelni, atvērtība, pašizpaušme. Radošās šķiras galvenais kapitāls ir intelektuālais un cilvēkkapitāls, šīs šķiras pārstāvji darbā izmanto zināšanas un iztēli, nevis fiziskas prasmes. Šo darbinieku galvenā funkcija ir jaunu formu radīšana.

6. R. Florida radošo šķiru dala 10 apakšgrupās, kurās minētās profesijas kopumā iedala divās lielās grupās – radošie profesionāļi (cilvēki, kas iesaistīti sarežģītu un specifisku problēmu risināšanā, kur nepieciešams neatkarīgs spriedums un augsts izglītības līmenis vai liels cilvēkkapitāls, spējot pielietot standartizētas metodes jaunos, unikālos veidos) un super-radošais kodols (cilvēki, kas veic augstākās formas radošo darbu, regulāri radot jaunas formas un veidus, un kuru uzdevums ir ne vien problēmu risināšana, bet arī problēmu identificēšana).

7. Ar radošo šķiru saistīts absolventu-bohēmistu jēdziens. Bohēmistus Ričards Florida raksturojis kā radošās šķiras apakšgrupu, kas ietilpst grupā *māksla, dizains, izklaide, sports un mediji* un kas ir „mākslinieciskāk” ievirzītā daļa no radošās šķiras. Attiecīgi absolventi-bohēmisti ir bohēmistu apakšgrupa. Tie ir bohēmisti ar augstāko izglītību (apvieno radošo potenciālu ar augstu „formālo” cilvēkkapitālu). Viņu izglītības grāds iegūts ar mākslu saistītos priekšmetos augstākās izglītības iestādēs jeb viņi apguvuši tā saucamos bohēmiskos

priekšmetus. Latvijas mākslu augstskolu (LKA, LMA, JVLMA) absolventi skatāmi un analizējami kā absolventi-bohēmisti.

8. Salīdzinot 19. un 20. gadsimta ekonomiskos modeļus un darba tirgus struktūru ar 21.gadsimta situāciju, redzama, ka notikusi paradigmu maiņa: gan darba īstenošana veids (destandartizācija), gan attieksme pret darbu (darbs kā cilvēku personiskās dzīves daļa) ir mainījušies. Darba destandartizācijas ietvaros notikušas šādas izmaiņas: telpas (ārpus māju, koncentrētu darba telpu nomaina vairākas darba vietas un iespēja variēt ar darba telpu), laika (pilna laika, ilgtermiņa darbu nomaina nenoturīgs, variējama laika darbs), dzimumu (vīrieti- maizes pelnītāju un sievieti-mājās strādātāju nomaina dubulta dalīts darbs) un līguma (individuāli pielāgoti, fleksibli līgumi). Jaunā darba tirgus paradigma ir vērsta uz elastību, individualitāti, radošu domāšanu un patstāvību, kā arī risku pārnesi uz katra atsevišķa indivīda personisko telpu.

9. Mūsdienās darbs kļūst par individualizācijas objektu – tas nodots katra indivīda kontrolē, kura varā ir kā izvēles un iespēju darīt to, kas sniedz gandarījumu, tā atbildības uzņemšanās par neveiksmēm un neizdošanos. Darbs, tā izvēle, menedžments, izraisītās sekas, panākumi un neveiksmes mūsdienās ir katra indivīda personīgās dzīves daļa, arvien samazinoties valstu un institūciju ietekmei šajos jautājumos. Nodarbinātības nestabilitāte ir mūsdienu jaunais dzīvesveids.

10. Pašnodarbinātība (nodarbinātības veids, kura ietvaros darba ņēmējs neizveido regulētas, ilgtermiņa attiecības ar citu darba devēju, bet drīzāk kļūst par darba devēju pats sev) ir jaunās darba tirgus struktūras spilgtākā aktualitāte. Pašnodarbinātības galvenais raksturlielums un pluss ir autonomija. Tomēr, salīdzinot ar standarta darba veicēju, pašnodarbinātais ir pakļauts augstākam riskam nesaņemt sociālo nodrošinājumu, lielākai konkurencei un izolētībai.

11. Viena no darba tirgū vērojamajām izmaiņām ir arī darba attiecību veida pluralizācija un izmaiņas veidā, kā tiek īstenots darbs. Arvien vairāk cilvēku kombinē dažāda veida darba attiecības, īstenojot tās paralēli – karjeras īstenošana tikai vienas profesijas ietvaros vairs nav vienīgais darba modelis. Vairāku darba attiecību īstenošana paralēli tiek dēvēta par *portfolio tipa* karjerām. Īpaši raksturīgs šāds modelis ir radošo profesiju pārstāvjiem.

12. Strādāšana mājās kā darba telpas destandartizācijas sekas un īslaicīgs/ nepilnas slodzes darbs ir vēl divas mūsdienu darba tirgus pārstrukturēšanās spilgtākās iezīmes.

13. Kultūras nozarē jaunās ekonomikas ietvaros iestājies pretrunīgs laiks. Laikā, kad radošums tiek vērtēts tik augstu kā nekad agrāk, un pastāv attīstīts nišu mārketinga (tehnoloģiju un interneta attīstības iespaidā), ir plašas iespējas sasniegt patērētāju globāli plašā telpā. Bet arī konkurence ir augusi milzīgā mērā, krities pieprasījums pēc profesionāla

mākslas radīšanā un ir jākonkurē ar alternatīvām, ko patērētājiem piedāvā pārējais tirgus. Mākslas radītājiem jāapgūst jaunas prasmes, nemitīgi jārada jaunas formas, jāmeklē jauni veidi, kā radīt produktu un kā piedāvāt to patērētājam, vienlaicīgi īstenojot arī savas profesionālās intereses. Radošo profesiju pārstāvjiem jābūt zinošiem, jāapzinās savas iespējas un alternatīvas, jābūt informētiem par tendencēm un jābūt gataviem pielāgoties noteikumiem, ko izvirza jaunā ekonomika un sabiedrība, patērētāji.

14. Uz Latvijas darba tirgu pilnā mērā attiecināmas visas pasaulē aktuālās tendences: pašnodarbinātība, strādāšana mājās, multi-aktivitāte, nepilnas slodzes darbs, projektu tipa darbs, tendence uz elastību, radošuma kā vērtības pieaugums, jaunas iespējas mākslas piedāvājumā.

15. Kā primārais Latvijas mākslu augstskolu absolventu darbības sektors skatāms valsts sektors, jo mākslu augstskolas atrodas LR Kultūras ministrijas pakļautībā un šo skolu absolventu specialitātes primāri atbilst tieši kultūras sektora darba tirgum, ko nodrošina un subsidē Kultūras ministrija. Muzeji, izglītības iestādes, teātri, izpildītājmākslas kolektīvi, pārvaldes institūcijas ir vienas no galvenajām darbavietu nodrošinātajām. Valsts sektora darbavietas ir stabilākas un noturīgākas, ar garantētu sociālo nodrošinājumu un drošību, salīdzinājumā ar darbību privātajā sektorā vai pašnodarbinātu/individuāli nodarbinātu personu darbību.

16. Tomēr, neskatoties uz valsts un pašvaldību sektora priekšrocībām un drošību, tas neklūst par mākslu augstskolu absolventu primāro izvēli, meklējot darbu. Tikpat daudz tiek izvēlēts privātais sektors. Kā viena no perspektīvām privātā sektora nišām ir radošo industriju sektors, kas Latvijā šobrīd atrodas sākotnējā attīstības stadijā. RI atbilst mūsdienu darba tirgus galvenajām vērtībām, kas būtiskas radoša produkta radītājiem: autonomija, patstāvība, uzsvars uz radošumu kā saražotās preces galveno vērtību, elastība, mākslinieciskums un autentiskums.

17. (33%) radošo industriju uzņēmumu pilotaptaujas dalībnieku kā pamatojumu tam, ka sevi uzskata par RI uzņēmumu, norādīja *jo mūsu uzņēmumā strādā mākslas vai kultūrizglītību ieguvuši darbinieki*, tātad viens no RI uzņēmumu pašidentifikācijas veidiem ir darbinieku iegūtā izglītība. 61% atzina, ka tas, kādu izglītību ieguvis potenciālais darbinieks, ir drīzāk būtiski. Tomēr, norādot būtiskākos faktorus, kas svarīgi, pieņemot darbā radošo profesionāli, kā 4 būtiskākie atzīmēti: kandidāta praktiskās iemaņas, pieredze, radošais potenciāls un kandidāta personība, attiecīgi iegūtā izglītība ir relatīvi zemu vērtēts faktors (22% atzīmējuši „kandidāta iegūtās izglītības atbilstība ieņemamajam amatam”).

18. 44% respondentu drīzāk, un 24% respondentu pilnībā piekrīt, ka, izvēloties darbinieku uzņēmumam, tiktu dota priekšroka kandidātam ar augstāko izglītību, tomēr lielākā daļa

aptaujāto nepiekrīt, ka dotu priekšroku kandidātam, kurš absolvējis kādu no mākslu augstskolām. Vērtējot apgalvojumu „mūsu uzņēmumā strādā kādas Latvijas mākslas augstskolas absolvent/-i”, respondentu atbildes ir neviendabīgas – 47% vairāk nepiekrīt, bet 43% - vairāk piekrīt šādam apgalvojumam. Lielākā daļa respondentu uzskata, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi ir ieinteresēti meklēt darbu RI sektorā, bez tam 44% pilnībā piekrīt, ka Latvijas mākslas augstskolu absolventi, izvēloties darba sektoru, dod priekšroku radošo industriju sektoram. Tas nozīmē, ka RI uzņēmumu pārstāvji ir atvērti šiem absolventiem kā potenciālajiem darbiniekiem.

19. Visām trim mākslu augstskolām ir būtiski vienojošie elementi un oficiāli noslēgtas saistības, tomēr katra augstskola individuāli ir atšķirīga un autonoma ar savu vēsturi, principiem un specifiku. LMA un JVLMA saista vienots dibināšanas laiks (un PRSR laika pieredze), JVLMA un LKA saista piedāvāto profesiju pārnese no vienas skolas uz otru un maksa par studijām, LMA un LKA saista iegūstamās izglītības veids (akadēmiskās izgl. grāds „Mākslās”). Visas trīs augstskolas saista vienota ideoloģija, mērķi un piedāvāto programmu profils, kā arī atrašanās KM pārziņā.

20. Kopējās izmaiņas darba tirgū raksturo arī topošo darbinieku sagatavošana tam – arvien mazāk programmu veidotas tā, lai studentus sagatavotu tikai vienai, konkrētai profesijai. Mūsdienās lielākoties izglītība tendēta uz plaša profila speciālista kādā jomā izveidi, kas jo īpaši raksturīgi humanitārajai jomai. Šī tendence vairāk raksturīga Kultūras un Mākslas akadēmijām. JVLMA caur piedāvāto programmu studentiem sniedz šaurāka spektra izglītību, kas līdzīgi ir arī LMA (izņemot tādas apakšprogrammas kā, piem., vides mākslas, kas ir nedaudz plašākas), kamēr LKA caur lielāko daļu piedāvāto programmu veido kultūras jomas speciālistus ar plašu zināšanu loku un iespējām strādāt dažādās profesijās un amatos pēc augstskolas programmas absolvēšanas.

21. JVLMA piedāvātās pamatstudijas ir profesionālais bakalaurs, savukārt LKA un LMA piedāvā tikai akadēmisko izglītību visos studiju līmeņos. Būtiska atšķirība: JVLMA un LMA katru gadu uzņem studentus visās piedāvātajās programmās, atšķiras tikai uzņemto skaits, savukārt LKA katru gadu programmu piedāvājums mainās.

22. Pastāv atšķirības arī augstskolu ieinteresētībā un iespējas sevis pētniecībā. Mākslas akadēmijas absolventi raksturojami kā grūti sasniedzama respondentu grupa. LMA pārstāvji ir gatavi sadarboties, tomēr neapliecina patiesu interesi iespējamā absolventu pētniecības procesā, savukārt LMA vidi pārstāvoši cilvēki ir grūti pētāma mērķgrupa, jo nav ieinteresēti dalībā pētījumos un savu laiku maz velta ar mākslu nesaistītām nodarbēm. LKA pastāv spēcīga pētnieciskā tradīcija, kas nodrošina vieglāku pieeju respondentiem. Augstskolai ir svarīga pētniecība, lai veiksmīgi turpinātu darbību un attīstītos, kā arī augstskolai ir rūpīgi

uzkrāti un sistematizēti absolventu saraksti un kontakti. Visproblemātiskākā komunikācija pieredzēta JVLMA gadījumā. Augstskolai un tās vadībai nav izteiktas intereses pētniecībā un pētījumiem nepieciešama kontaktinformācija šajā augstskolā netiek sistemātiski uzkrāta. Īstenot pētniecību mākslu augstskolu jomā ir samērā sarežģīti.

23. No aptaujātajiem LKA absolventiem, visvairāk pārstāvju ir no *Kultūras teorija un vadzinības* programmas, trešā visvairāk pārstāvētā – *Kultūras teorija un menedžments*, kas atspoguļojas atbildēs par ieņemamo amatu: otrā un trešā visvairāk sniegtā atbilde ir projektu vadītājs vai biroja darbinieks, tāpat bieži minēts arī vadītāja amats.

24. Tikai 21% no visiem respondentiem absolvējuši LKA maģistra programmu, no tiem 54% ir tādi, kas absolvējuši kādu no LKA bakalaura programmām. Tātad lielāko daļu maģistra programmas studentu sastāda LKA bakalaura programmas absolventi.

25. Kopējā tendence absolventu vidū rāda, ka iekļaušanās darba tirgū notiek samērā ātri. 58% bak. programmas studentu bijuši nodarbināti jau absolvēšanas laikā, 15% kļuvuši par nodarbinātajiem 3 mēnešu laikā pēc absolvēšanas, tomēr vairumā gadījumu šis darbs, kā atzīst paši respondenti, bijis iegūtajai specializācijai neatbilstošs. Tas nozīmē, ka LKA absolventiem uzreiz pēc augstskolas absolvēšanas ir problemātiski uzsākt darbu tieši savā specializācijā. Tas, ka 61% absolventu atzinuši, ka šajā darbavietā vairs nestrādā, norāda ka pirmais darbs pēc LKA absolvēšanas parasti ir īslaicīgs un nenoturīgs.

26. 34% absolventu norādījuši, ka šobrīd strādā ar kultūru nesaistītā jomā, un 24% arī norāda, ka pašreizējais ieņemamais amats pilnībā neatbilst LKA apgūtajam studiju virzienam, kas liecina ka vismaz ceturtdaļa aptaujāto absolventu apgūtajā specialitātē nestrādā. Lai gan kā darbavietas minētas kā ar kultūru nesaistītas, tā saistītas institūcijas, vairums respondentu kā amatu norāda ar kultūru nesaistītu profesiju. LKA absolventiem raksturīga nodarbinātība pārvaldes institūcijās (kas daudz mazāk raksturīgi LMA un JVLMA absolventiem), daļa respondentu darbu īsteno izglītības jomā. Izteikti radoši ievirzīti amati daļēji nosaukti arī kā primārās darbavietas, tomēr vairāk tās dominē tieši sekundārajos darbos.

27. Visbiežāk respondenti darbavietu atrod ar personīgas pazīšanās palīdzību – par vakanci pastāsta draugi vai ieņemt darbavietu personīgi uzaicina darba devējs. LKA absolventiem, meklējot darbu, būtiskākais faktors ir piedāvātās algas apmērs, darba laiks un darba vieta (uzņēmums, organizācija). Tas liecina, ka LKA absolventiem vairāk būtiski ir darba vispārējie parametri, darba saturam atstājot sekundāru nozīmi.

28. Divas trešdaļas kā savu dzīvesvietu norāda Rīgu, kas ir saistāms ar ieņemtajām darbavietām – tipiski lielākas iespējas kultūras nozarē atrast darbu ir tieši galvaspilsētā vai tās apkaimē. Teju ceturtdaļa (17%) respondentu norādījuši, ka dzīvo ārpus Latvijas, kā galveno iemeslu minot to, ka ģimene dzīvo ārzemēs.

29. Vairums respondentu piekrīt, ka studijas LKA ir noderīgas personības attīstībai un personiskai izaugsmei, tomēr iegūtās zināšanas un iemaņas drīzāk neredz kā noderīgas ieņemamajā amatā. Tāpat lielākā daļa respondentu negatīvi vērtējuši izteikumu, ka LKA piedāvātās prakses/darba iespējas noderējušas darba meklējumos, vairums arī neuzskata, ka LKA iegūtie kontakti un pazīšanās būtu bijuši noderīgi turpmākajās darba gaitās. Šis vērtējums vedina domāt par LKA absolventu drīzāk negatīvo attieksmi pret iegūto izglītību un tās noderību darba tirgū. Tajā pašā laikā iespējams, ka vairums respondentu šos izteikumus vērtējuši vairāk negatīvi tāpēc, ka šobrīd neīsteno iegūtajai izglītībai atbilstošu profesiju.

30. Visvairāk aptaujāto LMA respondentu pārstāv vēstures un teorijas apakšnozari, kas nozīmē, ka LMA studenti, kuru specialitāte ir vairāk teorētiska, ir aktīvāki respondenti. Vairums LMA absolventu ātri iekļaujas darba tirgū pēc skolas absolvēšanas, bez tam lielāka daļa no tiem savā nozarē vai ar radošo jomu un kultūru saistītā nozarē (tātad arī iegūtā izglītība atbilst ieņemamajam amatam). 48% bakaluru, 59% maģistru bijuši nodarbināti jau LMA absolvēšanas laikā. Tas, ka 60% bakalaura programmas beidzēju ir mainījuši darbu, un tas, ka ceturtdaļa respondentu norādījuši vairāk kā vienu amatu, apliecina, ka māksliniekiem raksturīga fleksibla darba īstenošana – multi-aktivitāte un mobilitāte.

31. Kopumā 45% strādā pilna laika darbu, un 60% darbu īstenojuši uz darba līguma pamata, kas liecina, ka lielākā daļa neseno LMA absolventu veiksmīgi iekļaujas darba tirgū, īstenojot sociāli nodrošinātas un noturīgas darba attiecības. Par iespējām strādāt visbiežāk uzzina no tuva paziņu loka: par vakanci pastāsta draugi, paziņas, vai uzaicinājumu strādāt saņem tieši no darba devēja.

32. Kā būtiskāko faktoru, meklējot sev piemērotu darbavietu, LMA absolventi nosaukuši iespēju radoši izpausties, kā nākamo būtiskāko minot algas apmēru. Amata atbilstība absolventa prasmēm un zināšanām ir trešā svarīgākā, kas nozīmē, ka LMA izglītību ieguvušajiem absolventiem mazāk būtiski ir tas, kādā jomā tie strādā vai kādi ir amata pienākumi, būtiskākais ir tas, cik daudz sava radošā potenciāla tie šajā darbā varēs izmantot.

33. Vairums šo radošo profesiju pārstāvju darbojas privātajā sektorā, lai gan visvairāk respondentu kā darbavietu norādījuši kādu izglītības iestādi. 79% respondentu savu darbību saista ar RI sektoru, kas liecina, ka tas ir nozīmīgs potenciālo darbavietu sektors LMA absolventiem.

34. Dati liecina, ka lielākajai daļai LMA absolventu ar iegūto izglītību veiksmīgi izdevies atrast darbu, kas atbilst to izvirzītajiem kritērijiem un prasmēm, kā arī ir saistīts ar kultūru vai radošo jomu. Ar iegūto izglītību absolventi kopumā ir apmierināti un uzskata, ka mācības LMA ir bijušas kvalitatīvas un vispārīgi sagatavojušas darba tirgum, ļaujot apgūt nepieciešamās prasmes.

35. JVLMA absolventi veiksmīgi iekļaujas darba tirgū neilgi pēc absolvēšanas, t.i., atrod savai specialitātei piemērotu darbu. Par to liecina dati par absolventu darba vietām (kur vismaz pusei absolventu skaitliski ir atbilstošas darbavietas), kā arī I. Rozentāles pētītais, ka JVLMA absolventi visvairāk no visiem trīs augstskolu absolventiem veiksmīgi uzsāk darba gaitas.

36. JVLMA un tās absolventiem ir visciešākā saikne tieši ar kultūras nozares valsts sektora darba tirgu (izpildītājmākslas institūcijas, izglītības iestādes, muzikālie kolektīvi), kas nozīmē, ka šiem absolventiem ir potenciāli stabilākas, drošākas un noturīgākas darba attiecības.

37. Absolventiem, kas apguvuši instrumenta spēli, vokālo mūziku, diriģēšanu, raksturīgi īstenot multi-aktivitātes modeli, paralēli strādājot pedagoģijā (gūstot stabilus ienākumus) un īstenojot radošo potenciālu kā mūziķim (ārpus stabilajām darba attiecībām). Nereti šo modeli īsteno apgrieztā veidā. Tajā pašā laikā ir absolventi, kas īsteno viena tipa karjeru (piem., pedagoģijā), bet vairākās darba vietās (vairākās izglītības iestādēs). Kopumā JVLMA absolventu vidū *portfolio* tipa darba modelis ir diezgan tipisks.

38. Galvenā JVLMA absolventu darbības joma ir izglītības iestādes ar mūzikas novirzienu (mūzikas, mākslas, kora skolas), kur tie, visbiežāk, strādā par pedagogiem vai radošo kolektīvu vadītājiem, atbilstoši iegūtajai izglītībai. Vērā ņemama daļa absolventu darba gaitas uzsāk arī ar mūziku tieši nesaistītās izglītības iestādēs, t.sk., arī pirmsskolas izglītības iestādēs. Otra lielākā joma, atbilstoši arī JVLMA piedāvātajām izglītības programmām, ir izpildītājmāksla – JVLMA absolventi galvenokārt ir potenciālie orķestru, koru, ansambļu, deju kolektīvu u.tml. dalībnieki vai mākslinieciskie vadītāji.

39. Tā kā izglītības iestādes un dažādi radošie (profesionālie un amatieru) mākslas kolektīvi, kas ir galvenās absolventu darbavietas, atrodas arī reģionos, ne tikai galvaspilsētās, tad JVLMA absolventi vērtējami kā samērā mobils darbaspēks darba tirgū.

40. Analizētie dati liecina, ka JVLMA absolventi lielākoties strādā savā specialitātē vai vismaz ar kultūru saistītā jomā. Nav datu, kas liecinātu par to absolventu darba gaitām, kas neiekļaujas darba tirgū savā nozarē un izvēlas pārkvalificēties vai izvēlējušies kādu citu, netipiskāku, darba attiecību vai karjeras modeli, tomēr nevar izslēgt, ka šādu absolventu nav.

41. Salīdzinot 2007. un 2011. gadā vāktos datus ar aktuālo informāciju, veidojas diezgan viendabīga kopaina. Kultūrizglītības iestāžu absolventi visos laika posmos ir drīzāk apmierināti ar iegūto izglītību (bet vēlas vairāk prakses iespēju), kaut tajā pašā laikā darba tirgū iesaistītās puses uzskata, ka ar tikai augstskolā iegūtām prasmēm nepietiek un nepieciešama papildus kvalifikācija, lai veiksmīgi iekļautos darba tirgū. Daļai absolventu vienmēr raksturīga multi-aktivitāte un pamatdarbs ar iegūto izglītību nesaistītā nozarē, tāpat

piektā daļa darbojas kā pašnodarbinātie. Publiskajā sektorā ir visvairāk nodarbināto, bet privātais sektors ir gandrīz tikpat daudz pārstāvēts. Galvenās nozares problēmas ir zemais atalgojums, nevienmērīga darbaspēka izplatība (darbinieku trūkums reģionos) un nepieciešamība strādāt vairākās darbavietās.

42. Pieņemums, ka mākslu augstskolu absolventi saskaras ar izteiktām grūtībām iekļauties Latvijas darba tirgū kopumā, kam par iemeslu ir notikušās izmaiņas darba tirgus struktūrā, netika apstiprināts. Diskutabls ir fakts, cik viegli absolventi atrod darbu tieši savā nozarē vai pietuvināti tai. Ja salīdzina absolventus ar laika distanci, vērojama tendence, ka, lai gan nodarbināto skaits pat mazliet aug, salīdzinoši arvien mazāk absolventu drīz pēc augstskolas absolvēšanas atrod darbu savā nozarē, izteikti daudz studentu kā alternatīvu darba meklējumiem izvēlas studiju turpināšanu, nereti to izmantojot kā iespēju pārkvalificēties.

43. Izveidot vienotu perspektīvu visu trīs augstskolu absolventiem ir sarežģīti, jo absolventa iespējas iekļauties darba tirgū un atrast darbu ir atkarīgas no apgūtās mācību programmas, laika posma, kad absolvēta augstskola, pašas augstskolas specifikas un visbeidzot paša absolventa personiskajām iezīmēm, kas visu trīs skolu starpā ir izteikti atšķirīgas. Kopumā secināms, ka augstskolas sagatavo kompetentus, konkurētspējīgus profesionāļus, kas ir kopumā apmierināti ar iegūto izglītību. Uzņemto absolventu skaits visās augstskolās kopš 2008.gada nav būtiski samazinājies, tātad interese par profesijām un augstskolu prestižs nav krities. Tādējādi kopējais darba tirgus piedāvājums (mākslu augstskolu sagatavoto studentu ietvaros) ir adekvāts un esošajai darba tirgus situācijai atbilstošs. Kopējā darba tirgus perspektīva mākslu augstskolu absolventiem ir pozitīva.

Avotu un literatūras saraksts

1. Abbing, Hans. *Why Are Artists Poor? The Exceptional Economy of the Arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 367.p.
2. Anderon, Chris. *The Long Tale. Manifesto*. Change This, 2004. Pieejams: <http://changethis.com/manifesto/10.LongTail/pdf/10.LongTail.pdf> [skatīts 16.04.2014]
3. Araya, Daniel and Michael A. Peters. *Education in the Creative Economy*. P. 1-15. Pieejams: http://www.peterlang.com/download/extract/54127/extract_310744.pdf [Skatīts 13.04.2014.]
4. Bauman, Zygmunt. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000.
5. Baltijas Datu nams. *Radošo profesiju darbinieku statuss sabiedrībā*. Rīga: Baltijas Datu nams, 1996. 66.lpp.
6. Beck, Ulrich and Elisabeth Beck-Gernsheim. *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications, 2002.
7. Becker, Howard S. *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press, 1982. 393.p.
8. Benjamins, Valters. *Mākslasdarbs tā tehniskās reproducējamības laikmetā*. No: Iluminācijas. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. 152.-187.lpp
9. Bleiere, Daina, Ilgvars Butulis, Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Antonijs Zunda. *Latvijas vēsture. 20.gadsimts*. Rīga: JUMAVA, 2005. 487.lpp
10. Caves, Richard E. *Creative industries: Contracts between art and commerce*. Cambridge: Harvard University Press, 2000.
11. Ciulla, Joanne. *The Working Life: The Promise and Betrayal of Modern Work*. New York: Times Book, 2000. Pieejams: http://books.google.lv/books?id=C1NNv-qj_aUC&printsec=frontcover&hl=lv&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=snippet&q=new%20way%20of%20life&f=false [skatīts 17.05.2014]
12. Comunian, R., Li, Q. C., & Faggian, A. *Unrewarded careers in the creative class: The strange case of bohemian graduates*. 2010. P. 26. Pieejams: http://www.creative-regions.org/uploads/1/0/9/7/10973203/comunian_faggian_li_workingpaper.pdf [skatīts 16.04.2014]
13. Edgell, Stephens. *The Sociology of Work. Continuity and Change in Paid and Unpaid Work*. 2nd ed. London: SAGE Publications Ltd, 2012. P.296
14. Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mirkļa tirānija*. Rīga: NORDEN AB, 2004. 224.lpp
15. European Institute for Comparative Cultural Research. *The Status of Artists in Europe*. Brussels: European Parliament, 2006. 116.p. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=13248> [skatīts 27.04.2013.]
16. Eurostat. *Cultural Statistics*. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2011. Pieejams: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF

17. Fincham, Robin, Peter S. Rhodes. *The Individual, Work and Organization: Behavioral Studies for Business and Management*. 2nd edition. Oxford University Press, Inc. New York (Oxford). 1992. P.488

18. Florida, Richard. Bohemians and economic geography. *Journal of Economic Geography*. Oxford university Press, 2002. P. 55-71. Pieejams:
http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/6%20Bohemia_and_Economic_Geography.pdf [skatīts 21.03.2014.]

19. Florida, Richard. *The Rise of the Creative Class, Revisited*. New York: Basic Books, 2011. P.483.

20. Florida, Richard, Mellander, Charlotta, Stolarick, Kevin. *Inside the Black Box of Regional Development: Human Capital, the Creative Class and Tolerance*. 2007. P. 48. Pieejams:
<http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Inside%20the%20black%20box.pdf> [skatīts 18.04.2014]

21. Fussell, Paul. *Class: A Guide Through the American Status System*. New York: Summit, 1983.

22. Klāsons, Gints. *Latvijas radošo industriju attīstības izaicinājumi*. Pieejams:
http://www.km.gov.lv/lv/doc/jaunumi/jaunumi_2013/RadosasIndustrijas_Raksts_09.2013.docx [skatīts 18.03.2014.]

23. Kreituse, Ilga. *Pagājušo gadu Latvija: 1945-1990*. Rīga: Apgāds ZVAIGZNE ABC, 2009. 168.lpp

24. LR Kultūras ministrija. Ziņojuma pielikums. Radošo industriju piemēri. Pieejams:
www.mk.gov.lv/doc/2005/KMzinp2_040808.doc [skatīts 28.04.2014]

25. Latvijas Republikas Saeima. *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Pieejams: http://baltadaba.lv/wp-content/uploads/2013/04/latvija2030_lv.pdf [skatīts 04.05.2014]

26. Menger, Pierre Michel. Artistic Labor Markets and Careers. *Annual Review of Sociology*. Vol. 25, 1999. 541.-574.lpp.

27. Rifkins, Džeremijš. *Jaunās ekonomikas laikmets*. Rīga: Jumava, 2004.

28. Ritzer, George. *Focusing on the Prosumer: On Correcting an Error in the History of Social Theory*. P.18.

29. Treimane, Agnese. *Radošu personu statusa un sociālā nodrošinājuma problemātika Eiropā un tās risinājums politikā*. Kursa darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2012.

30. „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA. *Valsts kultūrizglītības iestāžu piedāvājuma atbilstība darba tirgum. Pētījuma noslēguma ziņojums*. Rīga, 2011. Pieejams:
<http://kriic.lv/statistika/valsts-kulturizglitibas-iestazu-piedavajuma-atbilstiba-darba-tirgum> [skatīts 14.05.2014]

31. Centrālās statistikas pārvalde. *Nodarbinātie pēc statusa un dzimuma pa ceturkšņiem*. Pieejams:
http://data.csb.gov.lv/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=NB0070c.px&px_path=Soci_ala__%c4%aastermi%c5%86a%20statistikas%20dati__Nodarbin%c4%81t%c4%abba%20un%20bezdz

arbs&px_language=lv&px_db=Sociala&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 [skatīts 01.05.2014.]

32.Centrālās statistikas pārvalde. *Normālu un nepilnu darba laiku nodarbinātie pa ceturkšņiem*. Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/Table.aspx?layout=tableViewLayout1&px_tableid=NB0110c.px&px_path=Sociala__%c4%aaastermi%c5%86a%20statistikas%20dati__Nodarbin%c4%81t%c4%abba%20un%20bezdarbs&px_language=lv&px_db=Sociala&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 [skatīts 01.05.2014.]

33.Kultūras akadēmija, Latvijas. *Radošo personu situācija Latvijā 2012.gadā*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2013. 185.lpp.

34.Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Darbspēka apsekojuma galvenie rādītāji 2012.gadā. Statistisko datu krājums*. Rīga: 2013. Pieejams:

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_18_darbspeka_apsek_galv_raditaji_2012_13_00_lv_en.pdf [skatīts 04.05.2014]

35.Latvijas Republikas Kultūras ministrija. Atskaite: *Valsts kultūrizglītības iestāžu absolventu darba tirgus izpēte: pieprasījums un piedāvājums*. Rīga: Baltijas sociālo zinātņu institūts, 2007.

Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/starpnozares/darba_tirgus.html

36.Rozentale, Ieva. *The Impact of Higher Arts and Cultural Education on the Creative Industries in Riga: Career Patterns of the Graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music*. Pre-master Thesis. Rotterdam: Erasmus University, 2011.

37.SIA „Baltijas konsultācijas”, SIA „Konsorts”. *Ziņojums: Latvijas radošo industriju darbība un priekšnoteikumi nozares mērķtiecīgai attīstībai*. Rīga, 2013. 224.lpp

38.IR MK (Igaunijas Republikas Ministru kabinets). Creative Persons and Artistic Associations Act. Stājies spēkā 2005.gada 1.janvārī. Pieejams:

<http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/ava.asp?m=022> [skatīts 28.04.2013.]

39.IR MK (Igaunijas Republikas Ministru kabinets). Radošo personu un radošo savienību likums. Tulkojums latviešu valodā. Stājies spēkā 2005.gada 1.janvārī. Pieejams:

<http://www.makslinieki.lv/aktualitates/192/> [skatīts 28.04.2013.]

40.LR Ministru Kabinets. Kultūras ministrijas nolikums. Stājies spēkā 2003.gada 29.aprīlī.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=74750> [skatīts 25.04.2014]

41.LR MK (Lietuvas Republikas Ministru kabinets). Law on Artistic Creators and Their Organisations. Nav spēkā. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=271966&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 25.04.2013.]

42.LR MK (Lietuvas Republikas Ministru kabinets). Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas. Stājies spēkā 2011.gada 1.janvārī. Pieejams:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=385808&p_query=&p_tr2=2 [skatīts 25.04.2014.]

43. Latvijas Radošo savienību padomes mājas lapa <http://www.makslinieki.lv> [skatīts 25.04.2014.]

44. Hopson, Barrie. „*Portfolio Careers: Unveiling Latest Trend*”. Portfolio Careers. 2014, 3.mar. Pieejams: <http://portfoliocareers.net/2014/03/03/portfolio-careers-unveiling-the-latest-trend/> [skatīts 25.04.2014]

45. Horowitz, Sarah. *The Freelance Surge Is the Industrial Revolution of Our Time*. The Atlantic. 2011, 1.sept. Pieejams: <http://www.theatlantic.com/business/archive/2011/09/the-freelance-surge-is-the-industrial-revolution-of-our-time/244229/> [skatīts 25.04.2014]

46. Pašnodarbināta persona <http://www.liaa.gov.lv/lv/uznemejdarbibas-abc/uznemuma-registracija/pasnodarbinata-persona>

47. *Portfolio Careers: Is the Latest Work Trend Right For You?* Forbes. 2013, 27.feb. Pieejams: <http://www.forbes.com/sites/learnvest/2013/02/27/portfolio-careers-is-the-latest-work-trend-right-for-you/> [skatīts 19.04.2014]

48. Schonfeld, Eric. *The Rise of the „Creative” Class*. TechCrunch. 2011, 14.dec. Pieejams: <http://techcrunch.com/2011/12/14/creative-class/> [skatīts 21.03.2014.]

49. Intervija ar sociologu Hansu Abingu. Pieejama: <http://www.youtube.com/watch?v=olJyXppBjc0> [skatīts 25.04.2013.]

ANNOTATION

The research paper (thesis) called “The perspective of labour market in contemporary Latvia for the graduates of Latvian Academy of Culture, Latvian Academy of Art and Jazeps Vitols Latvian Academy of Music” is written by Agnese Treimane. The paper gives a wide description of these graduates as potential creative professionals, analyzing their as social and professional group’s main characteristics and specifics, as well as describes the recent changes and topical tendencies of the labor market. This description is done to give an insight in the context of the labor and work setting, which these graduates have to fit into. The main goal of the research is to analyze the demand and supply of the labor market in cultural sector in context of these graduates. The main research question is if and how graduates of these three universities join the labor market in Latvia.

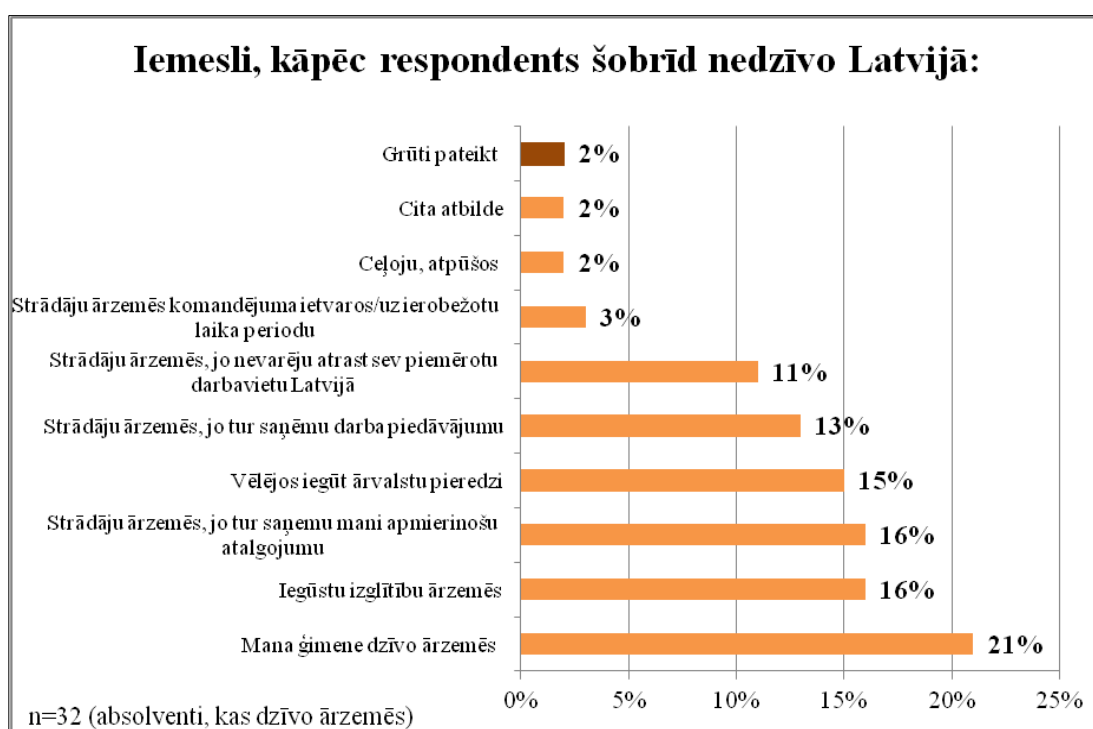
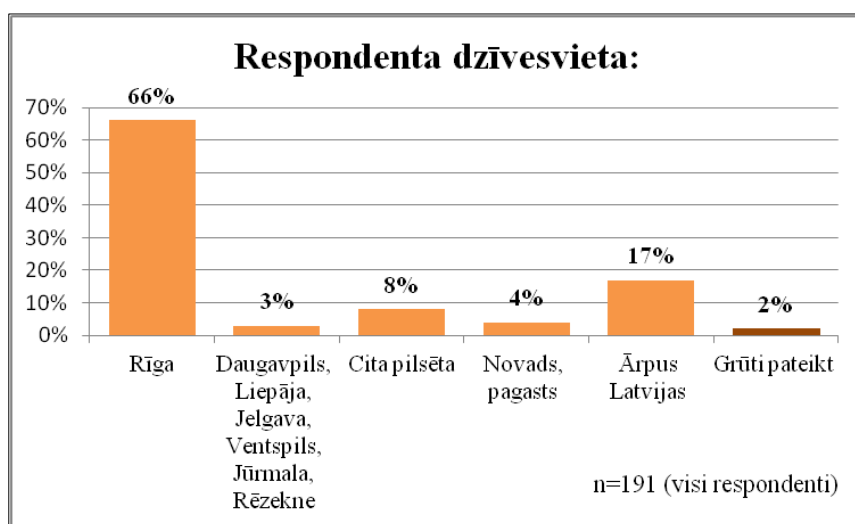
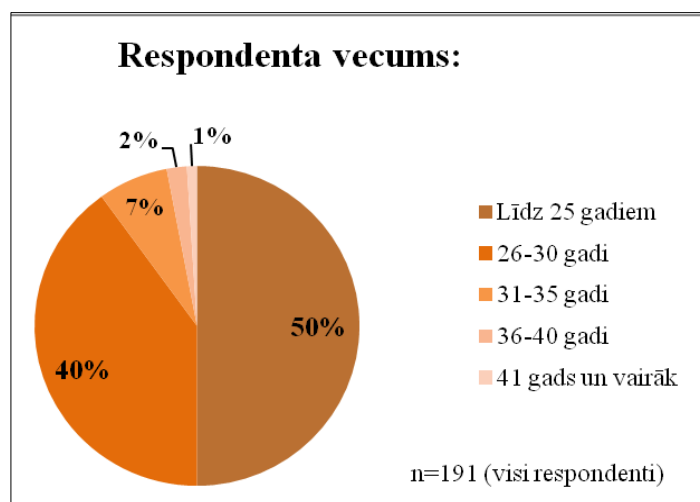
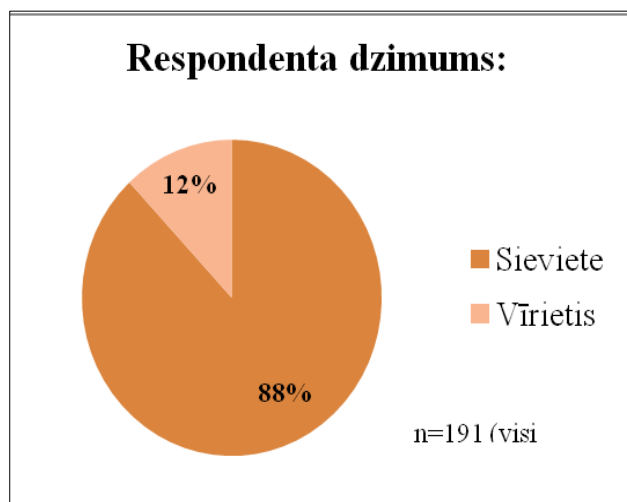
Graduates of these three universities are classified as potential representatives of creative professions (RCP) so the first chapter of this paper is devoted to different frameworks, which RCP can be analyzed in, such as psychological characteristics of the group, specifics of the RCP as a professional group, and most importantly - Richard Florida’s creative class concept. A small subdivision discusses the graduates in context of concept of bohemian graduates. The second chapter gives an insight in the recent changes and topical tendencies of the labor market, describing such current trends as self-employment, working from home, multi-activity and others, and in the current tendencies of producing, buying and attitude towards the art. The second chapter is concluded with description of labor demand in public sector and in creative industries sector in Latvia.

An analysis of labor supply is given in the third chapter. An analysis of empirical data (an inquiry of the graduates, done as part of the research paper, and content analysis of secondary data) is given to describe recent graduates as the main component of the labor supply in the cultural and creative field. A summary and comparison of labor market supply and demand, along with conclusions and recommendations is given in the last chapter.

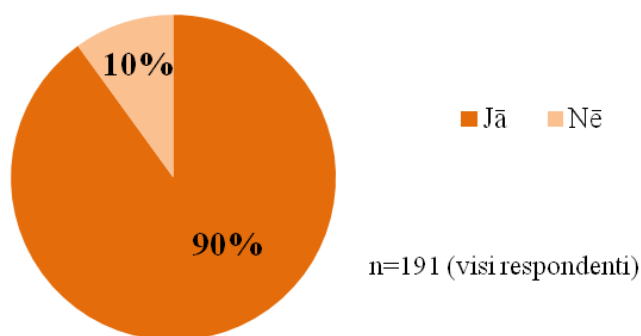
Despite the data already collected and analyzed, the paper calls for a further research. More specific and broader spectrum data should be collected to analyze both – supply and demand – sides of labor market in cultural field. Also surveys already made could be repeated in order to obtain longitudinal data for future comparisons.

PIELIKUMI

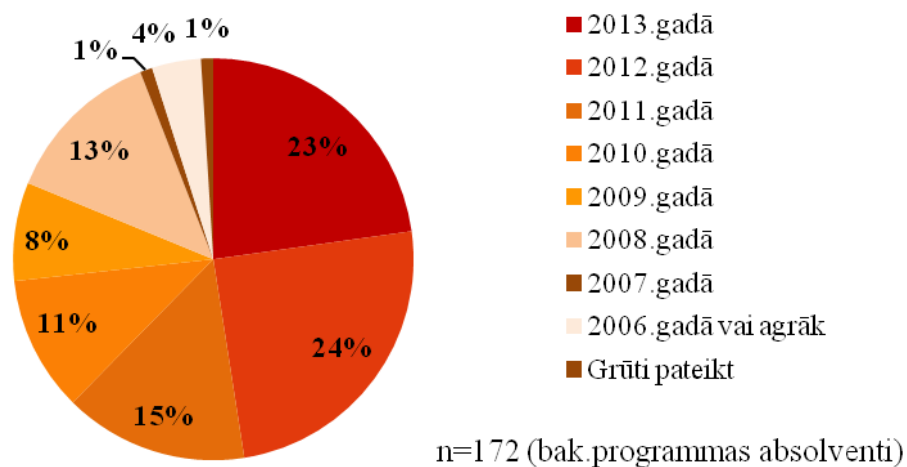
1. PIELIKUMS. LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTU APTAUJA: DATU GRAFISKS ATAIŅOJUMS

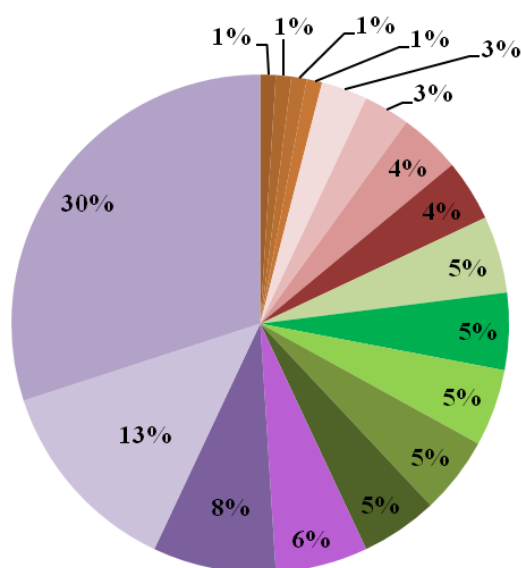
**Vai respondents ir absolvējis kādu no LKA
bakalaura studiju apakšprogrammām:**

**Gads, kurā absolvēta bakalaura studiju
programma:**

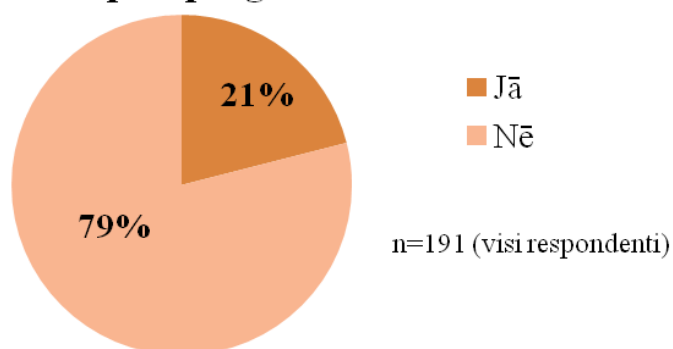
Absolvētā bakalaura apakšprogramma:

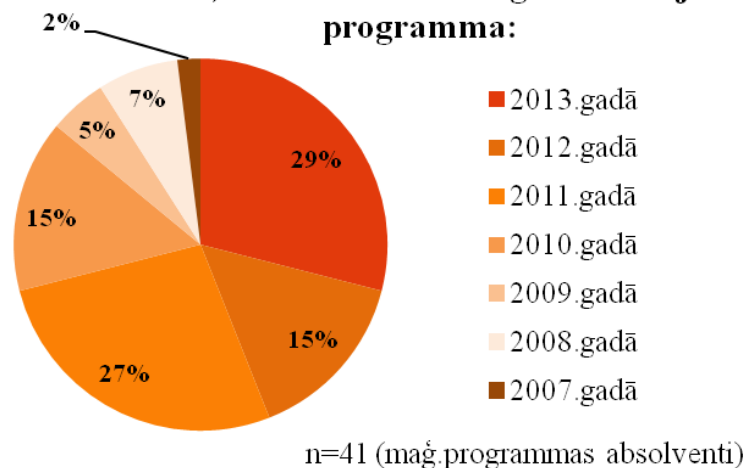
n=172 (bak.programmas absolventi)

- Cita apakšprogramma (3)
- Kultūras socioloģija un sabiedriskās attiecības
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Norvēģija
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Lielbritānija
- Dramatiskā teātra aktiera māksla
- Kino un TV operatora māksla
- Dramatiskā teātra režijas māksla
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Polija
- Tradicionālā kultūra un latviešu folklorā
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Itālija
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Dānija
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Zviedrija
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Spānija
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Vācija
- Kultūras socioloģija un menedžments
- Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Francija
- Kultūras teorija un vadībinība

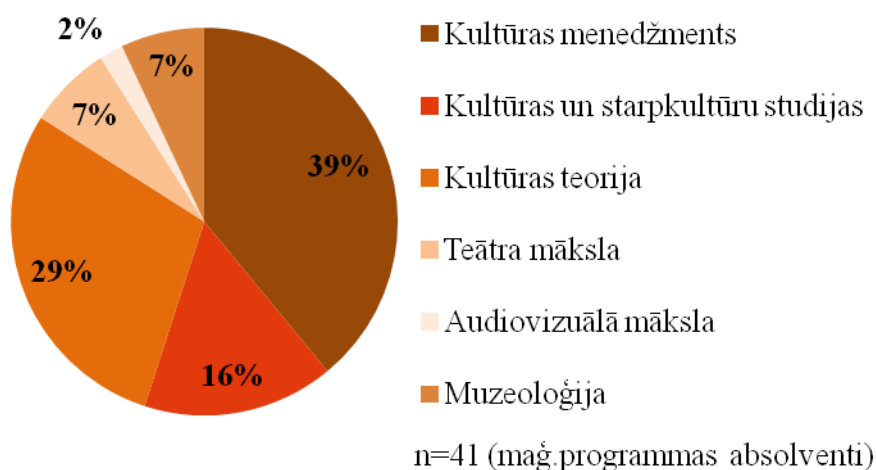
Vai respondents ir absolvējis kādu no LKA maģistra studiju apakšprogrammām:

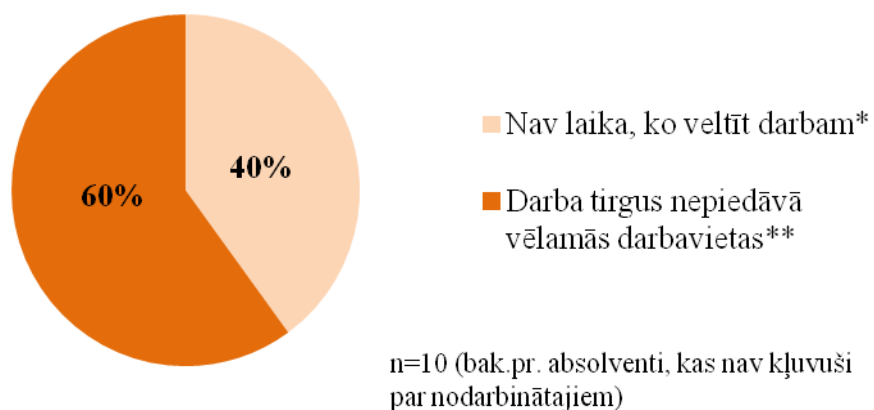
Gads, kurā absolvēta maģistra studiju programma:

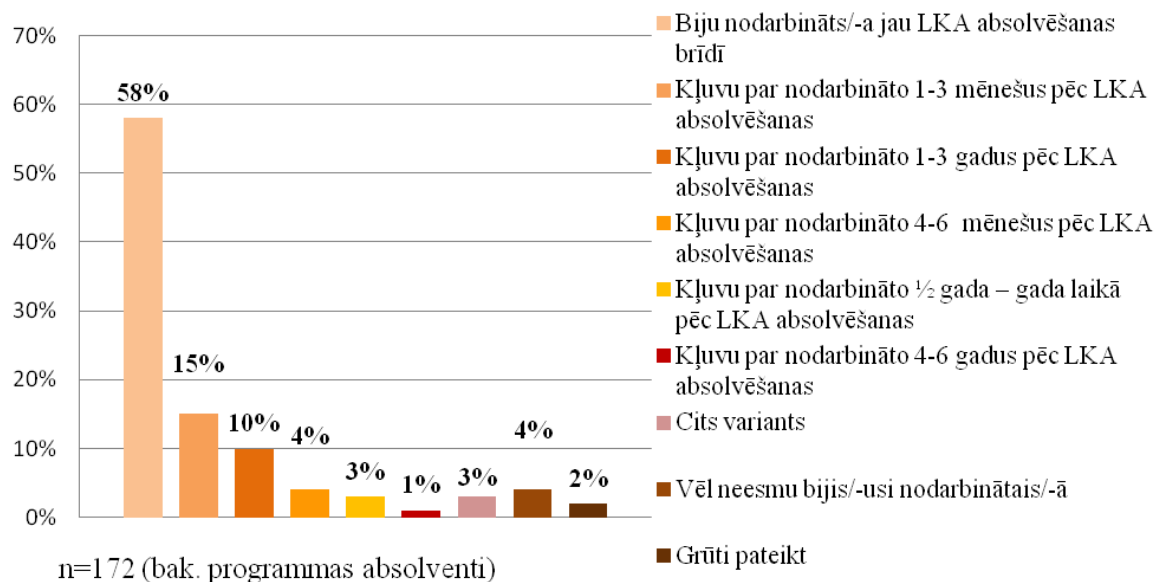
Absolvētā maģistra programma:

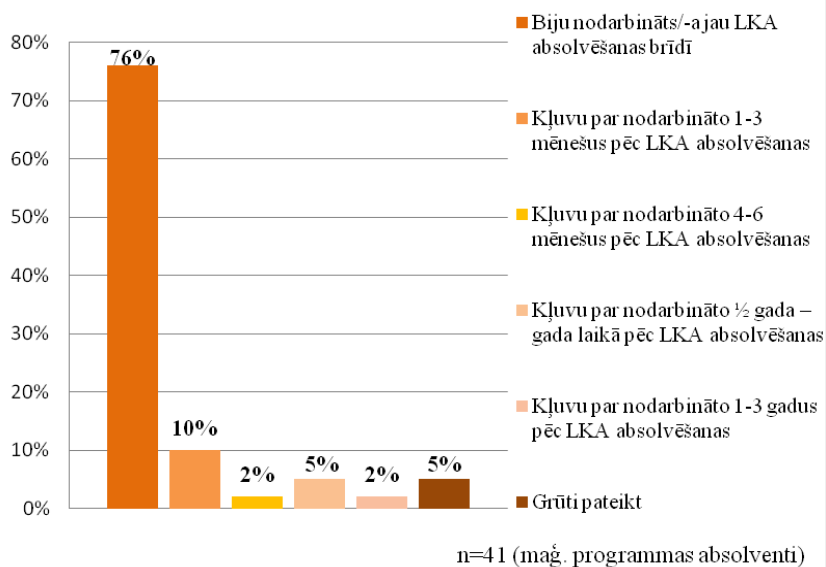
Iemesli, kāpēc pēc bakalaura programmas absolvēšanas respondents nav kļuvis par nodarbināto:

Nodarbinātības statuss LKA absolvēšanas laika posmā:

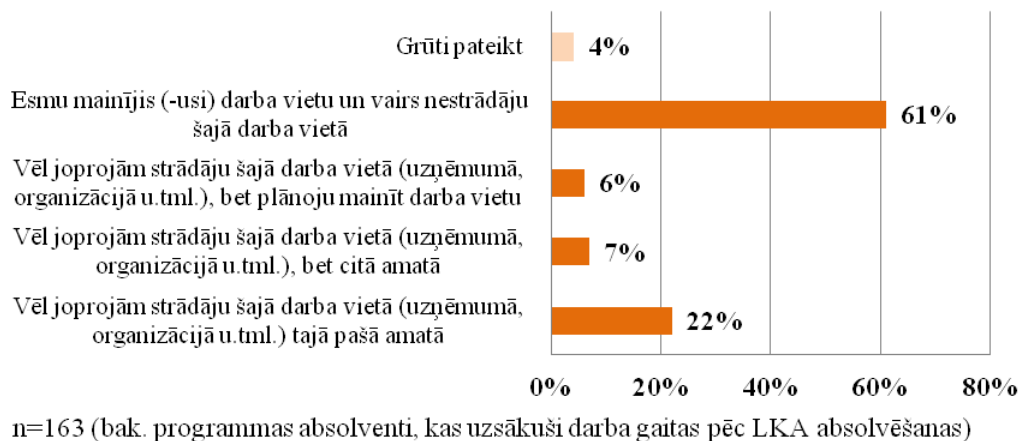
Nodarbinātības statuss LKA absolvēšanas laika posmā:

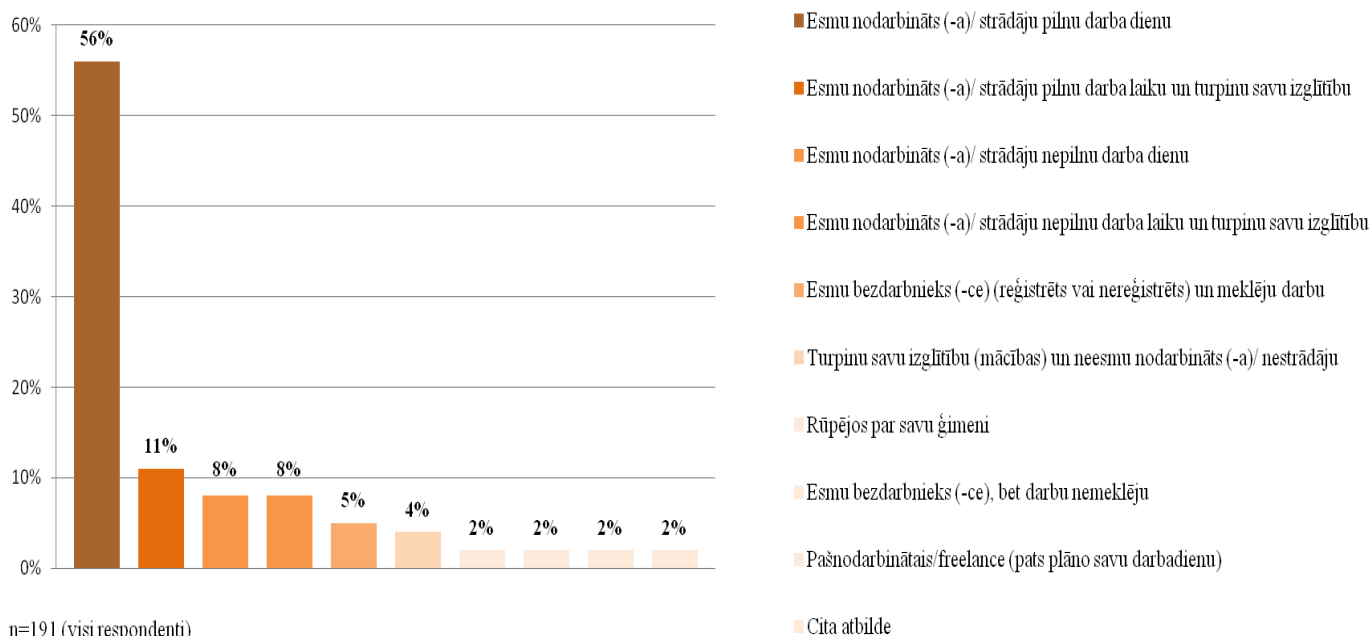
Vai darbs, ko veica laika posmā, kad respondents absolvēja LKA, bija vai nebija saistīts ar izglītību, ko ieguva LKA:

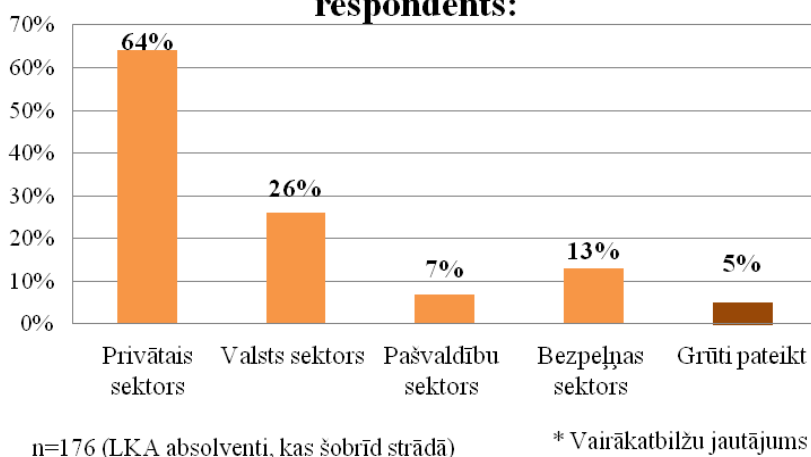
Saistības ar darbavietu, kur respondents strādāja LKA absolvēšanas laikā, šobrīd:

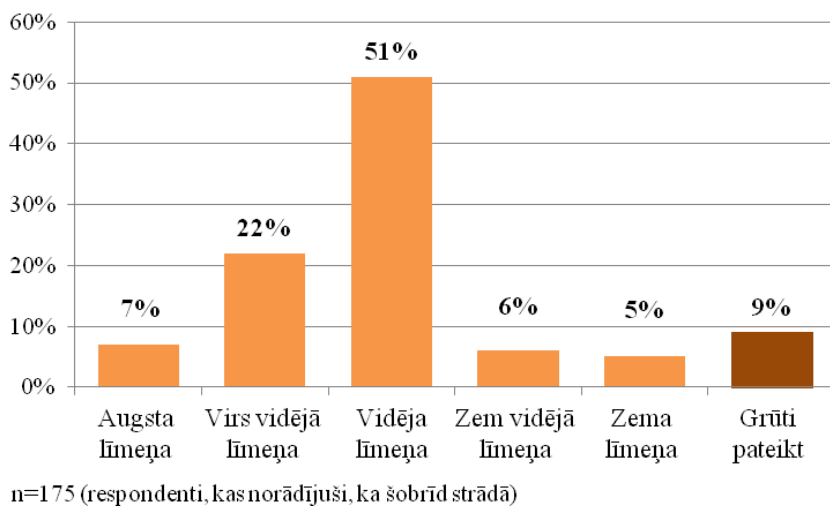
Respondenta pašreizējais nodarbinātības statuss:

Sektors, kurā šobrīd darbojas respondents:

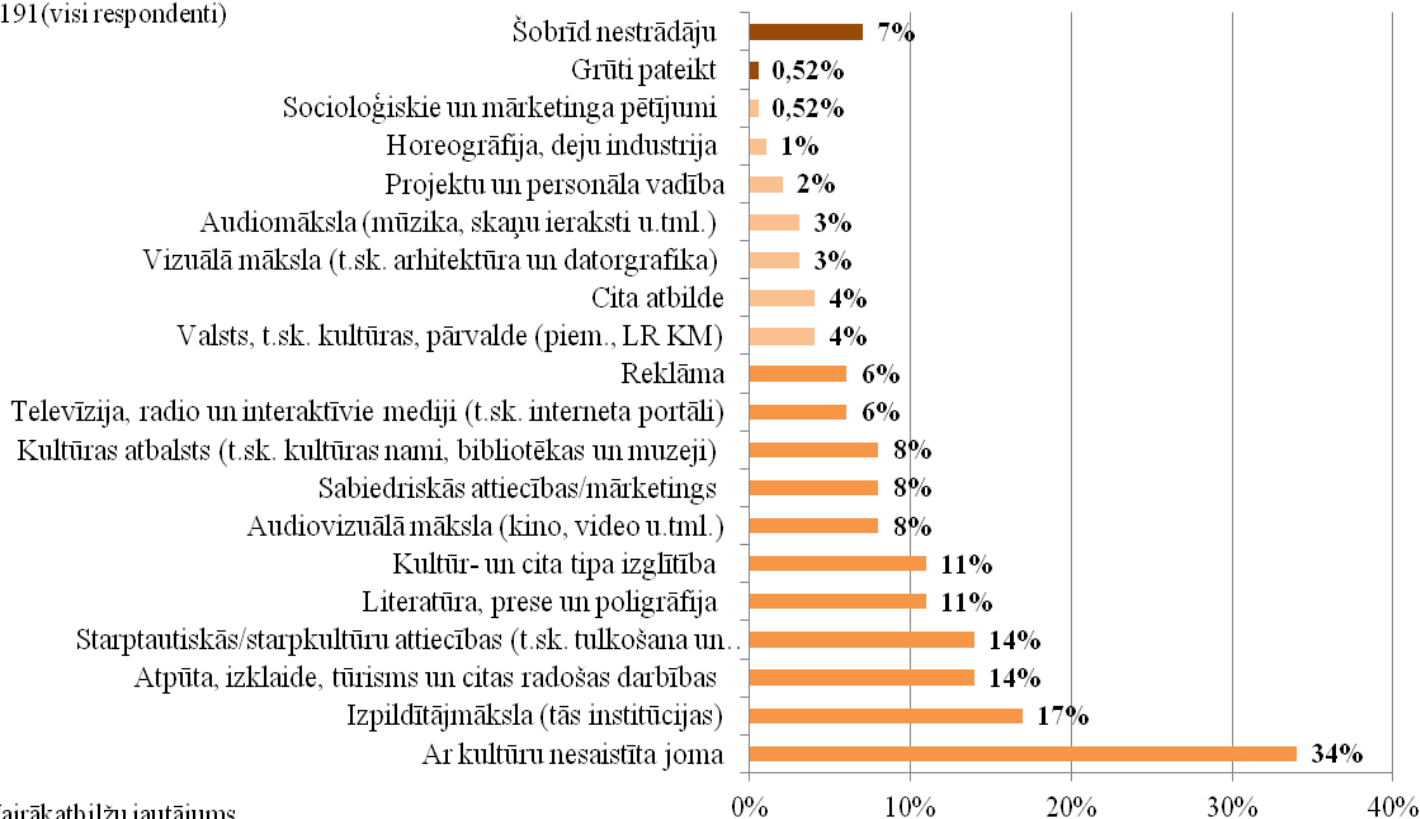

Augstākā ieņemamā amata līmenis:

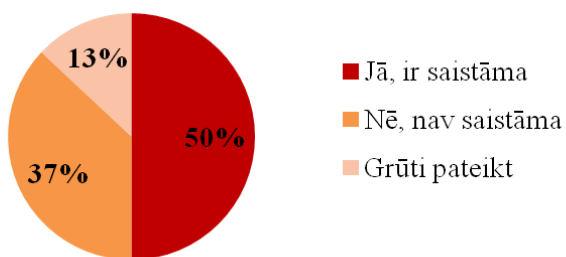
Joma, kurā pašlaik darbojas respondents:

n=191 (visi respondenti)

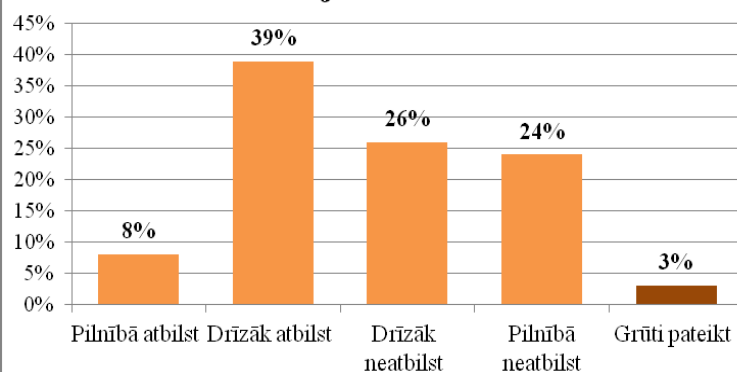
*Vairākatbilžu jautājums

Vai, respondentaprāt, kāda no respondenta darbības jomām saistāma ar RI sektoru:

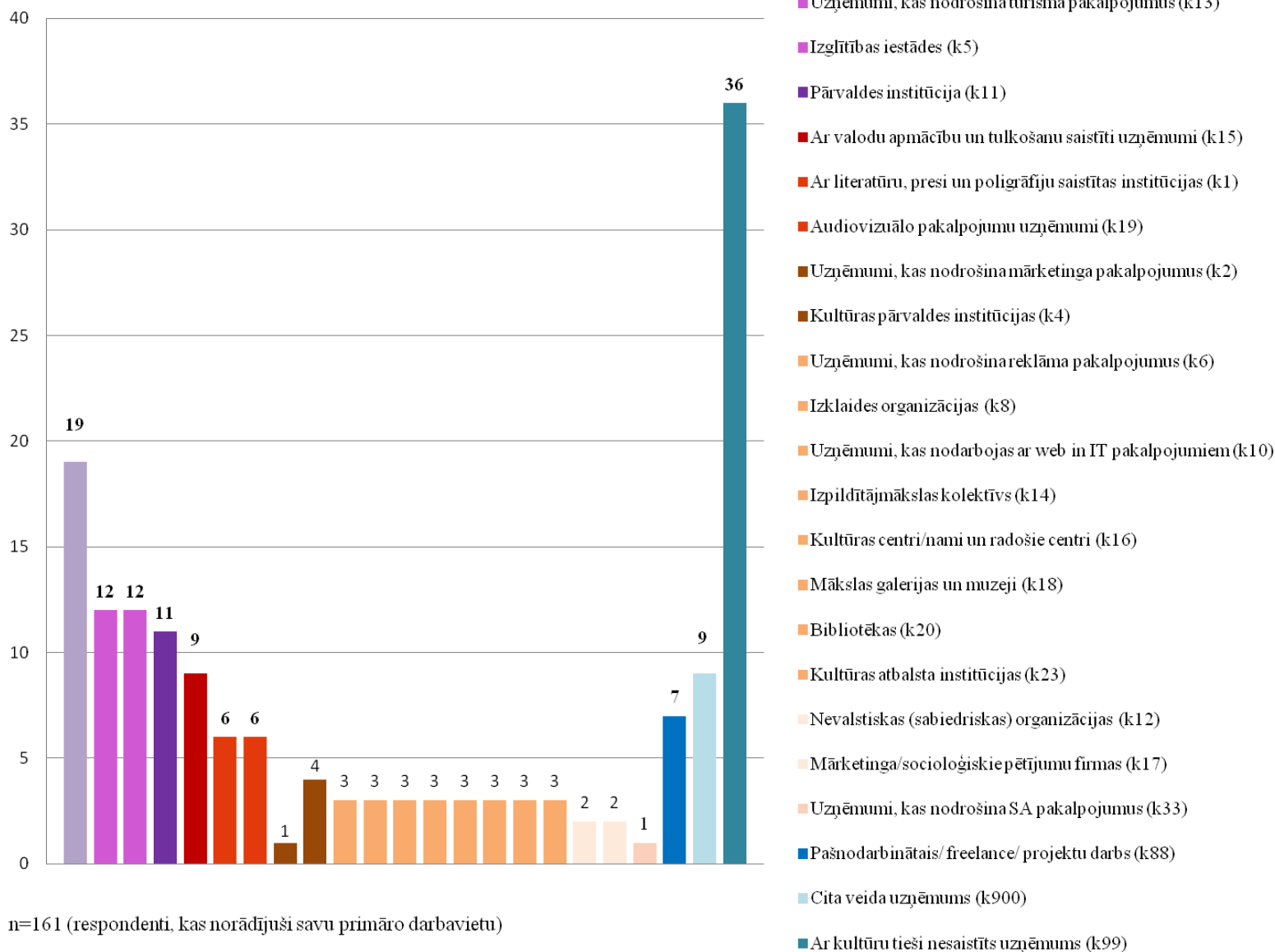
n=191 (LKA absolventi)

Vai respondenta pašreizējais ieņemamais amats kopumā atbilst LKA apgūtajam studiju virzienam:

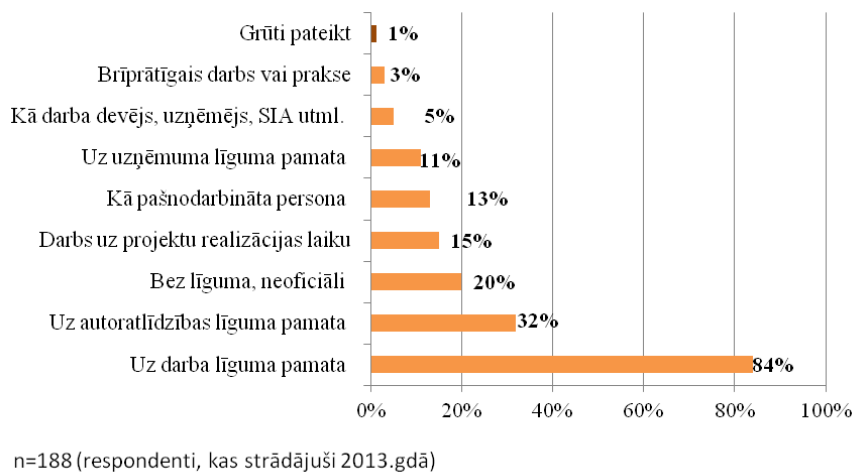

n=178 (respondenti, kas norādījuši, ka strādā)

Respondentu norādītā (primārā) darba vieta: (absolūti skaitļi, n)

Attiecību veidi, kādos respondents veica darbu pagājušā gada ietvaros:

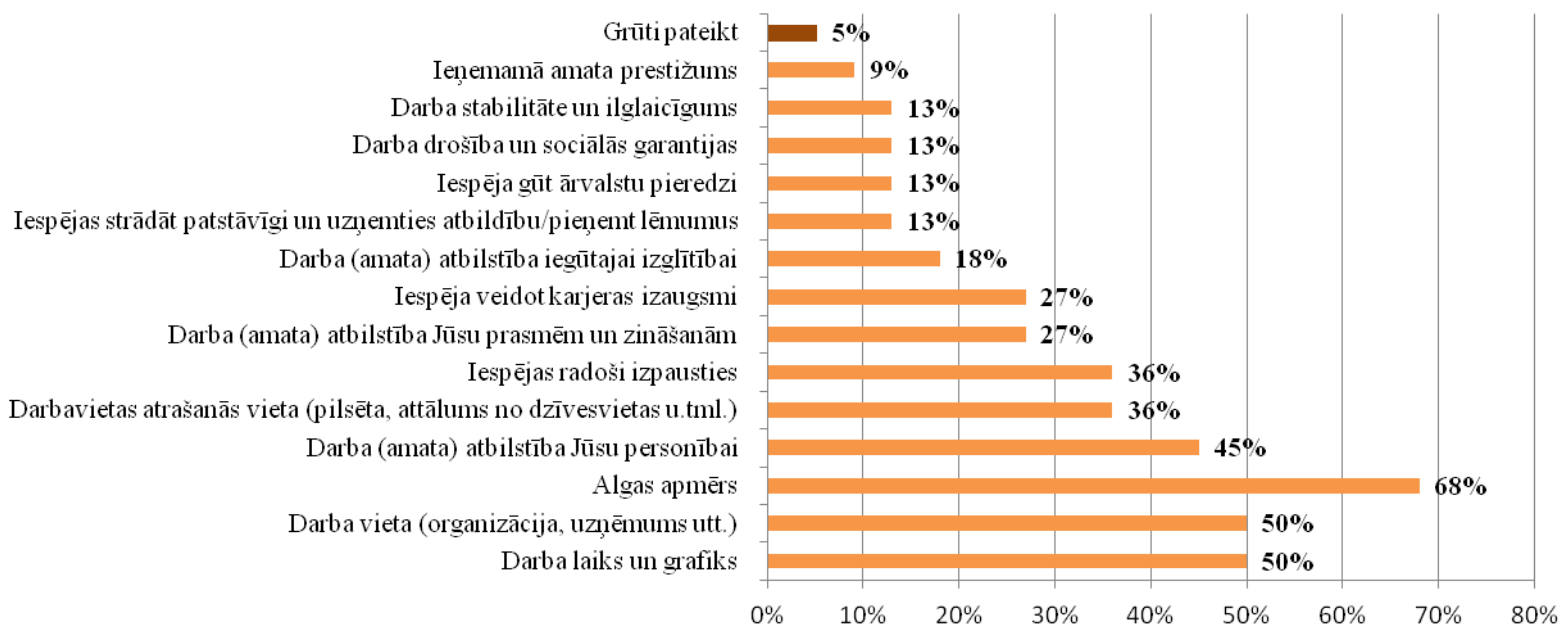
RESPONDENTA DARBAVIETAS (SAGRUPĒTAS)	
	KODS (k)
Ar literatūru, presi un poligrāfiju saistītas institūcijas (k1)	1
Uzņēmumi, kas nodrošina mārketinga pakalpojumus (k2)	3
Kultūras pārvaldes institūcijas (k4)	4
Izglītības iestādes (k5)	5
Uzņēmumi, kas nodrošina reklāma pakalpojumus (k6)	6
Izpildītājmākslas organizācijas (k7)	7
Izklaides organizācijas (k8)	8
Uzņēmumi, kas nodarbojas ar web in IT pakalpojumiem (k10)	10
Pārvaldes institūcija (k11)	11
Nevalstiskas (sabiedriskas) organizācijas (k12)	12
Uzņēmumi, kas nodrošina tūrisma pakalpojumus (k13)	13
Izpildītājmākslas kolektīvs (k14)	14
Ar valodu apmācību un tulkošanu saistīti uzņēmumi (k15)	15
Kultūras centri/nami un radošie centri (k16)	16
Mārketinga/socioloģiskie pētījumu firmas (k17)	17
Mākslas galerijas un muzeji (k18)	18
Bibliotēkas (k20)	20
Audiovizuālo pakalpojumu uzņēmumi (k19)	19
Interneta portāli, žurnāli, katalogi (k22)	22
Kultūras atbalsta institūcijas (k23)	23
Uzņēmumi, kas nodrošina SA pakalpojumus (k33)	33
Pašnodarbinātais/ freelance/ projektu darbs (k88)	88
Ar kultūru tieši nesaistīts uzņēmums (k99)	99
Cita veida uzņēmums (k900)	900

RESPONDENTU AMATI (SAGRUPĒTI)	
	KODS (k)
Pasniedzējs, skolotājs, docētājs, māc.procesa organizētājs	1
Režisors, tā asistents	2
Pētnieks	3
Biroja darbinieks: Sekretāre, asistente, administratore, klientu apkalpotājs	4
Aktieris, mūziķis	5
Sabiedrisko attiecību speciālists, mārketinga speciālists	6
Producents, menedžeris, pasākumu vadītājs	7
Projektu vadītājs, asistents, koordinators	8
Vadītājs (direktors, valdes loceklis, nodaļas vadītājs)	9
RPP (rakstnieks, dramaturgs, operators, tulkotājs, fotogrāfs)	11
Tehniskais darbinieks	12
Amats valsts pārvaldē	13
Tūrisms	14
Datu un mājaslapu administrators	15
Ar kultūru tieši nesaistīta profesija	88
Pašnodarbinātais, freelance	90
Cits	100
Nevar definēt	999

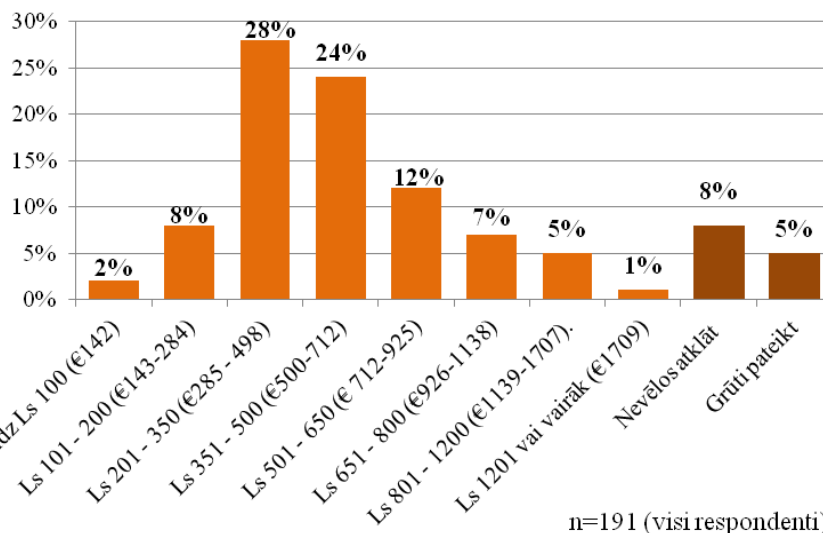
Veids, kā respondents uzzināja par vakanci uz darbavietu, kurā šobrīd strādā:

Būtiskākie faktori, meklējot un pieņemot darbavietu:

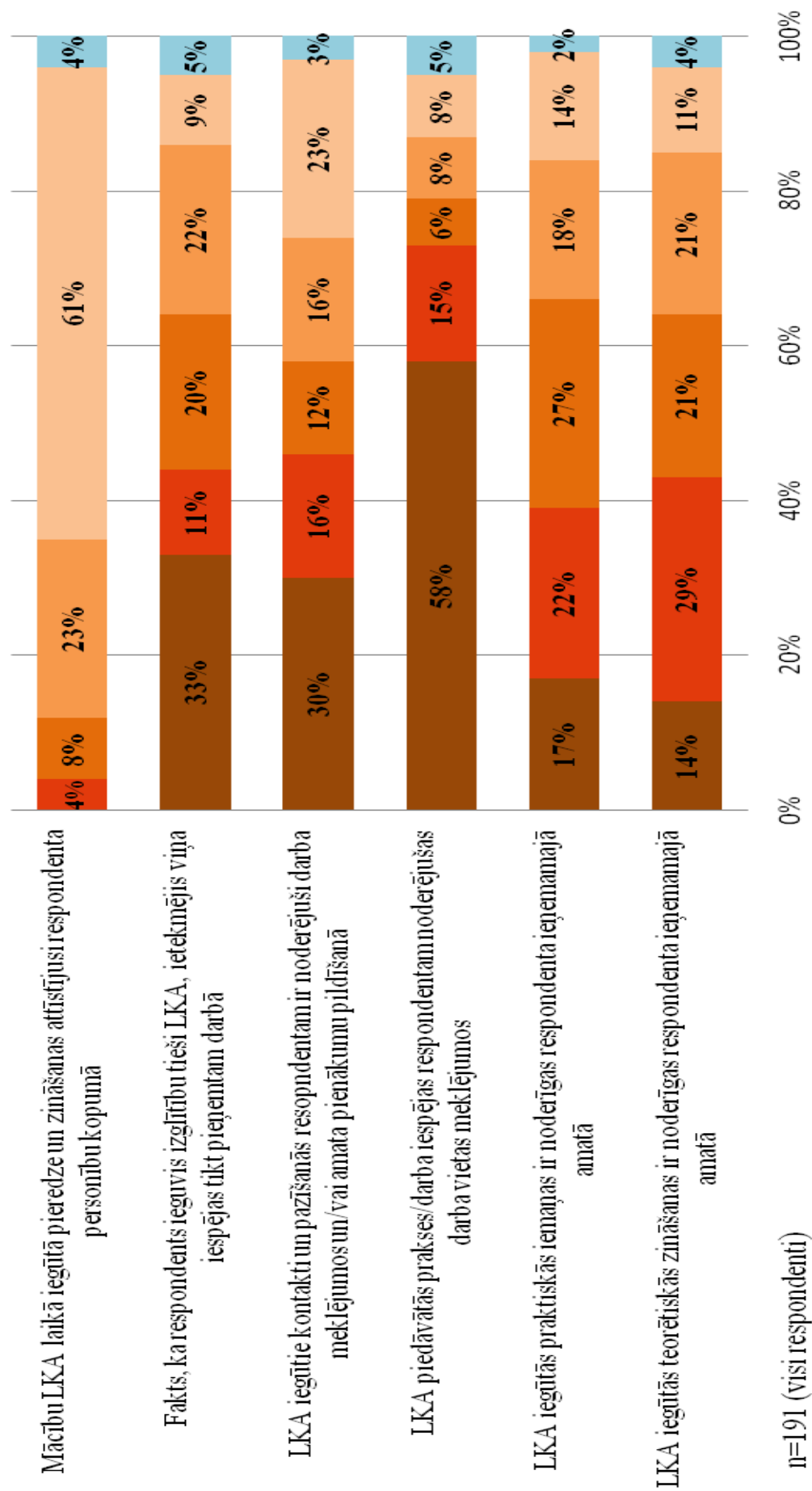

Vidējie mēneša ienākumi 2013. gadā:

Respondentaprāt, cik lielā mērā (kur 1 ir nemaz, bet 5 - pilnībā/ļoti lielā mērā):

■ Nemaz (1) ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ Pilnībā/Lielā mērā (5) ■ Grūti pateikt

RESPONDENTA DARBAVIETA				
KODS (k)	SKATĪTS (n)	NORĀDĪTĀ DARBA VIETA	KODS (k)	SKATĪTS (n)
Pirmā darba vieta: 166 respondenti (n)				
1	6	Izdevniecība Santa	11	Bankas līdzības fonds, kas nodarbojas ar dažādu kultūras pasākumu un/vai komēdiju Ademaera fonds
1		Tipogrāfija Livonia Print	11	
1		Grāmatnīca	11	
1		Poligrāfijas uzņēmums, zsmu šoferis	11	
1		SIA Jans Rōze	11	
1		SIA Livonia Print	11	
3		WOMmarketing	11	
3		Mārketinga un komunikācijas aģentūra	11	
3		Marketing und Socialie Mediji	11	
3		Aceture Latvija filāle	11	
4	4	AKR KM	12	Izdevniecības nozare, mūzikas tehnikas/instrumentu jomā salīdzināso attiecību aģentūra
4		Latviešu kultūras centrs	12	
4		Nacionālais kino centrs	13	
4		WPAI	13	
5		Augstskola	13	
5		gaugstskolas studiju daļa	13	
5		Latvijas Kultūras akadēmija	13	
5		Latvijas Kultūras akadēmija	13	
5		SIA LKCC	13	
5		LXX Latvijas kultūras kolektīva	13	
5	12	Latvijas kultūras akadēmijas "Radiošā darbības centrs"	13	Privātskolas, valodas pasniegšana
5		SIA LKCC	13	
5		Universitāte	13	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
5		Latviešu kultūras centrs "Latvian"	14	
6	3	Latviešu kultūras centrs "Latvian"	15	Latviešu kultūras centrs "Latvian"
6		SIA RQCB	15	
6		Reklāmas aģentūra	15	
6		Latvijas nacionālā opera (opera national de Lyon)	15	
7		Latvijas nacionālā opera	15	
7		Latvijas nacionālais teātris	15	
7		Dalles teātris	15	
7		Latvijas Kultūras & adēmija	15	
7		Latvijas Kultūras & adēmija	15	
7		Latvijas Kultūras & adēmija	15	
7	19	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7	3	Latvijas Nacionālais teātris	15	Latvijas Kultūras & adēmija
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	
7		Latvijas Nacionālais teātris	15	

RESPONDENTA AMATS				RESPONDENTA AMATS				RESPONDENTA AMATS			
NORĀDĪTAIS AMATS	KODS (K)	SKAITS (n)	NORĀDĪTAIS AMATS	KODS (K)	SKAITS (n)	NORĀDĪTAIS AMATS	KODS (K)	SKAITS (n)	NORĀDĪTAIS AMATS	KODS (K)	SKAITS (n)
Pirmais norādītais amats: 167 respondent (n)											
pasniedzējs	1		Projekta vadītāja	8		Sekretāre - asistente	88		dirigente	5	
Pasniedzēja	1		Projekta vadītāja	8		logistikas	88		Aktrise	5	3
privātskolotājs	1		Projekta asistente	8		degvielas piegāžu plānotājs	88		aktieris	5	
skolotājs	1		Projekta koordinatore	8		Kvalitātes kontroles speciālists	88		Promotore	6	
Nozaru studiju kursu nodalās vadītājas p.i.; Erasmus koordinatore; Lektore	1		Projekta vadītāja	8		eksporta menedžere	88		Mārketinga vadītāja un personāla vadība	6	2
puļciņa pedagogs	1		Projekta vadītājs	8		Datorsistēmu administratore	88		Projekta vadītājs	8	
Valodas pasniegšana	1		Projekta vadītāja	8		Uzstātvade	88		Atbildīga par projektu vadītāja	8	
Lektore	1	14	projekta vadītājs	8		Pārdevēja-kasiere	88		Fotogalerijas vadītāja, projektu vadītāja	8	4
Skolotājs	1		projekta vadība	8		Microsoft lietotāju un komerc klientu atbalsts, k	88		projekta vadītājs	8	
Nodalās vadītāja, lektore	1		Projekta vadītāja	8	21	Viesmīle	88		līdzpāšnieks, vadītājs	9	
franču valodas pasniedzēja	1		projekta vadītājs	8		Jurists	88		Nodbinājuma "SMPF" valdes locekle	9	
norvēģu valodas mācību procesa koordinatore	1		projekta vadītāja	8		klientu apkalpošanas speciālists	88		Dibinātāja, valdes locekle	9	6
Speciāliste darbā ar studējošajiem	1		projekta vadītāja	8		Pārdevējs	88		izpilddirektors	9	
Izglītības programmu kuraotrs	1		Projekta vadītāja	8		bārmene	88		attāstu savu uzņēmumu	9	
režisors	2		Projekta vadītāja	8		Soferis (Logistikas nodalās vadītājs)	88		Valdes līdzpāšnieks, vadītāja	9	
Režisors	2	4	Projekta vadītāja	8		lietvede	88		tulkotāja	11	
Režisors pirmais asistents	2		tulks, projektu vadītājs	8		Distribution planner/degvielas piegāžu plānotā	88		Dalībātājs	11	
intervētijs, slepenais pircējs	3		projekta vadītāja	8		Degvielas piegāžu plānotājs	88		krīnku autors	11	
Telemārketinga speciālists	3	2	Apmācības projektu vadītāja	8		finanšu piesaiste	88		žurnālists	11	7
Biroja administratore	4		projekta vadītāja	8		Incident Manager	88		Literārais redaktors	11	
Sekretāre	4		projekta vadība	8		Pārdevējs	88		Scenogrāfs	11	
Asistents	4		vadītāja	9		praktikants / jaunākais programētājs	88		žurnālists/redaktors	11	
Biroja administratore	4		Boss :D	9		Accounts Receivable specialist	88		Lietvede	88	
Administrators	4		biroja vadītāja	9		viesmīle	88		lietvedis	88	4
Sekretāre	4		biroja vadītāja	9		Tehnoloģija palīgs	88		pārdevēja	88	
Vadītāja asistente	4		vidējā līmeņa vadītājs (vad. vietnieks)	9		Veikala vadītājs, vietniece	88		vecākais analītiķis	88	
Apmeklētāju centra darbinieks, konsultants	4		direktore	9		Biznesa pakalpojumu aģente	88		Dažādi projektu darbi	90	2
sekreteš	4		izpilddirektors	9		Customer Relations Representative	88		Freelance nodarbinātais	90	
Serviceesk consultant	4		LKA "RDC" vadītāja	9		departamenta koordinators	88		Mediatekars	999	1
Administratore	4	20	biroja vadītāja	9	16	Freelancer	90	2	Trešais norādītais amats: 9 respondent (n)		
administratīvais asistents	4		direktora vietniece	9		Pašnodarbinātais	90		Pasniedzēja	1	
konsultants	4		Nodalās vadītājs	9		vieta ierādītājs	100		pedagoģis	1	3
Konsultants, HR operations	4		Valdes loceklis	9		ģērbēja	100		Teātra klases vadītāja, drāmas t	1	
HR asistente	4		Vecākais speciālists	9		grimētāja	100		Pasākumu vadītāja, režisore	7	
ofisa asistente/darba aizsardzības speciāliste	4		vadītāja	9		Brīvprātīgais	100		menedžeris, producents	7	3
SIA Transcom, Western Union projekts. Klientu apkalpošanas speciālists	4		Izglītojoša darba un darba ar apmeklētājiem vadītāja	9		Bilesu realizācijas vadītāja, mākslinieku un publikas uzņemšana	100		Kultūras menedžeris; režisors;	7	
Koordinator, analists	4		Dramaturģe	11		Speciālists	100		scenārija autors	8	1
HR consultant	4		Rakstnieks	11		kraujuma darba speciālists	100		Projektu asistents	11	1
aktieris	5		blogere	11		gramatu izdošana	100		tulks	11	1
Aktieris	5	6	Video operators 2 studijās	11	10	mediju koordinators	100		Ideju cilvēks/Organizators/Civēks-daru-visu	999	1
aktieris	5		Tulkotājs	11		Speciāliste	999				
aktieris	5		fotogrāfs	11		Teamleader	999				
aktieris	5		Tulkotājs	11		instruktore	999	6			
aktieris	5		redaktors	11		plānotājs	999				
aktieris	5		Tekstu autors/redaktors	11		Jaunatnes darba konsultants	999				
Sabiedriskās attiecības	6		Žurnāliste	11		Rezervāciju aģents	999				
Sabiedrisko attiecību vadītāja	6		Vecākais skatuves meistars	12	2	Otrās norādītais amats: 43 respondent (n)					
Marketing and Social Media	6	6	Tehniskais darbinieks	12		Izglītības programmas bērniem vadītāja	1				
Sabiedrisko attiecību speciālists	6		Vecākais referents	13		Valodu pasniegšana, privāts tūras	1				
SMM, sales, back office, marketing, PR	6		Vēstnieka asistents	13	5	franču valodas skolotāja	1				
Producente	7		Valsts inspektore	13		audzinātājs	1				
Producente	7		Vecākā referente	13		viesdocētājs	1				
producente	7		referents	13		Režisors	2				
menedžere	7		tūrisma operators	14		Režisors otrais asistents	2	3			
Tūres menedžeris	7	8	tūropertore	14	3	Režisora asistents	2				
Kultūras pasākumu organizators	7		tūristu gids	14		Personīgā asistente	4				
Menedžeris	7		PA / ofisa menedžere / veļlapu administratore, etc	15		asistente	4	4			
grupas vadītājs	7		customer support specialist & data administrator	15	3	konferences kurators, koordinators	4				
			mājaslapas administratore	15		administratīvais asistents/marketings	4				

2. PIELIKUMS. LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTU APTAUJA: DATU GRAFISKS ATAINOJUMS

Tā kā sasniegtās izlases apjoms ir mazs ($n < 100$), pielikumā norādīts datu procentuālais sadalījums, bez vizuāla atainojuma.

Jautājums	Atbildes	Norādījumu skaits (%)
1. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) kādu no LMA BAKALAURA studiju apakšnozarēm?	Jā	83%
	Nē	17%
2. Norādiet, lūdzu, kuru/-as bakalaura studiju apakšnozari/-es Jūs esat absolvējis (-usi)! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA apakšnozares, norādiet tās visas!)	Keramikas apakšnozare	2%
	Tekstilmākslas apakšnozare	7%
	Stikla mākslas apakšnozare	7%
	Vizuālās komunikācijas apakšnozare	7%
	Grafikas apakšnozare	9%
	Tēlniecības apakšnozare	9%
	Funkcionālā dizaina apakšnozare	9%
	Vides mākslas apakšnozare	9%
	Glezniecības apakšnozare	14%
	Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozare	27%
	Keramikas apakšnozare	2%
3. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt bakalaura studiju programmu LMA! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA bakalaura studiju programmas, norādiet visus absolvēšanas gadus!)	2013.gadā	13%
	2012.gadā	11%
	2011.gadā	5%
	2010.gadā	11%
	2009.gadā	9%
	2007.gadā	5%
	2006.gadā vai agrāk	41%

4. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt bakalaura studiju programmu LMA! Lūdzu, atbildiet par nodarbinātību, kas netika īstenota LMA prakses vai mācību ietvaros!	Biju nodarbināts/-a jau LMA absolvēšanas brīdī	48%
	Kļuvi par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LMA absolvēšanas	9%
	Kļuvi par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LMA absolvēšanas	0%
	Kļuvi par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LMA absolvēšanas	5%
	Kļuvi par nodarbināto 1-3 gadus pēc LMA absolvēšanas	11%
	Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā	11%

Jautājums	Atbildes	Norādījumu skaits (%)
4.1. Lūdzu, raksturojiet, kādi, Jūsaprāt, ir iemesli, kāpēc pēc LMA absolvēšanas neesat kļuvis (-usi) par nodarbināto!	Latvijas darba tirgus nepiedāvā pietiekoši daudz iespēju atrast darbu manis izvēlētajā specialitātē/nozarē	3 %
	Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kas atbilstu manis iegūtajai izglītībai un/vai prasmēm	1%
	Latvijas darba tirgus nepiedāvā pietiekoši daudz iespēju atrast darbu manis izvēlētajā specialitātē/nozarē	3%
	Cita atbilde (Turpināju studēt)	5%
	Pēc studijām darbu atradu	91%
4.2. Sakiet, lūdzu, vai darbs, ko veicāt šajā darbavietā (laika posmā, kad absolvējāt LMA) bija vai nebija saistīts ar izglītību, ko ieguvāt LMA?	Jā, bija saistīts	54%
	Drīzāk bija, nekā nebija saistīts	11%
	Drīzāk nebija, nekā bija saistīts	20%
	Nē, nebija saistīts	6%
	Grūti pateikt	9%
4.3. Raksturojiet, lūdzu, kādas šobrīd ir Jūsu saistības ar darba vietu, kurā strādājāt laika posmā, kad absolvējāt LMA!	Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.) tajā pašā amatā	18%
	Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet citā amatā	11%
	Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet plānoju mainīt darba vietu	0%

	Esmu mainījis (-usi) darba vietu un tur vairs nestrādāju	60%
	Grūti pateikt	
5. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) kādu no LMA MAĢISTRA studiju apakšnozarēm?	Jā	51%
	Nē	49%
6. Norādiet, lūdzu, kuru/-as maģistra studiju apakšnozari/-es Jūs esat absolvējis (-usi)! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA maģistra studiju apakšnozares, norādiet tās visas!)"	Glezniecības apakšnozare	11%
	Grafikas apakšnozare	11%
	Tekstilmākslas apakšnozare	3%
	Tēlniecības apakšnozare	3%
	Keramikas apakšnozare	3%
	Stikla mākslas apakšnozare	11%
	Funkcionālā dizaina apakšnozare	11%
	Vides mākslas apakšnozare	3%
	Vizuālās komunikācijas apakšnozare	3%
	Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozare	37%
7. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt LMA maģistra studiju apakšnozari! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA maģistra studiju programmas, norādiet visus absolvēšanas gadus!)"	2013.gadā	7%
	2012.gadā	7%
	2011.gadā	19%
	2010.gadā	4%
	2008.gadā	11%
	2007.gadā	7%
	2006.gadā vai agrāk	38%
	Grūti pateikt	7%
8. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LMA maģistra	Biju nodarbināts/-a jau LMA absolvēšanas brīdī	59%
	Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LMA absolvēšanas	11%

studiju programmu! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas maģistra programmas, atbildiet par pēdējo no tām!)"	Kļuvis par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LMA absolvēšanas	15%
	Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā	4%
	Grūti pateikt (A8)	11%
9. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) LMA DOKTORA programmu?	Jā	2% (1 respondents)
12. Norādiet, lūdzu, kurš no zemāk minētajiem izteikumiem vislabāk raksturo Jūsu PAŠREIZĒJO nodarbinātības statusu!	Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba dienu	32%
	Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju nepilnu darba dienu	9%
	Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)	8%
	Esmu nodarbināts (-a)/strādāju nepilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)	13%
	Turpinu savu izglītību (mācības) un neesmu nodarbināts (-a)/nestrādāju	15%
	Esmu bezdarbnieks (-ce) (reģistrēts vai neregistrēts) un meklēju darbu	6%
	Esmu bezdarbnieks (-ce), bet darbu nemeklēju	4%
	Grūti pateikt	4%
	Cita atbilde (esmu pašnodarbinātais (-ā)/brīvprātīgais (-ce))	9%
13. Norādiet, lūdzu, kurā no zemāk norādītajām jomām Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visas tām atbilstošās jomas!)	Dizains	30%
	Vizuālā māksla (glezniecība, grafika u.tml.)	25%
	Kultūrizglītība/Mākslas izglītība	25%
	Datorgrafika	17%
	Šobrīd nestrādāju	13%
	Cita atbilde	13%
	Muzeji, izstāžu zāles	11%
	Tēlniecība un plastika	9%

	Mode (t.sk. apģērbu industrija)	8%
	Reklāma	8%
	Televīzija, radio un interaktīvie mediji (t.sk. interneta portāli)	6%
	Sabiedriskās attiecības/mārketing	6%
	Atpūta, izklaide un citas radošas darbības	6%
	Ar kultūru nesaistītā nozarē	6%
	Restaurācija un kultūras mantojums	4%
	Literatūra, prese un poligrāfija	4%
	Arhitektūra	2%
	Audiovizuālā māksla (kino, video u.tml.)	2%
	Izpildītājmāksla (teātris, opera, koncerti, izrādes, cirks u.tml.)	2%
	Audiomāksla (mūzika, skaņu ieraksti u.tml.)	2%
14. Norādiet, lūdzu, kurā sektorā Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos sektorus!)	Privātais sektors	47%
	Valsts sektors	36%
	Pašvaldību sektors	8%
	Bezpeļņas sektors	4%
	Grūti pateikt	11%
15. Norādiet, lūdzu, vai, Jūsaprāt, kāda no Jūsu darbības jomām ir saistāma ar RADOŠO INDUSTRIJU sektoru?	Jā, ir saistāma	79%
	Nē, nav saistāma	8%
	Grūti pateikt	13%
16. Norādiet, lūdzu, kuros no minētajiem darba attiecību veidiem Jūs veicāt darbu pagājušā gada ietvaros! (Ja strādājat vairākās)	Uz darba līguma pamata	60%
	Uz uzņēmuma līguma pamata	8%
	Uz autoratlīdzības līguma pamata	42%
	Kā pašnodarbināta persona	11%

darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos veidus!)	Kā darba devējs, uzņēmējs, SIA utml.	4%
	Darbs uz projektu realizācijas laiku	13%
	Bez līguma, neoficiāli	23%
	Grūti pateikt	8%
	Cita atbilde (brīvprātīgais darbs)	4%
19. Novērtējiet, lūdzu, savu pašreizējo ieņemamo amatu - Jūsprāt, tas ir augsta, vidēja vai zema līmeņa? (Ja strādājat vairākās darbavietās, sniedziet atbildi par darbavietu, kurā, Jūsprāt, amats ir augstākajā līmenī no visiem!)	Augsta līmeņa	9%
	Virs vidējā līmeņa	26%
	Vidēja līmeņa	28%
	Zem vidējā līmeņa	6%
	Zema līmeņa	2%
	Grūti pateikt	8%
	Šobrīd nestrādāju	21%
20. Raksturojiet, lūdzu, kādā veidā Jūs uzzinājāt par vakanci uz darbavietu, kurā strādājat šobrīd! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!)	Uzaicinājumu ieņemt darbavietu saņēmu personīgi no darba devēja	26%
	Par vakanci uzzināju no paziņām, draugiem	19%
	Šobrīd nestrādāju	19%
	Pats (-i) veido/dibina sev darbavietu	11%
	Informāciju par vakanci atradu internetā (uzņēmuma, organizācijas mājas lapā)	8%
	Par vakanci uzzināju no kolēģiem	8%
	Par vakanci uzzināju no LMA resursiem	6%
	Cita atbilde	4%
	Par vakanci mani informēja ģimenes loceklis	4%
	Grūti pateikt	2%
	Informāciju par vakanci ieguvu caur plašsaziņas līdzekļiem (radio, TV, laikrakstiem)	2%
21. Novērtējiet, lūdzu,	Pilnībā atbilst	23%

vai Jūsu pašreizējais ieņemamais amats, Jūsaprāt, kopumā atbilst vai neatbilst Latvijas Mākslas akadēmijā apgūtajam studiju programmas virzienam! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!)	Drīzāk atbilst	38%
	Drīzāk neatbilst	11%
	Pilnībā neatbilst	4%
	Grūti pateikt	5%
	Šobrīd nestrādāju	19%
23. Norādiet, lūdzu, kādi faktori Jums bija/ir visbūtiskākie, meklējot un/vai pieņemot darbu!	Iespējas radoši izpausties	55%
	Algas apmērs	51%
	Darba (amata) atbilstība Jūsu prasmēm un zināšanām	43%
	Darba laiks un grafiks	40%
	Darba vieta (organizācija, uzņēmums utt.)	40%
	Darba (amata) atbilstība Jūsu personībai	34%
	Iespējas strādāt patstāvīgi un uzņemties atbildību/pieņemt lēmumus	31%
	Darbavietas atrašanās vieta (pilsēta, attālums no dzīvesvietas u.tml.)	25%
	Darba (amata) atbilstība iegūtajai izglītībai	23%
	Iespēja veidot karjeras izaugsmi	13%
	Iespēja gūt ārvalstu pieredzi	9%
	Grūti pateikt	8%
	Darba drošība un sociālās garantijas	6%
	Darba stabilitāte un ilglaicīgums	4%
	Ieņemamā amata prestižums	4%
	Cita atbilde	2%
24. Norādiet, lūdzu, kādi bija Jūsu vidējie mēneša ienākumi (aptuveni) pēc nodokļu nomaksas 2013.gadā!	Līdz Ls 100	15%
	Ls 201 - 350	21%
	Ls 351 - 500	24%
	Ls 501 - 650	7%

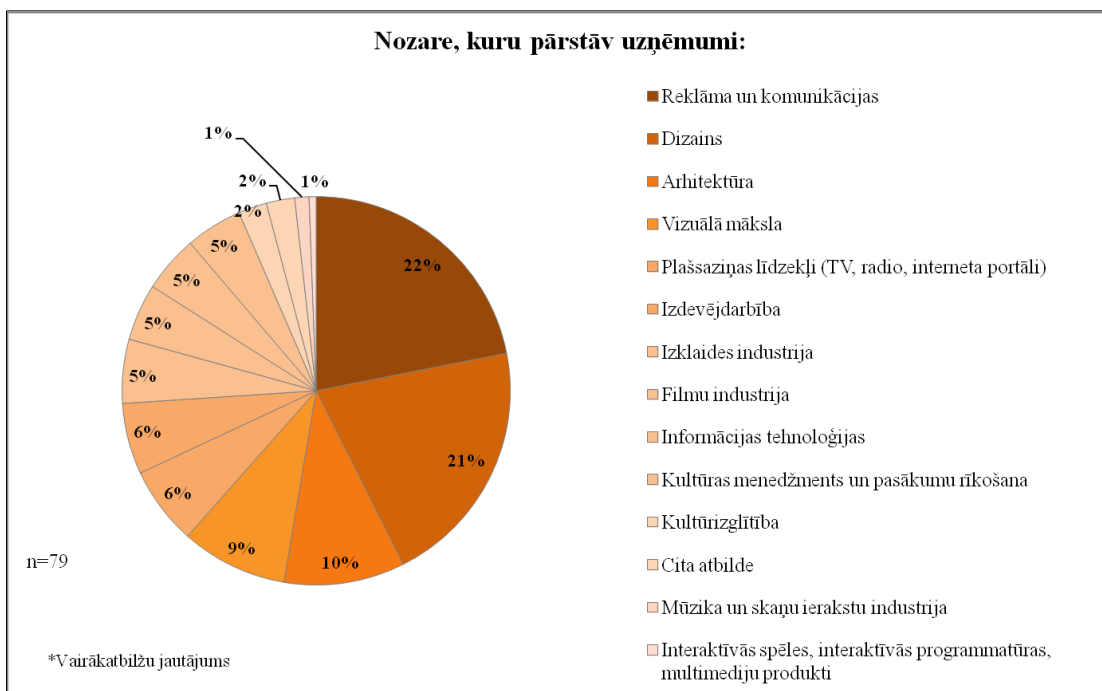
	Ls 651 - 800	6%
	Nevēlos atklāt	23%
	Grūti pateikt	4%
1. Lūdzu, norādiet savu dzimumu!	Sieviete	85%
	Vīrietis	15%
2. Norādiet, lūdzu, Jūsu pašreizējo dzīvesvietu!	Rīga	81%
	Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Jūrmala, Rēzekne	5%
	Cita pilsēta	5%
	Novads, pagasts	4%
	Ārpus Latvijas	2%
	Grūti pateikt	2%
3. Raksturojiet, lūdzu, kādi ir iemesli, kāpēc šobrīd nedzīvojat Latvijā!	Strādāju ārzemēs, jo nevarēju atrast sev piemērotu darba vietu Latvijā	2%
	Mana ģimene (vecāki, bērni, otrā puse utt.) dzīvo ārzemēs	2%
	Ceļoju, atpūšos	2%
	Dzīvoju Latvijā	99%
4. Norādiet, lūdzu, savu vecumu!	Līdz 25 gadiem	23%
	26-30 gadi	30%
	31-35 gadi	15%
	36-40 gadi	15%
	41-45 gadi	10%
	51 gads un vairāk	7%

Novērtējiet, lūdzu, cik lielā mērā (kur 1 ir nemaz, bet 5 - pilnībā/ļoti lielā mērā)...	LMA iegūtās teorētiskās zināšanas ir noderīgas respondenta ieņemamajā amatā	LMA iegūtās praktiskās iemaņas ir noderīgas respondenta ieņemamajā amatā	LMA piedāvātās prakses/darba iespējas respondenta m noderējušas darba vietas meklējumos	LMA iegūtie kontakti un pazīšanās respondenta m noderējuši viņa darba meklējumos un/vai amata pienākumu pildīšanā	Fakts, ka respondents ieguvis izglītību tieši LMA, ietekmējis viņa iespējas tikt pieņemtam darbā	Mācību LMA laikā iegūtā pieredze un zināšanas attīstījusi respondenta personību kopumā
Nemaz (1)	6%	8%	45%	1%	17%	0%
2	21%	9%	17%	17%	9%	8%
3	19%	17%	17%	23%	15%	15%
4	13%	26%	2%	21%	13%	21%
Pilnībā/Ļoti lielā mērā (5)	28%	32%	15%	34%	40%	51%
Grūti pateikt	13%	8%	4%	4%	6%	5%

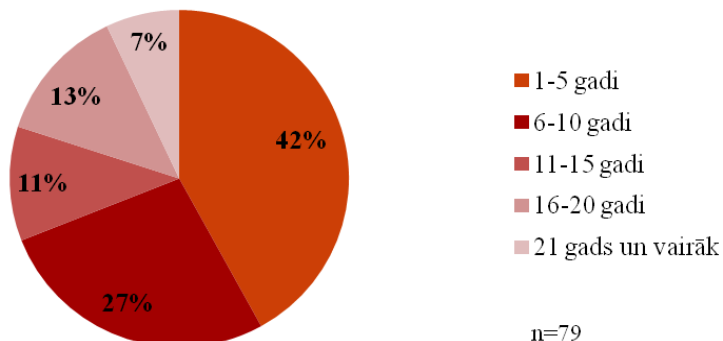
RESPONDENTA DARBAVIETA	
	KODS
Muzeji un mākslas galerijas	1
Izpildītājmākslas organizācijas (teātri, operas, koncertzāles, festivāli)	2
Izglītības iestādes (skolas, centri, apmācības, kursi, konsultācijas)	3
Uzņēmumi, kas nodrošina dizaina (interjera, mēbeļu, spēļu, grafiskais u.tml.) pakalpojumus	4
Uzņēmumi, kas nodarbojas ar presi un poligrāfiju (izdevniecības un žurnālistika)	5
Kultūras pārvaldes institūcijas	6
Uzņēmumi, kas nodrošina reklāmas un mārketinga pakalpojumus	7
Kultūras menedžments	8
Cits	11
Pašnodarbinātais vai projekti, vai personiskie pasūtījumi	99
Nedefinējams	888

RESPONDENTA AMATS	
	KODS
Ar kultūru/mākslu tieši nesaistīta profesija	99
Dizaineris	1
Mākslinieks (t.sk. modes)	2
Pasniedzējs, docētājs, skolotājs, audzinātājs, lektors, metodīķis	3
Muzeja darbnieks	4
Projektu u.c. vadītājs	5
Darbs ar tekstu	6
Cits amats	88
Pašnodarbinātais, projekti	99

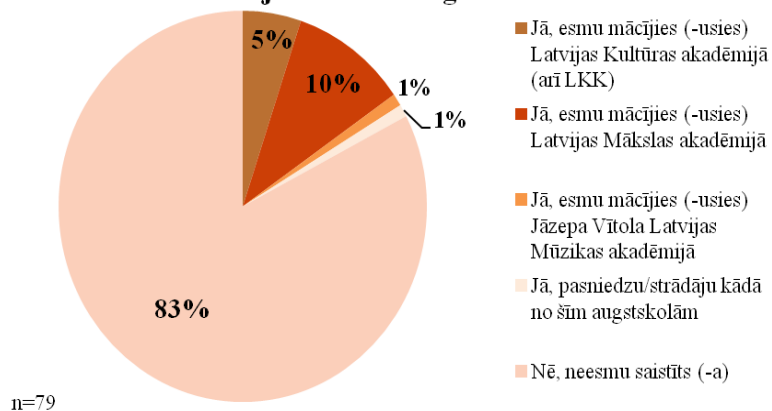
3. PIELIKUMS. RADOŠO INDUSTRIJU UZŅĒMUMU APTAUJA: DATU GRAFISKS ATAINOJUMS

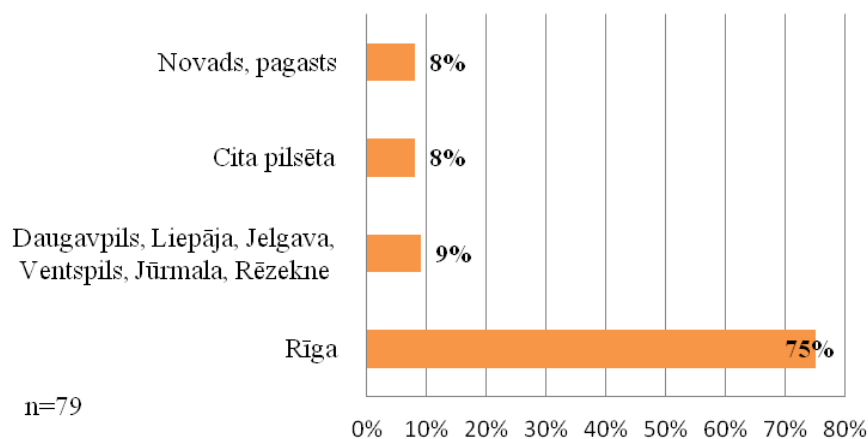
Uzņēmuma pastāvēšanas ilgums:

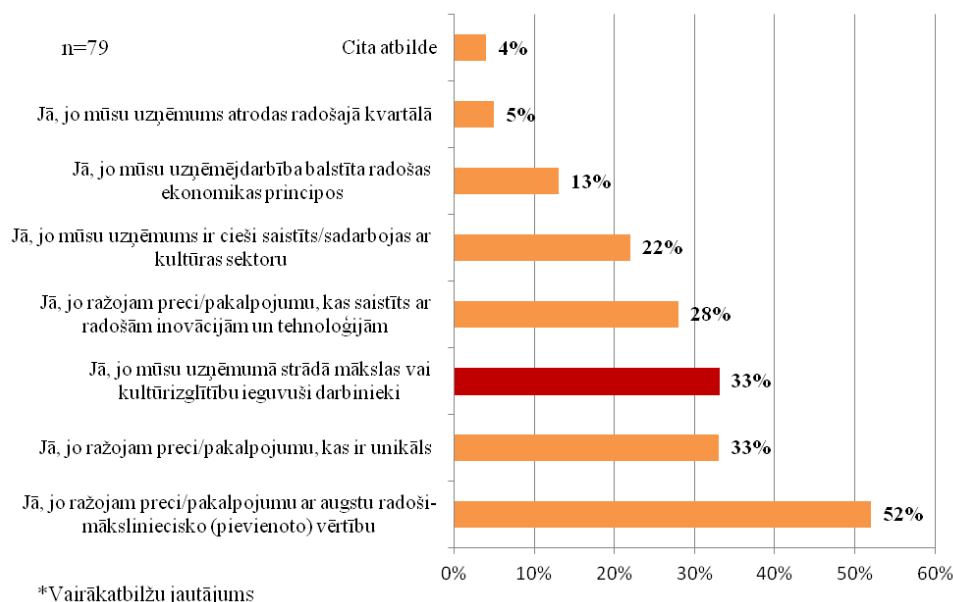
Vai respondents personīgi ir saistīts ar kādu Latvijas mākslu augstskolām:

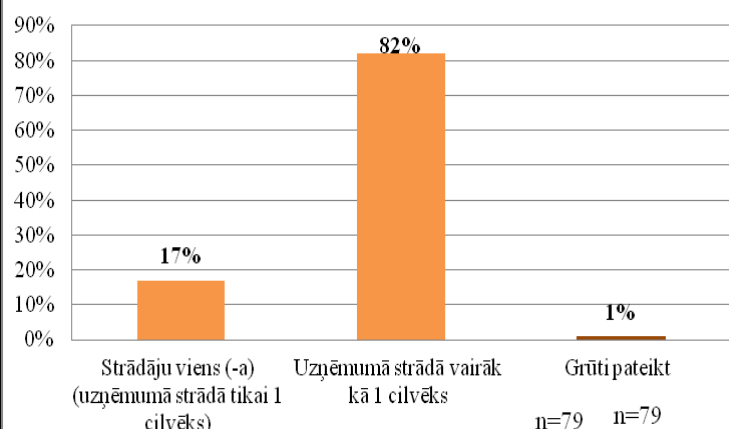
Uzņēmuma atrašanās vieta:

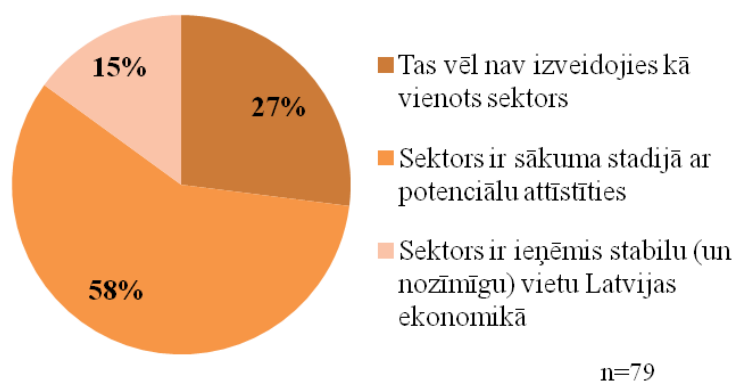
Vai un kā respondents savu uzņēmējdarbību saista ar radošajām industrijām:

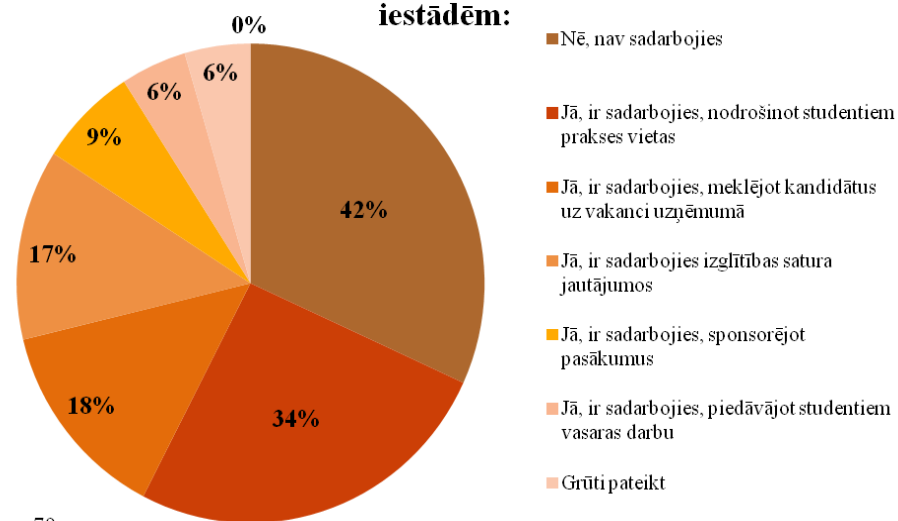
Cik cilvēku strādā uzņēmumā:

Radošo industriju attīstības pakāpe:

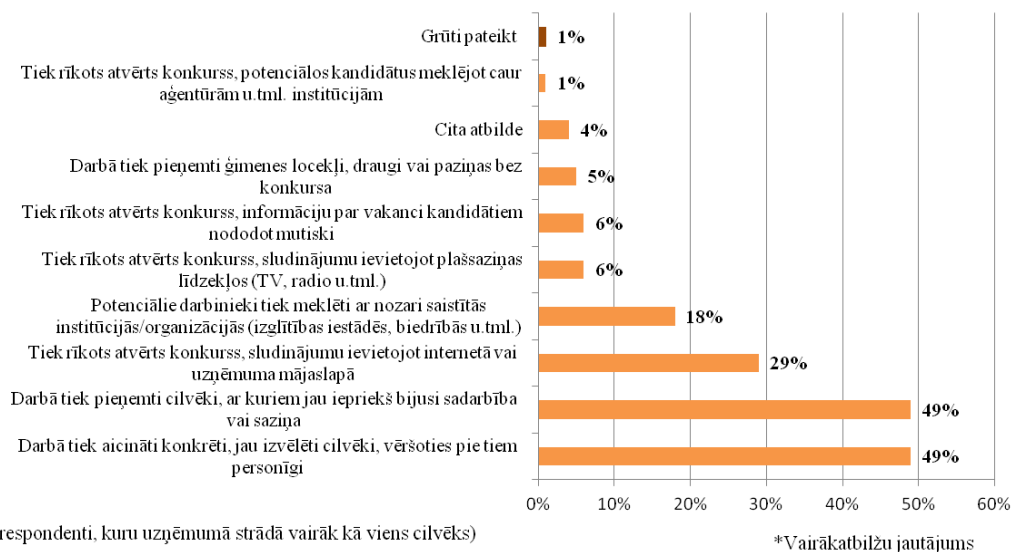
Vai pēdējo 5 gadu laikā uzņēmums ir vai nav sadarbojies ar mākslas vai kultūrizglītības iestādēm:

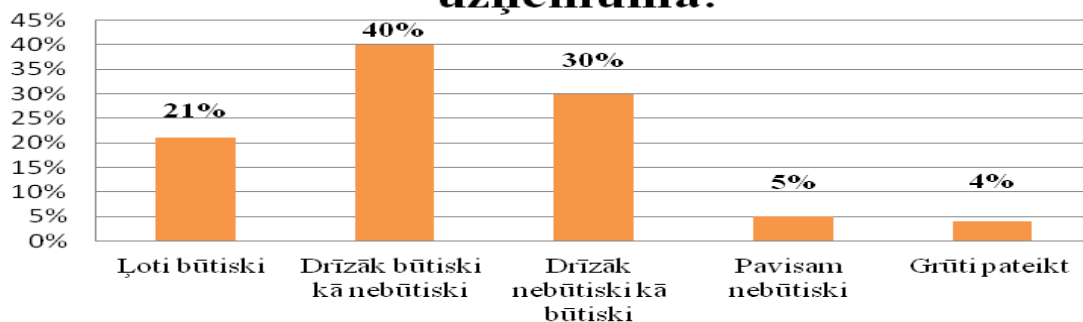
Kādu profesiju/ jomu darbinieku/ sadarbības partneru pieejamība darba tirgū ir nepietiekama*:		
KODS	KODA ATŠIFRĒJUMS (DARBĪBAS JOMA)	MINĒJUMU SKAITS (n)
1	dizaina joma	18
2	vadzinības/menedžments/producēšana	11
88	cits (amatnieks, analītiķis, DJ, mākslinieks, scenārists)	10
4	video un filmu mākslinieki	8
3	skaņu un gaismu režija	6
6	mārketinga, tirgus un SA speciālisti	6
5	IT, programmēšana	5
8	arhitekti (t.sk. ainavu)	5
9	maketētāji	5
99	ar radošo jomu nesaistītas profesijas	5
98	žurnālisti	3
7	reklāmas speciālisti	2
KV	kvalitatīvi un profesionāli darbinieki	16
M	cilvēki, kas ir speciālisti vairākās jomās, māk tās apvienot	5
SP	ar specifiskām zināšanām nozarē	2
RP	radošais potenciāls	2
	*Katrs respondents varēja norādīt vairākas profesijas	n=59

Problēmas*, ar kurām saskāries uzņēmums, meklējot un piesaistot darbiniekus (n-absolūtie skaitļi):	
MINĒTĀ PROBLĒMA	MINĒJUMU SKAITS (n)
pieredzes un prakses trūkums	13
atbildības trūkums	11
zema kvalifikācija/darba spējas	7
cita atbilde	7
motivācijas trūkums	4
šaurš speciālistu piedāvājums	4
zināšanu trūkums par jomu	3
orientācija uz atalgojumu	3
neadekvātas prasības	3
uzrādītā izglītība neatbilst reālajām prasmēm	2
teiktais neatbilst spējām	2
zemas darbaspējas	1
iegūtā izglītība ir nederīga	1
neprofesionāla attieksme	1
zināšanu trūkums	1
*Katrs respondents varēja minēt vairākas problēmas	n=43 (uz jautājumu atbildējušo respondentu skaits)

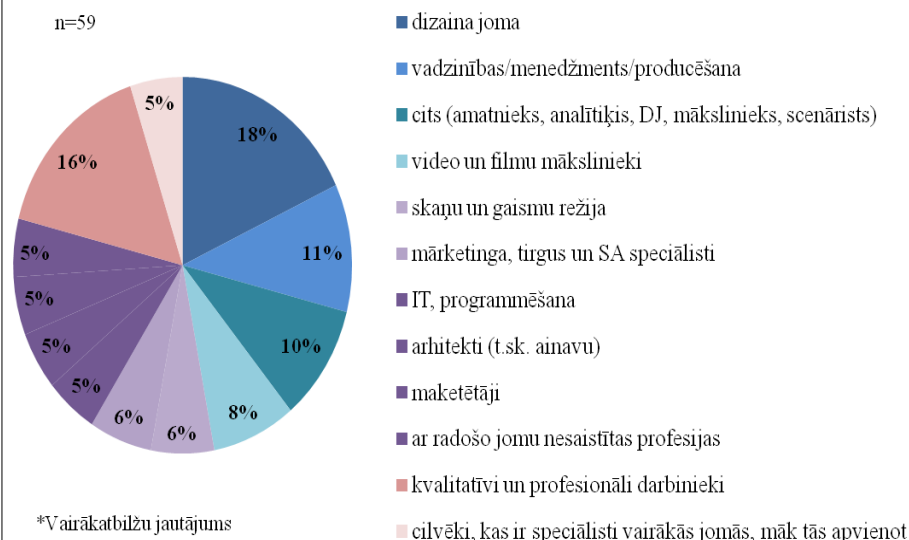
Veidi, kā visbiežāk tiek piesaistīti radošie profesionāli respondentu uzņēmumā:

Cik būtiski ir tas, kādu izglītību ieguvis darbinieks, kas strādā radošajā jomā respondentu uzņēmumā:

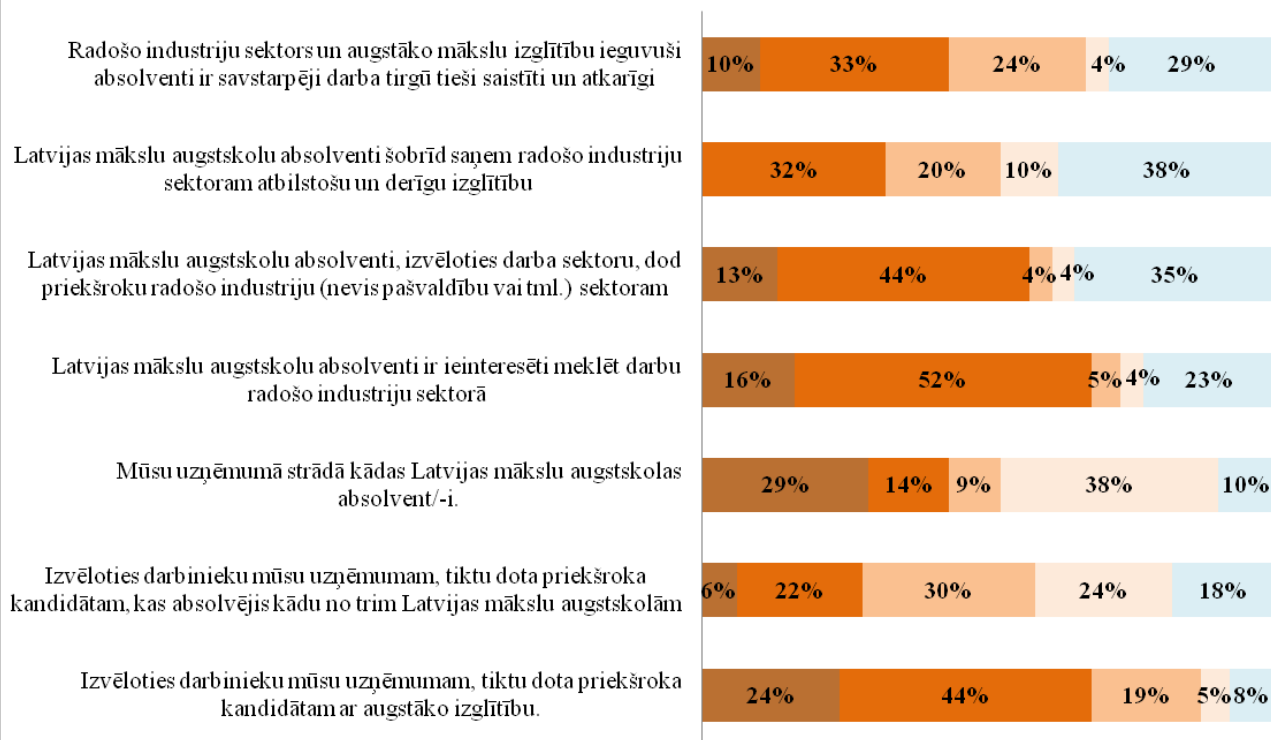

Darbinieku/ sadarbības partneru darbības jomas, kuru pieejamība tirgū ir nepietiekama:

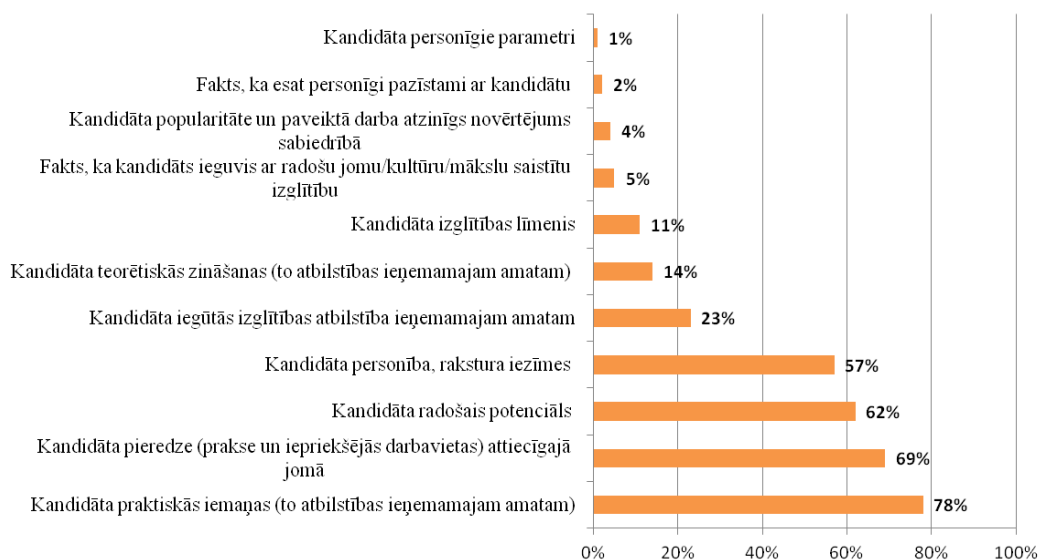
Cik lielā mērā respondenti piekrīt sekojošiem apgalvojumiem:

■ Pilnībā piekrītu ■ Drīzāk piekrītu ■ Drīzāk nepiekrītu ■ Pilnībā nepiekrītu ■ Grūti pateikt

Būtiskākie faktori, pieņemot darbā radošo profesionāli:

n=79

*Vairākatbilžu jautājums

4. PIELIKUMS. LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTU APTAUJA (ANKETAS PARAUGS)

J1. Saki, lūdzu, vai esat absolvējis/-usi kādu no Latvijas Kultūras akadēmijas (turpmāk LKA) BAKALaura studiju apakšprogrammām?

1. Jā

2. Nē (pāriet uz J5.)

J2. Norādiet, lūdzu, kuru/-as BAKALaura studiju apakšprogrammu/-as Jūs esat absolvējis/-usi!
(Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

1. Kultūras teorija un vadībzinība	13. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Vācija
2. Tradicionālā kultūra un latviešu folklorā	14. Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Somija
3. Kultūras socioloģija un sabiedriskās attiecības	15. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Lielbritānija
4. Kultūras socioloģija un menedžments	16. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Spānija
5. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Itālija	17. Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Izraēla
6. Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Polija	18. Dramatiskā teātra aktiera māksla
7. Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Dānija	19. Dramatiskā teātra režijas māksla
8. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Zviedrija	20. TV režijas māksla
9. Starptautiskie kultūras sakari Latvija - Ziemeļvalstis	21. Kino un TV operatora māksla
10. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Lietuva	22. Teātra, kino un TV dramaturģija
11. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Norvēģija	23. Audiovizuālā kultūra
12. Starptautiskie kultūras sakari Latvija – Francija	24. Modernās dejas horeogrāfija
	25. Grūti pateikt

J3. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt BAKALaura studiju programmu LKA! (Ja esat absolvējis/-usi vairākas LKA bakalaura studiju apakšprogrammas, norādiet visus absolvēšanas gadus!)
(Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

1. 2013. gadā	4. 2010. gadā	7. 2007. gadā
2. 2012. gadā	5. 2009. gadā	8. 2006. gadā vai agrāk
3. 2011. gadā	6. 2008. gadā	9. Grūti pateikt

J4. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LKA! Lūdzu, atbildiet par nodarbinātību, kas netika īstenota LKA prakses vai mācību ietvaros!

(Ja esat absolvējis/-usi vairākas bakalaura studiju apakšprogrammas, atbildiet par pēdējo no tām!)

1. Biju nodarbināts/-a jau LKA absolvēšanas brīdī (pāriet uz J4.2.)
2. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LKA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)
3. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LKA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)
4. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LKA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)
5. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LKA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)
6. Kļuva par nodarbināto 4-6 gadus pēc LKA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)
7. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā (pāriet uz J4.1.)
8. Cits variants (pāriet uz J4.2.)
9. Grūti pateikt (pāriet uz J5.)

J4.1 Lūdzu, raksturojiet, kādi, Jūsuprāt, ir iemesli, kāpēc pēc LKA absolvēšanas neesat kļuvis (-usi) par nodarbināto!

1. Latvijas darba tirgus nepiedāvā pietiekoši daudz iespēju atrast darbu manīs izvēlētajā specialitātē/nozarē (pāriet uz J5.)
2. LKA iegūtās zināšanas un prasmes ir nepietiekamas, lai atrastu man piemērotu darbu (pāriet uz J5.)
3. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kas atbilstu manīs iegūtajai izglītībai un/vai prasmēm (pāriet uz J5.)
4. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kurā būtu pietiekami augsts atalgojums (pāriet uz J5.)
5. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kas atrodas izdevīgā attālumā no manas dzīvesvietas (pāriet uz J5.)
6. Turpinu mācības un nevaru tās apvienot ar darbu (pāriet uz J5.)
7. Nevaru apvienot ģimenes dzīvi un darbu (pāriet uz J5.)
8. Nevaru atrast/apmeklēt darbu veselības problēmu dēļ (pāriet uz J5.)
9. Neesmu ieinteresēts (-a) darba meklēšanā (pāriet uz J5.)
10. Cits variants (pāriet uz J5.)
11. Grūti pateikt (pāriet uz J5.)

J4.2. Saki, lūdzu, vai darbs, ko veicāt šajā darba vietā (laika posmā, kad absolvējāt LKA) bija vai nebija saistīts ar izglītību, ko ieguvāt LKA?

1. Jā, bija saistīts	4. Nē, nebija saistīts
2. Drīzāk bija, nekā nebija saistīts	5. Grūti pateikt
3. Drīzāk nebija, nekā bija saistīts	

J4.3. Raksturojiet, lūdzu, kādas šobrīd ir Jūsu saistības ar darba vietu, kurā strādājāt laika posmā, kad absolvējāt LKA!

1. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.) tajā pašā amatā
2. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet citā amatā
3. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet plānoju mainīt darba vietu
4. Esmu mainījis (-usi) darba vietu
5. Vairs nestrādāju šajā darba vietā
6. Grūti pateikt

J5. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) kādu no LKA MAĢISTRA studiju apakšprogrammām?

- 1.Jā 2.Nē (pāriet uz J9.)

J6. Norādiet, lūdzu, kuru/-as MAĢISTRA studiju apakšprogrammu/-as Jūs esat absolvējis (-usi)! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LKA maģistra studiju apakšprogrammas, norādiet tās visas!)

(Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

1. Kultūras teorija	6. Audiovizuālā māksla
2. Kultūras menedžments	7. Muzeoloģija
3. Kultūras un starpkultūru studijas	8. Cita apakšprogramma
4. Mediju un kultūras menedžments	9. Grūti pateikt
5. Teātra māksla	

J7. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt MAĢISTRA studiju apakšprogrammu LKA! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LKA maģistra studiju apakšprogrammas, norādiet visus absolvēšanas gadus!)

1. 2013.gadā	4. 2010.gadā	7. 2007.gadā
2. 2012.gadā	5. 2009.gadā	8. 2006.gadā vai agrāk
3. 2011.gadā	6. 2008.gadā	9. Grūti pateikt

J8. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LKA MAĢISTRA studiju programmu! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas maģistra studiju apakšprogrammas, atbildiet par pēdējo no tām!)

1. Biju nodarbināts/-a jau LKA absolvēšanas brīdī
2. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LKA absolvēšanas
3. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LKA absolvēšanas
4. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LKA absolvēšanas
5. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LKA absolvēšanas
6. Kļuva par nodarbināto 4-6 gadus pēc LKA absolvēšanas
7. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā
8. Cits variants
9. Grūti pateikt

J9. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) LKA DOKTORA studiju programmu?

1. Jā 2. Nē (pāriet uz J12.)

J10. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt LKA DOKTORA studiju programmu!

1. 2013.gadā	4. 2010.gadā	7. 2007.gadā
2. 2012.gadā	5. 2009.gadā	8. 2006.gadā vai agrāk
3. 2011.gadā	6. 2008.gadā	9. Grūti pateikt

J11. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LKA DOKTORA programmu!

1. Biju nodarbināts jau LKA absolvēšanas brīdī
2. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LKA absolvēšanas
3. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LKA absolvēšanas
4. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LKA absolvēšanas
5. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LKA absolvēšanas
6. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā
7. Grūti pateikt

J12. Norādiet, lūdzu, kurš no zemāk minētajiem izteikumiem vislabāk raksturo Jūsu PAŠREIZĒJO nodarbinātības statusu!

1. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba dienu
2. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju nepilnu darba dienu
3. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)
4. Esmu nodarbināts (-a)/strādāju nepilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)
5. Turpinu savu izglītību (mācības) un neesmu nodarbināts (-a)/ nestrādāju
6. Rūpējos par savu ģimeni (pilna laika nodarbinātība mājāsaimniecībā)
7. Esmu bezdarbnieks (-ce) (reģistrēts vai neregistrēts) un meklēju darbu
8. Esmu bezdarbnieks (-ce), bet darbu nemeklēju
9. Nestrādāju veselības stāvokļa dēļ
10. Grūti pateikt

11. Cits variants

J13. Norādiet, lūdzu, kurā no norādītajām jomām Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visas tām atbilstošās jomas!)

(Var atzīmēt ne vairāk kā 5 atbildes.)

1. Literatūra, prese un poligrāfija	9. Kultūras atbalsts (t.sk. kultūras nami, bibliotēkas un muzeji)
2. Vizuālā māksla (t.sk. arhitektūra un datorgrafika)	10. Starptautiskās/starpkultūru attiecības (t.sk. tulkošana)
3. Audiomāksla (mūzika, skaņu ieraksti u.tml.)	11. Socioloģiskie un mārketinga pētījumi
4. Audiovizuālā māksla (kino, video u.tml.)	12. Horeogrāfija, deju industrija
5. Televīzija, radio un interaktīvie mediji (t.sk. interneta portāli)	13. Atpūta, izklaide un citas radošas darbības
6. Izpildītājmāksla (teātris, opera, koncerti, izrādes, cirkus u.tml.)	14. Kultūras pārvalde (piem., LR KM)
7. Reklāma	15. Kultūrizglītība
8. Sabiedriskās attiecības/mārketingings	16. Ar kultūru nesaistīta joma
	17. Grūti pateikt
	18. Cits variants
	98. Šobrīd nestrādāju

J14. Norādiet, lūdzu, kurā sektorā Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos sektorus!)

1. Privātais sektors	4. Bezpeļņas sektors
2. Valsts sektors	5. Grūti pateikt
3. Pašvaldību sektors	98. Šobrīd nestrādāju

J15. Norādiet, lūdzu, vai, Jūsprāt, kāda no Jūsu darbības jomām ir vai nav saistāma ar RADOŠO INDUSTRIJU sektoru!

1. Jā, ir saistāma	2. Nē, nav saistāma	3. Grūti pateikt

J16. Norādiet, lūdzu, kuros no minētajiem darba attiecību veidiem Jūs veicat darbu pagājušā gada ietvaros! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos veidus!)

1. Uz darba līguma pamata	6. Darbs uz projektu realizācijas laiku
2. Uz uzņēmuma līguma pamata	7. Bez līguma, neoficiāli
3. Uz autoratlīdzības līguma pamata	8. Cits variants
4. Kā pašnodarbināta persona	9. Grūti pateikt
5. Kā darba devējs, uzņēmējs, SIA utml.	

J17. Norādiet, lūdzu, (aptuveni) uzņēmumu vai darbavietu, kurā pašlaik strādājat! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, norādiet tās visas!)

1. _____	2. _____	3. _____

J18. Norādiet, lūdzu, kāds ir Jūsu amats pašreizējā darba vietā? (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, norādiet tos visus!)

1. _____	2. _____	3. _____

J19. Novērtējiet, lūdzu, savu pašreizējo ieņemamo amatu – Jūsprāt, tas ir augsta, vidēja vai zema līmeņa? (Ja strādājat vairākās darbavietās, sniedziet atbildi par darbavietu, kurā, Jūsprāt, amats ir augstākajā līmenī no visiem!)

1. Augsta līmeņa	5. Zema līmeņa
2. Virs vidējā līmeņa	6. Grūti pateikt
3. Vidēja līmeņa	98. Šobrīd nestrādāju
4. Zem vidējā līmeņa	

J20. Raksturojiet, lūdzu, kādā veidā Jūs uzzinājāt par vakanci uz darbavietu, kurā šobrīd strādājat! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!)

(Ne vairāk kā 2 atbildes.)

1. Par vakanci uzzināju no paziņām, draugiem	7. Informāciju par vakanci ieguvu caur plašsaziņas līdzekļiem (radio, TV, laikrakstiem)
2. Par vakanci uzzināju no kolēģiem	8. Uzaicinājumu ieņemt darbavietu saņēmu personīgi no darba devēja
3. Par vakanci mani informēja ģimenes loceklis	9. Grūti pateikt
4. Par vakanci uzzināju no LKA resursiem	10. Cits variants
5. Informāciju par vakanci atradu internetā (sludinājumu portālos)	98. Šobrīd nestrādāju
6. Informāciju par vakanci atradu internetā (uzņēmuma, organizācijas mājas lapā)	

J21. Novērtējiet, lūdzu, vai Jūsu pašreizējais ieņemamais amats, Jūsprāt, kopumā atbilst vai neatbilst Latvijas Kultūras akadēmijā apgūtajam studiju programmas virzienam? (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!)

1. Pilnībā atbilst	3. Drīzāk neatbilst
2. Drīzāk atbilst	4. Pilnībā neatbilst

5. Grūti pateikt

6. 98. Šobrīd nestrādāju

J22. Novērtējiet, lūdzu, cik, Jūsaprāt, lielā mērā (kur 1 ir nemaz, bet 5 – pilnībā/loti lielā mērā)...

		1	2	3	4	5	Grūti pateikt
1.	...LKA iegūtās teorētiskās zināšanas ir noderīgas Jūsu ieņemamajā amatā.						
2.	...LKA iegūtās praktiskās iemaņas ir noderīgas Jūsu ieņemamajā amatā.						
3.	...LKA piedāvātās prakses/darba iespējas Jums noderējušas darba vietas meklējumos.						
4.	...LKA iegūtie kontakti un pazīšanās Jums ir noderējuši Jūsu darba meklējumos un/vai amata pienākumu pildīšanā.						
5.	...fakts, ka esat ieguvis izglītību tieši LKA, ietekmējis Jūsu iespējas tikt pieņemtam darbā.						
6.	...mācību LKA laikā iegūtā pieredze un zināšanas attīstījusi Jūsu personību kopumā.						

J23. Norādiet, lūdzu, kādi faktori Jums bija/ir visbūtiskākie, meklējot un/vai pieņemot darbavietu!

(Ne vairāk kā 5 atbildes.)

1. Darba laiks un grafiks	9. Iespējas radoši izpausties
2. Darba vieta (organizācija, uzņēmums utt.)	10. Iespējas strādāt patstāvīgi un uzņemties atbildību/pieņemt lēmumus
3. Darbavietas atrašanās vieta (pilsēta, attālums no dzīvesvietas u.tml.)	11. Iespēja gūt ārvalstu pieredzi
4. Algas apmērs	12. Darba drošība un sociālās garantijas
5. Darba (amata) atbilstība iegūtajai izglītībai	13. Darba stabilitāte un ilglaicīgums
6. Darba (amata) atbilstība Jūsu prasmēm un zināšanām	14. Ieņemamā amata prestižums
7. Darba (amata) atbildība Jūsu personībai	15. Cits variants
8. Iespēja veidot karjeras izaugsmi	16. Grūti pateikt

J24. Norādiet, lūdzu, kādi bija Jūsu vidējie mēneša ienākumi (aptuveni) pēc nodokļu nomaksas 2013.gadā!

1. Līdz Ls 100	6. Ls 651 - 800
2. Ls 101 - 200	7. Ls 801 - 1200
3. Ls 201 - 350	8. Ls 1201 vai vairāk
4. Ls 351 - 500	9. Nevēlos atklāt
5. Ls 501 - 650	10. Grūti pateikt

Lūdzu, sniedziet nelielas ziņas par sevi!

R1. Jūsu dzimums:

1. Sieviete	2. Vīrietis

R2. Norādiet, lūdzu, Jūsu pašreizējo dzīves vietu!

1. Rīga	4. Novads, pagasts
2. Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Jūrmala, Rēzekne	5. Ārpus Latvijas
3. Cita pilsēta	6. Grūti pateikt

R3. Raksturojiet, lūdzu, kādi ir iemesli, kāpēc šobrīd nedzīvojat Latvijā!

(Ne vairāk kā 3 atbildes.)

1. Iegūstu izglītību ārzemēs	5. Strādāju ārzemēs komandējuma ietvaros/uz ierobežotu laika periodu
2. Strādāju ārzemēs, jo saņemu darba piedāvājumu šai valstī	6. Vēlējos iegūt ārvalstu pieredzi
3. Strādāju ārzemēs, jo nevarēju atrast sev piemērotu darba vietu Latvijā	7. Mana ģimene (vecāki, bērni, otrā puse utt.) dzīvo ārzemēs
4. Strādāju ārzemēs, jo šajā valstī saņemu mani apmierinošu atalgojumu	8. Ceļoju, atpūšos
	9. Cits variants
	10. Grūti pateikt

R4. Norādiet, lūdzu, savu vecumu!

1. Līdz 25 gadiem	4. 36-40 gadi	6. 46-50 gadi
2. 26-30 gadi	5. 41-45 gadi	7. 51 gads un vairāk
3. 31-35 gadi		

5. PIELIKUMS. LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS ABSOLVENTU APTAUJA (ANKETAS PARAUGS)

J1. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis/-usi kādu no Latvijas Mākslas akadēmijas (turpmāk LMA) BAKALAURA studiju apakšprogrammām?

1. Jā

2. Nē (pāriet uz J5.)

J2. Norādiet, lūdzu, kuru/-as BAKALAURA studiju apakšprogrammu/-as Jūs esat absolvējis/-usi! (Ja esat absolvējis/-usi vairākas LMA bakalaura studiju apakšprogrammas, norādiet tās visas!)

(Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

26. Glezniecības apakšnozare

27. Grafikas apakšnozare

28. Tekstilmākslas apakšnozare

29. Tēlniecības apakšnozare

30. Keramikas apakšnozare

31. Stikla mākslas apakšnozare

32. Funkcionālā dizaina apakšnozare

33. Vides mākslas apakšnozare

34. Metāla dizaina apakšnozare

35. Modes mākslas apakšnozare

36. Vizuālās komunikācijas apakšnozare

37. Scenogrāfijas apakšnozare

38. Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozare

39. Restaurācijas apakšnozare

40. Grūti pateikt

J3. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt BAKALAURA studiju programmu LMA!

(Ja esat absolvējis/-usi vairākas LMA bakalaura studiju apakšprogrammas, norādiet visus absolvēšanas gadus!) (Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

10. 2013.gadā

13. 2010.gadā

16. 2007.gadā

11. 2012.gadā

14. 2009.gadā

17. 2006.gadā vai agrāk

12. 2011.gadā

15. 2008.gadā

18. Grūti pateikt

J4. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LMA! Lūdzu, atbildiet par nodarbinātību, kas netika īstenota LMA prakses vai mācību ietvaros!

(Ja esat absolvējis/-usi vairākas bakalaura studiju apakšprogrammas, atbildiet par pēdējo no tām!)

10. Biju nodarbināts/-a jau LMA absolvēšanas brīdī (pāriet uz J4.2.)

11. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LMA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)

12. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LMA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)

13. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LMA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)

14. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LMA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)

15. Kļuva par nodarbināto 4-6 gadus pēc LMA absolvēšanas (pāriet uz J4.2.)

16. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā (pāriet uz J4.1.)

17. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!) (pāriet uz J4.2.)

18. Grūti pateikt (pāriet uz J5.)

J4.1 Lūdzu, raksturojiet, kādi, Jūsprāt, ir iemesli, kāpēc pēc LMA absolvēšanas neesat kļuvis (-usi) par nodarbināto! (Ne vairāk kā 3 atbildes.)

12. Latvijas darba tirgus nepiedāvā pietiekoši daudz iespēju atrast darbu manis izvēlētajā specialitātē/nozarē (pāriet uz J5.)

13. LMA iegūtās zināšanas un prasmes ir nepietiekamas, lai atrastu man piemērotu darbu (pāriet uz J5.)

14. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kas atbilstu manis iegūtajai izglītībai un/vai prasmēm (pāriet uz J5.)

15. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kurā būtu pietiekami augsts atalgojums (pāriet uz J5.)

16. Neesmu atradis (-usi) darba vietu, kas atrodas izdevīgā attālumā no manas dzīvesvietas (pāriet uz J5.)

17. Turpinu mācības un nevaru tās apvienot ar darbu (pāriet uz J5.)

18. Nevaru apvienot ģimenes dzīvi un darbu (pāriet uz J5.)

19. Nevaru atrast/apmeklēt darbu veselības problēmu dēļ (pāriet uz J5.)

20. Neesmu ieinteresēts (-a) darba meklēšanā (pāriet uz J5.)

21. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!) (pāriet uz J5.)

22. Grūti pateikt (pāriet uz J5.)

J4.2. Sakiet, lūdzu, vai darbs, ko veicāt šajā darba vietā (laika posmā, kad absolvējāt LMA) bija vai nebija saistīts ar izglītību, ko ieguvāt LMA?

1. Jā, bija saistīts

3. Drīzāk nebija, nekā bija

5. Grūti pateikt

2. Drīzāk bija, nekā nebija

saistīts

saistīts

4. Nē, nebija saistīts

J4.3. Raksturojiet, lūdzu, kādas šobrīd ir Jūsu saistības ar darba vietu, kurā strādājāt laika posmā, kad absolvējāt LMA!

7. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.) tajā pašā amatā

8. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet citā amatā

9. Vēl joprojām strādāju šajā darba vietā (uzņēmumā, organizācijā u.tml.), bet plānoju mainīt darba vietu

10. Esmu mainījis (-usi) darba vietu un vairs šajā darba vietā nestrādāju

11. Grūti pateikt

J5. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) kādu no LMA MAĢISTRA studiju apakšprogrammām?

1.Jā

2.Nē (pāriet uz J9.)

J6. Norādiet, lūdzu, kuru/-as MAĢISTRA studiju apakšprogrammu/-as Jūs esat absolvējis (-usi)!

(Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA maģistra studiju apakšprogrammas, norādiet tās visas!)

(Var atzīmēt ne vairāk kā 3 atbildes.)

10. Glezniecības apakšnozare

11. Grafikas apakšnozare

12. Tekstilmākslas apakšnozare

13. Tēlniecības apakšnozare

14. Keramikas apakšnozare

15. Stikla mākslas apakšnozare

16. Funkcionālā dizaina apakšnozare

17. Vides mākslas apakšnozare

18. Metāla dizaina apakšnozare

19. Modes mākslas apakšnozare

20. Vizuālās komunikācijas apakšnozare

21. Scenogrāfijas apakšnozare

22. Vizuālās mākslas un kultūras vēstures un teorijas apakšnozare

23. Restaurācijas apakšnozare

24. Grūti pateikt

J7. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt MAĢISTRA studiju apakšprogrammu LMA! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas LMA maģistra studiju apakšprogrammas, norādiet visus absolvēšanas gadus!)

10. 2013.gadā

11. 2012.gadā

12. 2011.gadā

13. 2010.gadā

14. 2009.gadā

15. 2008.gadā

16. 2007.gadā

17. 2006.gadā vai agrāk

18. Grūti pateikt

J8. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LMA MAĢISTRA studiju programmu! (Ja esat absolvējis (-usi) vairākas maģistra studiju apakšprogrammas, atbildiet par pēdējo no tām!)

10. Biju nodarbināts/-a jau LMA absolvēšanas brīdī

11. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LMA absolvēšanas

12. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LMA absolvēšanas

13. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LMA absolvēšanas

14. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LMA absolvēšanas

15. Kļuva par nodarbināto 4-6 gadus pēc LMA absolvēšanas

16. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā

17. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)

18. Grūti pateikt

J9. Sakiet, lūdzu, vai esat absolvējis (-usi) LMA DOKTORA studiju programmu?

3. Jā

4. Nē (pāriet uz J12.)

J10. Norādiet, lūdzu, kurā gadā Jūs absolvējāt LMA DOKTORA studiju programmu!

10. 2013.gadā

11. 2012.gadā

12. 2011.gadā

13. 2010.gadā

14. 2009.gadā

15. 2008.gadā

16. 2007.gadā

17. 2006.gadā vai agrāk

18. Grūti pateikt

J11. Raksturojiet, lūdzu, savu nodarbinātības statusu laika posmā, kad absolvējāt LMA DOKTORA programmu!

8. Biju nodarbināts jau LMA absolvēšanas brīdī

9. Kļuva par nodarbināto 1-3 mēnešus pēc LMA absolvēšanas

10. Kļuva par nodarbināto 4-6 mēnešus pēc LMA absolvēšanas

11. Kļuva par nodarbināto ½ gada – gada laikā pēc LMA absolvēšanas

12. Kļuva par nodarbināto 1-3 gadus pēc LMA absolvēšanas

13. Vēl neesmu bijis/-usi nodarbinātais/-ā

14. Grūti pateikt

J12. Norādiet, lūdzu, kurš no zemāk minētajiem izteikumiem vislabāk raksturo Jūsu PAŠREIZĒJO nodarbinātības statusu!

12. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba dienu

13. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju nepilnu darba dienu

14. Esmu nodarbināts (-a)/ strādāju pilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)

15. Esmu nodarbināts (-a)/strādāju nepilnu darba laiku un turpinu savu izglītību (mācības)

16. Turpinu savu izglītību (mācības) un neesmu nodarbināts (-a)/ nestrādāju (pāriet uz R1.)

17. Rūpējos par savu ģimeni (pilna laika nodarbinātība mājāsaimniecībā) (pāriet uz R1.)

18. Esmu bezdarbnieks (-ce) (reģistrēts vai neregistrēts) un meklēju darbu (pāriet uz R1.)

19. Esmu bezdarbnieks (-ce), bet darbu nemeklēju (pāriet uz R1.)

20. Nestrādāju veselības stāvokļa dēļ (pāriet uz R1.)

21. Grūti pateikt

22. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)

J13. Norādiet, lūdzu, kurā no norādītajām jomām Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visas tām atbilstošās jomas!) (Var atzīmēt ne vairāk kā 5 atbildes.)

1. Vizuālā māksla (glezniecība, grafika u.tml.)	12. Reklāma
2. Dizains	13. Literatūra, prese un poligrāfija
3. Tēlniecība un plastika	14. Audiomāksla (mūzika, skaņu ieraksti u.tml.)
4. Arhitektūra	15. Sabiedriskās attiecības/mārketing
5. Datorgrafika	16. Kultūrizglītība/Mākslas izglītība
6. Mode (t.sk. apģērbu industrija)	17. Atpūta, izklaide un citas radošas darbības
7. Audiovizuālā māksla (kino, video u.tml.)	18. Kultūras pārvaldes iestādes (piem., LR KM)
8. Izpildītājmāksla (teātris, opera, koncerti, izrādes, cirks u.tml.)	19. Ar kultūru nesaistītā nozare
9. Muzeji, izstāžu zāles	20. Grūti pateikt
10. Restaurācija	21. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
11. Televīzija, radio un interaktīvie mediji (t.sk. interneta portāli)	98. Šobrīd nestrādāju

J14. Norādiet, lūdzu, kurā sektorā Jūs pašlaik darbojaties! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos sektorus!)

6. Privātais sektors	8. Pašvaldību sektors	10. Grūti pateikt
7. Valsts sektors	9. Bezpeļņas sektors	98. Šobrīd nestrādāju

J15. Norādiet, lūdzu, vai, Jūsprāt, kāda no Jūsu darbības jomām ir vai nav saistāma ar RADOŠO INDUSTRIJU sektoru!

4. Jā, ir saistāma	5. Nē, nav saistāma	6. Grūti pateikt

J16. Norādiet, lūdzu, kuros no minētajiem darba attiecību veidiem Jūs veicāt darbu pagājušā gada ietvaros! (Ja strādājat vairākās darbavietās, norādiet, lūdzu, visus atbilstošos veidus!)

10. Uz darba līguma pamata	15. Darbs uz projektu realizācijas laiku
11. Uz uzņēmuma līguma pamata	16. Bez līguma, neoficiāli
12. Uz autoratlīdzības līguma pamata	17. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
13. Kā pašnodarbināta persona	18. Grūti pateikt
14. Kā darba devējs, uzņēmējs, SIA utml.	

J17. Norādiet, lūdzu, (aptuveni) uzņēmumu vai darbavietu, kurā pašlaik strādājat! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, norādiet tās visas!)

4. _____	5. _____	6. _____

J18. Norādiet, lūdzu, kāds ir Jūsu amats pašreizējā darba vietā? (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, norādiet tos visus!)

4. _____	5. _____	6. _____

J19. Novērtējiet, lūdzu, savu pašreizējo ieņemamo amatu – Jūsprāt, tas ir augsta, vidēja vai zema līmeņa? (Ja strādājat vairākās darbavietās, sniedziet atbildi par darbavietu, kurā, Jūsprāt, amats ir augstākajā līmenī no visiem!)

7. Augsta līmeņa	11. Zema līmeņa
8. Virs vidējā līmeņa	12. Grūti pateikt
9. Vidēja līmeņa	98. Šobrīd nestrādāju
10. Zem vidējā līmeņa	

J20. Raksturojiet, lūdzu, kādā veidā Jūs uzzinājāt par vakanci uz darbavietu, kurā šobrīd strādājat! (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!) (Ne vairāk kā 2 atbildes.)

11. Par vakanci uzzināju no paziņām, draugiem	17. Informāciju par vakanci ieguvu caur plašsaziņas līdzekļiem (radio, TV, laikrakstiem)
12. Par vakanci uzzināju no kolēģiem	18. Uzaicinājumu ieņemt darbavietu saņēmu personīgi no darba devēja
13. Par vakanci mani informēja ģimenes loceklis	19. Grūti pateikt
14. Par vakanci uzzināju no LMA resursiem	20. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
15. Informāciju par vakanci atradu internetā (sludinājumu portālos)	98. Šobrīd nestrādāju
16. Informāciju par vakanci atradu internetā (uzņēmuma, organizācijas mājas lapā)	

J21. Novērtējiet, lūdzu, vai Jūsu pašreizējais ieņemamais amats, Jūsprāt, kopumā atbilst vai neatbilst Latvijas Mākslas akadēmijā apgūtajam studiju programmas virzienam? (Ja strādājat vairākās darbavietās, lūdzu, atbildiet par savu visaugstāk ieņemamo amatu!)

7. Pilnībā atbilst	9. Drīzāk neatbilst	11. Grūti pateikt
8. Drīzāk atbilst	10. Pilnībā neatbilst	98. Šobrīd nestrādāju

J22. Novērtējiet, lūdzu, cik, Jūsaprāt, lielā mērā (kur 1 ir nemaz, bet 5 – pilnībā/ļoti lielā mērā)...

		1	2	3	4	5	Grūti pateikt
1.	...LMA iegūtās teorētiskās zināšanas ir noderīgas Jūsu ieņemamajā amatā.						
2.	...LMA iegūtās praktiskās iemaņas ir noderīgas Jūsu ieņemamajā amatā.						
3.	...LMA piedāvātās prakses/darba iespējas Jums noderējušas darba vietas meklējumos.						
4.	...LMA iegūtie kontakti un pazīšanās Jums ir noderējuši Jūsu darba meklējumos un/vai amata pienākumu pildīšanā.						
5.	...fakts, ka esat ieguvis izglītību tieši LMA, ietekmējis Jūsu iespējas tikt pieņemtam darbā.						
6.	...mācību LMA laikā iegūtā pieredze un zināšanas attīstījusi Jūsu personību kopumā.						

J23. Norādiet, lūdzu, kādi faktori Jums bija/ir visbūtiskākie, meklējot un pieņemot darbavietu!

(Ne vairāk kā 5 atbildes.)

1. Darba laiks un grafiks	9. Iespējas radoši izpausties
2. Darba vieta (organizācija, uzņēmums utt.)	10. Iespējas strādāt patstāvīgi un uzņemties atbildību/pieņemt lēmumus
3. Darbavietas atrašanās vieta (pilsēta, attālums no dzīvesvietas u.tml.)	11. Iespēja gūt ārvalstu pieredzi
4. Algas apmērs	12. Darba drošība un sociālās garantijas
5. Darba (amata) atbilstība iegūtajai izglītībai	13. Darba stabilitāte un ilglaicīgums
6. Darba (amata) atbilstība Jūsu prasmēm un zināšanām	14. Ieņemamā amata prestižums
7. Darba (amata) atbildība Jūsu personībai	15. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
8. Iespēja veidot karjeras izaugsmi	16. Grūti pateikt

J24. Norādiet, lūdzu, kādi bija Jūsu vidējie mēneša ienākumi (aptuveni) pēc nodokļu nomaksas 2013.gadā!

11. Līdz Ls 100	15. Ls 501 - 650	19. Nevēlos atklāt
12. Ls 101 - 200	16. Ls 651 - 800	20. Grūti pateikt
13. Ls 201 - 350	17. Ls 801 - 1200	
14. Ls 351 - 500	18. Ls 1201 vai vairāk	

R1. Jūsu dzimums:

3. Sieviete
4. Vīrietis

R2. Norādiet, lūdzu, Jūsu pašreizējo dzīves vietu!

7. Rīga	10. Novads, pagasts
8. Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Jūrmala, Rēzekne	11. Ārpus Latvijas
9. Cita pilsēta	12. Grūti pateikt

R3. Raksturojiet, lūdzu, kādi ir iemesli, kāpēc šobrīd nedzīvojat Latvijā!

(Ne vairāk kā 3 atbildes.)

11. Iegūstu izglītību ārzemēs
12. Strādāju ārzemēs, jo saņēmu darba piedāvājumu šai valstī
13. Strādāju ārzemēs, jo nevarēju atrast sev piemērotu darba vietu Latvijā
14. Strādāju ārzemēs, jo šajā valstī saņemu mani apmierinošu atalgojumu
15. Strādāju ārzemēs komandējuma ietvaros/uz ierobežotu laika periodu
16. Vēlējos iegūt ārvalstu pieredzi
17. Mana ģimene (vecāki, bērni, otrā puse utt.) dzīvo ārzemēs
18. Ceļoju, atpūšos
19. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)

20. Grūti pateikt

R4. Norādiet, lūdzu, savu vecumu!

8. Līdz 25 gadiem	11. 36-40 gadi	14. 51 gads un vairāk
9. 26-30 gadi	12. 41-45 gadi	
10. 31-35 gadi	13. 46-50 gadi	

6. PIELIKUMS. RADOŠO INDUSTRIJU UZŅĒMUMU APTAUJA (ANKETAS PARAUGS)

1. Lūdzu, norādiet, kurā no zemāk minētajām nozarēm darbojas Jūsu pārstāvētais uzņēmums! (Ne vairāk kā 3 atbildes.)

1) Mūzika un skaņu ierakstu industrija	9) Kultūrizglītība
2) Vizuālā māksla	10) Kultūras menedžments
3) Deja	11) Izdevējdarbība (preses izdevumi, grāmatas)
4) Interaktīvās spēles, interaktīvās programmatūras, multimediju produkti	12) Reklāma, komunikācijas, mārketinga komunikācijas
5) Filmu industrija	13) Arhitektūra
6) Dizains (produktu un pakalpojumu dizains, grafiskais, iepakojuma, interjera, vides, modes un aksesuāru dizains u.tml.)	14) Izklaides industrija (mūzikas klubi, atrakciju parki u.c.)
7) Informāciju tehnoloģijas	15) Plašsaziņas līdzekļi (TV, radio, interneta portāli)
8) Teātris	16) Cits (lūdzu, ierakstiet!):

2. Vai, Jūsaprāt, Jūsu pārstāvētā uzņēmējdarbība ir vai nav saistāma ar radošo industriju sektoru? (Ne vairāk kā 3 atbildes.)

- Jā, jo ražojam preci/pakalpojumu ar augstu radoši-māksliniecisko (pievienoto) vērtību
- Jā, jo ražojam preci/pakalpojumu, kas saistīts ar radošām inovācijām un tehnoloģijām
- Jā, jo ražojam preci/pakalpojumu, kas ir unikāls
- Jā, jo mūsu uzņēmums ir cieši saistīts/sadarbojas ar kultūras sektoru
- Jā, jo mūsu uzņēmējdarbība balstīta radošas ekonomikas principos
- Jā, jo mūsu uzņēmumā strādā mākslas vai kultūrizglītību ieguvuši darbinieki
- Jā, jo mūsu uzņēmums atrodas radošajā kvartālā
- Nē, mūsu uzņēmējdarbība nav saistāma ar RI sektoru
- Cits (lūdzu, ierakstiet!):

3. Novērtējiet, lūdzu, Jūsaprāt, kopējā radošo industriju sektora attīstības pakāpi Latvijā šobrīd!

Tas vēl nav izveidojies kā vienots sektors	Sektors ir sākuma stadijā ar potenciālu attīstīties	Sektors ir ieņēmis stabili (un nozīmīgu) vietu Latvijas ekonomikā	Sektors ir augstākajā attīstības pakāpē	Sektors ir izsmelts
☐	☐	☐	☐	☐

4. Domājot par Jūsu uzņēmumam nepieciešamajiem darbiniekiem/sadarbības partneriem, lūdzu, norādiet, kuru profesiju vai jomu darbinieku pieejamība darba tirgū šobrīd ir nepietiekama! (Atbilde uz jautājumu nav obligāta)

5. Norādiet, lūdzu, vai Jūs strādājat viens (-a) vai Jūsu uzņēmumā bez Jums strādā vēl kāds! (Lūdzu, atbildiet, domājot par cilvēku (-iem), kas Jūsu uzņēmumā strādā noturīgu, pastāvīgu atalgotu darbu!)

1) Strādāju viens (-a) (uzņēmumā strādā tikai 1 cilvēks) (pāriet uz jaut. 10)	2) Uzņēmumā strādā vairāk kā 1 cilvēks
	3) Grūti pateikt

6. Norādiet, lūdzu, kā Jūsu pārstāvētais uzņēmums visbiežāk piesaista (pieņem darbā) radošos profesionālus*, kas strādā Jūsu uzņēmumā! (Ne vairāk kā 3 atbildes.)

**ar radošajiem profesionāliem jāsaprot cilvēki, kas Jūsu uzņēmumā tā vai citādi veic radošu darbu, kas būtiski ietekmē produkta/pakalpojuma radīšanu. Piemēram ,aktieris, dizaineris, mārketinga speciālists u.tml. (nevis grāmatvedis, šoferis u.tml.).*

- Tiek rīkots atvērts konkurss, sludinājumu ievietojot plašsaziņas līdzekļos (TV, radio u.tml.)
- Tiek rīkots atvērts konkurss, sludinājumu ievietojot internetā vai uzņēmuma mājaslapā
- Tiek rīkots atvērts konkurss, potenciālos kandidātus meklējot caur aģentūrām u.tml. institūcijām

- 4) Tiek rīkots atvērts konkurss, informāciju par vakanci kandidātiem nododot mutiski
- 5) Darbā tiek aicināti konkrēti, jau izvēlēti cilvēki, vēršoties pie tiem personīgi
- 6) Darbā tiek pieņemti cilvēki, ar kuriem jau iepriekš bijusi sadarbība vai saziņa
- 7) Darbā tiek pieņemti ģimenes locekļi, draugi vai paziņas bez konkursa
- 8) Potenciālie darbinieki tiek meklēti ar nozari saistītās institūcijās/organizācijās (izglītības iestādēs, biedrībās u.tml.)
- 9) Grūti pateikt
- 10) Cits variants (lūdzu, ierakstiet!).....

7. Norādiet, lūdzu, cik būtiski Jūsu uzņēmumam ir tas, kādu izglītību ieguvis darbinieks, kas strādā tieši radošajā jomā Jūsu uzņēmumā!

1) Ļoti būtiski	4) Pavisam nebūtiski
2) Drīzāk būtiski kā nebūtiski	5) Grūti pateikt
3) Drīzāk nebūtiski kā būtiski	

8. Raksturojiet, lūdzu, ar kādām problēmām ir saskāries Jūsu pārstāvētais uzņēmums, meklējot un piesaistot darbiniekus! (Atbilde uz jautājumu nav obligāta)

9. Norādiet, lūdzu, kādi faktori Jūsu uzņēmumam ir visbūtiskākie, pieņemot darbā radošo profesionāli? (Ja līdz šim Jūsu uzņēmums nav nevienu pieņēmis darbā, lūdzu, atbildiet par faktoriem, kas būtu svarīgi, ja Jūsu uzņēmums nākotnē izlemtu pieņemt kādu darbā!) (Ne vairāk kā 5 atbildes.)

**ar radošajiem profesionāļiem jāsaprot cilvēki, kas Jūsu uzņēmumā tā vai citādi veic radošu darbu, kas būtiski ietekmē produkta/pakalpojuma radīšanu. Piemēram ,aktieris, dizaineris, mārketinga speciālists u.tml. (nevis grāmatvedis, šoferis u.tml.).*

- 1) Kandidāta izglītības līmenis
- 2) Kandidāta iegūtās izglītības atbilstība ieņemamajam amatam
- 3) Fakts, ka kandidāts ieguvis ar radošu jomu/kultūru/mākslu saistītu izglītību
- 4) Kandidāta pieredze (prakse un iepriekšējās darbavietas attiecīgajā jomā
- 5) Kandidāta praktiskās iemaņas (to atbilstības ieņemamajam amatam)
- 6) Kandidāta teorētiskās zināšanas (to atbilstības ieņemamajam amatam)
- 7) Kandidāta radošais potenciāls
- 8) Kandidāta popularitāte un paveiktā darba atzinīgs novērtējums sabiedrībā
- 9) Kandidāta personība, rakstura iezīmes
- 10) Fakts, ka esat personīgi pazīstami ar kandidātu
- 11) Kandidāta personīgie parametri (dzimums, vecums, ģimenes stāvoklis u.tml.)
- 12) Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
- 13) Grūti pateikt

10. Lūdzu, novērtējiet sekojošus apgalvojumus!

	Pilnībā piekrītu	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Pilnībā nepiekrītu	Grūti pateikt
Izvēloties darbinieku mūsu uzņēmumam, tiktu dota priekšroka kandidātam ar augstāko izglītību.	☐	☐	☐	☐	☐
Izvēloties darbinieku mūsu uzņēmumam, tiktu dota priekšroka kandidātam, kas absolvējis kādu no trim Latvijas mākslas augstskolām*.	☐	☐	☐	☐	☐
Mūsu uzņēmumā strādā kādas Latvijas mākslas augstskolas* absolvent/-i.	☐	☐	☐	☐	☐
Latvijas mākslas augstskolu* absolventi ir ieinteresēti meklēt darbu radošo industriju sektorā.	☐	☐	☐	☐	☐
Latvijas mākslas augstskolu* absolventi, izvēloties darba sektoru, dod priekšroku radošo industriju (nevis pašvaldību vai tml.) sektoram.	☐	☐	☐	☐	☐
Latvijas mākslas augstskolu* absolventi šobrīd saņem radošo industriju sektoram atbilstošu un derīgu izglītību.	☐	☐	☐	☐	☐
Radošo industriju sektors un augstāko mākslas izglītību ieguvuši absolventi ir savstarpēji darba tirgū tieši saistīti un atkarīgi.	☐	☐	☐	☐	☐

*Latvijas Mākslas akadēmija, Latvijas Kultūras akadēmija, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija

11. Sakiet, lūdzu, vai pēdējo 5 gadu laikā Jūsu pārstāvētais uzņēmums ir vai nav sadarbojies ar mākslas vai kultūrizglītības iestādēm? (Iespējamās vairākas atbildes)

1) Jā, ir sadarbojies, nodrošinot studentiem prakses vietas	5) Jā, ir sadarbojies izglītības satura jautājumos
2) Jā, ir sadarbojies, piedāvājot studentiem vasaras darbu	6) Nē, nav sadarbojies
3) Jā, ir sadarbojies, meklējot kandidātus uz vakanci uzņēmumā	7) Cits variants (Ierakstiet, lūdzu!)
4) Jā, ir sadarbojies, sponsorējot pasākumus	8) Grūti pateikt

Informācija par respondentu:

R1. Lūdzu, norādiet Jūsu dzimumu!

1. Sieviete

2. Vīrietis

R2. Lūdzu, norādiet Jūsu vecumu!

1. Līdz 25 gadiem	4. 36-40 gadi	7. 51-55 gadi
2. 26-30 gadi	5. 41-45 gadi	8. 56-60 gadi
3. 31-35 gadi	6. 46-50 gadi	9. 61 gads un vairāk

R3. Lūdzu, norādiet, cik ilgi pastāv Jūsu pārstāvētais uzņēmums! (Norādiet noapaļotu pilnu skaitli, piemēram, 5 (gadi) !)**R4. Lūdzu, norādiet Jūsu uzņēmuma atrašanās vietu!**

1. Rīga	4. Novads, pagasts
2. Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Ventspils, Jūrmala, Rēzekne	5. Ārpus Latvijas
3. Cita pilsēta	6. Grūti pateikt

R5. Sakiet, lūdzu, vai Jūs personīgi esat vai neesat saistīts/-a ar kādu no Latvijas Mākslas augstskolām?

1. Jā, esmu absolvējis (-usi) Latvijas Kultūras akadēmiju	4. Jā, pasniedzu/strādāju kādā no šīm augstskolām
2. Jā, esmu absolvējis (-usi) Latvijas Mākslas akadēmiju	5. Nē, neesmu saistīts (-a)
3. Jā, esmu absolvējis (-usi) Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmiju	6. Cits variants (Lūdzu, ierakstiet!)
	7. Grūti pateikt

7. PIELIKUMS. JĀZEPA VĪTOLA LATVIJAS MŪZIKAS AKADEMIJAS ABSOLVENTU DARBAVIETAS

Kods	Gads	2010.	2011.	2012.	2013.	Kods	Atšifrējums
1		25%		19%	26%	1	Izglītības iestāde
2		19%		9%	16%	2	Instrumentālās mūzikas kolektīvs
3		6%		19%	16%	3	Vokālās mūzikas kolektīvs, t.sk. tā vadītājs
4		36%		34%	32%	4	Mākslas, mūzikas, kora skolas, t.sk. JVLMA
5		10%		6%	-	5	Deju kolektīvs
99		4%		13%	10%	99	Cita darbavieta

* Procenti no visām norādītajām darbavietām

8. PIELIKUMS. MĀKSLU AUGSTSKOLU ABSOLVENTU UZŅEMŠANAS UN ABSOLVĒŠANAS STATISTIKA

ABSOLVĒŠANAS UN UZŅEMŠANAS STATISTIKA							
		2008.gads	2009.gads	2010.gads	2011.gads	2012.gads	2013.gads
Absolventu skaits	JVLMA	163	176	124	134	120	136
	LKA	147	132	159	121	154	-
	LMA	174	146	184	154	157	161
Uzņemto studentu skaits	JVLMA	159	189	184	178	167	172
	LKA	206	206	230	250	221	204
	LMA	201	210	220	229	234	237

PIELIKUMS 9: MĀKSLU AUGSTSKOLU PROGRAMMU SPECIFIKA

Vizuāli uzskatāmā formātā, izmantojot augstskolu mājaslapās atrodamo informāciju un dokumentus, sagrupētas programmas, lai parādītu galvenās līdzības un atšķirības starp visu trīs augstskolu programmu īstenošanas veidiem. Lai gūtu vispārēju ieskatu, sīkāk analizētas tikai bakalaura programmas.

JVLMA

Īstenotie studiju virzieni			
MĀKSLAS			IZGLĪTĪBA, PEDAGOĢIJA UN SPORTS
Studiju virziens: Māksla			Studiju virziens: Izglītība
Bakalaura programmas	Maģistra programmas	Doktora programmas	Bakalaura programmas
Prof. bakalaura programmas: • Stud.pr. „Instrumentālā mūzika” • Stud. pr. „Diriģēšana” • Stud. pr. „Vokālā mūzika” • Stud. pr. „Kompozīcija” • Stud. pr. „Mūz.vēts. un teorija” • Stud. pr. „Horeogrāfija” • Stud. pr. „Mūzika un skatuves māksla”	Prof. maģistra programmas: • Stud. pr. „Mūzika” • Stud. pr. „Horeogrāfija” Akad. maģistra programma: • Stud. pr. „Mūzika”	Akad. doktora programma: • Stud. pr. „Muzikoloģija”	Prof. bakalaura programmas: • Stud. pr. „Vispārējās izglītības mūzikas skolotājs” • Stud.pr. „Profesionālo mūzikas priekšmetu skolotājs”

Pēc **profesionālās bakalaura** studiju programmas: profesionālais bakalaura grāds mūzikā, horeogrāfijā vai mūzikas pedagogijā, kā arī specializācijai atbilstoša 5. līmeņa profesionālā kvalifikācija (pianists, horeogrāfs u.tml.).

Pēc **profesionālās maģistra** studiju programmas: profesionālā maģistra grāds mūzikā vai horeogrāfijā.

Pēc **akadēmiskās maģistra** studiju programmas: humanitāro zinātņu maģistra grāds mākslā.

Akadēmiskās doktorantūras studiju noslēgumā: doktora diploms un mākslas zinātņu doktora zinātniskais grāds.

Bakalaura programmas			
Programma	Apakšprogramma	Specializācija	Profili
Instrumentālā mūzika	<i>Taustiņinstrumentu spēle</i>	klavierspēle, ērģeļspēle, akordeona spēle	
	<i>Stīgu instrumentu spēle</i>	vijole, alts, čells, kontrabass, arfa, kokle	
	<i>Pūšaminstrumentu spēle</i>	flauta, oboja, klarnete, fagots, saksofons, mežrags, trompete,	

		trombons, eifonijs, tuba	
Instrumentālā mūzika	<i>Vēsturisko instrumentu spēle</i>	Taustiņinstrumentu spēle	<i>Klavesīna spēle, ērģeļspēle</i>
		Sīgu instrumentu spēle	<i>Vijoļspēle, Alta spēle, Čella spēle, Vēsturiskā kontrabasa spēle, Lautas spēle</i>
		Pūšaminstrumentu spēle	<i>Blokflautas spēle, Traversflautas spēle, Baroka obojas spēle, Baroka klarnetes spēle, Baroka fāgota spēle, Naturālā mežraga spēle, Naturālās trompetes spēle, Baroka trombona spēle</i>
	<i>Džeza mūzika</i>	Klavierspēle, Akordeona spēle, Vijoļspēle, Kontrabasa spēle, Ģitāras spēle, Flautas spēle, Klarnetes spēle, Saksofona spēle, Trompetes spēle, Trombona spēle, Vibrofona spēle, Sitaminstrumentu komplekta spēle	
	<i>Sitaminstrumentu spēle</i>		
Diriģēšana	<i>Kora diriģēšana</i>		
	<i>Simfoniskā orķestra diriģēšana</i>		
	<i>Pūtēju orķestra diriģēšana</i>		
Vokālā mūzika	<i>Senā mūzika</i>		
	<i>Džeza vokāls</i>		
Mūzikas vēsture un teorija	<i>Etnomuzikoloģija</i>		
Kompozīcija			
Horeogrāfija	<i>Dejas horeogrāfija</i>		
Vispārējās izglītības mūzikas skolotājs			
Profesionālo mūzikas priekšmetu skolotājs	<i>Instrumenta spēles skolotājs</i>		
	<i>Mūzikas teorētisko priekšmetu skolotājs</i>		
Mūzika un skatuves māksla	<i>Mūzika un skatuves māksla</i>		

LKA

Studiju virziens „Mākslas”: (akadēmiskā) izglītības programma „Mākslas”. Humanitāro zinātņu bakalaurs/maģistrs/doktors mākslās.

Bakalaura programmas iedalījums	
Katedra (tikai strukturāls iedalījums)	Apakšprogrammas
Kultūras teorijas un vēstures katedra	Tradicionālā kultūra un latviešu folklorā
	Kultūras teorija un menedžments
Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra	Kultūras socioloģija un menedžments
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra	Starpkultūru sakari Latvija - Spānija
	Starpkultūru sakari Latvija - Francija/ Beļģija
	Starpkultūru sakari Latvija–Dānija
	Starpkultūru sakari Latvija–Nīderlande/Vācija
	Starpkultūru sakari Latvija–Vācija
	Starpkultūru sakari Latvija – Ziemeļvalstis
	Starpkultūru sakari Latvija - Polija
	Starpkultūru sakari Latvija - Lielbritānija
	Starpkultūru sakari Latvija – Turcija
	Starpkultūru sakari Latvija - Francija
	Starpkultūru sakari Latvija - Itālija
Teātra un audiovizuālās mākslas katedra	Teātra, kino un TV dramaturģija
	Audiovizuālā un skatuves māksla un producēšana
	Drāmas un teksta studijas
	Dramatiskā teātra aktiera māksla
	Dramatiskā teātra režija
	Audiovizuālā māksla
	Audiovizuālās un skatuves mākslas teorija
	Laikmetīgās dejas horeogrāfija

LMA

Studiju virziens „Mākslas”: (akadēmiskā) izglītības programma „Mākslas”. Humanitāro zinātņu bakalaura/maģistra mākslās akadēmiskais grāds.

Bakalaura programmas iedalījums	
Nodaļas (tikai strukturāls iedalījums)	Apakšnozares
Vizuālās mākslas nodaļa	Glezniecības apakšnozare
	Grafikas apakšnozare
	Tekstilmākslas apakšnozare
Vizuāli plastiskās mākslas nodaļa	Stikla māksla
	Tēlniecība
	Keramika
Dizaina nodaļa	Metāla dizains
	Vides māksla
	Modes māksla
	Funkcionālais dizains
Audio-vizuālās mediju mākslas nodaļa	Vizuālā komunikācija
	Scenogrāfija
Mākslas zinātnes nodaļa	Vizuālās mākslas un kultūras vēsture un teorija
	Restaurācija